تیۆریزەی ئێنتۆلۆجیای دایکایەتی … ئاری عوسمان خەیات

تیۆریزەی ئێنتۆلۆجیای دایکایەتی

ئەنجام:

بەدرێژایی مێژوو پیاو هەوڵیداوە لەڕێگەی زەواجەوە، ئەم غەریزەیەی ژن بۆخۆی کۆنترۆڵ بکات، بەڵام سەرکەوتوو نەبووە، چونکە لە نیهانی خۆیاندا (هەرچی ژنی دونیا هەیە) لەوە تێگەیشتوون، کە پیاو بەم زەواجەی خۆی داهێنەرێتی، هەوڵدەدات شتێکی لێ بستێنێتەوە، بەڵام بیریان چووەتەوە چیتر، لەگەڵ پیاوان، نەچنە نێو ئەو گەمەیەوە.

- **بنەڕەتی کێشەکە:**

  بەم شێوەیە مێ بە هۆی ئەوەی گیرۆدەی غەریزەی دایکایەتییە، ئیتر لەلایەن نێرەوە خراوەتە بەردەم ئەگەرەکانی هەڵگەڕانەوە لە خود، چونکە نێر سێکسی لە مێ دەوێت. مێ کاتێك ئامادەیە ئەم سێکسە خۆشەی خۆی بە نێر ببەخشێ، کە لەبەرانبەردا و بەهۆیەوە ببێ بە دایك.

  وردەوردە، نێر لەم نیازەی مێ تێ گەیشتووە. تەماحی ئەو زیاد لەوە دەڕوات، کە تەنها سێکسی لێوەرگرێ، بۆیە دەیەوێ دایکایەتییەکەشی لێ بستێنێتەوە، بەڵام چۆن؟

  نێر خۆی ناتوانێ مناڵ بەرهەم بهێنێت.

  کەواتە چی بکەین؟

  پێویستە سیستەمێك هەبێت، بۆئەوەی ئەم بەرهەمهێنانە کۆنترۆڵ بکەین.

  زەواج..!

  مێ، هەڵخلیسکا، لە شەڕەکەدا دۆڕا، چووە ژێر باری سیستەمە داهێنراوەکەی دەستی نێر.

  بنەڕەتی مەسەلەکە ئەمەیە: تەنها لە یەك باردا مێ دەتوانێ ببێ بە دایك -بەبێ ئەوەی ژنێتی خۆی لەدەست بدات- ئەویش ئەو کاتەیە، کە لە دەرەوەی سیستەم و پرۆسە داهێنراوەکەی دەستی نێر بچێتە دەرەوە.

  کەواتە زەواج سیستەمێکە (نێر/ پیاو) دایهێناوە، بۆئەوەی لەڕێگەیەوە (مێ/ ژن) داگیربکات و بیکات بە کۆیلەی خۆی و هەرکات ویستی سێکسی لێ بستێنێت و چێژی لێ ببات و دایکایەتییەکەشی کۆنترۆڵ بکات.

(مێ)یش پاش ئەوەی لە ململانێیەکەدا دۆڕاوە، ئیتر ناچار ملکەچی ئەم سیستمە بووەو وردەوردە ئازادیی خۆی بیرچووەتەوە و ئەوەتا لە سەدەی بیست و یەکدا وا تێگەیشتووە و پێی وایە، کە (زەواج) تاکە ڕێگەی ئازادبوونێتی لە کۆیلایەتیی باوك و برا و سیستمە کۆمەڵایەتییە گشتییە نێرسالارەکە.
هەموو ئەم دۆڕان و بیرچوونەوەیەش (هەڵبەت بەداخەوە) دیسانەوە بە هۆی غەریزە بنەڕەتییەکەی مێ خۆیەتی، کە ئەویش دایکایەتییە، واتە حەزی لە بن-نەهاتووی مێ بۆ (بوون- بە- دایك)، وای لێ کردووە، ئازادییەکانی خۆی بکات بە قوربانیی غەریزەکەی.

- **پرسیارەکان:**

بەڵام چۆن مێ، ئازادیی خۆی کردووە بە قوربانیی غەریزەکەی خۆی؟
پاش ئاراستەکردنی ئەم پرسیارانەی لای خوارەوە، وەڵامی ئەم پرسیارە جەوهەرییە دەدەینەوە، ئەویش لەڕێگەی تێگەیشتن لە سایکۆلۆجیای خۆبەختکردن و قوربانیدانی کچ تا ڕادەی خۆسوتاندن، لەپێناو گەیشتن بە کوڕ، لە کاتی عەشق و دڵداریدا.
ئێستا کەواتە:
دایکایەتیی لە دەرەوەی سیستمی زەواج بوونی هەیە؟
ئەوە ژیانی هاوسەرایەتییە، کە مانایەك بە دایکایەتی دەبەخشێت، یان دایکایەتی دۆخێکی ئێنتێلێجیانەی بوونی مرۆیی ڕەگەزی مێیە؟
ئاخۆ کچ (کچی کورد بەتایبەت) لە سەدەی بیست و یەکدا، هێشتا لەوە تێ نەگەیشتووە، کە پێویستی بەوەیە باشتر لەو غەریزەیەی خۆی تێ بگات و هەوڵبدات ئازادیی خۆی لێوە بەدەست بهێنێت، نەك بەو هۆیەوە خۆی بکات بە کۆیلەی مێردەکەی؟

*__دەمەوێ بگەم بە چی؟__
لەم وتارەدا، هەوڵدەدەم لە ڕێگەی خوێندنەوەی (سایکۆلۆجیای مێ) لەو نهێنییە تێ بگەم (هیچ نەبێ بۆ خۆم، تێ بگەم)، کە چۆن غەریزەی دایکایەتی لە چوارچێوەی سیستمی نێرسالارانەی زەواجدا، بووەتە هۆی ئەوەی (مێ/ ژن/ دایك) لە داهێنان و بیرکردنەوە بکەوێت و ببێتە بوونێکی ناڕەسەن و خۆلەدەستداو.

- **لە قوربانیدانەوە بۆ یاخیبوونی پاسیڤانە:**

کچ، هەتا شووی نەکردووە، ئامادەیە لەپێناو عەشقی خۆیدا،

گەورەترین قوربانی بدات. ئامادەیە سەرکێشی بکات تا ئەوپەڕی یاخیبوون. لە باوك و برا یاخی دەبێت، لە هەر کەسێك بزانێ دەبیت بە کۆسپ لەبەردەم گەیشتن بە مەبەستەکەی، یاخی دەبێت. خۆ ئەگەر زانی ناتوانێت لە یاخیبوونەکەیدا سەرکەوێت، ئەوکات دێت، لە خودی خۆی هەڵدەگەڕێتەوە و ئەنجا بەسەر بوونی خۆیدا یاخی دەبێت: یەك لیتر نەوت و تەڵێك شقارتە.

هەموو ئەمە لەپێناو گەیشتن بەو مەبەستەی کە خۆی دەیەوێت پێی بگات: خۆشەویستەکەی، عەشقەکەی، کوڕەی دڵخوازی خۆی… بەڵام لەڕاستیدا، خاڵێکی پەنهان لەم نێوەندەدا هەیە، ئەویش: هەموو ئەم قوربانیدان و یاخیبوونە، تەواوی ئەم نەوت و تەڵەشقارتەیە‌، لەپێناو یەك شتدا: غەریزی دایکایەتی.

بەڵێ، کچ، ئامادەیە ڕەدووی خۆشەویستەکەی ئێستای بکەوێت، لەپێناو یەك شتدا، کە دواتر هەر ئەو شتە وای لێ دەکات، لە دەست مێردەکەی دواتری هەڵبێت: دایکایەتی!

- **بەرەو (بوون- بە- دایك)**

کچ، پاش ئەوەی دەگات بە خۆشەویستەکەی خۆی، هێشتا کارێکی ماوە بە ئەنجامی بگەیەنێت، ئەویش تەواوکردنی ئەو ڕێگایەیە، کە گرتوویەتییە بەر: تێرکردنی غەریزە ئۆنتۆلۆجییەکە‌ی خۆی: بوون- بە- دایك.

کچ، پاش ئەوەی دەگات بە دڵدارە دڵخوازەکەی، هەموو شتێکی خۆی پێ دەبەخشێت: جوانییەکانی، دڵنەواییەکانی، گەرمی و نەرمییەکانی، لەپاڵ ئەو هەموو دانبەخۆداگرتن و ئارامگرتن و قوربانیدانە بێشوومارانەی کە تا ڕادەی ئەوەی ئامادەیە بۆ ناو ئاگریش لەگەڵ عەشقەکەیدا هەنگاوبەهەنگاو بڕوات. هەموو ئەمەش لەپێناو تەنها یەك مەبەستی سەرەکی و بوونەوییانەی خۆی، ئەویش: بوون- بە- دایك و بەدەستهێنانی دایکایەتییە.

- **بەرەو (بوون- بە- ژن)**

ئیتر کچ لە کچێتییەوە، دەیگوازێتەوە بۆ ژنێتی (بوون- بە- ژن) و ئەنجا دواتر و هەر ئەوەندەی بوو بە خاوەنی منداڵێك، ئیتر ئەو (دایك)ەو بەمەش هەموو هاوکێشەکە بەسەر خودی خۆیدا دەشکێتەوە و هەرچی یاخیبوون و خۆسوتاندنێك پێشتر لەپێناو گەیشتن بەم غەریزەیە گرتوویەتییە بەر، بە تەواوەتی پێچەوانەی دەکاتەوە، چونکە چیتر ئیشێکی بە (خۆشەویست/ دڵدار)ەکەی جاران و (مێرد/ پیاو)ەکەی ئێستای نەماوە.

- **سیستمەکە بەتەواوەتیی ناڕەسەنە:**

لێرەوە، ئیتر (ژنی بەدایکبوو) بەرگەی هیچ شتێك ناگرێت، وەك: نەهامەتییەکانی ژیانی خۆی کە لەگەڵ پیاوەکەی و بەهۆی

پیاوەکەی و بە بۆنەی (مەسەلەن) دایك و باوکی پیاوەکەیەوەێ بەسەریدا دێت، بۆیە ئامادە نییە بچوکترین قوربانیی بە خۆی بدات، چونکە ئیتر ئەو هیچ شتێك لەناوەوەیدا نەماوە، کە پاڵی پێوە بنێت بۆ قوربانیدان، چیتر ئەو بەتاڵ بووەتەوە لە هەموو قوربانیدانێك لەپێناو خۆشەویستیدا، خۆشەویستییەکەی دڕییینە، چونکە ئەو ئەم خۆشەویستییەی بۆیە هەڵبژاردووە بۆئەوەی لە سیستەمە نێرسالارییەکە بچێتە دەر، کەچی وا دەبینێ، دیسانەوە لەنێو سیستەمێکی مەحکەمتردا گیری خواردووە: زەواج.

ئەمە لەکاتێکدایە، کە ئەوەی پێشتر گەرمی دەکرد بۆئەوەی لە هەموو شتێك یاخی ببێت، ئێستا وا بە باوەشییەوە و هیچیش مننەتی بەو پیاوە نەماوە، کە ئەگەر بوێرێ باسی جیابوونەوە بکات، پیاوێك کە بۆخۆیشی گیرۆدەی دەستی سیستەمە گاڵتەجاڕییەکەی خۆیەتی: زەواج.

هەربۆیە زۆربەی ژنان، پاش ئەوەی دەبن بە دایك، کەمتر خۆیان لە قەرەی سێکس دەدەن لەگەڵ پیاوەکانیان، چونکە لە دۆخێکی وەها ناڕەسەندا، چیتر ژن ئیشێکی گرنگی بە پیاو نەماوە، تا چاوەڕوانیی لێی هەبێت. ئەو بۆیە سێکس دەبەخشێت، بۆئەوەی بەرهەمەکەی بگرێتە باوەش.

- **بەرەو تێکدانی سیستەمەکە:**

ئەم دۆخە بۆ کۆمەڵگەکانی وەك ئێمە، زۆر بە ڕاست دەگەڕێت، بۆیە لەڕاستیدا (پرۆسەی زەواج) لە نموونەی کۆمەڵگەی وەك ئەوەی ئێمە، تا سەر ئێسقان لە دۆخێکی پڕ مەترسیدایە، ئەمە لەکاتێکدایە، کە زۆربەی مێ/ کچ/ ژنی کورد، هێشتا بە تەواوەتیی خۆی نەناسیوە و ئەو ئامادەییەشی تێدا نییە بۆئەوەی خۆی بناسێتەوە، هەربۆیە لێرەشەوە دەبینین ژنانی کورد لە قەیرانی گەورەدان. هەڵبەت لەپاڵ ئەمەشدا پیاوانێك ئەم جۆرە ژنانە دەبن بە هاوسەر و هاودەمیان، کە هێی لە بۆی ناکەوە.

- **وەهمی حەوا:**

لە (حەوا)وە، ئەم غەریزەی دایکایەتییە بۆ ناو سایکۆلۆجییەتی ژن شۆڕ بووەتەوە، بە هەزاران ساڵی سەرکوتکاریی و بەکۆیلەکردنیشیان، ئەوەیان لا سەلماوە، کە بوونی ئەوان تەنێ لەپێناوی ئەو غەریزەیەدایە و هیچی تر..! مەترسیی گەورەیش لەوێوە سەریهەڵداوە، کە ژمارەیەکی کەمی ژنان، دەرك بەو دۆخە دەکەن، کە هەتا کچن پێپێن، هەر کە بوون بە ژن، ئیتر بەتاڵ دەبنەوە لە هەموو شتێکی ناوازە،

تەنها شتێك بۆیان بمێنێتەوە و هەیانبێت، منداڵەكانیان و شتێكە، كە پێی دەگوترێت: دایكایەتی.

ژن، لە سەدەی بیست و یەكدا، دەبێ بیر لە ئازادیی خۆی بكاتەوە.

- **هەڵوەشاندنەوەی سیستمەكە:**

لەم ڕوانگەوە، من بە هەموو شێوەیەك (پرۆسێسی زەواج)م پێ شتێكی قەشمەرجاڕانەیە و پێویستە گەنجی كورد، بە كەمێك عەقڵەوە بچێتە نێو ئەم پرۆسێسە هەڵخەڵەتێنەرەوە، دەنا پاش نۆ مانگ و نۆ ڕۆژ، نە كچەكە ئەو یاخییە جوانەی جاران دەمێنێتەوە و نە كوڕەكەش دەزانێت چۆن لەو دۆخە خۆی قورتار بكات، چونكە ئەگەر كەمێك ئەخلاقییانە بیر بكەینەوە، ئەوكات تێ دەگەین: تازە ئێمە لە دوو كەسی گاڵتەچییەوە، بووی-ین بە سێ، كە كەسێك لەم سێیە، قوربانیی ڕاستەقینەیە.

- **بوون- بە- دایك لە دەرەوەی گاڵتەجاڕیی:**

بوون- بە دایك لە دەرەوەی پرۆسێسی گاڵتەجاڕانەی زەواجەوە، ئەزموونێكی تەواو جیاوازە، وەك لە بوون- بە- دایك لە چوارچێوەی هەمان پرۆسێسدا، چونكە كچی بە – ژن- بووی دەرەوەی زەواج، هەر لە سەرەتاوە هیچ عەقدێكی شەریعەتی و ئەخلاقی و ئەم شتانە بە كوڕەكەوە پابەندی ناكات، بۆیە نە لە سەرەتاوە و نە لە كۆتایی پەیوەندییەكەیدا (پەیوەندیی كچ بە كوڕەوە) هیچ ئەخلاقێك و هیچ شەریعەتێك ئامادەییان نییە، تا دواتر لە كاتی یاخیبوون و لە دەمی بوون-بە- دایكدا هەست بە تێكشكان و دۆڕان لەلایەن مێردەوە بگات بە ئەوجی خۆی.

- **داوای لێبووردن:**

من دەبێ داوای لێبوردنێكی گەورە لە خانمی خۆم (بەیان عەبدوڵڵا) بكەم، كە ئەگەر هەست بەوە دەكات، من بە هۆی گاڵتەجاڕێتیی سیستمێكی وەك زەواجەوە فێڵم لێ كردووە، بە ڕاستی درەنگ لەو دۆخە تێگەیشتووم، دەنا هەر لە سەرەتاوە هەڵەی لەم شێوەیەم بەرانبەر بە مرۆڤێك نەدەكرد، كە هەموو ئازادییەكی خۆی لەپێناو غەریزەیەكی خۆیدا، تەسلیمی من بكات.

ئاڵای میرنشینی سۆران لە سەردەمی پاشای گەورە … یاسین برایم

لە مێژووی کوردستاندا، لە سەر خاکی کوردان، چەندین میرنشینی کوردی بەرچاو دەکەون، هەندێکیان بۆ چەندین سەدە، دەسەڵاتی ئەو میرنشینانەیان هەبووە وجێپەنجەیان دیاربووە وکورسی دەسەڵاتی خۆبەڕێوەبردنیان بەدەستەوە بووە، جاروباریش هەوڵی فراوانکردن و دەستبەسەرداگرتنی سنووری یەکتریان داوە. میرنشینەکان پەلاماری میرنشیی دراوسێی داوە و شەڕ و ماڵوێرانی زۆریان چەشتووە و خوێنی یەکتریان ڕژاندووە. ئەو ململانێیە زۆر جار بە قازانجی دوژمن و ناحەزان تەواو بووە و ئەوانیش دەستیان خستۆتە نێو کارو باری میرنشینەکانیان.

میرنشینی سۆران، یەکێك لەو میرنشینە ناسراو و گەورە و دەسەڵاتدارانە بووە، بەتایبەتی بۆ سەردەمی زێڕینی پاشای گەورە، کە تەختی ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانیی و ئێرانی هێناوەتە لەرزین. توانی ئەو میرنشینە فراوانتر بکات وخاکێکی زۆر بخاتە ژێر دەستی خۆی. لە نێو بردنی ناحەز و دوژمنەکانی و بنیاتنان و ئاوەدانکردنەوەی قەڵا و کۆشك دروستکردنی قەڵاو قونگرە و پردی نوێ و سوپایەکی تۆکمە و شارەزا و بوێر و دامەزراندنی کارگەی چەك و تەقەمەنی و لێدانی دراو و جاڕدانی سەربەخۆیی و دروستکردنی چەندین لیژنە بۆ بەڕێوەبردنی ئیش و کاری خەڵك و بازاڕ و سوپا و کاروباری سەربازی. گرنگی دان بە زانست خوێندن و مزگەوت و زانا و ڕۆشنبیران و بەرقەرارکردنی ئاسایش و ئارامی لە ژێر قەڵەمرەوی خۆی. ئەمەش ڕۆژ بەڕۆژ دەسەڵاتی فراوانتر بوو، تا توانی جاڕدانی سەربەخۆیی لێبدات…(1)

ئەم فراوانبوون و بەرەوپێشەوەچوونە، وای لە دوژمنانی کورد کرد، بەشێوەیەکی بەرنامە و پیلاندارێژراو بکەونە خۆئامادەکردن، بە کردار هەموو هەوڵی خۆیان خستە گەر بۆ لاوازکردن و لەنێو بردنی ئەم میرنشینە.

(جەمال نەبەز)، مێژوونووسی گەورەی کورد، دەربارەی پاشای گەورە و فراوانکردنی سنوور و ڕێکخستنی و پێشخستنی سوپا و دابینکردنی پێداویستییەکان و دروستکردنی چەك و تۆپ وگرنگیدان بەسەرجەم بوارەکانی تر. شارەزایی و دونیا بینی ئەو میرە، لەو سەردەمە، لە

نیمچە دەوڵەتیکی کوردی دەچوو، تا ئەو ڕۆژەی لە لایەن عوسمانییەکان لە ناو چوو.

(2) پێشکەوتنی میرنشینی سۆران، لە رووی هێز و سوپا و چەك و تەقەمەنی و ڕێکخستن و دابەشکردنی بە شێوەیەکی ڕێك و پێك ولێهاتوو، کە لە بەرامبەر دوژمن بجەنگن و بەرگری لە خاك و میرنشینەکە بکەن. ئەمە وای لە سەرکردەیەکی گەورەی وەك بەدرخان پاشا بکات، سوود لەم ئەزموونە وەربگرێت بۆ بەهێزی میرنشینەکەی خۆی. (بەدرخان بەگ چاوی لە میر محەمەد کرد و بریاڕیدا سوود لە سامانی کوردستان ببینێ و کارگەی چەك دروست کردن دامەزرێنێ. وەستا و شارەزایانی هێنایە جزیرە و بە یارمەتی ئەوان دوو کارگەی دروستکرد: کارگەیەکی باروت و کارگەیەکی چەك دروستکردن…)(3)

ئێمەش بۆ ئەم باسە، ئاوڕ لە لایەنێکی ئەو بوارە دەدەینەوە، ئەویش بوونی ئاڵای فەرمییە لەو میرنشینە. بەداخەوە زۆر لە مێژووناسان و ئەوانەی لێکۆڵینەوەیان لە سەر میرنشینی سۆران و پاشای گەورە کردووە، ئەمەیان فرامۆش کردووە، یان زانیارییان لەسەرنەبووە. لە کاتێکدا، ئاڵاش هیچی کەمتر نەبووە لە لایەنەکانی تر و بۆ ئەو سەردەمەو وەك یەکەم کەسیش لە نێو میرنشینە کوردەکان، خاوەن ئاڵای خۆی بێت. ئازادانە و سەربەرزانە ، بەرزی بکاتەوە و میرنشینەکە و سوپایەکەی پێ بناسرێتەوە. بە پشت بەستن بە چەندین بەڵگە و سەرچاوە، لە بوونی ئاڵا و کاتی هەڵدان و شێواز و تا ڕەنگی ئاڵایەکە، تیشکی دەخەینە سەرو ڕووندەکەینەوە.

دەربارەی هەبوونی ئاڵای میرنشیی سۆران، (ڕێناس نەورۆزی) لە لێکۆڵینەوەیەکی وردی پڕ زانیاری لەسەر چۆنیەتی سەرهەڵدانی ئاڵای کوردی لە کۆن و تاسەردەمی ئێستا، ئاماژە بە هەبوونی ئاڵای پاشای گەورە دەکات و دەڵێت:" میرنشینی بۆتان و میرنشینی سۆران، دووان لە میرنشینە بەهێز و ناسراوەکانی مێژووی کوردستانن کە شوێنگەی دیرۆکی و جوگرافیان کەوتۆتە ناو ئینسکلۆپیدیا و ئەتلەسە کۆنەکانی جیهانەوە. میرنشینی سۆران بوو کە پایتەختەکەی ڕواندزبوو، لە سەردەمی پاشای گەورە خاوەن ئاڵایەکی تایبەت بە خۆی بوو، کە لە دوو رەنگی ڕەش و سپی پێکهاتووە، ڕەنگی ڕەش لە بەشی سەرەوەی و ڕەنگی سپی لە خوارەوەی ئاڵاکەی هەڵکەوتبوو…" (4)

ئەم ئاڵا هەڵکردنە، بۆ سەردەمی پاشای گەورە دەگەڕێتەوە، پێشتر دیار نەبووە یان ئێمە زانیاریمان لە بەردەست دا نییە. واتە هەڵکردن و پەیداکردنەکە بۆ سەردەمی زێرینی ئەو میرە دەگەڕێتەوە. لە سەرچاوەیەکی عەرەبی کە زیاتر گرنگی بە (ئاڵا و مێژوو)ی کۆن و بەتایبەتی هێز و نەتەوە و وڵاتە عەرەبییەکان دەدات، تیشك دەخاتە

سەر ئاڵای پاشای گەورە. بەم شێوەیە لە ژێر ئاڵاکەی نووسیووە (ئەو کاتەی کە هێزی سۆران کە هێزێکی کوردییە و گەشەی کرد لە سەدەی شازدەهەم لە باشوور، کە ڕواندز پایتەختەکەی بووە لە هەرێمی کوردستان بە بەردەوامی تا ساڵی (1838) کە شکستی هێنا لە سەر دەستی عوسمانییەکان. یەکەم ئاڵای کوردی بە شێوەیەکی فەرمی بەرزکرایەوە لە نێوان ساڵانی (1816_1835) رەش و سپی بووە، ڕەنگی ڕەش نیشانەی دەسەڵاتییە واتە دەستهەڵاتداری و ڕەنگی سپیش نیشانەی (پاکی و ئاشتییە)). (5)

ئەگەر پەنجە بخەینە سەر ئەم دوو ڕەنگە، ئاڵای ڕەش: (پرسە و خەمباری و مەرگ و نەمریی) و ڕەنگی سپیش: (ئاشتی و ئارامی و خۆشگوزەرانی و ئاگربەست). ڕەنگە ڕەنگەکان لە نێو هێز و گەل و نەتەوەکان مانا و شێوازی تر گوزارشتی لێ بکرێت. دەربارەی هەبونی ئاڵا و ڕەنگی ئەم ئاڵایە، (زرار محەمەد)، هونەرمەندێکی بە ئەزموون و شارەزایەکی مێژووی هونەرە لە ڕواندز و مێژووی پاشای گەورە و شاری ڕواندز، بەم شێوەیە ئەم زانیارییەی پشت ڕاستکردەوە."منیش ئەوەی بیستوومەو ئەوەی خوێندومەتەوە لە سەر مێژووی میرنشینی سۆران، ئاڵای هەبووە، (ڕەش و سپی*). بەڵام نازانم بۆچی ئەو ڕەنگەی بەکارهێناوە! پاشای گەورە بە بیروباوەڕی ئیسلام و شەریعەت و خۆی زۆر شارەزای ئەو بوارە بووە، هیچ گومانیش تێدا نییە، ئەگەر ئاڵایەکە هەبوو بێت، ئەوا لە کاتی شەڕ و کاروباری سەربازی و کێشك و قەڵاتی خۆی هەڵکردووە. عەباسییەکانیش ئاڵای ڕەشیان هەبوو. دەکرێت لە سەر هۆکاری ڕەنگەکان، لێکۆڵینەوەی وردی بۆ بکرێت. زۆر زانیاریی شاراوەش لە سەر ئەو میرنشینە هەیە، بۆ مێژوو بخرێنە ڕوو"(6)

هەبوونی ئاڵا و بەم جووتە ڕەنگە، پرسیاری زۆر لە خۆ هەڵدەگرێت. (یوسف نێروەیی) لە لێکۆڵینەوێکی زانستیانە لەسەر مێژووی ئاڵا لە کۆن و ئەوجا کوردستان، تێبینیێکی جوان و سەرنجڕاکێشی خستۆتە بەرچاو. کە بۆچی پاشای گەورە پەنای بۆ ئەم دوو ڕەنگە بردووە ؟! کە سروشتی دەڤەرەکە و ئاڵای کوردی و بگرە حیزبەکانیش، ئەم ڕەنگانەی بەخۆیەوە نەبینیوە. (ئاڵای میرمحەمەدی مەزن بە ڕەنگی ڕەش و سپی بوو. ڕەنگی ئاڵای میرنشینی سۆران بەدەربوو لە ڕەنگی سروشت. لە سەر ئاڵای کوردی کە بەردەوام ڕەنگەکانی (سوور، کەسك ، زەرد) دەبیندرێت. دەتوانیین بڵێین تاکە ئاڵای کوردانە کە یەك لە رەنگی کوردانی لە ناو دا نییە، ئەمەش پێویستی بە لێکۆڵینەوەی زیاتر هەیە..)(7)

هەبوونی ئەم دوو ڕەنگە، باگراوەندێکی ئایینی وەرگرتووە، وەك لە زۆر کار و کردەوەکانی میر، ڕەنگدانەوەی ئایینی ئیسلامی پێوە دیارە

و مێژوونووسانیش پەنجەیان بۆ ئەمە درێژ کردووە. بەتایبەتی لە بواری دزی و خراپە و خیانەتکردن و گرنگیدان بە زانا و پیاوانی ئایینی و ڕاوێژپێکردنیان و چەسپاندنی دادی کۆمەڵایەتی وجێبەجێکردنی یاسا … هتد. هەر لەژێر فەرمانی (امر بالمعروف و النهی عن المنکر) فەرمانکردن بەچاکەو نەهی کردن لە خراپە، جولایەتەوە و کاری پێکردووە. ئەم ئاڵایەش، کە لە شێوەی لاکێشەیی بووە، ڕەنگی ڕەش لەسەرەوەو ڕەنگی سپیش لە خوارەوە، واتە هەردوو ڕەنگ بە یەکسانی. بەو مانایەی شەڕکردن لە پێناو هێنانەدی ئاشتی و ئارامی و خۆشگوزەرانی. یاخود بوونی ڕەش و سپی وەك: (چاکە و خراپە) و (تاریکی و ڕووناکی) لەوانەیە بۆ گەیشتن بەڕاستیێکی دروست وباوەڕێکی تەواو، ڕاو بۆچوونی تری لە خۆ بگرێت.

لە سەردەمی پێغەمبەیش، سوود لەم دوو ڕەنگە بینراوە، ئەو ئاڵایەی ئیمامی عەلی هەڵیگرتووە بە زۆری ڕەش بووە. بە گەڕانەوە بۆ مێژووی ئاڵا بۆ سەردەمی پێغەمبەر، وەك پیرۆز و ڕێزگرتن و شانازیکردن پێی، ئەم دوو ڕەنگەی بۆ ئاڵای خۆی بەکار هێنا بێت.
“لە سەردەمی پێغەمبەر، هەردوو ئاڵای ڕەش و سپی بەکار هاتوون، کاتێك لە مەکە بووە ئاڵایەك و لە مەدینەش ئاڵایەکی تر بووە. وا پێدەچێت سوودی لەم دوو ڕەنگە وەرگرتبێت بۆ ئاڵاکەی. شەرکردن لە پێناو ئاشتیی و ئارامیدا. میرمحەمەد، شارەزایەکی باشی ئایین بووە، ڕەنگدانەوەی ئایینی بە سەر کار و کردەوەکانی دیارە؛ رەنگە تۆپەکەی وەستا ڕەجەب ، بەڵگەیەکی زیندوو بێت، ئایەتی (نصر من الله فتح من القریب) لە سەرلولە تۆپەکە هەڵکەندراوە. بێجگە لەوەی لە کاتی شەڕو هێرشکردندا، ئاڵایان هەڵداوە. ڕۆژانە پاسەوانەکانی ناو بازاڕ و ئەوانەی باج و سەرانەیان دەستاند، ئەم ئاڵایەیان لە باسکی ڕاستیان دەبەست بۆ ناسینەوەیان.”(8)

هەبوونی ئاڵا، بە فەرمی لەم میرنشینە، ئەو ڕاستییەمان بۆ دەردەخات، کە ئەو میرنشینە هەموو ئامادەکاری ئەوەی کردووە، بەتەواوەتی بۆ دەوڵەتێکی نەتەوەیی هەنگاوی گەورە بهاوێژێت، بۆیە گرنگی بەسەرجەم بوارەکانی داوەو ئەسپی خۆی تاوداوە. لەوانەیە لە شێوازی حوکمڕانی و فراوانکردنی دەسەڵات وپەلاماردانی میرنشینەکانی تر، جێگای ڕەخنە بێت. وەك سەرجەم دەسەڵاتدارانی تر خاڵی لاواز و بەهێزی هەبووبێت، بۆ گرتنە دەستی دەسەڵات و پارێزگاری کردن لە مانەوە و دەسەڵاتی خۆیان، پەنایان بۆ کاری خراپ و توندو تیژی برد بێت. ئەمەش مێژووە بە هەردوو دیوەوە دەکرێت هەڵسەنگاندن بۆ سەرجەم کارەکان بکرێت و بخرێنە ڕوو. کەچی ئەو میرە، هەر زوو خۆی

سەلماندووە، کە ماف دەسەندرێ و ئازادی و سەربەخۆییش ، قوربانی دەوڵەت، لەم پێناوەش سەربەرزانە ژیاوە و ئاڵایەکەی لەبەرامبەر ناحەزانی کورد شەکاوەتەوە.

(هەبوونی هێمایەك بۆ بوونی ئاڵای فەرمی تایبەت بە میرنشینەکەی سۆران، ئەویش بە بەڵگەی ئەوەی کە جەنگاوەرەکانی سوپای میری گەورە، جۆرێك لە کڵاو و مێزەریان هەبووە، چمکێکی بەڵای ڕاستی جەنگاوەرەکەدا شۆڕدەبۆوە، نیوەی سەرەوەی کڵاوەکە ڕەنگی ڕەش و نیوەی خوارەوەشی سپی بوو. دیارە ئەمەش ئاماژەیە : کە میرنشینی سۆران لە سەردەستی میر محەمەد دا ئاڵای تایبەت بە خۆی هەبووە، ئەویش بە ڕەنگی ڕەش بۆ نیوەی بەشی سەرەوە و ڕەنگی سپیش بۆ نیوەی بەشی خوارەوەی ئاڵاکە و ئەم ئاڵایەش لە ڕۆژی جاڕدانی سەربەخۆیی، واتە ساڵی (1830ز) بەرزکراوەتەوە). (9)

لە ئەنجامی ئەم لێکۆڵینەوەیە، ئەوەمان بۆ روون بۆیەوە، کە میرنشینی سۆران خاوەن ئاڵای خۆی بووە، بۆ یەکەم جاریش لە سەردەمی حوکمڕانی پاشای گەورە و لە جاڕدانی سەربەخۆیی بەرزکردۆتەوە، ڕەنگی ڕەش و سپی بووە. لە سەر باڵەخانە و قەڵات و جل وبەرگ و لەکاتی ستاندنی باج و سەرانە لە لایەن کاربەدەستانی میری بەکارهاتووە. ئەمەش نیشانەی دونیابینی و ئاگایی و زیرەکی وشارەزایی پاشای گەورەمان بۆ دەردەکەوێت لە بەڕێوەبردنی دەسەڵات. بوونی ئاڵاش وەك ناسنامەی نەتەوەیی وبوونی دەوڵەتی نیشان داوە و بە پیرۆز و گەورەی سەیرکردووە.

سەرچاوەکان:

1. حوسێن حوزنی موکریانی، (مێژووی میرانی سۆران)، چاپخانەی کوردستان، چاپی دووەم ، 1962.
2. د. جەمال نەبەز، (الامیر الکردی _ میر محمد الرواندوزی)، وەرگێڕانی لە ئەڵمانیەوە: فەخری سیلاحشور.
3. د. جەلیلی جەلیل، (کوردەکانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی)، وەرگێڕانی لە رووسیەوە ، د. کاوس قەفتان، بەغداد، 1987، ل215.
4. ڕێناس نەورۆزی، ئاڵای کوردستان چۆن دروستبوو؟ ، کورد پیدیا، 2/2/ 2012.
5. علم امارە سوران، اعلام و تاریخ ،،flags and history 8/11/2018

- وڵاتانی عەرەبی وەکو (ئوردەن، سوریا، عێراق، ئیمارات، کوێت، فەلەستین، یەمەن، میسر، سودان… هتد.) هەردوو ڕەنگی (سپی و ڕەش) لە نێو ئاڵاکەیان ڕەنگیان داوەتەوە.

1. زرار محەمەد مستەفا، مامۆستا و هونەرمەند، 1937 ، ڕواندز ، 2/2/2012 ڕواندز.
2. یوسف سەبری نێروەیی، (ئاڵایێ کوردستانێ _ ڤەکولینەکا دیرۆکی لسەر ئالا د مێژوویا کوردستانێ دا)، چاپخانا رەوشەنبیری، هەولێر،2012، ل58.
3. جەواد ساڵح نەورۆز، 1957، ڕواندز ، 4/6/ 2018 ڕانیە.
4. جەواد ساڵح نەورۆز، (وەستا ڕەجەب… چەکسازی بلیمەت)، چاپخانەی هیڤی، چاپی یەکەم، 2018، ل246_247.

تێبینی: لە هەفتەنامەی(زاری کرمانجی) ، ژمارە(621) لە ڕۆژی 16/12/2019 بڵاوکراوەتەوە.

یەکێتی و پارتی..سەرچاوەی رەشبینییەکانی ئەدیبان … لەتیف بێوار

سروشتی مرۆڤ بە جۆرێکە حەز لە ژیان دەکات، هەرچەندە وەك پێویست هیواکانی نەهاتبێتنە دی بەڵام کاتێك بۆ وێنە مەترسییەك بە لایدا تێپەڕ بێت یان دەنگێکی گەورە ببیستێت بە شێوەیەکی لائیرادیی رادەچڵەکێ و بە جۆرێك لە جۆرەکان خۆی گرمۆڵە دەکات یان خۆی لادەدا، ئەم غەریزەیەش نەك بەس لە مرۆڤ بەڵکو لە زیندەوەرو گیانەوەرەکانی تریشدا هەیە، گەر لە بیرتان مابێت هەندێکجار لە تەمەنی منداڵیشدا وەك شۆخییکردنێك بەیەکترمان دەگوت دەست بەرەو رووی دەموچاوت بەرز دەکەمەوە گەر ئازای چاو مەتروکێنە، ئەمە کاردانەوەیەکی سروشتی و فەسلەجی پێکهاتەی بوونی مرۆڤە، بەڵام ناکرێت بڵێین مرۆڤ لە ژیانیدا نیگەران نابێت و خەمبار نابێت، بەڵکو ژیان بە هەردوو دیوەکەیدا تەواوکاری یەك مانای راستەقینەی واقیعی ژینە، بەڵام گەر قسە لەسەر (خەمۆکیی) و بارە نائاساییەکەی

خەمباری بکەین ئەوا ئەمە دەستنیشانکردنی حاڵەتێکی نەخۆشی دەروونییە کە لە ئاکامی زۆر هۆکاری جۆراوجۆری ناوەکی و دەرەکییەوە دروست دەبێت کە لەم گوتارەدا جێی نابێتەوە باسی بکەین و کرۆکی مەسەلەکەی ئێمەش ئەوە نییە.
خۆ ئەمە راستە کە مردن ئەسڵە لە ژیانی مرۆڤدا نەك ژیان چونکە ژیان زۆر خێرا دەبڕێتەوەهو هەر وەك خەون و خەیاڵێك وایە لە سەرجەمیدا، هەیە نەك ناگاتە تەمەنی پیریی بەڵکو لە تەمەنێکی زۆر لاویدا یان لە منداڵیدا دەمرێت، بە زمانی دنیایی ئێمە ئەمە بە خەسارەت و لەدەستدانێکی گەورە دادەنێین بەڵام ئایا کەسەکەش هەر وایەو دۆخی لەو نالەبارییەدایە ێکە ئێمە بەو شێوەیە شینی بۆ دەکەین، بەڵێ ژیانی (گیان) بڕانەوەی بۆ نییەو ناشزانین لە کوێوە هاتووە، ئەمە نهێنییەکە کە زانست تا ئێستا بە تەواوی پێی نەبردووەو رەنگە لە توانای هەزمکردنی تێگەشتنی ئێمەی مرۆڤدا نەبێت لەم دۆخەی ئێستادا، نەك لەبەر ئەوەی بوونی نییە، بەڵکو لەبەر سنووردراویی تواناو لێکدانەوەو پەی پێبردنی لاوازی ئێمە وەك مرۆڤ لەم گەردوونە فراوان و پڕ نهێنییەدا کە پڕە لە هەسارەو ئەستێرەو کۆمەڵە خۆری ترو بوونەوەرانی جۆراوجۆری دی.

بەڵام ئەوەی لێرەدا باسی لێوە دەکەین دیاردەی رەشبینی ئەدیب و شاعیرو نووسەرانی کوردەو گەر بە وردی سەرنجی نووسین و بەرهەمەکانی زۆریان بدەین دەبینین نەك ئەو جۆرە لە نووسین هیچ داهێنانێکی ئەدەبی تیا نییە بەڵکو دژی پرەنسیپەکانی مرۆڤایەتی دەوەستێتەوە کە جوڵاندنی هەستی خوێنەرە تا بیر لە خۆکوشتن بکاتەوە، جا دەکرێت لێرەدا بپرسین ئایا چ جیاوازییەك هەیە لە نێوان کوشتنی کەسێك و کوشتنی خوددا، ئایا هەردووکیان هەر تاوانی کوشتن نین؟ ئەگەر بۆ نموونە ئەو نووسەرانەش خۆیان بە شوێنکەوتەی هزرو فەلسەفەی وجودی دابنێن ئەوا کاتێك مێژووی ژیانی (ئەلبێر کامۆ) دەخوێنینەوەو دەبینین خۆی نەکوشت، بەڵکو لە 4/1/1960 دا بە کارەساتی ئوتومبێل لە تەمەنی 46 ساڵیدا لە نزیك گوندی (ڤیلیبلیڤن)کۆچی دوایی کرد.

ئەگەر لە وڵاتێکی وەك فینلاند ڕێژەی خۆکوشتن زۆر بێت رەنگە باری پتر بەوە راڤە بکرێت کە نەبوونی تیشکی خۆری پێویست دادەنرێت بەڵ سەرچاوەیەکی کاریگەر بە تووش بوون بە خەمۆکی، یان لە هەندێك وڵاتی سەرمایەداریدا بە هۆی بۆشایی گیانیی لێکبدرێتەوە، بەڵام ئەی ئایا ئەو پرسیارەمان کردووە هۆی تەشەنەکردنی ئەم دیاردەیەو بەکارهێنانی لە لایەن زۆر لە ئەدیب و شاعیرانی کوردەوە بە تایبەتی

(نەوەی نوێ)ی نووسەران دەبێت هۆکەی چی بێت؟ ئەو نەوەیەی کە چاویان کردووەتەوە هەر ئەم دەسەڵاتەیان بینیوە، یان لە خودی ئەو زەمەنی دەسەلاتەدا لە دایك بوون.. ئایا هۆکەی نەزانینە؟ یان چاولێکەریی؟ یاخود نەخێر هەر لە واقیعدا زەمینەی ئەو رەشبینییە لە ئارادایەو هۆکارێکی زۆر کاریگەرە بۆ بێهیوابوون و بن بەستبوونی حەزی ژیان لای مرۆڤەکان و ئاواتخواستن بە مردن و تاووتوێ کردنی ئەم بابەتە لە نووسینەکانیاندا، لەو بڕوایەدام مرۆڤی داهێنەر بیر لەم خاڵە ناکاتەوە چونکە زۆریان ماوە بۆ ئەوەی پێیانە بیبەخشن و داهێنانی تێدا بکەنەوە، کەواتە وەختی زیاتریان پێویستە بۆ ژیانکردن نەك کۆتایی پێهێنانی ژیانیان لە لایەن خۆیانەوە بە دەستی خۆیان!.

راستە من لەگەڵ ئەوەدام بەشێك لەوانەی ئەم بابەتە باڵ دەکێشێت بەسەر نووسینەکانیاندا هۆکارەکەی چاولێکەرییە، ئیتر کارمان بەوە نییە لە ژیانی رۆژانەیاندا ئاوهان یان نا، بەشێکی تریشیان سەرچاوەکەی نەزانین و جەهلە چونکە ئێستا زۆربەی شتەکان بوونەتە رووکەش و ئەوانەی تێگەشتوو بوون و نووسەری باش بوون بەشێکیان کۆچی دواییان کرد و کەس نییە شوێنیان پڕ بکاتەوە، لەولاشەوە گەر دیقەت لە واقیعی ژیانی تاکەکانی کورد بدەین لە کوردستانی باشوور دەبینین هیچ فەزایەکی ژیانکردنی سروشتیی بۆ مرۆڤەکان فەراهەم نەهێنراوەو بەڵکو ستەم و نەبوونی یاساو ڕیزنەگرتن لە بوون و مافەکانی تاك لە لایەن دەسەڵاتەوە لە ماوەی 29 ساڵی حوکمی مافیاییاندا بووەتە دیاردەیەکی ئاسایی رۆژانەو خەڵك راهاتوون لەسەر ئەو حوکمە قەرەقوشییە سەرمایەداری و بازرگانییەی بەناوی سیاسەتەوە جێبەجێی دەکەن و بە زۆر خۆیان سەپاندووە بەسەر سنگی میللەتدا، بەڵام کاتێك تاکی کوردی باشوور دەچێتە بچووکترین گوندی وڵاتانی دراوسێ دەبینێت لەوێ 24 سەعات ئاو و کارەباو غازو خزمەتگوزاریی ڕێگاوبان و تەلەفۆن فەراهەم کراوە، لەولاشەوە کارمەندانی فەرمانگەکان هەموو مانگێك لەکاتی خۆیدا موچە وەردەگرن و بەهۆیەوە سەقامگیریی بازاڕو گوزەرانی خەڵك و یاسا دێتە دی هەرچەندە گەمارۆی ئابووریش لەسەریان جێبەجێکراوە، کەچی لای خۆمان دوو حیزبی دەسەڵات ماوەی 6 ساڵە مەسەلەی قەیرانی داراییان قۆستەوەو دەستیان لە بینی میللەت گیرکردوە، زۆرینەی ئەو خەڵکەش رازی بووە بەو واقیعە نالەبارە، ببینن چ سوکایەتییەك بە تاکی کورد دەکەن؛ ناوچەی وا هەیە چەند سەد مەترێك لە دووریانەوە نەوتی ژێرخاکی باوباپیرانییان دەردەهێنرێت و رەوانەی بازاڕەکانی جیهان دەکرێت و هەر بەرمیلێك بە 60 دۆلار دەفرۆشرێت، کەچی هاوڵاتی

داماوی بێ موچەو بێکار دەبێت لە بازاڕی شارەکەی خۆیدا بە 120 دۆلار بیکڕێت! کەچی مەسئولە حیزبییەکان ئامادەن خانوویەك لە ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بۆ ئەندامێکی پلە 2ی خێزانەکەیان بە 40ملیۆن دۆلار بکڕن، هەرچەندە ئەو خانووە چۆڵیش بێت و کەسی تیا ناژی بۆمان هەیە بپرسین بە پارەی کێ کڕدرا! ئەم نموونانەو هەموو نموونە هاوشێوەکانی ئەم حوکمە عەشایەرییە وای لە زۆربەی نووسەرانی کورد کردووە -وەکو تاکێك لەو کۆمەڵگایەداو قوربانییەکی ئەو زوڵمە- هیچ هیوایەکیان بە گۆڕانکاریی و پێشکەوتن و رزگاربوون نەبێت، ئەمەش گەورەترین هۆیە بۆ رەشبینی نووسەرانی کورد، لە لایەکی تریشەوە ئەو بەشەی لە خەڵك کە ئاستی تێگەشتنی لاوازە رەنگە مێش میوانی نەبێت، ئەوانەش کە قەڵەم بەدەستن بەشێکی باشیان بە هۆی موچەو مەسڵەحەتەکەیان لەگەڵ ئەو 2 خێڵەدا قۆوقەپیان لێکردووەو لە هەندێك حاڵەتدا دەبنە مقاش و بگرە چەپەرێکی بەدرەفتاری ئەو دەسەڵاتە مافیایە بۆ پاکتاوکردنی هزرمەندان و چالاکوانان و خاوەنانی بیری جیاواز بە قێزەونترین و سادیترین شێوەی پاکتاوکردن.
ئەوەی لە کوردستانی باشوور لە بێ یاسایی و کەربازاڕیی دەگوزەرێت ئەوا لە هیچ شوێنێکی دواکەوتووی دنیادا ناگوزەرێت، بەڵام بەداخەوە رەنگە ئەوە بێت پایەو حەقمان لە ئەنجامی ئەو هەموو زوڵم و زۆرو فێڵ و قوڵبڕین و چاڵانەی بۆیەکتری هەڵدەکەنین و ملی یەکتری دەشکێنین.

ئیتر هەر ئەمەش هۆکارێکە وا لەشاعیرێکی ئەو دۆخە بکات کە هێندەی چاوی کردووەتەوە هەر ئەو دەموچاوانەی سەرکورسی بینیوەو تاڵاوی ئەزموونی سەقەتی ئەو دەسەلاتەی چەشتووە کە قەسیدەیەکی مەرگئامێزی وا بنووسێت هیچ جێگەی لێکدانەوەی تیا نەبێتەوە جگە لەو راڤەیەی لەسەرەوە پێماندا، سێ پارچەی ئەو شیعرەمان وەرگرت لەسەرەتاو لە ناوەڕاست و لە کۆتاییدا کە هەرسێکیان ئاماژەی ئەو حەقیقەتە تاڵەمان بۆ دەکەن بۆ ئەوەی خوێنەرێك یان نووسەرێك هەستابێت بە شیکردنەوەو لێدوان لەسەر ئەو هەستە چڕەی خۆکوشتن کە لەم شیعرەدایە و چ هۆکارێک لە پشتەوەیەتی:

1- خۆت بۆ کوشتنی سەری بڵندم ئەزیەت مەدە
هیچ کەسێك بە مردنی منەوە سەرقاڵ مەکە
.
2- من پیاوێکی ترسنۆك نیم!
غیرەتی ئەوەم هەیە:
گوللەیەك لە دڵمدا بچەقێنم

تا چرۆی خوێن دەر بکات
.
3- گوللـەی خۆم،
یەکسانە بە مەرگی خۆم!

تەنانەت ئەو شیعرو ئەدەبیاتەی ئەو مەسەلەی خۆکوشتنە دەکەن زۆر راشکاوانە قوربانی دەدەن بە بارەکانی ئیستاتیکاو لایەنە هونەریەکانی رشتە ئەدەبییەکانیان لە پێناوی گەیاندنی خاڵی مەبەستدا، چونکە ئەو مەبەستە دەبێت روون بێت و هەموو خوێنەران لێی تێبگەن، وابزانم پێویست بە هێنانەوەی نموونەی زۆر ناکات؛ ئەوەندە بەسە وێنەیەکی تر بهێنینەوە و ببینین کە چۆن شاعیر راستەوخۆ جۆری مردن بۆ خوێنەران دیاری دەکات کە دەبێت خۆیان بکوژن تا لەدایك ببن، خۆ گەر ئەو وشەی مردنی بەکاربهێنایە لە جیگای خۆکوشتندا ئەوا زۆر ماناکە بەرفراوانتر و گشتگیرترو رەنگە راستتریش دەربچووایە کاتێك لە قەسیدەی (پێویستە خۆت بکوژیت)دا دەڵێت:
بۆ ئەوەی لەدایك بیت…
ئەوانەی خۆیان نەکوشتووە هێشتا لەدایك نەبوون….
با بە پرسیارێکی ویژدانیی کۆتایی بەم نووسینە بهێنین و ئاراستەی هەمووانی بکەین کە گەر خوێندەواری ماندووی دەستی چەوساندنەوە جۆراوجۆرەکانی دەسەڵاتێکی خێڵەکی و فاشیل و دواکەوتووی ئاوها، بەرهەمێکی لەم جۆرە لە کۆمەڵگایەکی بێ سەروبەرەدا بخوێنێتەوە لە ئاکامدا چی لێ سەوز دەبێت؟!
……………………………

ئەم شەو گۆرانـــــی قەرەجەکـــــان دەڵێمەوە … سەدا جەودەت

گوێم بۆ بگرە
من هاوار ئەکەم

دەنگی گیتارەکەم
دەناڵێنێ
دەنگی قەرەجێک
لەم شەوە شار دەخەوێنێ
لەسەر قاچەکانم
ئەستێرەکانی بۆ دەژمێرم
تا دێت
تاریکی شەو
“مانگ”
دەخاتە دڵی منەوە
شوێنەواری برین و
ئازاری شکان
بەسەر دڵمەوە دەردەخات
ئەمشەو” ستێلیۆس”
گۆرانیم لەگەڵ دەچرێ
دەنگێکی غەمگین
ئەم شەو شار دەخەوێنێ
هەندێ کات
بیرم بۆ ئەوە ئەچێ
کە کەسێک نایەوێت
لەم شارە بخەوێ
نایەوێت خۆشەویستی بکا
نایەوێت شەو لەگەڵ پیاوێک بخەوێ
تێناگا و خویی بە شەراب گرتووە
دەستی بە گوێ وەناوە و
بەسەرم دەقیژێنێ
هەموو شەوێک
گۆرانییەکانم وێڵ دەکا
شەوێک
بیرم دەچێ
وەک قەرەجێک
گۆرانی بچڕم
ئەو بیرم دەکا
بیرم دەچێ وەک قەرەجێک
شار بخەوێنم
ئەو بە جێی من
ئەستێرەکان ئەخەوێنێ

ئەو بۆ جێی من
غەم دەخوا و
تەرکی شەڕاب دەکا
ئەو بۆ جێی من
تەرکی گوناهـ دەکا

“سەدا جەودەت“

هەروایی … یانیس ڕیتسۆس … و : نەژاد عزیز سورمێ

هەروایی
بە دەرزی و داوێکی ئەستوورەوە
دوگمەی چاکەتەکەی دەدوریەوە و
بەخۆیدا دەگوت :
نانەکەتت خواردووە ؟
تێر نووستوی ؟
دەتتوانی بئاخڤێی ؟
دەتتوانی باسکەکانت درێژ بکەی ؟
لەبیرت بوو لە پەنجەرەوە بڕوانی ؟
کە گوێت لە تەقەی دەرگا بوو
زەردەمسکە بوویەوە ؟
ئەگەر هەمیشە مردن بێ ،
ئەوە لە دواییدا هەردە
هەر ئازادییە تا هەتا …
لە پێشەوەی هەموو شتێکە .

- لە کۆشیعری(ایماوات)ـــەوە که سەعدی یوسف کردوویە بە عەرەبی .
بڕوانە (ایماوات) 1978

بۆرسیلێ… زەکریا تامر… و: موکەڕەم ڕەشید تاڵەبانی

چیرۆکی منداڵان...

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ......]()

بنکە سەربازیەکەی (کەی وەن)، درووستبوونی مەترسی لە ناوچەکەدا … ئەحمەد کامەران

ئێوارەی ڕۆژی هەینی 27|12|2019 هێرشێکی مووشەکی کرایە سەر بنکە سەربازیەکەی ئەمریکا کە ناوی (کەی وەنە)، هاوکات بەیەکێك لە بنکە سەربازیە گەورەکانی ئەمریکا دادەنرێت کە دەکەوێتە ڕۆژئاوای شاری کەرکوکەوە.

هەرچەندە ئەمە یەکەم هێرش نیە بۆ سەر بنکە سەربازیەکانی ئەمریکا لە عێراق کە لەلایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە ئەنجام دەدرێت ئەمەش هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ململانێ و ئاڵۆزیانەی لەنێوان تاران و واشنتۆن هەیە کە هەتاوەکو دێت کێشەو ئاڵۆزیەکانی نێوان ئەم دوو دەوڵەتە گاریگەری مەترسیدار بەدوای خۆی درووست دەکات بەسەر ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بەتایبەتیش بەسەر عێراقدا.

ئەم هێرشە بۆ سەر بنکە سەربازیەکەی ئەمریکا لە ڕۆژئاوای کەرکوك بە لێدانی زەنگێکی تر دادەنرێت بۆ ئەمریکا بەتایبەتیش کە لە ئێستادا دۆخی عێراق لە ناسەقامگیریەکی مەترسیدار دایە، لەگەڵ ئەوەشدا لەم نێوەندەدا تاران و واشنتۆن دەستی خۆیان ناوەتە کاروباری عێراقەوە .

ئێران ناڕازیە بۆوەی ئەمریکا دەستی خۆی وەربداتە نێو

کاروبارەکانی عێراقەوە بەهەمان شێوەش دەبینین ئەمریکا ڕەتی دەکاتەوە کە تاران هەژموونە سیاسی و مەزهەبیەکەی خۆی بەسەر عێراق دا بسەپێنێت.

ئەمەش لە کاتێکدا کە ئەمڕۆ گۆڕەپانی سیاسی عێراق بەدەستی شیعەکانە هەر بۆیە بۆتە ڕێگا خۆشکەر بۆ ئێران کە تەواوی هەژموونەکانی خۆی لە ڕێگای میلیشیاکانیەوە لە عێراق بسەپێنێت , کە ئەمەش لە دەرئەنجامدا وای کردووە گۆڕەپانێکی مەترسیدار و نائارم دروست بێت لە ناوچەکەدا. ئەمەش لێ خۆیدا دەبێتە مایەی ئەوەی لە هەر چرکە ساتێکدا جەنگ و تووڕەیی لەنێوان ئێران و ئەمریکادا دروست بێت.

لەکاتی ڕوودانی ئەو جەنگە نەخوازراوەی ئەمریکا و ئێران، کەهیواخوازم شتێکی لەو جۆرە ڕوونەدات هیچ کاتێك چوونکە ئەمریکا سەرجەم بنکە سەربازیەکانی خۆی لە عێراق و کوردستان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست جێگیرکردوە ئەمەش وا لە ئێران دەکات وەکو گورگێگ سەرەتا پەلەماری ئەو بنکە سەربازیانەی دەورووبەری خۆی بدات کە ئەمەش لە دەرئەنجامدا گۆڕەپانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بەتایبەتیش بۆ پێگەی کورد ناوچەکە دەبێتە دۆزەخێکی ڕەش تەنیا لەم نێوەندەشدا خەڵکی هەژار دەبێتە قوربانی جەنگەکە, لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانم بە ڕوودانی ئەم جەنگەی نێوان ئێران و ئەمریکا بە جەنگی جیهانی سێیەم ناوی بهێنم چوونکە ئەم جەنگەی نێوان ئەم دوو وڵاتە جەنگی نێوان دوو وڵاتی دراوسێ نیە, بەڵکو جەنگی نێوان دوو ئاراستەی گۆی زەویە کە ئەویش (ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوایە) هەربۆیە دەرئەنجامی ڕوودانی جەنگەکە بۆ سەرو بەریەکی گەروە بەدوای خۆی دەهێنێت و بەتایبەتیش بۆ گۆڕەپانی ئەمڕۆی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

هەقبێژی و سەردانان… عەبدولرەحمان فەرهادی

زۆرجاران هەقبێژی نەوەك هەر تاڵە، بەڵکوو وایکردووە گوتنی هەق و ڕاستی درکاندن، بووەتە هۆی گەیشتن بە پەتی سێدارە و سەرلەپێناوی و گیان لەدەستدان. لە هەموو کۆمەڵگا و سیستمە دواکەوتووەکاندا ئەمە هەبووە و هەیە و تا ئێستاش بەردەوامە.

مەنسووری حەللاج لەپێناو هەق و ڕاستبێژیی بە پارەپارەیی خرایە ڕووبارەوە، شەهابەددینی سوهرەوەردی لەسەر قسەی هەق و زۆرزانی و ژیری و سەردانەنەواندن، بە بڕیاری سەلاحەددینی ئەیوبی لە کونجی زیندانێ پەسترا و کە گیانی پاکیشی لە ژێرزەمینێکی قووڵ و تاریك و شێداردا بەخشی، ئەوەندە لێی دەترسان، بە ئەمری سەڵاحەددین تەرمەکەیان بەمردوویی لە سێدارەدا. گالیلۆی فەیلەسووف و زانای مەزنی فیزیا و فەلەك و ماتماتیك، ئەویش هەر لەسەر هەقبێژیی لەپێناو زانست، بەبڕیاری کڵێسا لە کونجی زیندان پەسترا و دواتر لە ماڵی خۆی بە دەستبەسەری گیانی پاکی بە خزمەتی مرۆڤایەتی بەخشی.

زانای گەورەی فەرەنسایی ئەنتوان لافوازێ کە چەندین داهێنانی لە بواری کیمیادا هەیە، دوای شۆڕشی فەرەنسا بە تۆمەتی یارمەتیدانی سوپا دادگایی کرا و هیچیشی لەسەر ئیسپات نەبوو کەچی ئەویش هەر لەسەر هەقبێژی لەسێدارە درا، هەرچەندە ژنەکەی داوای ئازادیی بۆ کرد بەڵام دادگا پێیان گوت: وڵات پێویستی بە زانا نییە.

لای خۆیشمان نموونە زۆرن، ئەحمەدی خانی لەسەر هەقبێژی لەلایەن جاش و دوژمنانی کوردەوە ژەهرخوارد کرا، عەبدولخالیق مەعرووفی زانا و بیرمەند لەسەر نووسینی قسەی هەق و بیروڕای دروست، بەهاندانی پیاوانی دواکەوتووی ئایین، لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە لەبەردەم ماڵی خۆی درایە بەر ڕێژنەی گوللە.
کاتیخۆیشی ئەگەر نالی وڵاتی جێنەهێشتبا، حاجی قادری کۆیی پەنای بۆ دەربەدەری نەبردبا، کەیفیی جوانڕۆیی بەخۆی ڕانەگەییبا، مەولانا خالیدی نەقشەبەندی خۆی قورتار نەکردبا، ئەمانیش بەدەردی ئەوان دەچوون.
چونکە زانا و دانای سەردەمی خۆیان بوون و سەردانەواندنیان بۆ دەستەڵاتدارە دواکەوتوو و زۆردارەکان نەدەزانی، بۆیێ بە دەربەدەری و بە حەسرەتی بینینەوەی زێدی خۆیان، سەریان نایەوە و بەخاکی خۆیان شاد نەبوونەوە و زۆربەشیان گۆڕیان نەماوە. نموونەی دیکە زۆر زۆرن. جەمال عیرفان و مووسا عەنتەریش هەر لەسەر هەقبێژی کوژران. لەو سەردەمەی ئێستایشمان حیزبەکانی هەرێمی کوردستان لەسەر هەقبێژی و جیاوازیی بیروڕا، کەمیان لە نووسەر و ڕۆژنامەنووس نەکوشت!

گۆرانی هیوا … ستار ئەحمەد

تۆ گریان هاوسەرتە
فرمێسك ساویلکەی هەڵگریت
کە کۆشت لە خەما بخنکێ
چاوەکانت بۆ ژوانی ئەشکی روون
دەتکەن بە گۆ.. ئاو.. دەریای بێسنوور
تۆو فرمێسك پێکەوە لەدایکبوون
دیدەکانت بوونە مەنزلی ئارامگەو
لانەیەك بێشکەی خەمی شەوانێتی
تۆی لانەوازی کووچەی ئازار
کە ئارامێك دەروونت رادەژەنێ
کەنارێکی دەم لێشاویو هەرەس دێنێ
بۆ نازانی شاعیرێك لە ناخی خۆزگەی تووڕە بێ
بە هێمنی دادەنیشێ
گۆرانی بۆ هیوای وونی دەڵێتەوە
شەیدایەك لە خۆشەویستی دوور خەنەوە
لەگەڵ شیعرا شەوگاری تاڵ بەڕێدەخا
شاعیر لەگەڵ عەشقی پاکیا
زۆر مەحاڵە وەك تۆ بکا
دەزانم بە چرپە
رووەمەتت.. دەبێتە سایەی گوڵ
دەروونت.. بڵێسەی تینی خۆر
چاوانت.. لە خەندەی خۆزگەت دادەبڕێ
حەز ناکەم گلێنەت لە ئاوا بخنکێو
نەتوانێ بۆ باخچەی ئەنجامێك هەڵفڕێ
تۆو گریان
ئەوینو شیعری جوان
فرمێسکێك چاوانت بکاتە جێژوان
بە دڵم ئاشنان
ناتوانم ساتێك لە بوونیان بڕەنجێم
بۆ سکاڵای نەرمە وەنەوزی سۆزی تۆ
گۆرانی ئەشکاوی خەم دەڵێم

ستار ئەحمەد

قەسەدە لە چاوەڕوانیی گۆدۆی سیاسییدا ..کامیار سابیر

لە ماوەی چەند ساڵی رابردوودا، هێزەکانی پەیەدە، بە تایبەتییش لە فۆرمی قەسەدە(هەسەدە)دا، شەڕی موستەحیلیان لەگەڵ تێرۆریزمی نێودەوڵەتیی(داعش) و سپۆنسەرە جۆراوجۆرەکانییدا دەکرد و خۆشبەختانەیش، لە مەیدانی عەسکەرییدا، براوە بوون. بەشێکی زۆری کوردستانی سوریا و هەندێ لە ناوچە عەرەبییەکانی سوریاشیان، لە کاولکاریی رزگار کرد و توانییان ئیدارەیەکی باش و پێکەوەژیان بۆ خەڵکەکەی بەسەر پێ بخەن. چۆن ئەو ئیدارە خۆجێیەی کە پێکهاتە جیاوازەکان بەدەر لە ئینتیمای نەژادیی، دینیی و طائیفیی تێیدا دەژیێن، زۆر گرنگترە لە مەلحەمە عەسکەرییەکان کە بە خوێنی هەزاران لاوی سوریی، کوردی پارچەکانی تری کوردستان و خەڵکی بیانیی، تۆماریان کردووە، بەهەمان شێوەیش، ئیدارەدانی ئەم سەرکەوتنە عەسکەرییانە لەناو حەلەبەی سیاسەتی ئیقلیمیی، سوریی و جیهانییدا زۆر زۆر چارەنووسسازە؟

ئێستا، پاش ئەو هەموو دانیشتنە جۆراوجۆرانەی قیادەی قەسەدە لەگەڵ سوریا، ئەمەریکا و روسیادا کردوویانی، بە هیچ شوێنێک نەگەیشتوون. هۆکارەکان چیین؟ ئایا وەکو بە زمانی شەعبیی دەڵێن “سیاچارە”یە، یان بە عەقڵانیی و واقیعیی، بە وردیی و بەرچاوڕۆشنییەوە، هاوکێشە جیۆسیاسیی، عەسکەریی و هەژموونە ئابوورییەکانی زلهێزە جیهانییەکان، ناخوێننەوە و کاری پێ ناکەن؟ کوردەکانی سوریا بە رابەرایەتیی پەیەدە و لە ناو هێزەکانی قەسەدەدا، توانییان بە هاوکاریی ئەمەریکا و تەحالوفی نێودەوڵەتیی، شەڕێک لەگەڵ داعشدا بکەن کە موخریجەکانی هۆلیودیش، بە خەیاڵیاندا نەدەهات، هێزێکی مەیدانیی هەبێت بەو جۆرە نەک هەر تەحەدای داعش بکات، بەڵکو تێکی بشکێنێت. لە شەڕ گرنگتر ئەوەیە لە دوای سەرکەوتنی عەسکەریی، سەرکەوتنی سیاسیی، بە دەست بهێنیت.

بۆچی کوردەکانی سوریا، لە نێوان روسیا و سوریا لە لایەک و لە نێوان بەرژەوەندی□ هاوبەشەکانی ئەمێریکا، ئیسرائیل، سعودی□ و ئیماراتدا، لە لایەکی ترەوە ناتوانن بڕیارێکی یەکلاییکەرەوە بدەن؟ بەدەر لەوەی تورکیا و ئەردۆغان، تا رادەی فاشیزمی سیاسیی، دژایەتیی دەسکەوتەکانی پەیەدە دەکەن، بەڵام ئەم شێر و رێوییە لە نێوان جەمسەرە سەرەکییەکانی وەکو روسیا، ئەمێریکا و تورکیادا، ناتوانێت درێژخایەن بێت. بە تایبەتیی ئێستا کۆمپانیا بیانییەکان، بەتایبەتیی ئارامکۆ و کۆمپانیا رۆژئاواییەکان، بە سپۆنسەریی ئەمێریکا، ئیسرائیل، سعودی□ و ئیمارات، بە ئاشکرا دزیی لە سوریا دەکەن، چونکە حکومەتەکەی ئەسەد، سەروەریی سیاسیی و عەسکەریی لەو ناوچانە لە دەست داوە. هەموو ئەمانە لە کاتێکدا دەکرێن، نەوتی سوریا بە شێوازێکی چەتەگەریيانەی مۆدێرن، دەدزرێت و هێزەکانی قەسەدەیش، رۆڵی پاسەوانیی دەگێڕن، بە کەمێک لە شەراکەتی شیرینیی نەوت و پارەی رەیع، دەیانەوێ ئەم بیزنسی رەیعە، درێژە بکێشێت.

دوای ئەوەی شەیتانی شەڕ و ئاژاوە، شەیتانی تاڵانیی و وێرانکاریی (بێرنارد لێڤی) سەردانی قیادییە عەسکەرییەکانی قەسەدەی کرد، ناڕۆشنییەکان، روون دەبنەوە و ئەنەکەسەی هێزە پرۆکسییەکانی (تورکیا و پارتیی)، بڕیارە بەشداریيان لە پرۆژەی نەوتفرۆشیدا پێ بکرێت، ئیتر رۆڵی سیاسیی قەسەدە، بەرەو پاسەوانیی لە چاڵە نەوتەکان دەچێت و دەبێت خۆی لەگەڵ بەرژەوەندیی هەموو هێزە داگیرکارەکانی سوریادا(ئەمێریکا، تورکیا) بگونجێنێت. ئەمەیش راستەوخۆ بەریەککەوتنی لەگەڵ روسیا و سوریادا لێ دەکەوێتەوە.

لە درۆ گەورەکانی تەمەڕودە عەسکەرییەکانی کورددا، لە کوردستانی عێراقدا، هەمیشە ئەوە گوتراوە کە رژێمەکانی عێراق، هەموو رێگەکانی تریان لە کورد بەستبوو، بۆیە ئەم مافیایانەی کوردایەتیی دەستیان دایە چەک و تەقوتۆقیان دەست پێکرد.

لە کاتێکدا هەموو یاخیبوونە چەکدارییەکان، لە ئەیلولەوە بۆ شۆڕشی نوێ و گوڵان، هەمووی بە تەحریکی موخابەراتیی ئیقلیمیی و نێودەوڵەتیی بووە و لە دوور و نزیکەوە پێوەندیی بە مافە سیاسییەکانی گەلی کوردەوە، نەبووە. ئێستا کوردەکانی سوریە هەمان بیانوو دەهێننەوە و دەڵێن سوریا و روسیا، ساغ نیین و دەستیی دەستییمان پێ دەکەن و بە هیچ ناگەین لەگەڵیاندا! لە واقیعدا، ئەوە قەسەدەیە، بەهۆی بەڵێنە زارەکییەکانی هەندێ ژەنراڵی ئەمێریکییەوە، چاوەڕووانیی گۆدۆیەکی سیاسیی دەکەن و نایانەوێت،

لەگەڵ رژێمەکەی ئەسەددا، رێک بکەون.

دەبێ ئەوە لەبەرچاو بگیرێت کە پێش راپەڕیینی خەڵکی سوریا دژ بە رژێمەکەی ئەسەد، بەشێکی زۆری کورد، تەنانەت بڕیان نەبوو ناسنامەی سورییشیان هەبێت، بەڵام پاش وەرچەرخانێکی سیاسیی و عەسکەریی زۆر، هەموو هاوکێشەکان ئاڵوگۆڕیان بەسەردا هاتووە. ناکرێت تا دوێنێ، هیچت نەبووبێ، ئێستایش بە ناڕاستەوخۆ، داوای دەوڵەتۆکەیەکی رەیعیی بکەیت لەناو دەوڵەتدا و پاسەوانیی لە سامانە سروشتییەکانی سوریا بکەیت بە هێزە بیانییەکان و ئەم بیانووانەش بۆ ئەوە بن کە لە تەڕ بخەن و لە وشک بخەون. لە پاڵیشەوە، پشکیان لەو نەوت دزینەی سوریادا هەبێت، رێک وەکو شۆڕشگێرە فاسیدەکانی کوردایەتیی لە کوردستانی عێراقدا، پاساو بە فرۆشتنی نەوتی قاچاغ بهێننەوە.

هەندێک مەنتاڵیتی سیاسیی هەن کە پەروەردەی حیزبییان لە ستالینیزمەوە نزیکە، هەمیشە دەڵێن کوردەکانی سوریا نابێ رەخنەیان لێ بگیرێت وئەوان کاری خۆیان باش دەزانن. ئەمە جگە لە عونجوهییەتی ستالینیی، شتێکی تر نییە. پرۆسەسی جێکەوتبوونی نەتەوە و گرووپە کۆمەڵایەتییان، لە باری سیاسیی، مێژوویی، زمانیی و کولتوورییەوە، کاتێکی زۆری دەوێت، لای کەم صەدان ساڵی دەوێت، ئێستا کوردەکانی سوریا کە بە کرمانجیی سەروو، دەدوێن و بە لاتینییش دەنووسن، لەگەڵ ئەم کرمانجیی ناوەڕاستەی ئێمە پێی دەنووسیین(ئارامیی-عەرەبیی)، جگە لەوەی نەژادمان یەکە، بە تەواویی بەرەو دوو زمانی جودا(نەک وەکو هەندێ کەس دەڵێن دوو ستاندەرد) هەنگاو دەنێین و لە ئاییندەی نزیک و دووریشدا، ئەم جیابوونەوە زمانییە، شەقەی سیاسیی، کولتووریی و زمانیی زیاتری تێدەکەوێت.

رێک وەکو ئەو جیاوازییانەی لە نێوان زمانی تورکیی، ئازەریی، تورکمانیی، ئۆزبەکیی…تاد، یان لە نێوان فارسیی، دەریی و طاجیکییدا هەیە. ئەم کورتەیەم بۆ ئەوە بوو کە کوردەکانی سوریا و ئێمەی کرمانجیی ناوەڕاست، شتی یەکتر زۆر بە کەمیی دەخوێنینەوە، بەڵکو لە رێگەی زمانی عەرەبییەوە، وەکو زمانی هاوبەش، لە یەک دەگەین. ئەوەی هەمانە بەشێکی وەکو رەگێکی نەژادیی تێماندا هەیە و هەردوولامان خۆمان بە کورد ئەژمار دەکەین. بە واتایەکی تر، لە جوغزی نەژادییەوە، کوردین.
ئەصڵی مەطڵەبیش ئەوەیە هەر رەخنە و سەنایەکیش بکرێن، دەبێ یان لە رێگەی زمانێکی ترەوە بێت، یاخود کەسێک بە تایبەت پێیان بگەیەنێت. هیوادارم ئەو هەموو خەڵکەی خۆیان بە ئاپۆچیی دەناسێنن،

رەخنەکانیشیان وەکو سەناکردنەکان، پێ بگەیەنن.

وێڕای هەموو ئەو هاودەنگیی و پەرۆشییەی میلیۆنان کوردی کوردستانی عێراق و ئێران بە کوردەکانی سوریا هەیانبوو و هەیانە، بەڵام نابێ "سوء الاستفادة" لەو هاودەنگییە وەربگیرێ، بەڵکو دەبێ گوێ لە رەخنەکانیش بگرن و بەرەو هەمان تەجروبەی فاشیلی کوردستانی عێراق، لە ژێر وەهمی دەستکارییکردنی نەخشەی ناوچەکە و هەڵوەشاندنەوەی سایکس پیکۆ …تاد، جڵەوی عاطیفەی سیاسیی و حەنینیان بە پارەی رەیع و نەوتفرۆشیی قاچاغ نەجوڵێت و تەواوی تەجروبەکەیان نەخەنە مەنگەنەی کۆمپانیا زەبەلاحەکانی نەوتی جیهانییەوە. دونیای سیاسیی ئێستا، دونیای سەردەمی باڵادەستیی تەنیا دوو زلهێزی جیهانیی ساڵـانی سەردەمی جەنگی جیهانیی یەکەم نییە کە تەنیا فڕانس و بریتانیا، بڕیاردەربوون. ئێستا روسیا، چین(صین) و ئەمەریکایش هەن و بەرژەوەندییە سیاسیی و ئابوورییەکانیان، زۆر لەوە ئاڵۆزترن کە بە فەنتازیای نەژادیی و وەهمی کوردایەتیی، چاوەڕووانیی ئەو گۆدەیە بکەیت کە دەستکاریی نەخشەی ناوچەکەت بۆ دەکەن.
لە ماوەی نیو صەدەی رابردوودا، ئەو پێنج وڵاتە، تەنیا لە پرۆژە عەسکەریی و ئەتۆمییەکاندا، چەندین تریلیۆن دۆلاریان، خەرج کردووە، هیچیان ئامادە نیین بە ویستی ئەویتریان تەنازول بکەن، تا وڵاتەکیان یان دووانیان، غەزەل لەگەڵ حەز و خولیای رەیعیی هەندێ قیادەی عەسکەریی کورددا بکەن و خەلانەچکێکی شێخنشینیی یان ئیمارەتەک بە قیادییە عەسکەرییە "پڕە"کانی خۆیان لە ناو سوریادا، رێ بنەن.

کوردەکانی سوریا، هەڵەیەکی ستراتیژیی گەورەیان لە عەفرین کرد، چونکە دەیانوسیت پەز بەسەر روسیا و سوریادا لە بدەن، سەرەنجام لەسەر صینییەکی زێڕیین، روسیا بە ئەجێنداکانی خۆی، پێشکەشی تورکیای کرد. باشترە بە کوردەکانی سوریا، بە کەمترین دەسکەوتیش بێت لەگەڵ سوریا و روسیادا مامەڵە بکەن و چیتر خۆیان خۆشخەیاڵ نەکەن بە ئەمەریکا، سعودییە، ئیمارات و ئیسرائیل..تاد. مافی سیاسیی نەتەوەیەک، بە کۆنترۆڵکردنی چەند کێڵگەی نەوتەک بە دەست نایەت.
شەرعییەتی نێودەوڵەتیی بە دەوڵەتی ناوەندە کە دەست بەسەر سامانە سروشتییەکانیدا بگرێت، نەک بە هێزێکی وەکو قەسەدە کە بە صەدەقە چەک و تەقەمەنیی دەدرێتی. پێش ئەوەی گەلانی سوریا و ناوچەکە زیاتر رق و قینیان بەرامبەر قەسەدە هەڵسێت، باشترە بە قەرارێکی سیاسیی جەرییئانە، دوور لە هەژموونی ژەنراڵە عەسکەرییەکان کە بوونە بە

پرە-ئەمەریکایی، بەیارەکی سیاسیی عەقڵانیی لەم بەسەروبەرییە بدەن و بە حەبلی لۆژیکی سیاسیی بگەڕێنەوە.

بە کورتییەکەی چارەنووسیان لە دیمەشق و حەڵەب یەکلا دەکرێتەوە نەک لە شوێنانی تر. لە باری باڵانسی عەسکەریشەوە کە روسیا وەکو تەنیا وڵات لە دونیادا، خاوەنی چەکی هایپەرسۆنیکە(hypersonic)، نەک هەر دەستبەرداری سوریا نابێت، بەڵکو دوای ئیدلیب، لە هەوڵی گەڕاندنەوەی کوردستانی سوریادا دەبێت، بە شەڕ بێت یان بە ئاشتیی، ئەمە دەکات. باشتریشە، قەسەدە، ئەم دەستپێشخەرییە بکات و بیانووی تورکیا، بە یەکجاریی ببڕێت و خۆیشیان لە چاوەڕووانیی گەدە، رزگار بکەن.

ئایا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، گەرووی هورمزەکی تر دروست دەبێت؟ …ڕەندک فارس

ئەو دروشمە بەناوبانگەی دەڵێت:واقیعی بە، داوای مەحاڵ بکە، بەڵام بە سیاسەتی بەڕێوەبردنی وڵات، پێویستە ئەم ووتەیە وا بنوسرێت: واقیعی بە ، چاوەڕێ ی مەحاڵ بکە.
جیۆپۆڵەتیک تەنها بە مانای پەیوەندی یە نێو دەوڵەتیکان نایەت، بەڵک و ئامرازەکە، بە دیاریکردنی ئەو ڕووداوانەی کە لە ئایندەدا دەیانبینین، شێوازێکی تایبەتی جیهانی یە کە هەریەکە لە نەتەوەکان و ئەکتەرە نێودەوڵەتییەکان بەکاریدەهێنن بە دەسنیشانکردنی شێوە و پێکهاتەی داهاتووی سیستەمی جیهان.
لە کۆتایەکانی 1946 دا، ململانێ و ڕوبەروبونەوەی نەتەوە یەکگرتووەکان و یەکێتی سۆفیەت، هەرچوار لای یەکێتی سۆفیەتی گرتەوە، لە دوای جەنگی سارد سنوورە سێ لایەنەکەی یەکێتی سۆفیەت پێک هاتبوو لە بەشە ئەوروپییەکەی، واتە سنوورەکەی نەرویج بە کۆماری چیک، بەشە ئاسیایەکەی کە لە دوورگەکانی لە سنورەکانی ژاپۆنەوە دەستی پێدەکرد تا دەگەیشتە چین، بەشە سێەمیش لە باکووری ئەفغانستانەوە دەستی پێ دەکرد تاوەک و یوگوسلافیا، مەبەست لە ی(باکووری ئەفریقاو

باشووری خۆرهەڵاتی ئاسیا، نیمچە دوورگەی عەرەب).
دوای کۆتایهاتنی هەژموونی یەکێتی سۆڤیەت، ناوچەکانی یوگسلاڤیاو تا ئەفغنستان، بە تەواوی شێوازا، پێکهاتەی ئەم ناوچەیە لەڕووی دیمۆگرافیاو ئایدۆلۆژیاوە، ناوچەیەکی زۆرینە موسڵمان نشینە و پڕە لە ڕەگەزوو نەتەوەیی جیاجیا.
کۆتایی هاتنی جەنگی سارد بۆ ئەمریکا، بە سەرکەوتن بەسەر دوژمنی ئایدۆلۆژیاو جیۆپۆلۆتیکی بوو، بەجۆرێک دەکرێت ئەم سیاسەتەی ئەمریکا لە دژی ڕووسیا بە پەلهاویشتنی ناتۆ بۆ ڕۆژهەڵات و ناوچەی قەفقاز وئاسیای ناوەراست، بە مەبەستی پەرەپێدان بە ئابووری ئەمریکاو کۆنترۆڵکردنی هێڵەکانی گواستنەوەی لەم ناوچانەدا.
ڕۆژهەڵاتی ناوەراست بە مەیدانی داڕشتنەوەی هاوکێشە سیاسی ئابوورییەکانی ئەم جیهانە دەناسرێت، هۆکاری گرنگی پێدانی زلهێزانی ئابووری بە ناوچەکە، دەگەڕێتەوە بۆ دەوڵەمەندی ناوچەکە لە ڕووی جیۆپۆلیتیک و سەرچاوەی ووزە، بۆیە هەمیشە پێشبینییەکانی ئابووری و داهاتووی هەرووڵاتێک پابەندە بە بارودۆخی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست و رێژەی باڵا دەستی ووڵاتانی ڕۆژئاوا و روسیا وچین بە ئەم مەیدانە گەرمەی دەستەڵات، بە کۆنترۆلکردنی هێزە دەریاییەکان.
گۆڤاری فورین پولیسی لە گوتارێکی لە حوزەیرانی 2012 ، لە ئێران گەروی هورمزی بە ئیمبراتۆرەتی عوسمانی و (دەردەنیل) بەراورد کردبوو تیایدا، ئەم ناوچەی بە خاڵی خنکانی دەستەڵاتی ڕووسیا لە ڕابردوودا پێناسکردووە، هەر بۆیە بەهۆی بەردەوامی ئەو پشێوییانەی ڕوو لە گەروی هورمز دەکەن، ووڵاتانی کەنداوی عەرەبی بەدوای جێگرەوەی ترەوەن بۆ هەناردەکردنی بەرهەمەکانیان بۆ ئەوروپا وڕۆژئاوا.

بەنمونە شانشینی سعودییە بیر لە هێڵی بۆری نەوتی نوێ دەکاتەوە بەرەو سەڵتەنەتی عومان و یەمەن ، عەراقیش دەگەڕێتەوە بۆ زیندووکرنەوەی هێڵی بۆرییەکانی لەگەڵ سوریا کە ڕێگایەکی نوێیە بۆ گواستنەوەی نەوت بەرەو دەریای ناوەراست، لە درێژەی بابەتەکەدا، ئاماژە بەوە دەکات کە دابەزینی جوڵەکان لە گەروی هورمز ڕێگا خۆشدەکات بۆ ڕۆژئاوا بۆ بوژانەوە و دۆزینەوەی تر ئەمەش بە لە چوارچێوەدانی ئێران ڕێگەیەکی ئەستەم ودوور نابێت.
گرنگی ستراتیژی ئەم گەروە لەوەدایە کە تەواوی وڵاتانی نەوتفرۆشی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست دەبەستێتەوە بەبازاڕەکانی ئاسیا، ئەوروپا، ئەمریکای باکور، بۆیە بەدرێژایی مێژوو وەک هەڕەشەو کارتێک بۆ یەکلاکردنەوەو دروستبوونی هاوپەیمانی نوێ بەکار هاتووە.
بۆیە ئامانج لەم بابەتە، خوێندنەوەی ڕووداوەکانی ئەم دوایانەی

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و خستنەرووی ئەگەرەکان وگۆڕانە بەدوای پارچە پەرتبوونەکانی نەخشەی گەرووی هورمزەکی ترە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و خوێندنەوەی گۆڕانکارییەکانە لە بازاڕەکانی جیهان دا.

1. کاریگەرییەکانی داخستنی گەرووی هورمز، بەسەر بازاڕی نەوت لە جیهان دا

ناوچەی کەنداوی فارس خاوەن بایەخێکی جیۆپۆلیتیکییە، ئەمەش پاڵنەرێکی سەرەکی یە، وە دەوڵەمەندی ناوچەکە لەرووی پاشکەوتی نەوت و خاوەنداریەتی سێ بەشی یەدەگی نەوت، وا لە ئێران دەکات ڕۆڵی دەوڵەتی ڕێبەر ببینێت لە ناوچەکەو جیهاندا، سیاسەت وهەڕەشەکانی ئێران بەدەستگرتن بەسەر کەنداوی فارس و فشارخستنە سەر کەنداوی عەرەب ودەریایی ناوەڕاستە.

بەرژەوەندییەکانی ئێران لە کەنداوی فارس و عێراق دا پێچەوانەی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکایە، بەهۆی گرنگی سنورییەکەوە، ئێران دەرفەتێکی باشی لەبەردەم بووە، بە پێشخستنی ئابووری یەکەی، بەڵام بەهۆی سەرهەڵدانی شۆڕشی ئایدۆلۆژیای جیهانی ئیسلامی، ناچار بووە هەندێک لەو سەرچاوانە تەرخان بکات بۆ پشتیوانی گروپە چەکدارەکانی شیعە لەدەرەوەی سنوورەکانی، بە ململانە یە بەردەوامەکانی لەگەڵ واشنتۆن.

دوای پەرەپێدانی ئێران بە بەرنامەی ئەتوومی و دەستەوەردان لە لە کاروباری ناوخۆی وولاتانی دەوروبەری، بە تایبەت لبنان، سوریا،عێراق، سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا بڕیار کشانەوەی لە ڕێکەوتنامەی ئەتۆمی ئێران دا. ئەم بڕیارەی سەرۆکی ئەمریکا، کاردانەوەی داخستنی گەرووی هورمز لەلایان ئێران، چەندین سیناریۆی بە بازاڕەکانی ئابووری وولاتانی ناوچەکە هێناوەتە ئاراوە.

ئایا نرخی نەوت بەرز دەبێتەوە؟ئەگەر نرخی نەوت بەرزبێتەوە کاریگەری دەبێت بەسەر بازاری نەوت؟

بەدرێژایی سەدەی بیست ویەکەم ،داخستنی گەروووی هورمز بەیەکێک لە ترسناکترین ریسکەکانی جیۆسیاسی بە سەر بازاڕی نەوت دادەنرێت.

ئەگەری داخستنی گەروی هورمز وبەندەری مەندەب، تەنها کاریگەری نابێت بە سەر بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا، بەڵک ودەبێتە هۆی پەرچەکرداری جیهانی بە تایبەت بەریتانیا

وفەرەنساو ئەڵمانیا، وەستانی هەناردەکردنی نەوت بە بازاڕەکانی ئاسیا ئەوروپا، ئەمریکای باکوورو زەریایی هیندی.
مەژووی داخستنی کەنداوی فارس لەهەمبەر راگرتنی هەناردەی نەوت و بەرزبوونەوەی نرخی نەوت لە هەریەک جەنگەکانی وولاتانی عەرەبی وئیسرائیل لە ساڵی 1973، جەنگی نێوان عێراق وئێران، ئەوە دەسەلمێنن کە تا هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو، گرنگترین یاریزانە نەوتیەکان لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست وباکووری گۆی زەویدا بوون، بەڵام لەسەردەمی نوێدا، بەرهەمهێنانی نەوت لەنیوەی باشووری گۆی زەوی دەبێت.
لە بارەی نرخی نەوت لەزانستی ئابووری دا، ئاڵوگۆری بازرگانی نەوت بە ئەوەی بەهای خۆی بپارێزێت لە بازاڕەکاندا، پێویستی یاریکردنە بەنرخ هەیە لەهەر کاتێک دا.
گەمارۆیەکانی وولاتانی عەرەب بە سەر وولاتانی خۆرئاوا، زەنگێکی مەترسیدار وەکارێکی لۆژیکی بوو، بە ئەمریکا بە دامەزراندنی یەدەگی ستراتیجی نەوت، ئامانج لەم دامەزراوەیە، کەمکردنەوەی کاریگەریەکانی بەرزبوونەوەی نرخی نەوتە، هەربۆیە توانەیەکی لە زێدە بەدەری ئەمریکا بە کەمکردن یان زیادکردنی بەرهەمهێنانی نەوت و خستنە بازاری نەوتی یەدەگی ئەمریکی لەڕێگای کۆمپانیکانی عەمبارکردنی نەوتەوە، بنەمای سەرەکی هێشتنەوەی هاوسەنگی بازاری نەوتە لەگەر کاتێکی نەخوازراو، بە واتایەکی تر ئەگەر نرخی نەوت بەرز بێتەوە، ئەمریکا دەتوانێت، کۆنتڕۆلی بازار بکات، نرخی نەوت دابەزێنێت.
بە پێ ڕاپۆرتی بلومەرگی ئەمریکی ئەگەر کەنداوی فارس وبەندەری مەندەب دابخرێت، دەبێتە هۆی کەم بوونەوەی ڕێژەی بەرهەمهێنانی نەوت وبەرزبوونەوەی نرخی نەوت 100 دۆلاری ئەمریکی بۆ هەر بەرمیلێک، بەرزبوونەوەی نرخی گازی سروشتی بۆ دوو هێندەی نرخی ئیستای، لەهەمان کاتدا پێشبینی زیادبوونی هێرشی ئەلکترۆنی بە سەر تەڵەکانی سعودیە ئیماڕات.

لە نۆڤەمبەری مانگی ڕابردوودا، ئاژانسی ووزەی نێودەوڵەتی لە ڕاپۆرتێک دا، ئاماژە بەوە دەدات، خواست لەسەر بەکاربردنی نەوت زیا دەکات لە ماوەی نێوان 2017-2040 بەڵام بەشێوەیەکی هەڵبەزوو دابەزینی بەردەوام، ڕاپۆرتەکە دوو

هۆکار بۆ ئەم گۆڕانکارییە دەستنیشان دەکات:
یەکەم، گۆڕانکاریی جیۆگرافییەکان کە دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی نەوت بۆ ڕێژەی 3٪ تا ساڵی 2027، لەدوای دا بە نزمترین ئاست بەشێوازێکی چاوەڕواننەکراو.
دووەم، ئاڵۆزی وململانێ نێوان دووجەمسەرەی هێزی سەدەی بیست ویەک و ناسەقامگیری وئاسایشی ژێرخانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەهۆکاری سەرەکی کەمی گەشەی ئابووری دادەنێت لە چەن ساڵی داهاتوودا.
لە هەمان کاتدا، ناوەندی جیۆپۆلیتیکی نێودەوڵەتی ، پێشبینی زیادبوونی خواستی نەوت تا ساڵی 2025 دەکات، دوای ئەوە ماوەیە خواست کەم دەبێت، واتە بارودۆخی ناوچەکە کاریگەری لەسەر بازارەکانی جیهان دروست دەکەن.

لەسەردەمی جیهانی مۆدێرن وپێشفەچوونەکانی ئابووری جیهانی بە تایبەت لە بواری نەوت و ووزە دا، ڕێژەی گەشەی ئابووری زۆر کەمترە، بە بەراورد بە هێزی گەشەی ئابووری وبەکاربردنی نەوت لە سەردەمی رووخانی یەکێتی سۆفیەت ، بەتایبەت دوای ئەندامبوونی چین لە ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی لە 2001 دا.
تێکڕای ڕێژەی گەشەی ئابووری جیهانی ساڵانە بە ڕێژەی 3٪ دەخەمڵێنرێت لە نێوان ساڵەکانی 1947-1991، بە واتایەکی تر، گەشەی ئابووری جیهانی دوای رووخانی یەکێتی سۆفیەت تا پێش سەرهەڵدانی جەنگی دژی تیرۆر تەنها 0.4 بووە.
شیکردنەوەی ناوەندی جیۆپۆلیتیکی جیهانی بۆ ئەو جیاوازییەی گەشەی ئابووری لە ماوەی ڕابردوو و ئێستا، بریتییە لە نزمبوونەوەی ڕێژەی بەکارهێنانی نەوتی جیهان، هەروەها پێشبینییەکانی جیۆپۆلیتیکی بۆ گەشەی ئابووری جیهان لە ساڵانی 2017 بۆ 2040 کەمبوونەوەی زیاترە.

2. ڕێکەوتنی نێوان تورکیاو لیبیا، کاریگەرییەکانی لەسەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. ڕێکەوتنی نێوان تورکیاو حکومەتی تەوافقی لیبیا لە 27 ی دیسەمبەری 2019 دا، کاردانەوەی جیهانی بەدوای خۆیەوە هێناوە، بەتایبەت لە لایان هەریەکە لە ئەمریکاو یەکێتی ئەوروپا. ڕێککەوتنەک لە کاتەدا بەمبەکە پێشبینی دەکرێت ببێتە هۆکاری دەرخستنی چەندین ڕێککەوتنامەی شاراوەی نێوان وولاتانی کەنداو ئەمریکا لە ئەراسیاو باکووری ئەفریقا.
تورکیا وولاتێکی گرنگە لە ڕووی جیۆپۆلەتیک و بەستنەوەی

□□ژه□□□اتی ناو□راست ب□ ئ□وروپا، ب□ی□ ن□چی□یکی گ□رمی ململان□ ی □وسیاو ئ□مریکای□و ب□ دارشتنی ه□ی گواستن□و□ی ووز□ی □□ژه□□اتی ناو□□است ب□ وولاتانی ئ□وروپا.

دوای رووخانی د□و□□تی عوسمانی ، هیچ حزب□کی د□ست□□اداری ئ□و وولات□ ن□یتوانی□و□ شک□م□ندی ب□ وولات بگ□□□ن□□و□، ب□□ام ئ□و□ی ئیستا ر□ج□ب ت□یب ئ□رد□غان د□یکات کارت□کی ب□ه□ز□ ب□رامب□ر ب□ وو□اتان، ه□رچ□ند□ ئابووری□ک□ی ه□ر□ش□ی□کی ز□ری ل□س□ر□، ب□□ام تورکیا ل□ ر□گ□ی ب□د□سته□انی س□زی هاولاتی تورکیا ب□ شک□م□ندی د□و□□تی تورکیا ، ب□رامب□ر ب□ ئ□ندامبوونی ل□ پرسی ئ□ندامبوونی ل□ ی□ک□تی ئ□وروپاو با□ا د□ستی ل□ □□ژه□لاتی ناوراست و ش□□ی پ□یر□وی ئیخوانی ل□ ناوچ□ک□دا ، توانیوی□تی تا □اد□ی□ک بب□ت ب□ کارت فشاری ب□ ب□د□سته□انی ئامانج□کانی.

فراوانبوونی هاوپ□یامن□تی نو□ی ن□وان ی□نان وئیسرائیل میس□ ل□ ک□□ب□ندی گازی □□ژه□□اتی ناو□راست ول□م دوایان□دا، دورخستن□و□ی تورکیا ل□وهاوپ□یمان□تی□، م□ترسی□کی گ□ور□یان ب□ ئابووری تورکیا دروست د□کرد، ه□رب□ی□ ب□ □یگ□ گرتن ل□و هاوپ□یمان□تی□ دووبار□ س□پاندی هیزی جوگرافی تورکیا، س□رک ک□ماری تورکیا □یک□وتن□کی د□ریایی ل□ گ□□ لیبیا واژوو کرد ه□ر ر□ژ□ک دواتر پ□رل□مانی تورکیا □□ک□وتن□ک□ی پ□س□ند کرد.

ل□ □□ژه□لاتی ناو□□است تورکیا تاک□ وولات□ ک□ ه□رچ□ند□ وو□ات□کی ب□ره□مه□انی ووز□ نی□، ل□ کات□ک دا 95٪ س□رچاو□ی ووز□ی هاورد□ د□کات، سا□ان□ ب□ی 5 ملیارد د□لار خ□رجی ئ□و وو□ات□ی□ ب□ هاورد□کردنی ووز□، ه□کاری س□ر□کین ب□ □زگارکردنی تورکیا ل□ ب□کاره□نانی ه□زی جی□سیاسی وولاط□ک□ب□ د□زین□و□ی □□گ□ی نو□ ب□گواستن□و□ی س□رچاو□ی ووز□ی وو□اتان ب□ بازا□□کانی جیهان.

دوو سیناری□ ه□ن ب□ شر□ڤ□کردنی ئامانجی تورکیا ل□و ر□ک□وتن□:

ی□ک□میان ، د□گ□ر□ت□و□ ب□ گرژی وپ□یو□ندی□کانی تورکیا ل□ ئاست وولاتانی □□ژه□□اتی ناو□راست ک□ د□کر□ت ل□ خا□ان□ ئاماژ□یان پی بد□ین:

• لیبیا دوای رووخانی حکوم□ت□ک□ی ق□زافی ناس□قامگیری باروود□خی لیبیا، □□زان□ ی□ک ملی□ن ب□رمیل ن□وت ب□ره□م د□ه□ن□ت و، ل□س□ر ئاستی کیشو□ری ئ□فریقا خاو□نی ز□رترین ی□د□گی ن□وت□و، 2.9٪ ن□وتی ی□د□گی جیهان پ□ک د□ه□ن□ت،

هەروەها چوارەمین وولاتە لەسەر ئاستی ئەفریقیا لە رووی بەرهەمهێنانی گازی سروشتی ڕێژەی 0.8٪ گازی سروشتی یەدەگ پێک دەهێنێت لە جهیاندا.

• بەپێ رێكەوتنی نیودەوڵەتی دەریایی ساڵی 1982، تورکیا تەنها خاوەنی 12 میلە لە ڕووی دەریاییەوە، ئەو مەوداییەی دەریا هیچ سەرچاوەیەکی ووزە بوونی نیە، بۆیە دەیەوێت پەرە بە بەدەرووازە دەریاییەکانی بدات، بەتایبەت ئەو ناوچەی کە ڕێكەوتنی لەسەر کراوە لەگەڵ لیبیا بە مەركەزی سێگۆشەی نێوان هەریەكە لە قوبرس و ئیسرائیل ویۆنان دادەنرێت لە رووی وزەوە، واتە ڕۆژهەڵات وباشوری قوبرس نەک قوبرسی باکور کە نزیکە لە تورکیاوە، دەستەڵاتدارنی تورکیا ب□ م□ل□كەتی ماڤی (گەرووی هورمزی نوێ) ناوی دەهێنن، کە لە دەریایی ئیجەو دەریای ناوەڕاست سەرچاوەی گرتووە.

• ئەم رێكەوتنە دەبێتە هۆی هاتنە دی ئامانجی لە مێژینەی تورکیا بۆ و□ بەرهێنان لە بواری پەرەپێدان وبوژانەوەی لیبیا لە بواری كۆنستراكشن، کە ئەمە دەبێتە هاوکارێکی گرنگی بوژانەوەی ئابووری تورکیا بۆ دەستبەکاربوونی کۆمپانیا جیاجیاکنی تورکیا جگە لە سێکتەری نەوتی لە خاکی لیبیا.

• بوونی تورکیا لە لیبیا دەبێتە دەستکەوتێکی گرنگی پڕۆژەی رەجەب تەیب ئەردۆغان بۆ خزمەتکردنی هزری ئیخوان وگروپەکانی سەر بەم رێبازە، زیندووکردنەوەی عوسمانیەتی نوێ بۆ پاڵپشتی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا، ئەم نزیک بونەوەیە دەبێتە هەڕەشەیەک بۆ سنورەکانی قاهیرەو حکومەتەکەی سیسی لە ڕووی فکریەوە.

• ڕێكەوتنەکە لەکاتێک دایە کە حکومەتی تەوافی نێودەڵەتی لیبیا، بەردەوام سکاڵای ئاراستەی ئەو ووڵاتانە کردووە کە هاوکاری و چەک پێشکەش بە گروپی بەناو سوپای لیبیا بەسەرکردایەتی کەلەلایان خەلیفە حفترەوە دەکەن، بۆیە لە رووی پاڵپشتی سیاسی ووڵاتی هاوکاری تورکیا بۆ حکومەتی تەوافقی بەروارد بەهاوکاری سەربازی هەریەکە لە ئیماڕات ومیسر زۆر کەمترە بۆ گروپی سوپای لیبیا، بۆیە تورکیاو لیبیا پێ یان وایە، لە ڕێگەی ئەم ڕێكەوتنە فەرمی یە دەتوانرێت تورکیا وەک هاوپەیمانی فەرمی بناسرێت لە رووی دابینکردنی هاوکاری سەربازی، بۆ ڕوبەرووبەنەوەی گروپە چەکدارەکان، بۆ ئابووری تورکیاش پێدانی چەک بەرامبەر بەگازو نەوتی لیبیا کاریگەری ڕاستەوخۆی دەبێت.

دووەمیان: لەسەر ئاستی پەیوەندیەکانی تورکیاو بەیەکێتی

ئەوروپاو ئەندامیەتی تورکیا لە ناتۆ:

• کاتی ڕێکەوتنی دەریایی نێوان تورکیا لیبیا، گۆڕانکاری لە زۆربەی هاوکێشە سیاسەکانی جیهان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دروست دەکات، چونکە بارودۆخی ئێستای یەکێتی ئەوروپا و ململانێ ی هێزە نێودەوڵەتییەکان لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست بە گشتی و سوریا بەتایبەتی، هەروەها ناڕوونی داهاتووی یەکێتی ئەوروپا وئامانجەکانی فەرەنسا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەتایبەت دوای ڕوداوەکانی ئۆکتۆبەر لە سوریادا، فاکتەری گرنگن بۆ ئەگەری ڕوودانی هەر گۆڕانکارییەکی وولاتانی ئەوروپاو ئەمریکا لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕستدا.

• ئەو ڕێکەوتنە دەبێتە هۆی بڕینی هێلی گواستنەوەی گازی دەزراوەی قوبرس بە هاوپەیمانیەتی هەریەکە لە ئیسرایل ویۆنان وقوبرس ومیسر، ڕەجەب تەیب ئەردۆغان لە لێدوانێکی فەرمی دا ئاماژەی بەوەدا هیچ گازێک لە ناوچەیدا ناتوانرێت هەناردەی هیچ وولاتێک بکرێت بە بێ تورکیا، ئامانجی وتارێکەی سەرۆک کۆماری تورکیا قوبرس ویۆنانکە ئەندامن لە یەکێتی ئەوروپا، کەواتە ئەردوغان کارتێکی تری فشار جگە لە پەنا بەران دژی ئەوروپا بەکار دەهێنێت ئەمەش کاریگەری لەسەر داوکاریەکانی تورکیا بۆ ئەوروپا دروست دەکات، بەتایبەت دوای هەولێستەکانی یەکێتی ئەوروپا بەرامبەر بە تورکیا لە ڕووداوەکانی سوریادا.

• دوای باڵا دەستی ڕوسیا لە سوریادا، لیبیا بە ڕوسیا دەرچەیەکی گرنگ بووە بۆ ئەوەی ڕکابەرایەتی ئەمریکا بکات لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، هەر بۆیە دوای ڕووخانی حکومەتی قەزافی، ڕوسیا پاڵپشتی گروپەکانی سوپای لیبیای کردووە، هاوکاری سەربازی پێشکەشکردوون، ئەمەش بۆتە جێ ی نیگەرانی ڕاستەوخۆی ئەمریکیا لە ناوچەکەدا، چونکە بەهێزبوونی باڵا دەستی روسیا لە ناوچەکەدا بەربەستی سەرەکین بۆ ئەمریکا، بەلام ئەمریکیا نەیویستوە ڕاستەوخۆ ناڕەزایەتی خۆی بەرامبەر ڕوسیا ڕابگەیەنێت، هەربۆیە ئەمریکا گڵۆپی سەوزی بە تورکیا هەڵکردووە کە ئەندامی ناتۆیە، ئەم ڕیکەوتنە ئەنجام بدات.

• مەترسییەکانی باڵادەستی ڕوسیا لەلیبیا بۆ ئەمریکا، کەم نین، چونکە ئەو هێزەی کە روسیا پاڵپشتی دەکات لە لیبیادا، لەلایان هەریەکە لە ئیماڕات ومیسرە بە ڕاستەوخۆیی فەرەنسا بە ناڕاستەوخۆیی دەکرێت، ئەمەش کاریگەری دەبێت لەسەر نزیکبوونەوەی هاوپەیمانانی ئەمریکا لە ڕوسیا، وەهەروەها هێرشی بەردەوامی گرووپەکانی سوپای لیبیا بۆ سەر حکومەتە

دانپێنراوەکەی لیبیا لەلایان نەتەوەی□ککگرتوەکان ، پێشبینی جەنگێکی خوێناویتر لە سوریا دەکرێت.

- بەهۆی جەنگی سوریا لە ڕووی سەربازیەوە زیانی بەر ئابووریەکەی کەوتووە بۆیە بە بوونی لەو ناوچانەی لیبیا، دەسکەوتی باشی ئابووری دەبیت، بەهەمان شێوە بۆ فەڕەنسا.
- ئەگەر تورکیا کەشتیەکانی لە رێگەی ئەم هێلەوە ئارستەی لیبیا بکات، ئەوا ئیسرائیل ویۆنان وقوبرس دەست وەستان نابن، هێرش بۆ سەر کەشتەکانی دەریای دروست بکەن ، دووبارە شڵەژان لە بازاری ئابووری دروست دەبێت.
- گەشەسەندنە بەردەوامەکانی چین لە جیهان بە گشتی وکیشوەری ئەفریقیا بە تایبەتی ، دووبارە گڕژی لە نیوان چین و ئەمریکادا دروست دەکات، چونکە دوای ڕوداوەکانی بەهاری عەرەبی ئاستی وەبەرهێانی چین لە لیبای قەبارەکەی ڕۆژ دوای ڕۆ لە زیادبووندایە.
- ئەمریکا بە بێ دەنگی و هاوسەنگی ڕاگرتنی پەیوەندیەکانی لەگەڵ حکومەتی نێودەولەتی لیبیا وگڕوپەکانی سوپای لیبیا، تورکیا و قەتەر، وەک بەردبازێک بەکار دێنیت، بۆ سستی پەیوەندیەکانی لەگەڵ روسیاداو، بەتایبەت لە بابەتی سیستەمی موشەکی.

ئەنجام:

1. بەهۆی گرنگی ستراتیجی تورکیا، دەکرێت ئەم ڕێکەوتنە فشارێکی تری ئەنقەرە بێت، بۆ هاوپەیمانێتی ناتۆ، دژ بە ڕێکەوتنەکەی ئیسرائیل وولاتانی ئەندام لە یەکێتی ئەوروپا، بەڵام کارتی فشاری ڕێگریکردن لە هەناردەکردنی گاز بۆ بازارەکانی ئەوروپا.
2. ئایدۆلۆژیاو جوگرافیاو دیمۆگرافیاو کەلتور ، سەرچاوەی هێزو ئایندەی هەر وولاتێک دیار دەکات، بۆیە قوڵبوونەوەی ململانێ یەکانی نێوان گروپە چەکدارەکان لە ناوچەکەدا، کاریگەری بەسەر نرخی نەوت وگاز دروست دەکەن، بە تایبەت ئەگەر ڕیکەوتنی تورکا ولیبیا بکەوێتە بواری جێبەجێکردنەوە، نرخی گاز بەرزدەبێتەوە بەمەش کار دەکاتە سەر بازاڕەکانی گاز لە ئەوروپادا، لە هەمان کاتدا بۆ ئەمریکا لیبیا رێگەیەکی ستراتیجی دەبێت بۆ هەناردەکردنی گازی هورمزی نوێ بۆ بەندەرەکانی سینا ولەوێشەوە بۆ ئەفریقا، ئەم سیاسەتەی ئەمریکا وەک وەڵامدانەوەی فشاری ئێران لەداخستنی گەرووی

هورمز

3. خوێندنەوە بۆ ڕووداوەکانی ئەم دوایەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەوراسیا، ئەوە دەر دەخات، کە سیاسەتی دەرەوەی حکومەتە یەک لەدوایەکەکانی ئەمریکا دوای جەنگی جیهانی دووەم بریتی یە لە کۆنتڕۆڵکردنی هێزە ئاوییەکانی گواستنەوەی سەرچاوەکانی ووزەیە بۆ بازارەکانی ئەوروپاو ئەمریکای باکوور، لە ڕێگەی کیشوەرەکانی ئاسیاو ئەوروپاوئەفریقای باکوور.
4. ئەمریکا دوای جەنگی ڤێتنام لە ڕێگەی جەنگی بەوەکالەت، هەوڵدەدات، ئیحتوای دەوڵەتانی ناوچەکە بکات، بۆ کۆنترۆڵکردنی هێڵەکانی گواستنەوەی ووزە، بۆ ئەوروپا، بۆیە لەڕێگەی پۆڵەنداوە، هاوکاری هەر لایەنێک دەکات بۆ دروستکردنی هەڕەشە بۆ سەر ئەوروپا.
5. کۆنترۆڵکردنی ئەوراسیا، واتە کۆنتڕۆڵکردنی هەموو دونیا، چونکە تەنها ناوچەیەکە دەتوانێت حوکمی ناوچەی ناوەڕاستی پێ بکەی.
6. دەرچوونی بەریتانیا لە یەکێتی ئەوروپا، دەرفەتێکی گرنگە بۆ کۆنتڕۆڵکردنی هێزە سنوورە دەریاییەکانی زەریای هیندی بۆ گواستنەوەی گازی سروشتی بۆ باکووری ئەمریکا.
7. سیاسەتی پەیوەندی دبلۆماسی و پەیوەندیە نێودەوڵەتیاک، کاریگەر دەبن لەسەر دورخستنەوەی وولات لەهەر کات وساتێک دا.

لە بەندەری بەرمۆداوە بۆ زمانی باڵندەم دەزانی داکشانی شیعریی لای کەژاڵ ئەحمەد

سەدیق سەعید ڕواندزی

ئەزموونی شیعریی،ئەزموونێکە لە گۆڕاندایە. کاتێ شاعیرێکیش هیچی نوێی پێ نامێنێ بۆ وتن، یاخود ئەزموونە شیعرییەکەی لە جێی خۆی وەستا، ئەوا جاری مەرگی خۆی دەدات. خولانەوە لە بازنەی شیعرو زمانێکی دیاریکراودا، ناتوانێت گوتارێکی دیکەی شیعری جیاواز

بێنێتە ئاراوە. یەکێك لەو ڕەگەزە شیعرییانەی وایکرد نیو سەدە زیاتر شێرکۆ بێکەس لە نێو ئەزموونی نووسینی شیعردا بژیت زمانەکەیەتی. شێرکۆ بە بڕوای من هەر تەنها شاعیرنەبوو، بەڵکو فەرهەنگێکیش بوو لە زمانی تازە و وشەی تازە. ئەگینا هاوشێوەی گەلێك شاعیری تر، دەمێك بوو دەکەوتە پەراوێزی مێژووەوە.
کە زمانی شیعر جیاواز کەوتەوە، ئەوا وێنە و ماناش جیاواز دەکەونەوە. چونکە شیعر زمانە. کاتێ سەیری شیعرەکانی(ئێستا کچێك نیشتمانە)دەکەین، ئاخۆ بەر هەمان ئەو چەمکی نیشتمانە دەکەوین، کە بۆ ساڵانێکی دوورو درێژبوو لای شێرکۆ بێکەس ڕەهەندێکی سیاسی هەبوو؟ یان بەرگوتارێکی دیکەی جیاواز دەکەوین؟ ئەو گۆڕانکارییە بەرمەبنای دنیابینییەکی نوێ و زمانێکی نوێی شیعرییە.زمانێك کە شیعری ئەو شاعیرە بەرە و ئاراستەیەکی جیاوازتر لە پێشوودەبات. کاتێ شاعیرهەست دەکات ناتوانێت ئەو زمانە تێپەڕێنێت، بێگومان ئەو کات بەر ئەزموونێکی جیاوازترو نوێترناکەوین.

لەو ڕوانگەیەوە، کاتێ سەرنج لە زمانی شیعری کەژاڵ ئەحمەد لە کۆمەڵە شیعری (زمانی باڵندەم دەزانی) دەدەین، هەست دەکەین نەك هەر بەرزمانێکی تازەی شیعری ناکەوین، بەڵکو درك بە داکشانێکی گەورەی شیعریش دەکەین لای ئەو خاتوونە شاعیرە.شیعرەکانی ئەو دیوانە، ئەگەر بەراورد بکەین بە(بەندەری بەرمێدا) باشتر ئەو جیاوازییەمان بۆ دەردەکەوێت.کۆمەڵە شیعری(زمانی باڵندەم دەزانی) نوێترین و دواترین کۆمەڵە شیعری کەژاڵ ئەحمەدە.ئەگەر بە وردی سەرنج لەو شیعرانە بدەین،دەبینین تا ڕادەیەکی زۆر جۆرێك لە سادەبوونەوە و پاشەکشەی شیعریی، بە ئەزموونی ئەو خاتوونەوە دیارە. بە تایبەتیش ئەوانەی لە ماوەی دە ساڵی جێهێشتنی نیشتمان لە نێوان ساڵانی 2008 بۆ 2018 نووسیونی.لە نێوان بەندەری بەرمێدا، کە یەکەم کۆمەڵە شیعری ئەوە و بیست ساڵ لەمەو بەر چاپکراوە، لەگەڵ زمانی باڵندەم دەزانی کە نوێترین شیعرەکانی ئەون، جیاوازییەکی گەورە لە ڕووی زمان و دنیابینی و گوتاری شیعرەکانەوە هەیە. ئەو شیعرانەی لە بەندەری بەرمێدا هەن، لە ئاستی وێنەی شیعری، چێژو شیعرییەت، زۆر لە شیعرەکانی ئێستای جوانترو سەرنج ڕاکێشترن، ئەگەر چی دوو دەیەش بە سەر نووسینیاندا تێپەڕیوە.

ئەمەش ئەوە دەردەخات کە داکشانێکی گەورەی شیعری لای ئەو شاعیرە هاتێتە ئاراوە و ئەستەمە بەو شیعرە سادانە،جارێکی تر بتوانێت سنووری بەرمێدا ببەزێنێتەوە. لە ڕاستیدا، بیست ساڵ زەمەنێکی کەم

نییه بۆ نوێبوونەوه و گۆڕانکاری له ئەزموونی شیعری شاعیرێكدا.تەنانەت ئەو گۆڕانكارییه دەبێ به جۆرێك بێت، خوێنەر هەست بە دیدگای نوێترو شیعری جوانترو هونەریتر بكات، نەك بە ئەزموونێكی شیعری سادەوە، جارێكی تر هەوڵبدەی خۆت بناسێنیتەوە.لە بەندەری بەرەڵدا دا، ئێمە دەنگی ژنە شاعیرێكی یاخی، تووڕە، هاتییەوە بە گژهەموو جۆرە بیر كردنەوە و ترادیسیۆنێكی كۆمەڵایەتی دواكەوتوو دەبینین. لەو شیعرانەدا، بەردەنگی ژنێك دەكەوین كە نەك هەر ژنبوونی بەلاوە شووڕەیی نییە، بەڵكو شانازییەكی گەورەش بە ناسنامەكەیەوە دەكات.دەنگێك كە زایەڵەكەی هەموو دنیا دەگرێتەوە. دەنگێك تا ئەو پەڕی سنوور، شەڕی ناسنامە،ژنبوون،بوون و ژیان دەكات، بە بێ ئەوەی سڵ لە هیچ شتێك بكاتەوە. لە بەندەری بەرەڵدا، كەژاڵ ئەحمەد لە شیعرێكدا دەڵێت:_

ئاواتی من گەورەترە لە وەی بە تەنیا ئافرەت بم.
خەونەكانم باڵاترن.
لە وسنوورو نەریتانەی.
لەم دنیادا بۆم دانراون..
(بەندەری بەرەڵدا لا12)

ئێمە لێرەدا، لە بەردەم ناسنامەی ژنێكین، كە یاخی و تووڕە، بە گژ هەموو ترادیسیۆنێكی دواكەوتوو دادێتەوە. ئەو شاعیرە سنوورە باوەكان دەبڕێت خەونی مەزن و گەورەی هەیە. خەونێك كە نەك هەر لەم دنیایەدا جێگەی نابێتەوە، بەڵكو بە دوای دنیایێكی دیكەشدا دەگەڕێت.لەو كۆپلە شیعرییەدا، ناسنامەی ژنێك دەبینین، كە مرۆڤبوونی لە پێشەوەی ژنبوونیەتی.ئەم شاعیرە داكۆكی لە ناسنامەی خۆی دەكات و دەیەوێت ئەو بڕوایە لای هەمووان دروست بكات كە ئەو بەر لە ژنبوونی مرۆڤە.ئاواتەكانی ئەو، خەون و خۆزگەكانی گەورەترن لە هەموو ئەو خەونە ڕۆمانسییانەی كە ژنان هەیانە. بە توندی بەگژ ئەو نەریتانە دێتەوە كە ڕەنگڕێژی ژیانی ژن دەكەن و بوونەتە بەشێك لە كولتووری میللییانەی كۆمەڵگا. دەنگی ئەو شاعیرە لەو شیعرەیدا، دەنگی مرۆڤێكی یاخی و ڕامنەكراوە، دەنگێكە كە ئاراستەی هەمووان دەكرێت بەوەی كە ژن تەنها وەك كاڵایەك لە خزمەتی پیاو نەبینن،كەژاڵ دەیەوێت ئەو دیدگایە تێكبشكێنێت، كە ژن لە شەڕەفدا دەبینێت و شەڕەفیش لە دڵۆپە خوێنێكی ژن، بۆیە ئەو نەك هەر دژی ئەو ڕوانینەیە، بگرە ڕەتیشی دەكاتەوە، گەمە بە ئەقڵی ئەوانەش دەكات كە ژن وەك هێمای شەڕەف دەبینن.بۆیە بیست ساڵ لە مەوبەر دەڵێت:_

ئەوەتانێ کابرایەکی ڕۆژهەڵاتی..
لەسەر کورسی حەیاو ئابڕوم دانیشتووە..
قاچی خستۆتە سەرقاچی..لە پێ یەکدا..
سەد جار دەڵێ بەشەڕەفم..
ئای لە شەڕەفی ڕزیوی کابرایەکی ڕۆژهەڵاتی..

بێگومان ڕۆژهەڵات لێرەدا، هەرتەنها دەلالەتێکی جوگرافی نییە، بەڵکو کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیشی هەیە. چونکە پیاوی ڕۆژهەڵاتی، وەك ئاماژەمان پێکرد شەڕەف لە جەستەی ژن دەبینێتەوە، بەڵام شەڕی شاعیر لێرەدا، شەڕی ئەو دنیابینیەیە کە دەیەوێت ناسنامەیەك لە شەڕەف و ئابڕوو بۆ ژن بتاشێت. بە دەربڕینێکی تر، شاعیر دژی ئەو تێڕوانینە میللییە دەوەستێتەوە کە ژن وەك هێمای شەڕەفی پیاو دەبینێت. چونکە خاوەندارییەتییەکە لێرە بۆ پیاو دەگەڕێتەوە، کە ئەمەش بەشێکە لە ئەقڵی دەرەبەگایەتی. شاعیر دژی ئەو پاشکۆبوونە دەوەستێتەوە و ناسنامەی خۆی گەورەترلەوە دەبینێت کە بە تەنها ژنێك بێت. بە پێچەوانەوە ئەویش وەك ڕەگەزەکەی تر، خاوەن شوناسی خۆیەتی. بە تێگەیشتنی ئەو, وەك چۆن شەڕەفی پیاو هی ژن نییە، بۆچی شەڕەفی ژنیش هی پیاو بێت؟ کەلای ئەو ڕزیو و بێگەنە و دیاریشە ڕزیو مانای ئەوە دەگەیەنێت کەکەڵکی هیچی نییە.دوای بیست ساڵ لەو دەنگە یاخییە، لەو شیعرە تووڕە و جوانانە، بابزانین لە زمانی باڵندەدا ئەو شاعیرەچی دەڵێت؟.شاعیر دوای دوو دەیە، نەك هەر شەڕەفی ڕزیوی پیاوی ڕۆژهەڵاتی ڕەتنەکردەوە، بەڵکو لاوازانەش لە بەرامبەری دەوەستێت.شاعیر پیاو وەك هێمای دەسەڵات و تووڕەیی و هێز پیشان دەدات و ژنیش وەك بوونەوەرێکی لاواز.ئەو لە زمانی باڵندەدا دەڵێت:_

ئەگەر دەستی تێم بەرکەوێت. ڕوح دەکەیت بە بەرما..
دەمکەیتەوە بە کچێك گەزۆی نازی لێ بڕژێت..
(زمانی باڵندەم دەزانی لا26)

بۆ من وەك خوێنەرێك، جێگەی سەرنجە ژنە شاعیرێك، کە سەردەمانێك شیعری وەك هێمای یاخیبوون و هاتنەوە بە گژ ئەقڵی پیاو سالاریی دەبینی، کەچی دوای بیست ساڵ هێندە لاوازو دەستەمۆ لە ژیاندا خۆی دەربخات. ئەوە گرنگ نییە، ئەو دەستەی ڕوح دەکاتەوە بەری شاعیر، دەستی هاوڕێ، یار، یاخود نیشتمانە، پرسیار ئەوەیە کەسێك لە چاوەڕوانی ئەوەبێت یەکێکی تر بیکاتەوە بەکچەکەی جاران و خۆی ئەو وزە و یاخیبوونەی تێدا نەمابێت، دەتوانێت شیعر بکاتە پەیامی ڕزگاربوون بۆ ژنانی تر؟ مەگەر ئەو شاعیرە دوو دەیە لەمەوبەر ناسنامەی خۆی، خەونەکانی، لە ژنبوونی گەورەترنەدەبینی؟جیاوازتر لەوانیتر بیری نەدەکردەوە؟ کوا ئەو خەونانە؟ بۆچی ئێستا

هێندەلاواز، غەریب و دەستەمۆ خۆی دەردەخات. مەگەر ئەوە پاشەکشەیەکی دیاری گوتارو دنیابینی ئەو شاعیرە نییە. تا ئەوا ڕادەیەی بڵێت:_

نەخێر ناتوانم ڕێگایەك بدۆزمەوە.
لەم شەوە ڕووناکە کوێرەدا..
مەحاڵە پێکەنین.
(زمانی باڵندەم دەزانی لا16)

شاعیر، ڕەهایانە ئەوە بۆ هەمووان بەیان دەکات، کە ئیدی ناتوانێت ڕێگایەك بدۆزێتەوە. تەنانەت هەر لەسەرەتاوە، بە نەخێر دەدوێت. واتە هەموو هەوڵدان و گەڕانێك لە پێناو دۆزینەوەی ڕێگەیەکی تر،ئەنجامی نابێت و دەبێ ڕازی بێت بەو قەدەرەی بۆی داندراوە. بێگومان نەدۆزینەوەی ڕێگای تازەش،واتا بە ڕێگادا ڕۆیشتنی ڕێگای هەموو ئەوانیتر، بەمەش هیچ جیاوازییەك ناکەوێتەوە لە نێوان خۆی و ئەوانیتردا، لە کاتێکدا بیست ساڵ لەمەو بەر،خەونەکانی گەورەتر بوون لەوەی بە تەنها ژنێك بێت.کەچی دوای بیست ساڵ، ئەوشاعیرە بە شێوەیەك پاشەکشەدەکات،کە مەحاڵە توانای پێکەنینیشی هەبێت.

دۆشدامانی شاعیر لەدوای بیست ساڵ بە دیار ژیانەوە کە لە سەرەتاوە ڕەتیدەکردەوە،ئاماژەیەکی ڕوونە بۆ پاشەکشەی شیعری ئەو، هاوکات نەدۆزینەوەی دنیایێکی دیکەشە. بێگومان تا لە سەر شیعرەکانیش بوەستین،باشترئەودنیابینیەمان بۆدەردەکەوێت.لە پەراوێزی ڕوانینمان بۆ بەشێکی زۆری ئەو شیعرانەی لە کۆمەڵە شیعری زمانی باڵندەم دەزانی هاتوون، دەگەینە ئەو دەرەنجامەی کە کەژاڵ، بیست ساڵ لە مەوبەر زۆر داهێنەرترو بەتواناتربووە لەنووسینی شیعر.

لەکاتێکدا هەرشاعیرێك لە ئەزموونی شیعری خۆیدا، ئەگەر نەیتوانی گوتارو دنیابینی نوێ دابهێنێت وڕابردوو تێپەڕبکات،باشتروایە نەنووسێت.چونکە خولانەوە بەدەوری شیعردا،هیچ داهێنانێکی لێ ناکەوێتەوە. لەو ڕوانگەیەشەوە کاتێ وەك خوێنەرێك شیعرەکانی بەندەری بەرەڵدام خوێندنەوە و بەراورد بە شیعرەکانی ئێستای ئەو شاعیرەم کردن،هەستم کرد ئەوشاعیرە لە ماوەی دە ساڵی جێهێشتنی نیشتماندا، جگە لە چەند شیعرێك کە زمانێکی سادە و ئاسایی، بێ پەیام و ناوەڕۆك، بێ یاخیبوون و شەڕی ژنبوون، هیچی تری نەنووسیوە. دەکرێ خوێنەرانیش بۆ دروستی ئەو بۆچوونەی من، بەراوردی هەردوو بەرهەمە شیعرییەکە بکەن.ئەو جیاوازییانە بە ئاراستەی پاشەکشێی شیعری بەجۆرێکن،کە هیچ خوێنەرێك ناتوانێت هەستی پێ نەکات.وەك ئەوەی ئێمە لە بەردەم دووشاعیری جیای دووقۆناغ ودووسەردەمی جیاوازبین.کەژاڵ بیست ساڵ لە مەوبەرو لە بەندەری بەرەڵدا دا دەڵێت:_

من ماڵێکم هەیە لە سەر مانگ…
گۆڕێکم هەیە لە سەر ڕێی کاکێشان..
(بەندەری بەرمۆدا لا 114)

ماڵێکم هەیە لە سەرمانگ،دەلالەتێکە بۆ جیاوازکەوتنەوە و خۆدابڕین لە هەموو ماڵە کلاسیکییەکانی سەر زەوی. بێگومان ماڵ، گوزارشتێکی کۆمەڵایەتی، پەروەردەیی و خێزانی، پەتریاکی و میللی دەگەیەنێت. هەمیشە لە کۆمەڵگای ئێمەدا، ماڵ لای زۆربەی ژنان وەك زیندانێکە. شوناسی ژن لەو چوارچێوەیە دایە. ماڵ و ژن، زۆرجار دەبنە دووانەیەك کە لەیەکتری جیانابنەوە، تەنانەت تێڕوانینێکی خێڵەکی لە نێو ئێمەدا باوە کە دەڵێن:(ژنێك بینە بابیە ماڵ). وەك ئەوەی ئەرکی ژن، تەنها لەو ئۆڕگانە کۆمەڵایەتیەدایە کە ناوی ماڵە. ماڵێك کە تیایدا سنوور بۆ هەموو خەون و سەربەستی و ئازادیەکی ژن دەکێشێت. شوێنی ئەو تەنها ماڵە، لە دەرەوەی ماڵ، ئیدی شوناسی ئەو هەمیشە لە بەردەم سڕینەوە و ڕوشاندایە.بۆیە کاتی ئەو شاعیرە بانگەشەی ئەوە دەکات کە ماڵێکی لە سەرمانگ هەیە،ناڕاستەوخۆ ئەوپەیامە دەگەیەنێت کە ماڵی من لە ماڵی هەمووتان جیاوازە.

من وەك ئێوە نیم و وەك ئێوەش ڕازی نابم بە ماڵێك لە سەر زەوی کە بۆم دروست دەکرێت.بەڵکو ماڵی من لە سەر مانگە، کە بە ئەندازەیەك دوورە، دەستی هیچ کەسێکی نەگاتێ.ئەو ماڵە، هاوشێوەی هەموو ئەو ماڵانە نییە کە لە سەر زەوی هەن.ماڵێکە لەسەر مانگ کە سەدان هەزار میل لە زەوییەوە دوورە.ئەم جیاوازکەوتنەوەیە،بەرهەمی ئەودیدگا شیعرییە پڕجۆش و خڕۆش وداهێنانە بوو،کە بۆ ساڵانێکی درێژشیعری کەژاڵی پێ دەناسرایەوە.شیعرێك کە هەمیشە وەك ڕیفۆڕمێکی کۆمەڵایەتی بە گژ داب و نەریتەکان، ئەو قەدەغەکراوانە دەچووەوە، کە ژنیان وەك ڕەگەزێکی لاواز، پاشکۆی پیاو، بێ ناسنامە دەدیت. وەلێ دوای بیست ساڵ، با بزانین ئەو ماڵەی شاعیر بانگەشەی بۆدەکرد کە لە سەر مانگە چی لێهات؟ توانی بینای بکات؟ لە دوای بیست ساڵ و لە کۆمەڵە شیعری زمانی باڵندەم دەزانی، ئەو ماڵە نەك هەر بوونی نامێنێت و دەسڕێتەوە، بگرە شاعیرهێندە دەستەوەستان و لاواز دەبێت،کە توانای ئەوەی نییە نەك لە سەرمانگ،بگرە زەویش ماڵێك بونیاد بنێت!.واتا لەو ژنانەش لاوازترو بێ ئیرادەترە،کە هەموو ژیانیان لە نێوماڵدا دەبینن و بە سەربەخۆبوونی ماڵیان،واهەست دەکەن کۆتایی خەونەکانیانە.لە دوای ئەو هەموو ساڵە شاعیر دەڵێت:
ئێستا کوانێ..کوا ماڵی هەیە ژیانم؟
وەك چۆڵەکە بە تەنها فڕین دەزانم..

(زمانی باڵندەم دەزانی لا21)

واتا شاعیرلەسەر زەویش هەست ناکات ماڵی هەیە،ئەگەرچی بیست ساڵ لە مەوبەر لەسەر مانگ ماڵی هەبوو، بگرە گۆڕەکەشی لە کاکێشان بوو نەك گۆڕستانی هەمووان. ئەمەش دەریدەخات، کە دوای بیست ساڵ ئەزموونی ئەو شاعیرە،داکشانێکی گەورەی شیعری بەخۆوە بینیوە لە ڕووی فۆڕم و زمان و پەیامی شیعرییەوە بە بەراورد لەگەڵ ڕابردوودا. چونکە نەك تەنها لە ڕووی گوتاری شیعرەکانەوە، ئەگەر لە ڕووی زمانی دەربڕین و وێنەی هونەریش لە شیعرەکانی شاعیر بڕوانین،درك بەوە دەکەین کە زمانی شیعری کەژاڵ،بیست ساڵ لەمەوبەر لە زمانی شیعری ئێستای جوانترو سەرنجڕاکێشتر بووە.بۆنموونە: لە بەندەری بەرمێدادا، لە شیعرێکدا دەڵێت:_

لەم کۆڵانە عەتری یادەوەری هەیە..
بەڵام بۆن کێناکرێتەوە..
دەنا شووشە بەتاڵەکانی عاتیفەم لێوان دەکرد..
(بەندەری بەرمێدا لا78)

ئەوشاعیرە،بەزمانێکی سادە،چ وێنەیەکی هونەری شیعری بەرجەستە کردووە.عەتری یادەوەری و شووشە بەتاڵەکانی عاتیفە،چەند وێنە و دەستەواژەی شیعری جوانن کە سەرنجی خوێنەر ڕادەکێشن.کەچی لە دوای ئەو هەمووجوانییە لە زماندا، تازە ئەو شاعیرە لە زمانی باڵندەدا دەڵێت:_

پیاو کە پەست بوو هاوار دەکات..
دەرو دراوسێش دەزانن..چی دەڵێت و چی دەکات
(زمانی باڵندەم دەزانی لا 63)

دەکرێ خوێنەران، بەراوردی هەردووکۆپڵە شیعرییەکە بکەن، ئەو کات دەردەکەوێت کە وێنەی شیعری و زمانی ئەو شاعیرە، بیست ساڵ لەمەوبەر چۆن بووەوە ئێستاچۆنە؟دواجارئەگەر بمەوێت وەك خوێنەرێکی شیعر لە بارەی دوا دیوانی کەژاڵ ئەحمەد ڕایەك بڵێم، ئەوا بێ دوو دڵی و بەوپەڕی ڕاشکاوییەوە، بڕوام وایە خۆری شیعری ئەو شاعیرە ئاوابووە.بۆیە دەبێ هەرشیعرە کۆنەکانی بخوێنینەوە، تاکو شوناسی شیعری و ئەزموونی شیعری، لە بیری خوێنەراندا بە نەمری بمێنێتەوە!!!…

پەراوێز:_

1_بەندەری بەرمێدا/ شیعری کەژاڵ ئەحمەد/ ساڵی چاپ 1999…

2_ زمانی باڵندەم دەزانی/ شیعری کەژاڵ ئەحمەد/ ساڵی چاپ 2019.

*ئەم بابەتە لە(ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ)ژمارە(1114) ڕۆژی پێنچشەممە ڕێکەوتی 5/12/2019 بڵاوکراوەتەوە…

گفتووگۆ لەگەڵ شاعیر و چیرۆکنووسی ناسراوی ئەدەبی منداڵانی کورد محەمەد بەرزی … رەزا شوان

ئەندازیار "محەمەد بەرزی" شاعیر و چیرۆکنووسێکی بە توانا و ناسراوی بواری جیهانی ئەدەبی منداڵانی کوردمانە، بە تایەتیش لە نووسینی هۆنراوە و چیرۆکەهۆنراودا بۆ منداڵان دەستێکی باڵای هەیە. ه□ن□راوەکانی محەمەد بەرزی، هەموو بنەما و مەرج و تایبەتمەندییەکانی هۆنراوەی سەرکەوتووی منداڵانی لەخۆگرتوون.. کورتن بە زۆری لە شەش دێڕی کورتی ئاوازداری سەروا و ترپە سووک و شیرین، ئاسان و رەوان پێکهاتوون.. وشە و رستەکانی لە فەرهەنگی زمانی منداڵانی کوردمانەوە وەرگرتوون. بە زمانی کوردی پەتی و ڕەوان و بە شێوازێکی شیرین و ئاسان دایڕشتوون.. کێشی هۆنراوەکانی خۆماڵین "بڕگەیین" هۆنراوەکانی چوونەتە دڵی منداڵانی کوردمان و بە ئاسانی بەشێکی زۆریان لەبەرکردوون. چەند هۆنراوەیەکیشی ئاوازیان بۆ داناون و منداڵانی کوردمان بە ئاواز و گۆرانییەوە دەیان چڕن.. لە کەناڵە تەلەفزیۆنییەکاندا پێشکەش دەکرێن. محەمەد بەرزی، دوو پەرتووکئ زانستی بە ناوەکانی "وزەی خۆر" و " ک□و□ینەر" ەوە چاپکردوون.. پێنج پەرتووکیشی بۆ منداڵانی کورد چاپکردوون، کە بەشێک لە چیرۆکە وەرگێڕاوەکانی لە ئینگلیزییەوە بۆ سەر زمانی کوردی بۆ منداڵان، لەگەڵ بەشێکیش لە هۆنراوەکانی بۆ منداڵان لەخۆگرتوون، ناوەکانیان: "ناسک و ورچەکە، بازن، مریەم، خۆزگە، بەرخەکەی لانە" لە دوای ئەم پێنج پەرتووکانەشەوە، کۆمەڵێک چیرۆکی وەرگێڕاوی تری و ک□م□□□کیش هۆنراوەی جوانی تری بۆ منداڵانی کوردمان نووسیون کە هێشتا چاپ نەکراون.

من پێنج ساڵە هۆنراوەکانی بەرزی بۆ منداڵان دەخوێنمەوە. ئەو ڕاستییەم بۆ دەرکەوت کە محەمەد بەرزی، حەز بە نووسینی زۆربە و بەربە ناکات، بەڵکو حەزی بە نووسینی کەم و پوختە.. محەمەد بەرزی نووسەرێکی بوێر و ڕاستگۆیە. بێجگە لە هۆنراوەکانی بۆ منداڵان، لە بوارەکانی سیاسەت و کۆمەڵایەتی و ئەدەبی و ڕەخنەشدا، بە توانایە، چەندین نووسینی جوانی هەمەچەشنەی لە گۆڤار و ڕۆژنامە کوردییەکان و لە سایتە ئەلکترۆنییە کوردییەکاندا بڵاوکردوونەتەوە.
لەم دیدارەداماندا لەگەڵ کاک محەمەد بەرزی دا، چەند پرسیارێکمان دەربارەی ئەدەبی منداڵانی کورد بە گشتی و هۆنراوەی منداڵانی کورد بە تایبەتی لێکرد.. بەڕێزیان بە پێخۆشحاڵییەوە وەڵامی پرسیارەکانمانی دایەوە.. ئەمەش دەقی پرسیارەکانی ئێمە و دەقی وەڵامەکانی شاعیر و چیرۆکنووسی منداڵان کاک محەمەد بەرزی یە:

پرسیار: محەمەد بەرزی چۆن خۆی بە خوێنەرانی خۆشەویست دەناسێنێت؟

وەڵام: ناوی تەواوم (محەمەد قادر محێدین)ە، لە ڕۆژی(٢٠/٧/١٩٤٦)دا، لە گەڕەکی "گۆیژە"ی شاری "سلێمانی" دا هاتوومەتە دنیاوە. قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندی و دواناوەندیم هەر لەو شارە سەربەرزەدا تەواوکردووە. لە ساڵی (١٩٧١) دا، (بەشی کارەبا)م لە کۆلێجی ئەندازیاری زانکۆی تەکنۆلۆژیای بەغداد تەواوکردووە.
هەر لە منداڵییەوە حەزم لە وانەی کوردی بووە. توانای لەبەرکردنی هۆنراوەم هەبووە. هەر بۆیە زۆر جار لە قۆناغی سەرەتاییدا، کاتێک بەیانیان ڕیزدەکراین، مامۆستاکان هێناومیانەتە دەرەوە و گۆرانی (من جوتیارێکی وڵاتم و گەڵەی مەخەک)م چڕیوە.
لە نێوەڕاستی ساڵەکانی شەستەکانەوە تا ساڵی (١٩٧٥) لە ڕیزەکانی (کاژیک) دا کارمکردووە.
لە ساڵی (١٩٧٠) دا، بۆ یەکەمجار لە ژمارە (٤١) ی ڕۆژنامەی (هاوکاری) دا، هۆنراوەی(هەڵۆی کورد) م بڵاوکردەوە.
لە ساڵی (١٩٧٢) دا لە گۆڤاری(زانیاری) دا، بابەتێکی زانستیشم بە ناوی (دەرچە) ەوە بڵاوکردەوە.
تا ئێستا زیاتر لە (٢٠٠) بابەتی هەمەجۆرەم لە گۆڤار و ڕۆژنامە و لە سایتەکاندا بڵاوکردۆتەوە.. ئەمە سەرباری دوو کتێبي زانستی بە ناوەکانی (وزەی خۆر ، کوێنەر)

پێنج کتێبی منداڵانیشم بە ناوەکانی (ناسک و ورچەکە، بازن، مریەم، خەزگە، بەرخەکەی لانە) چاپکردوون.
لە ساڵی (١٩٧٤) دا، پەیوەندیم بە شۆڕشی ئەیلولەوە کردووە. لە دوای راپەڕینیش بە شکاندنی تەوقی ئابلۆقەکانی حکومەتی بەعس لەسەر هەرێمی کوردستان، یەکێک بووم لە دامەزرێنەرانی پاڵەوگەی خۆماڵییەکەی نەوت لە ناو کارگەی شەکر لە سلێمانیدا.
پاش (٣١ی ئاب)ی ساڵی (١٩٦٦)، لە ترسی گەڕانەوەی سوپا دڕندەکەی سەدام بۆ شاری سلێمانی، خۆم و خێزانەکەم کۆچمان کردووە بۆ (ئەمریکا) چونکە بەپێی یاساکانی ئەو کاتەی رژێمی بەعس:(ئەوەی بە رەزامەندی حکومەت دەستکاری بواری نەوتی کردبێت، سزاکەی سێدارە بووە) .

پرسیار: چۆن و لە کەیەوە محەمەد بەرزی هۆگری جیهانی ئەدەبی منداڵان بوو؟

وەڵام: بە ماوەیەکی کەم دوای گەیشتنمان بە ئەمریکا، بە سۆراخی کتێبی کوردی، بە پەرۆشەوە سەردانی کتێبخانەی گشتی شارەکەم کردووە، کە تێیدا جێگیربووین. لە سوچێکی زۆر زۆر بچکۆلەدا، نزیکەی چل کتێبی کوردی دانرابوون، بەو کتێبانە دەتووت گەوهەرێکی گرانبەهام دۆزیوەتەوە. شنەی شادی بە جۆرێک لە ناخمدا هەڵیکرد، خەریکبوو لە خۆشیاندا وەک با بفڕم. ئەو کاتەی سەرقاڵی تەماشاکردنی
ئەو کتێبانە بووم، بە دەیان دایک و باوکم دەبینی لەگەڵ منداڵەکانیاندا بەرەو هۆڵێک دەچوون. زۆری ژمارەی ئەو کەسانە سەرنجیان راکێشام، بۆیە منیش بەرەو ئەو هۆڵە چووم. دەرکەوت هۆڵێکی گەورەی منداڵان بوو، لێوان لێو بوو لە جوانی. دارودیواری بە کاغەزی بریسکەدار و وێنە و قردێلە و میزەدانی رەنگاوڕەنگ رازابۆوە. دەیان کۆمپیتەری بچکۆلە و هەزاران کتێب و گۆڤار و سیدی و کاسێتی ڤیدیۆی لە خۆی گرتبوو. لە ناوەڕاستی هۆڵەکەدا سەکۆیەکی نزم بە درێژی سێ مەترێک دروستکرابوو، چەندین قەفەزی پڕ باڵندەی رەنگاوڕەنگیان لەسەر دانرابوون. دایک و باوکەکان بە تەنیشت منداڵەکانیانەوە دانیشتبوون. یا گۆڤار و کتێبیان بۆ منداڵەکانیان دەخوێندەوە، یا منداڵەکان بۆ ئەوانیان دەخوێندەوە. خۆ ئەو منداڵە ساوایانەی کە لەگەڵ خوشک و براکانیاندا هاتبوون و هێشتا توانای گوێگرتن و خوێندنەوەیان نەبوو، بە خۆشییەوە بە دەوری ئەو قەفەزانەدا وەک پەپولە دەخولانەوە.. کاتێک دەنگی تریقەی پێکەنینیان تێکەڵ جریوە و

جووکەی ئەو باڵندانە دەبوون، دیمەنێکی وایان دروستدەکرد، مرۆڤ هەر حەزیدەکرد تەماشایان بکات. ئەو دیمەنانە زۆر سەرنجیان راکێشام.

کە چەن لەو وڵاتە مەزندا بەو رادە زۆر بەرزە گرنگی بە منداڵان دەدرێت، هەر بۆیە وەک تەورێکی تیژ بەر ڕەحم کەوتبێت، خامۆشییەک ناخی گرتم، چونکە لەو ساتەدا ئەو هەستە بوو بە ئاوێنەیەکی پاک، بە ئاشکرا کەمتەرخەمی و بێ ئاگاییمی بەرامبەر بە منداڵەکانی خۆم و نەتەوەکەمی بۆ دەرخستم. لە هەمان کاتدا یەکێک لە هۆکارەکانی گەورەیی و مەزنی ئەمریکاشی زۆر بە چاکی بە ئاگای هێنامەوە. هەر بۆیە ئەو شەوە خەمێکی گەورە و گران سەرتاپا سەر دڵیان گرتم. ڕۆژی دوایی گەڕامەوە بۆ هەمان کتێبخانە و پێناسەیەکم دەرهێنا و نزیکەی دە کتێب و گۆڤارم وەرگرت و کەوتمە خوێندنەوەیان، هەر زوو بە خێرایی (٢٧) چیرۆکم کرد بە کوردی. پاش ماوەیەک هەموویانم ناردەوە بۆ سلێمانی و بوو بە کتێبی (ناسک و ورچەکە) ئەگەرچیش پەلە پەلی پێوە دیارە، بەڵام ئەوە یەکەم هەنگاوی ئەو کارانە بوو، کە وردە وردە گەیشتۆتە ئەمڕۆ.

پرسیار: ئەمە تا چەند بە لای ئێوەوە راستە، کە نووسەری بواری منداڵان، منداڵیی خۆی دەبێتە ئیلهامی نووسینەکانی؟ یا بڵێین لە ناخی هەر نووسەرێکی بواری ئەدەبی منداڵاندا، منداڵێک هەیە؟

وەڵام: بەڵێ ئەوە زۆر راستە، کاتێکیش نووسەرانی بواری منداڵان دەبن بە دایک و باوک و بە نەنک و باپیر و بە چاوی خۆیان نەوەکانیان دەبینن، ئەوا ئەو ئیلهامە شاراوەیە زۆر خێراتر گەشەدەکات و باشتر خزمەتی بوارە جوانەکەی منداڵان دەکات.

پرسیار: بابەتی هۆنراوەکانت بۆ منداڵانی کوردمان چۆن هەڵدەبژێریت؟

وەڵام: هۆنراوەکانم لەبەر ڕۆشنایی بوارەکانی: پەروەردە و فێرکاری، نیشتمانی و کۆمەڵایەتی، بیرکردنەوە و فراوانکردنی ئاسۆی خەیاڵدا هەڵدەبژێرم. تا لە ڕێگای وێنەی هۆنراوەی جوانی چیرۆک ئامێزی مۆسیقادارەوە، پەیامێک بگەیەنێت بە منداڵان و دڵیان خۆشبکات و پرسیاریان لا دروستبکات.

پرسیار: ئەو پەیامانە چین، کە لە ڕێی هۆنراوەکانتەوە، دەتەوێت بە منداڵانی کوردمانی بگەیەنیت؟

وەڵام: منداڵان سامان و سەرمایەی بەنرخی نەتەوەن، یەکەم چینی کۆمەڵگان، کە دواڕۆژیان لەسەر بنیاتدەنرێ، جا بۆ ئەوەی چینێکی پتەو و نەوەیەکی چاوکراوەی دانا و زیت و زیرەک بن، ئەوا بە کورتی پەیامەکانم بریتین لەم خاڵانەی لای خوارەوە:

١- لە ڕێگای لەبەرکردنی هۆنراوەکانەوە، منداڵان بتوانن فێری زمانی شیرینی کوردی ببن بە جوانی قسەی ڕەوانی پێبکەن، فێری نووسین و هەڵگری خوێندنەوەی ببن.
٢- بڕەو بە بەهرە و توانا و گەشە بە زەین و هۆش و فراوانکردنی خەیاڵ و بیرکردنەوەیان بدەن.
٣- ڕاهێنانیان لەسەر خۆشەویستی خێزان و نیشتمان و دەوروبەر، بە ژینگە و ئاژەڵ و باڵندەشەوە. بە دڵێکی فراوانیشەوە و ڕێز لە را و بۆچوونی جیاواز بگرن و ڕەخنەش قبووڵ بکەن.
٤- هەستی منداڵان بجووڵێنن، پرسیاریان لا دروست بکەن، دەربارەی مانای وشە و بیرۆکەی هۆنراوەکان، چاوکراوە بن، بە دوودڵی پرسیار لە گەورەکان بکەن و
بێ شەرم و ترسیش را و بۆچوونەکانی خۆیان دەرببڕن.

پرسیار: من پێم وایە هەر هۆنراوەیەک بۆ منداڵان، گەر منداڵان لە گەزۆ و هەنگوین زیاتر چێژی شیرینی نەکەن.. زۆر تێی نا ئاڵێن و زووش لایان کاڵ دەبێتەوە.. را و بۆچوونی بەڕێزتان لەم بارەیەوە چییە؟

وەڵام: بەڵی ئەمەش ڕاستە، جا بۆ ئەوەی هۆنراوە لای منداڵان شیرین بێت و دڵیان خۆش و گەش بکات، ئەوا پێویستە سوک و ئاسان بێت، زۆر درێژ نەبێت، دوور بێت لە وشەی قەبە و زبر، کە منداڵان تێی ناگەن. وشە و دێڕەکانی ئاوازداربن، بەیتەکانی پەیوەندییان بە یەکەوە هەبێت، بە ئاسانی بخوێنرێتەوە، زوو لەبەربکرێت، گوزارشت لە خواست و ئارەزوویان بکات، لە ئاستی بیرکردنەوەیاندا بێت. پاشان وەک تابلۆیەکی جوان یا چیرۆکێکی خۆش بێتە بەرچاویان. خۆ ئەگەر وانەبێت دیارە زوو لەبیر دەچێتەوە و بە دڵیانەوە نانووسێت.

پرسیار: پەروەردەکردنی منداڵانی کوردمان بۆ کوردستان پەروەری

و شیرین کردنی هەستی هاوبەستەبوون بە کوردستانی نیشتمانی پیرۆز و شیرینمان، بوارێکی گرنگە و پانتاییەکی باشی لە هۆنراوەکانی زۆربەی شاعیرانی بواری ئەدەبی منداڵانی کوردمان گرتەتەوە. ئەوەش چەند هۆنراوەیەکی جوانتان لەم بوارەدا نووسیون. پێویستە ئەم ئامانجە نیشتمانییە پشکی گەورەی هۆنراوەکانی هەموو شاعیران و چیرۆکەکانی هەموو چیرۆکنووسانی منداڵانی کوردمان پێکبهێنیت. رای ئێوە لەم بارەیەوە چییە؟

وەڵام: بەڵێ ئەمەش راستە. کاتی خۆی ئێمە منداڵ بووین، نە باخچەی منداڵان هەبوو، نە گۆڤار و کتێب، پاشان زۆربەی دایک و باوکان نەخوێندەوار بوون، لەبەر پەیداکردنی بژێوی رۆژانەیان، نە دەپەرژان وەک ئێستا بیربکەنەوە و گرنگی بە ئەدەبی منداڵان بدەن. کاتێک کە لە قۆناغی سەرەتاییدا بووین، بەیانیان ریزیان دەکردین و هەموو بە یەک دەنگی ناسک و خۆشەوە سروودە نیشتمانییەکانی وەک: (خوایە وەتەن ئاواکەی، چەند شیرینە لام، وەتەنی من کوردستانە، شاخی رەنگاوڕەنگی گۆیژە) مان دەچڕی. سەرجەم وشەکانی ئەو سرودانە، تک تک سۆزی گەرم و خۆشەویستی نیشتمانیان تێکەڵ بە ناخمان دەکرد، کە هەتا ئێستاش کاریگەرییان کاڵ نەبوونەتەوە.
هەربۆیە ئەرکی نووسەرانی منداڵانە، زۆر بە جوانی خۆشەویستی نیشتمان، ئاوێتەی هۆنراوە و چیرۆکەکانیان بکەن و هەرگیز ئەو لایەنە گرنگە فەرامۆش نەکەن.

پرسیار: ئایا پێتان وایە، کە ئەدەبی منداڵانی کوردمان لە ئاستی خواستەکان و تەماح و حەزەکانی منداڵانی کوردمان دایە؟ ئەو هەموو کۆسپانە چین کە وای کردوون، ئەدەبی منداڵانی کوردمان، کیسەڵ ئاسایی هەنگاو دەنێت؟

وەڵام: بەراورد بە سەردەمی پێش راپەڕین، هەنگاوی زۆر باش نراوە، ئەو بەڕێزانەی لا لە ئەدەبی منداڵان دەکەنەوە، ژمارەیان هەڵکشاوە و کاری زۆر کراوە، کە بە راستی ئەمەش دیاردەیەکی هیوا بەخشە. هاوکات لەناو ئەو کارانەشدا چاک و خراپیش هەیە. جا بۆ ئەوەی ئەدەبی منداڵانی کورد لە ئاستی خواست و حەزەکانی منداڵانی کوردمان بێت و باشتر گەشە بکات، ئەوا پێویستە رەخنە رۆڵی کاریگەری خۆی هەبێت، بە وردی دەستبخاتە سەر خۆش و لایەنە لاوازەکانی ئەو بەرهەمانەی ئەمڕۆ.
رەخنەگرتن لە پاشکشەدایە و وەک پێویست نییە. پاشان گرنگی

نەدانی دەوڵەت بە منداڵان و هەستنەکردنی خێزان بە لایەنە چاکەکانی خوێندنەوە و دابین نەکردنی گ□قار و کتێب بۆ منداڵان، هەموو نیشانەی خراپن.. نووسەری وا هەیە پاش ماندووبوونێکی زۆر، لە پارێزگایەکی گەورەی وەک سلێمانیدا (٥٠٠) دانە کتێب چاپدەکات، کە ژمارەی دانیشتوانەکەی نزیکەی (دوو مل□ین و نیو) کەسە، هەر پێنج هەزار کەس کتێبێکی بەردەکەوێت، کەچی ئەو ژمارە کەمە بۆ چوار پێنج ساڵ، لە کتێبخانەکانی ئەو شارەدا دەمێنێتەوە، کە بەلای خۆیەوە بە شاری رۆشنبیری ناسراوە. بەمەش نووسەرەکە ورە و تاقەت و حەوسەڵەی نووسینی نامێنێت. لە ئەنجامیشدا ئەو ئەدەبە کیسەڵ ئاسایی هەنگاو دەنێت و بە گشتی نائومێدیش لای هەموو نووسەرە دڵسۆزەکان دروستدەکات.

پرسیار: بە لای شاعیر محەمەد بەرزی یەوە.. ئەو پێویستی ومەرج و پێوەرانە چین، کە پێویستە لە هۆنراوەی نەمری منداڵانی کوردماندا هەبن؟

وەڵام: بە گشتی بۆ ئەوەی هۆنراوەیەک نەمر بێت، ئەوا پێویستە: بە چاکی دابڕێژرێت، دێڕەکانی کەمترین وشە بگرنە خۆیان، واتە بە کەمترین وشە بیرۆکەیەک بدات بە دەستەوە، چونکە هۆنراوەی درێژ منداڵ بێزار دەکات. وشەکانی سەر بە فەرهەنگی منداڵان بن، پێکەوە وێنەی شیعری جوان دروست بکەن، مۆسیقادار و راست و رەوان بن، دەنگیان لە بەرزییەوە دابەزێت بۆ نزمی. کێش و ترپەیان تەواو بێت، سەروایان لە هەموو روویەکەوە هاودەنگ و نزیک بن لە یەک. بیرۆکەی هۆنراوەکە چیرۆکی پەیام ئامێزبێت. برەو بە بەهرە و توانا و بیرتیژیان بدات، لە ئاستی بیرکردنەوەی منداڵاندا بێت، گوزارشت لە خواستەکانیان بکات. دڵیان خۆش و گەش بکات. دوور بێت لە زمانی زبر و توند، تووشی سەرەگێژەیان نەکات. زوو لەبەربکرێت. خۆ ئەگەر وێنەی لەگەڵدا بێت، ئەوا باشتر تێکەڵ بە ناخیان دەبێت و تا درەنگ لە یادەوەریاندا دەمێنێتەوە.

پرسیار: ئایا نەبوونی رەخنە لە بواری ئەدەبی منداڵانی کورد.. بە هۆیەکی سەرەکی دواکەوتنی ئەدەبی منداڵانی کوردمان نازانن؟

وەڵام: بواری ئەدەبی منداڵان زیاتر لە بوارەکانی تر، پێویستی بە وردبینی و تەتەڵە و بژاردن و لالێکردنەوەیە. چونکە منداڵان لەو تەمەنەدا، ناتوانن بە ئاسانی باش و خراپ لەیەک

جیابکەنەوە. هەر بۆیە بوونی رەخنە بەسود و قازانج بە هەموو منداڵانی کورد دەگەڕێتەوە. ئەدەبەکەش بەرەو پێشکەوتن و بوژانەوە دەبات.

بە پێچەوانەشەوە، نەبوونی رەخنە کاردانەوەی خراپی لێدەکەوێتەوە و هۆکارێکیشە بە شێواندن و دواکەوتنی ئەو بوارە زۆر گرنگ و هەستیارە.

پرسیار: پێشنیارتان چییە.. بۆ گەشەکردن و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵانی کوردمان؟

وەڵام: بە کورتی هەندێک لە هۆکارەکانی پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵانی کورد، لەم چەند خاڵەدا دەستنیشان دەکەم:

١ـ بوونی دەزگایەکی تایبەت، لەژێر سەرپەرشتی شارەزای هەموو بوارەکانی ئەدەبی منداڵاندا، بۆ رەخنە و چاپکردن و بڵاوکردنەوە و کۆمەکی نووسەران. بتوانێت تەکنەلۆژیای دنیای پێشکەوتووی ئەمڕۆ بەکاربهێنێت، خاوەنی سایتێکی ئەلکترۆنی تایبەت بە خۆی بێت. تا دەنگ و بەرهەم و جموجۆڵەکانی بگاتە هەموو شوێنێکی دنیا و نووسەرانی دەرەوەی وڵاتیش بتوانن بەشداری و کۆمەک و هاوکاری بکەن.

٢ـ بڵاوکراوکان رەنگاوڕەنگ و وێنەدار بن، چونکە وێنە یەکێکە لە هۆکارە هەرە کاریگەرییەکانی سەرنج راکێشانی منداڵان و زیاتریش هانی خوێندنەوە و تێگەیشتنیان دەدات.

٣ـ باشترین بابەت چاپ بکرێت، هەڵگری پەیام بێت، چێژ و خۆشی بدات بە منداڵان، نابێ درێژ و وەرسکەربێت، بەڵکو نەخت و پوخت، تا منداڵان تاقەتیان لە خوێندنەوەی نەچێت.

٤ـ هەوڵدان بۆ دوورخستنەوەی منداڵان لە یارییە ئەلکترۆنییەکان و سەرقاڵکردنیان بە کتێب و گۆڤارەوە.

٥ـ خێزان بگاتە ئەو باوەڕەی کە ئەدەبی منداڵان سەرچاوەی زیرەکی و فراوانکردنی ئاسۆی بیرکردنەوەی منداڵانە. ئەمڕۆ توێژەنەرەکان لە ئەمریکادا ئەوەیان سەلماندووە، ئەو کۆرپەلەیەی لە سکی دایکیدا کتێبی بۆ دەخوێنرێتەوە، لەو منداڵەی وریا و زیرەکتر دەردەچێت، کە کتێبی بۆ نەخوێندراوەتەوە.

٦ـ گرنگیدان بە شانۆی منداڵان، زیادکردنی بەرنامەی منداڵان لە تەلەفزیۆنەکاندا، وەرگێڕانی بابەتە ناوازە جیهانییەکان، لە لایەن دەزگای ناوبراوەوە.

٧ـ چەند پەیوەندی نێوان باخچەی منداڵان و نووسەرانی ئەدەبی منداڵان پتەو بێت،

ئەوا چاکتر ئەو ئەدەبە ڕۆڵی گرنگی خۆی دەبێت و باشتر و زیاتر بەناودەبێتەوە.
٨- پەیوەستە وەزارەتی ڕۆشنبیری گرنگی تەواو بدات بە ئەدەبی منداڵانی کوردمان. هەروەها زۆر پەیوەستە بنکەی ڕووناکبیری گەلاوێژیش ساڵانە بە چاوی ئەدەبی گەورەکان سەیری ئەدەبی منداڵان بکات و هەڵسەنگاندن و دەستنیشانی باشترین بەرهەم و نووسەرەکەی بکات. ئەمەش گوڕ و تینێکی زیاتر دەدات بە خاوەنەکەی. پاشان بە نووسینی بەرهەمی ناوازەش، جۆرێک کێبڕکێ لە نێوان نووسەراندا دروستدەکات.

پرسیار: بەڕێزتان چەند چیرۆکێتان بۆ منداڵانی کورد لە زمانی ئینگلیزییەوە وەرگێڕوان بۆ سەر زمانی کوردیمان.. ئایا نیازتان نییە کە چەند چیرۆک و هۆنراوەیەکی جوانی کوردیش وەربگێڕێن بۆ سەر زمانی ئینگلیزی و بە منداڵانی ئینگلیزی زمان ئاشنایان بکەیت؟

وەڵام: هەتا ئێستا (١١٢) چیرۆکم کردووە بە کوردی، هەیانە چەند دێڕێکە و هەندێکیشیان چەند لاپەڕەیەکە، (٧٧) چیرۆکیان لە کتێبەکانمدا، بلاوکراونەتەوە، ئەوانەی تریان، هەندێکیان لە سایتەکاندا و هەندێکیشیان هێشتا بڵاونەکراونەتەوە. دەربارەی گۆڕینی هۆنراوە و چیرۆکی منداڵانی کورد، بۆ سەر زمانی ئینگلیزی، هیوادارم کە لە داهاتوودا، بتوانم لەم بوارەشدا خزمەتێکی وا بکەم.

پرسیار: ئەم پێشنیارەم خستە بەردەمی چەند نووسەرێکی تری بواری ئەدەبی منداڵانی کوردمان.. ئایا لەگەڵ ئەوەدایت کە "یەکێتی نووسەرانی منداڵانی کورد" یا "یەکێتی نووسەرانی منداڵانی کوردستان" دابمەزرێنین تا ببێت بە چەترێکی ئەدەبی بۆ یەکگرتن و کۆکردنەوەی نووسەرانی بواری ئەدەبی منداڵانی کورد.. چونکە یەکێتی نووسەرانی کورد ئاوڕێکی ئەوتۆیان لە ئەدەبی منداڵان کوردمان نەداونەتەوە تا شایەنی باس بێت؟ ئەی ئێوەتان پێ باشە، کە بۆ ئەم مەبەستە، کەمپینێک رابگەیەنین.. تا بزانین چەند لە نووسەرانی ئەم بوارە لەگەڵ ئەم پێشنیارە دان؟

وەڵام: بیرۆکەی دامەزراندنی (یەکێتی نووسەرانی منداڵانی کورد) یا کوردستان، کارێکی پیرۆزە، بە مەرجێک دەسەڵات دەستنەخاتە کاروبارەکانییەوە و کەسانی نەفام و نەکەری سەربەخۆی بۆ زۆر نەخزێنێنە ناوییەوە و تووشی ئیفلیجی نەکات.

پاشان راگەیاندنی کەمپینەک کارێکی زۆر چاکە، بە هیوای ئەوەی ئەنجامێکی باشی هەبێت. بەڵکو ئەمە خوایە ئەو یەکگرتنە سەرەتاییەی هەتا ئێستا بە سیاسییەکان نەکراوە، ئەدەبی منداڵانی کورد، بتوانێت ئەو ئامانجە پیرۆزە بهێنێتە دی.

پرسیار: چی نیاز و رازێکی تر لە دڵی محەمەد بەرزی دایە.. کە دەیەوێت دەربارەی ئەدەبی منداڵانی کوردمان دەری ببڕێت؟

وەڵام: هەموو خەون و خولیا و راز و نیازێکم ئەوەیە، ئاستی بیرکردنەوە و ژیانی منداڵانی نەتەوەکەم، بگاتە ئاستی منداڵانی وڵاتە پێشکەوتووەکانی دنیا، لە سایەی نیشتمانێکی سەربەخۆی ئازاد و گەلێکی یەکگرتووی تەروپڕی بەختیاردا، بە ئاسودەیی بژین.

زۆر سوپاسیش بۆ دڵسۆزی و ماندووبوونی بەڕێزتان، کە بەردەوام هەموو ژیانتان تەرخانکردووە بۆ گرنگیدان بە بوارە جوان و هەستیارەکەی ئەدەبی منداڵان و ئەو هەموو کتێب و توێژینەوە و نووسینە نایابانەی بەردەوام پێشکەشی منداڵان و کۆمەڵگای کوردی دەکەن، کە بوونەتە چرایەکی گەشیش بۆ من.

سەرلەنوێ سوپاسیش بۆ ئەم بەسەرکردنەوەیە.. هەر بژین.

لە کۆتاییشدا حەزدەکەم لە پەراوێزی ئەم چاوپێکەوتنەدا، تازەترین هۆنراوەم (تەرزە) پێشکەش بە منداڵە ئازیزەکان بکەم، کە ڕەنگدانەوەی بۆچوونەکانیشمە.

تەرزە

ئەمڕۆ هەوارە بەرزە
کەوتە بەر تاوە تەرزە

* *.

وەکو دەنکی مرواری
خێرا خێرا دەباری

* *.

بەربوونە ریزە دارە
گەڵا دەژایە خوارە

* *.

بە دەنکی تەزە گەورە
شەقەی دەهات پەنجەرە

* *.

تەرزەیە تیژ دابەزی
زۆر بە قایم هەڵبەزی
* * .
گەر چەترەکەم نەبوایە
رەنگە سەرم بشکایە

لە کۆتایی ئەم دیدارەدا، زۆر سوپاسی برای خۆشەویستمان، شاعیر و چیرۆکنووس و وەرگێڕي بواری ئەدەبی منداڵان کاک محەمەد بەرزی دەکەین. کە بە کورتی و پوختی وەڵامی ئەو پرسیارانەی داینەوە کە دەربارەی ئەدەبی منداڵانی کوردمان لە بەڕێزیمان پرسی.. هیوادارم خوێنەرانی خۆشەویستیش، سوود لە ڕا و بۆچوونەکانی وەربگرن.

رەزا شوان
٢٦ی/ دێسامبەر/ ٢٠١٩

ئەدەبی مناڵان/ خەونێکی تری باران ... نوسینی: عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی

(باران) ڕۆژانە جانتا قورسەکەی دەکردە شانی و بە دڵخۆشییەوە دەچوو بۆ قوتابخانە، هەرچەندە قوتابخانەکەشی لە ماڵەوەیانەوە نزیک بوو، بەڵام قورسی جانتاکەی زۆر ماندووی دەکرد و ئازاری پشتی دەدا.شەوێک لە ماڵەوە هەموو پەرتوکەکانی دەرهێنا.و لەگەڵ خۆیدا کەوتە وتووێژ.(باشە من ڕۆژانە ئەم هەموو پەرتوکە دەبەم ،کەچی هەریەکەیان یەک لاپەڕەی لێدەخوێنیین، هەندێک جاریش دایکم یان باوکم لەگەڵمدا دێن و جانتاکەم بۆ هەڵدەگرن ،ئەوە براکەی دارای هاوڕێم کە خاوەن پێداویستی تایبەتە هەموو ڕۆژێک دەبێت کەسێک جانتاکەی بۆ هەڵبگرێت) باران بیری لە چارەسەرێک دەکردەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی کە زۆر ماندوو بوو خەوی لێکەوت،هۆشی هەر لای چارەسەر بوو، بۆیە خەونێکی زۆر خۆشی بینی ،کەلە خەو هەستا خەونەکەی بۆ ئارە و دایک و باوکی گێڕایەوە.لەخەونمدا ئەم بەیانییە کە چووم بۆ

قوتابخانە جانتاکەم یەک پەرتوک و چەند تیانوسەکی تێدا بوو، ئەوەندە سوک بوو نەبێتەوە !ئارە وتی شتی وا چۆن دەبێت؟! باران بە پێکەنینەوە وتی چۆن نابێت بەشی یەک مانگ خوێندنی هەر وانەیەک لە یەک پەرتوکدا کۆکرابووەوە و مانگانە پەرتوکی نوێمان وەردەگرت ،ئارە وتی ئای کە خۆشە ئەو خەونە خۆشەت بێتە دی.

٢٠١٩/٩/٢٦

بیرۆکەی ئەم چیرۆکە لە ئینتەرنێتەوە وەرگیراوە…

کۆمەڵگای خەوتوو … هۆشیارجەمال

زیاتر لە هەشت ساڵ پێش ئێستا، لەوڵاتی تونس، گەنجێک بەناوی (محەمەد ئەلبوو عەزیزی) لەبەرامبەر دەست بەسەراگرتنی عەرەبانەکەی، کە سەرچاوەی بژێوی بوو ئاگری لەجەستەی خۆی بەردا، پاش ماوەیەک مانەوە لەنەخۆشخانە گیانی لەدەستدا، بەڵام بەیە سەرەتای هەڵگیرساندنی شۆرش لە چەندین وڵاتی وەک (تونس ، میسر ، لیبیا ، بەحرەین ، یەمەن ،سوریا)،کە ئەمەی دوایان تائێستاش دۆخی وڵاتەکەی ناجێگرە.
خۆسوتاندنی محەمەد ئەلبوو عەزیزی ،کۆتایی هێنا بە دەسەڵاتی دیکتاتۆری زین عابدین بن عەلی، و لەماوەیەکی کەمدا شۆرشگیران بە خۆپیشاندانی مەدەنی لە وڵات وەدریان نا.
گەر خۆ سوتاندنی ئەلبووعەزیزی، سەرەتای شۆرش بێت،ئەوا بەئاگای و هۆشیاری خەڵکی تونس بوو، لەئاست مافەکانی وای کرد درێژە بە خۆپیشاندانەکان بدەن هەتا گەیشت بەدەرئەنجامێک.
دەرئەنجامەکانی شۆرشی عەرەبی یاخود بە هاری عەرەبی، بەباش یاخود بە خراپ هەرچیەک بووبێت بەمن گرنگ نیە لە ئێستادا،بەڵام ئەوەی بەمن گرنگە، کە هەمان شێوازی خۆسوتاندن وەک ناڕەزایەک لەلایەن گەنجەکی شاری ڕانیەوە لە چەند ڕۆژی رابردوودا،لەبەردەم شارەوانی شارەکەیدا هەما وپەیامی گرنگە،کە واکەسانێک هەن ناڕەزایەکەیان گەیشتۆتە ئاستێک ،کە ئامادەن خۆیان بسوتێن بۆ هەی ئەو دۆخە سەختەی کە هەیە لە هەرێمی کوردستان.
چیرۆکی خۆسوتاندنی ئەم گەنجەی هەرێمی کوردستان، ئەوەیە کە داوای کردوە زەویەکەی بکات بەخانوو ، بەڵام شارەوانی شارەکە ڕێگرە

چونکە بەرشەقام دەکەوێت ، لەگەڵ چەسپاندنی یاسادام ،بەڵام دەزگاکانی حکومەت پێش ئەوەی قورگی هاوڵاتیانی بە دەسەڵات بگرن و یاسایان وەک خۆی لەسەر جێبەجێ بکەن، بچن لە و هەزاران زەویە بکۆڵنەوە ،کە کرا بە فێلا و باخی بەرپرسی حیزبەکەکانی هەرێم بە دەسەڵات و زەرینەی حیزبە بەناو چاکسازی خوازەکان، و پاش دزەکانی چواردەوری بەرپرسەکانی ئەم هەرێمە و شەوان ژیانی شاهانەی، وەک میرەکانی وڵاتە عەرەبیەکانی تێدا دەبەنە سەر و ژیانی خەڵکە کەشیان وەک هاوڵاتیانی ئەفریقایە.
ناکرێت یاسا بکرێت بە تەڵەی ماسی ، هەرچی ماسی بچووکە بیگرێ و گەورەکانیش بەی دەرچن ،ئەژانەش لەشاشەکانی تیڤیەوە نیشتمان پەروەری و شۆرشگێریمان پێ بفرۆشنەوە.

سیاسیەکانی ئەم وڵاتە، هەتا لەشاخ بەرپرس بوون لەژێر ناوی شۆرش گێری دا،نەوەی ساڵانی ٧٠ و ٨٠ کانی سەدەی ڕابردوویان خەڵەتاند ، دوای ڕاپەڕین کە گەیشتنە دەسەڵات هەموو هەوڵەکیان لە پێناو خۆیان و خانەوادەکانیان خستە گەڕ ،سامانی سەرتاسەری کوردستانیان دابەش کرد بەخۆیان.

پاشان هەر ئەم کۆمەڵەیە سیاسیە، کاتێک بۆنی نەوت مەستی کردن، ژمارە بە کەتایەکانی داهاتی نەوتیان دی، لەژێر ناوی چاکسازی و پاکسازی و حیزبی نوێ دا چەندین حیزبیان دروست کرد،و نەوەی دوای ڕاپەڕین دەخەڵەتێنن، کە ئەم نەوەیە کوڕ و کچی ئەو دایک و باوکەن، کە لە شاخ خەڵەتێنران لەژێر پەردەی شۆرشەوە زۆرترین قوربانیان دا،بەڵام کەمترین مافیان دەست کەوت!
ئەم حیزبانە، کە بەناو شەڕی دادەپەروەری دەکەن، سەرە گەورەکانی سەرەوەیان هاوبەش و هاوکاری هاوڕێ کۆنەکانیان لە حیزبە دەسەڵاتدارەکان و ئامانجیان تەنها پەردە پۆشکردنی شکستەکانی دەسەڵات، و کپکردنی دەنگی ناڕەزای خەڵکە.
ئەوەی جێگای هەڵوەستە لەسەر کردنە، کۆمەڵگای کوردیە کە ساڵانە سەرباری ئەوەی لەسەرجەم پسپۆریە جیاوازەکانی بازاڕی کار و سەرچاوە مرۆیەکان و زانستە جیاوازەکان و زمانە جیاوازەکانە دەرچوو پێدەگەیەنێت، هاوشانی ئەوەی لەچەندین زانکۆی دەرەوە و ناوە دەرچووی ماستەر ودکتۆرای هەیە، کەچی کۆمەڵگایەکی خەوتووە ،بە دەربەستە بەرامبەر خوێن و کەرامەتی مرۆڤەکی هاو دین و زمان و نەتەوەکەی، هیچ ڕووداوێک ڕای ناچەڵەکێنێت و تەنانەت ئەگەر خۆسوتاندنی مرۆڤێک بێت لە پێناو مافێکی ڕەوای خۆیدا.
هەر ئەم کەسانە، کەزۆربەیان گەنجن و وزەی چالاکی کۆمەڵگان و لە

تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان وتەو قسەکانیان دەبینی، هەریەکەیان بۆخۆی فەیلەسوفێکە ، بەڵام لە کرداریدا ناتوانن پێشڕەوی بچووکترن پەیامی ناڕەزایی بکەن، بۆسادەترین مافی خۆیان، کە پاش چارەکە سەدەیەک لە حکوم□انی کوردی بەدەستیان نەهێناوە ،وەک ئاو کارەبا و هەلی کار.
هەرچەند بیردەکەمەوە ناکرێت، وەک مرۆڤ بژیت و ئەو هەموو ناداد پەروەریەی هەیە، بیبینت لەم هەرێمە ،کە هەر حیزبێک بارستەی قەبارەی خۆی بەردەکەوێت، و هەمووسامانی سەرزەوی و ژێر زەویان بۆخۆیان برد،و ئاسمانیش کە زانیان بۆیان نابرێ ناچار ژینگەکەیان پیس کرد، و بۆتە هۆی دەرکەوتنی چەندین نەخۆشی لە ئێستادا، ل□ بەرامبەردا ڕووداوێکی وەک خۆسوتاندنی گەنجێک، ڕات نەچەڵەکێنێت، بۆ داواکردنی سادەترین مافەکانی خۆت و لەخەوی قوڵ بەخەبەر نەیەتەوە.

کوشتنی عەبدلکەریم قاسم، دەرخەری ڕاستیەکی تاڵ … ئەحمەد کامەران

عەبدلکەریم قاسم سەرۆك وەزیرانە تیرۆکراوەکەی عێراق کە لە ساڵی 1963 لەلایەن بەعسیچیەکان و کۆنەپەرستەکانەوە تیرۆرکرا.
دەربارەی عەبدلکەریم قاسم کۆمەڵێك بۆچوونی جیاواز هەیە کە دەگوترێت سەرۆك وەزیرانێکی دیکتاتۆر بووە بەڵام هەندێ کی تر بە سەرۆکێکی دادپەروەرو دیموکراسی خواز ناوی دەبەن , ئەمەش لە کاتێکدا کە بەردوام عەبدلکەریم قاسم بانگەشەی عێراقێکی کۆماری و دیموکراسی دەکرد کە دووربن□ت لەهەموو پرەنسیبێکی ڕەگەزپەرستی و شۆڤینیزمی, بەڵام بەعسی چیەکان و ڕەگەزپەرستەکانی عێراق ئەم بانگەشەیەی عەبدلکەریم قاسمیان بەلاوە پەسەند نەبوو بۆیە لە کۆتایی دا توانیان لە پۆسەیەکدا کۆتایی بە ژیانی بهێنن و عێراق بەرەو لێواری ڕەگەزپەرستی و دواکەوتوویی و مەزهەبی هەنگاو بنێت کە هەتاوەکو ئێستاش عێراق باجی هەموو جۆرە ڕەگەزپەرستیەك و مەزهەبچیەتیەك دەدات کە ئەمەش وای لە عێراق کردووە بیخاتە لێواری ڕووبارێکی نادیارەوە.

هەروەکو دەروونزانی بەناوبانگ عەلی وەردی دەڵێت: گەورەترین هەڵە لەمێژووی عێراق بریتی بوو لە کووشتنی عەبدلکەریم قاسم…
بێگومان ئەم قسەیەی عەلی وەردی بۆ خودی عەدبدلکەریم قاسم و مێژووی عێراق چەندین مانای گەورە بەدوای خۆیەوە جێ هێشتووە بەڵام خۆی لە بنەڕەتدا دەربارەی مێژوو عێراق بە درێژایی سەدەکاندا عێراق خاوەنی مێژوویەکی پڕ لە ئاڵۆزی و یەکلایی کردنەوەی سەرجەم ململانێکان بووە هەرچەندەش کە هەتاوەکو ئێستاش ئەم جۆرە ململانێیانە بە چەندین جۆری دیکەوە بەردەوامیان هەیە, لەگەڵ ئەوەشدا هەتاوەکو ئێستا تونێلی داهاتووی عێراق بەشێوەیەکی تاریکی ماوەتەوە .

لە پرسەکانی کوردا سەردەمی عەبدلکەریم قاسم دەتوانرێت بە سەردەمێکی زێڕین دابنرێت بۆ گەلی کورد کە یەکەم سەرۆك وەزیران بوو لە عێراق دانی بە مافەکانی گەلی کورد دانا لەگەڵ چەندین پاڵپشتی دیکەی تری خۆی بۆ سەرجەم پرسەکانی گەلی کورد, چوونکە عەبدلکەریم قاسم خاوەنی فکرێکی دیموکراسی بوو بۆ بەڕێوبردنی وڵات لەگەڵ ئەوەشدا خۆی لەهەموو جۆرە نەتەوە پەرستیەك پاراستبوو لە هەمان کاتیشدا باوەڕی بە عێراقی دیموکراتی و یەکگرتوو هەبوو کە هەموو گەلەکەی لە ژێر ئاڵاکەی بە شێوەیەکی ئارام بحەسێتەوە , نەك وەکو ئەوەی ئەمڕۆ دەبینرێت لە عێراق کە دووژمنانی عێراق نایانەوێت گەلی عێراق بە شێوەیەکی ئارام ژیانی خۆیان بەڕێ بکەن کەچی بەردەوام لە نێو کێشەی قولدان گەلەکەی.
لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر بهاتووبایە لەلایەن نەتەوە پەرستەکان و فکرەبەعسیچیەکان تیرۆر نەکرابایە ئەگەرێك هەبوو کە هەرلەو سەردەمەدا کورد سەربەخۆیی خۆی ڕابگەیەنتبایە بەڵام هەرچەندە لەپاش چەندین ساڵ لە کوشتنی عەبدلکەریم قاسم دا وە لە ساڵی 1991 کورد توانی نیمچە سەربەخۆییەك لە پاش چەندین قوربانی و کیمبارانەوە کە لەلایەن ڕژێمە فاشیستەکەی بەعسەوە بەرامبەر بە گەلی کوردی ئەنجام دا کە هەتاوەکو ئێستاش لەگەڵی دابێت ئاسەواری ئەو ئازارە بە جەستەی کوردەوە ماوە بەتایبەتی ئەوانەی بەرکەوتەی چەکە کیمیاویەکەی ڕژێمی بەعس بوون,
بێگومان بەعسیچیەکان و شۆڤینیزمەکانی عێراق هەرئەوەیان دەزانی کە چاویان بەوە هەڵنەدەهات لەلایەن عەبدلکەریم قاسمەوە کورد مافەکەکانی خۆی وەربگرێت کەچی بۆ دواجار کۆتایی بە ژیانیان هێنا, ئەگەر ئێستا گوزەرێك بەنێو مێژووی ئەو کەسە دەسەڵات دارانەدا بکەین کە بە درێژایی مێژوو لە جیهان حوکمڕانیان کردوو بەشێوەیەکی دادپەروەرانە کە ئامانجیان خۆشگوزەرانی و یەکسانی بووە بۆ

نەتەوەکەیان و تەواوی جیهان بەڵام لە پاڵیاندا کەسانی دەروون نەخۆش و شەڕانگێز ئەم جۆرە دەسەڵات دارانەیانە پێیان قبول نەبووە هەربۆیە هەموو جۆرە هەوڵێکی خۆیان خستۆتەگەر بۆ لەناو بردنیان کە بەهەر جۆرە شێوەیەك بێت بەڵام لە دەرئەنجامدا توانیویانە شوێن پەنجەی خۆیان لەنێو گەلەکانی خۆیان و جیهان بکەنەوە ئەو جۆرە دەسەڵات دارە دادپەروەرانە.

ئەگەر بێت و بەراوردێکی مێژوویی بکەین کە لەنێوان دوو سەرۆك وەزیراندا کە لە دوو سەردەمی جیاوازدا کە ئەویش عەبدلکەریم قاسم و عادل عەبدلمەهدی کە ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە کە بۆ جارێکی دیکە لە عێراق کەسێکی دیموکراسی خواز و دۆستێکی گەلی تری کوردیان تیرۆر کرد بەڵام بەشێوەیەکی تر نەك بە کووشتن چوونکە بارودۆخەکە وەکو بارودۆخی سەردەمی عەبدلکەریم قاسم نەخوازراو بووکە جارێکی تر سەرۆك وەزیرانێکی تری عێراق تیرۆر بکەن بەڵام توانیان بەشێوەیەکی دیکە دووری بخەنەوە لە گۆڕەپانی سیاسی عێراق و کەچی تاوەکو ئێستا داهاتووی عێراق ناڕوونەو لەگەڵ ئەوەشدا نازانرێت کە کەشتیە گەورەکەی عێراق کە ماوەی سێ مانگە بۆ سەرو بەرەیە هەربۆیە نازانرێت داهاتووی ئەم کەشتیەی گەلی عێراق بەرەو چ ئاراستەیەك هەنگاو دەنێت.

بەداخەوە هەرکاتێك کەسێکی دادپەروەر لە عێراق بیەوێت لەدایك بێت بۆ میلەتە هەژارەکەی کەچی ڕووبەڕووی چەندین کێشەو گرفتی جۆراوجۆری دەکەن کە هەتاوەکو دەگاتە حالەتی کوشتنیشی ئەمەش بەهۆی ئەوەی کە لە عێراق کە سانی شۆڤێنیزم و ڕەگەزپەرست و مەزهەبچی و کۆنە بەعس و گەندەڵ و بەرژەوەندخوازبوونیان هەیە هەربۆیە عێراق هیچ کاتێك ئیسراحەت بەخۆیەوە نابینێت کە هەتاوەکو ئەم جۆرە کەسانە دانەماڵرێن لەنێو عێراقدا.هەربۆیە نەك عەبدلکەریم قاسم و عادل عەبدلمەهدی هەرکەسێك تر بێت دەست بۆ کاری چاکە ببات و ئەو جۆرە کەسانە لە دەورووبەری دا بوونی هەبێت زۆر ئەستەمە بتوانێت بە ئارەزووی خۆی و میلەتەکەی کار بۆ وڵاتەکەی بکات…

نیشتمان ... سەلام عومەر

لە مەملەکەتەکەی مندا
بەرزی و نزمی زۆری تیایە
هەم چیای هەزار بەهەزار دەبینی و
هەم بیابانی وشکوبرنگیش
هەم دەفەری ئارام و
هەم تخوبی پڕ لە جەنگیش
***
لە مەملەکەتەکەی مندا
زەویەکانی....
هێندە بەراو
زێڕینەشیان دەمەکارن
مرۆی زۆر هەن
خۆ هەندەکیان سوروسپی
ئەوانی تریان بەکارن،
کارەکەری مەدەرن هەن
ئاغاو کوێخای نوێش دەبینی
کێلەش هەیەو
سیمای بەتاموخوێش دەبینی.
***
لە مەملەکەتەکەی مندا
بەرزی و نزمی زۆری تیایە
وەکو مەڕەکەو بزنەکە
هەم گوانی پڕ لە شیرەو
هەم دیوەخانیش پڕ گیایە.

بە دیـــار منەوە دا مەنیشـــه ...

سەدا جەودەت

وەک پەپولەیەک بە دیار وەرزی
پڕ لە حەسرەتم، دا مەنیشه
حەزت نەچێته سەرینەکەی شەوانم
من ژنێکی بێ چاو و رووم

من ژنێکم…
له نیوەی شەوا حەزم دەچێته بینینی مانگ
له نیوەی شەوا ئاوی گوڵەکان دەدەم
بۆنی ئاڵۆڤەرام له خۆم تەرک کردوو
بەیانییەک له خەو هەلدەستم
ناوی خۆمم لەبیر چووە
بیرم چووە له کوێوە هاتووم و
لە کوێ لەنگەر دەگرم.

من ژنێکم وەک بۆقێکی پیس
شەوان له ناو قەوزەکان رادەکشێم و
خەون به بێچکه ماسی و بێچکه مراوویەوە نابینم
تاریکی له باوەش دەگرم بۆ ئەوەی بیلاوێنمەوە
شەمشەمەکوێرەم و تەرکی روناکی دەکەم
پشت دەکەمه دوا تیشکی خۆری ئێواران

به دیار منەوە دامەنیشه…
چش بکه ئینجانە شینەکانم
چش لەوە بکە که دەستم لێی داوە
بۆنی ئاڵۆڤەره به ماڵەکەم پەرت و بڵاو کەوە
ببه به هەورێکی رەش و پەنجەرەی ژوورەکەم بگره
تۆ چیت داوە له ژنێکی دەم رووت
دەر و دراوسێ نما به شووم ناوم نەبا
له ئێوارەیەک دا هەناسەم لێ دەبرێ و
ئەم هەموو دەم رووتییەم فریام ناکەوێ
مانگ بەم هەموو گرینگی پێدانه روم لێ وەردەگێرێ
وەک گەلایەکی ڕەنگ زەردی پایزانە
دەکەومه خوارەوە و هەستانەوەم نییە
ژنێکی دەم رووت چ له زەردی پایزان تێدەگا
ژنێک به هەموو تەمەنییەوە چاوەرێی

هەورە پەشمەک ئاساکانی بەهاری نەکردبی
من ژنێکی تر نەبووم هەورەکان بێنمه بەر پەنجەرەکان و
به دیاریەوە شت بنووسم و بیدەم بە ئاوا
له هەر شوێنێ ئارامی هەبێ تێکی دەدەم و
دەنوکی کۆتڕەکانی ئاسمان دەبڕم و
هەڵیان دەواسم بە تەنافی حەوەشەوە
هێڵا نەی کوکوختیەکان دەسووتێنم و
بۆنەکەی دەدەم به "با"
من وا ئافرێنراوم حەزم به دەنگه دەنگی نەورەسەکان بێ

به دیار منەوە دامەنیشه ...
گۆچان به دیار منەوە به دەست مەگڕە
وەک من حەزت نەچێته دار هەنجیره پیرەکان
لەگەل من دا له ناو باخه دار مردووەکان مەگەڕێ
تەبیعەتی قێزەوەنی من مەگڕه
که منالەکان به دار زەیتونەکەی بەر مالتان
جۆڵا نەیان هەلخست دەریان مەکه
دامەنیشه....

با دەم رووتی من تێکەڵ به شەونمی گوڵەکانت نەبێ
من لەو کوکوختیه تەنهاترم که به دەست منەوە
دەنوکی براوە و وەک فاحیشەیەک لێم دەروانێ
ئەو شەوانەی مانگ لێم ناڕوانێ
تێدەگەم مانگ باکی بەسەر بەچکه فیڵێکی رەزا قورسەوە نیه
تێدەگەم نەیزەکەکانیش قسە بۆ دەم روتی شارێکی سارد و سڕ ناکا
ئەو دەمەی دەستی خۆم له ناو خوێنم بۆ نادۆزرێتەوە
وەک قەلەرەشێک قاره قارم لێ هەلدەچنێ و
وەک ئەوەی دەنوکی کوکوختیەکان دوعایان لێ کردبم
تۆ مەلێ دا دەنیشم به دیارتەوە
با بۆنی هەلوژەی گەنیو له دەمتەوە نەیە
به دیار تەبیعەتی نەورەسیەوە دامەنیشە
با شەوان له پشت پەردەکانی پەنجەرەوە
گوێ نەگری لە چیرۆکی خوێنی دار تووێک
ئەوەتا گوڵی باخچەکەشم له دەستم وەرەز و بێزار بووە و
گازندەی ئەوە دەکا ئاوی نادەم
کەچی ئەو، رۆژ به رۆژ جوانتر ئەبێ
بیری بۆ ئەوە ناچێ له نیوەی شەوا

ژنێک به دەستە ئەسمەرەکانیەوە ئاوی ئەدا
و ئەو لە شیرینی خەو بینینە
جار جار پەڕەکانی ئەوەند پڕ و گەورەن
له باڵی تاله ئاوریشمەکانی تاوسێک ئەچن و
وەک مۆمێکی پیر تنۆک تنۆک ئەکەونە خوارەوە
ئەوەتا ئەویش نایەوێ له تەبیعەتی من تێبگا
نایەوێت بیری بۆ ئەوە بچێ که ژنێکی ئەوەنده بۆگەن و
مووخەنەتیش توانای خۆشویستنی گوڵی هەیه
ئەی نەورەسی جێماوم
تۆش تێمەگە و چش بکه به دیار دانیشتنمەوە.

“سەدا جەودەت“

چەند کورتە شیعرێکی فەزای زانکۆیی ... مەولود ئیبراهیم حەسەن

بە بۆنەی ساڵی تازەوە ، ئەم چەند کورتە شیعرەی کە فەزایەکی زانکۆییان هه یە ، پێشکەش بە کچ و کوڕە زانکۆییەکانی ئەمڕۆو دوێنی دەکەم ./براتان مەولود

تەختە ڕەشە بوو
بە باخچەیەک لە گوڵ
مامۆستا
ناوی تۆی خستە ڕستەوە.

کە تۆ لە کلاس بیت
کچەکان هه موویان
دەبن بە پەری

کوڕەکان.. ئیماندار
زانکۆ.. بەهه شت .

مامۆستا بەدەنگی بەرز
وانە دەڵێتەوە
من بە هێمنی
گوێم لە دوانی
بێ دەنگی دڵتە.

کە قاویەکت لە کافتریا خواردەوە
کوڕان
س□لقیان
لەگەڵ کورسی و مێزەکەدەگرت.

کە دەڕؤی
گوڵ لە باڵات دەوەرێ
کە دەدوێی
ئاواز
کە دێیتە زانکۆ
زستان دەکەی بە بەهار.

دوێنێ نە هاتبووی
ئەمڕۆ وانەکانت
کۆپی دەکرد
پێویستە منیش
خۆم کۆپی بکەم
دەترسم
لەم ژیانە بەیەک نەگەین.

بەیانی تاقیکردنەوەمان هه یە

من
وەڵا مەکەی خۆم
دەدەم بە تۆ
دڵم دەلەرزێ
دەڵێن
دەستت زۆر قوڕسە.

تازە بیستوومە
نابیناکەی پۆلمان
هه ر ڕۆژێک
تۆ
بەیانی باشی لەگەڵ بکەی
ئەوڕۆژە
پیویستی بە گۆجانی زیرەک نیە.

جوار ساڵە لە زانکۆم
شازدە ساڵە دەخوێنم
کۆشاوم زانستێک فێربم
دواجار کەتوم بینی
جگە لە خۆسەویستی
هه موو شتێکت لە بیربرد□م□وە.

ناوی قوتابیەکانی خوێندەوە
مامۆستا
هه موویان ئامادەبوون
تەنیا کورسیەکەی تۆ
چۆل بوو
مامۆستا هاواریکرد
ئەوە بۆچی کەس نەهاتووە؟

لە ئاوێنەی ژووری کچانا

سەیری خۆت کرد
لەو ڕۆژەوە
هه ر کچێک لەو ئاوێنە
سەیری خۆی بکات
بە تەنیا تۆ دەبیبێ.

مۆبایلەکەت بزرکرد
هه ر کوڕەو مۆبایلیکی
وەک ئەوەی تۆی
بەدەستەوەیەو
دەڵێ
ئەو□ تە لای منە.

زەنگی مۆبایلەکەت
لێیدا
هه ر کوڕەو
مۆبایلەکەی خۆی
خستە بەرگوێی.

لە هه ر تاقیکردنەوەیەکدا
قوتابیەکان
لە کلاس تۆیان لە گەڵ بێت
هه موویان لەم وانەیە
نمرەی بەرز دەهێنن.

دوێن□ ت□ □
بەبێ چەتر
لە ژێر باران
لە حەوشی کۆلیژ
پیاسەت دەکرد
هه رچی چەتر بەدەست بوون

چەترەکانیا فڕێدا.

لـە ژێر درەختەکەی
حەوشی کۆلـیژ
لـەگەڵ دەستە خوشکەکەتا
یەکترتان ماچ کرد
لـەو ڕؤژەوە
هه رچی چۆلـەکە
دێنە سەر ئەو درەختە
دەنوک دەنێنە دەنوکی یەکتر
دڵداران
ناویان لـەم درەختە ناوە
درەختی ماچ .

منداڵە خوازۆکەکەی
بەردەرگای کۆلـیژ
کە تۆی لـە بەردەمی خۆیا بینی
لـە بیری کرد
چ کەسێکەو داوای چی دەکات.

* هه وڵیر -٢٥/١٢/٢٠١٩

سوپـــاس، نەهـــاتی ! … نەوزاد بەندی

سوپاس ..

بەلایـەنی کەمەوە
وات کرد
ئوتومبیلـەکەم بکەم بە گوڵ

دوای ئەوەی مانگ زیاترە
بووە بە تەپۆڵکەیەک قوڕ و
زبڵ

سوپاس
بەلایەنی کەمەوە
وات کرد
لە ئەرشیفی کانتۆرەکەم
بۆ بۆینباخی گوڵ گوڵ بگ□□م ..
سوپای زاڵی برنجی قژم
تێک بشکێنم و
سروود بۆ هێزی
پاشەکشەکردووی
ماشەکەی بڵێم ..

سوپاس
بە لایەنی کەمەوە
وات کرد
چەند سەعاتێ
بیر لە ڕۆژێکی جیاواز کەمەوە ..
دوو کوپ قاوەی گەرم،
تۆزێ هەناسەی سوار و
کە خەڵکێک بە لاما بڕۆن،
ئاوڕ بەمەوە ..

سوپاس
کە وات کرد ،
بیرێ
تۆزێ بیر
لە یەک دوو سەعات
تایبەت
بە ژیانی خۆم بکەمەوە ..

سوپاس ،
نەهاتی !

تضامنا مع شبان العراق، ضد الاحزاب الفاسدة

تضامنا مع شبان العراق، ضد الاحزاب الفاسدة
(مجموعة من الكُتاب والصحفيين والمثقفين والاكاديميين الكرد والنشطاء السياسيين في اقليم كردستان العراق و خارج الوطن)
بعد سقوط نظام صدام حسين سنحت فرصة تاريخية لبناء عراق حر ديمقراطي يتمتع فيه مواطنيه بخيراته الوفيرة ، لكن اللعب على الاوتار الطائفية والقومية من قبل الأحزاب الكبيرة وبتدخل دول إقليمية و دولية أجهضت هذه الفرصة ، ونتيجة لهذا هدرت دماء مئات الآلاف وهجر الملايين من شبابه وكوادره ومثقفيه .كانت كل مدن العراق بمثابة موزاييك يضم مكونات هذا الشعب، قبل مجيء هذه الأحزاب الفاسدة التي عملت على تمزيق هذا النسيج، و اخلاء مدن بأكملها من مكوناتها الأصلية كالمسيحيين واليزيدين. وقد افرزت هذه السياسات المتبعة من قبل الأحزاب الطائفية والقبلية المرتبطة بالخارج عصابات دابت على سرقة وهدر الثروات والإجهاز على ما تبقى من قوت الشعب مما اوصل العراق الى هذا التمزق والتخبط … وللحفاظ على هذه المكاسب دأبوا بممارسة سياسة التوافق سرا فيما بينهم وتأجيج النعرات الطائفية والقومية والأيدولوجية علناً وجهرأ ليشغلوا البسطاء من الناس من أقصى مدن الجنوب الى أقصى مدن إقليم كردستان ، لتزداد ثرواتهم على حساب هذا الشعب المسكين الذي يرزح غالبته تحت خط الفقر ..
لكن ولحسن الحظ فان الشعب العراقي أصبح يدرك خطورة هذه السياسات التي تخدم اجندات هذه الأحزاب الفاسدة …. في بلد نفطي يصدر أكثر من ثلاثة ملايين برميل يوميا يعيش شعبه الحرمان، حتى في اقليمٍ كردستان بات من الصعوبة تأمين رواتب الموظفين والمتقاعدين نتيجة للفساد واستحواذ هذه الأحزاب على مقدراته وخيراته . من هنا ومن هذا المنطلق يمكننا القول ان كل مكونات الشعب العراقي وأطيافه يعاني من طبقة سياسية حاكمة تفتقد إلى الانسانية والاخلاق والضمير وكل مايربطهم بهذا الوطن هو النهب لخيراته وثرواته .
نحن مجموعة من الكُتاب والصحفيين والمثقفين والاكاديميين الكرد والنشطاء السياسيين في اقليم كردستان العراق، نتضامن مع المحتجين

العراقيين، نُقدر مطالبكم المشروعة ونتفهم معاناتكم ونثمن وقفتكم البطولية في ساحة التحرير وساحات مدن الجنوب من اجل حياة حرة و كريمة ، ولا يخفى عليكم اننا في الإقليم نعاني الامرين نتيجة لسياسات الأحزاب (القبلية و العشائرية) والطبقة الحاكمة التي تنهب ثرواتنا وتتسبب في هجرة شبابنا بسبب الفقر والبطالة .
نحن نعلن مساندتنا الكاملة لحراككم البطولي ولمطالبكم المشروعة في العيش الكريم والعدالة الاجتماعية ومحاكمة الفاسدين وعزل هذه الطغمة السياسية الفاسدة ونثمن موقفكم السلمي في التعبير وتمسككم بالنهج الديمقراطي في تظاهراتكم من اجل عراق ديمقراطي حر ينأى بنفسه عن تناقضات القوى الإقليمية والدولية وان لا يكون حلبة صراع لتصفية الحسابات ،،
نعم. كلنا نريد وطن ، وطن ديمقراطي و تعددي . كُلٌ فيه يحترمُ خصوصية الاخر وللكل فيه نفس الحقوق وعليهم نفس الواجبات . وطن بحكومة ديمقراطية تمتاز بالنزاهة والشفافية . وطن يشعر فيه الجميع بالكرامة والامآن.. وطن يعزز فينا الانتماء ويستحق منا بذل الغالي والنفيس ..اخيراً وليس آخراً ، نتقدم بأحر التعازي لأسر الشهداء ونتمنى الشفاء العاجل للجرحى

الاسماء:-

□- ابراهيم عباس- اربيل
□- اراس محمد صابر- المانيا
□- اردلان امين- المانيا
□- ازاد جالاک- السليمانية
□- ازاد ملا نبي وسو- جومان
□- اسماعيل گلالي- السليمانية
□- اسو جوهر- كركوك
□- اكو تيشك
□- امانج قادر
□□- بايز عزيز
□□- بدرخان محمد- اربيل-سوران
□□- بروا بابان- السويد
□□- د. بشتيوان صابر- جامعة السليمانية
□□- بشتيوان عبدا□لا، ناشط سياسى-رانية
□□- بولا زينداني- السويد
□□- بيشرو اسماعيل
□□- جهاد محمد كريم- ناشط سياسي ومدني- النرويج
□□- جومان جزا

□□- حسن جودي- السليمانية
□□- دلاور ابراهيم صالح
□□- دلشاد حسن عبدالله- هولاند
□□- دلشاد خوشناو-صحفي
□□- دلوفان براوري-صحفي
□□- رفيق عبدالله
□□- رنجدر گراوي
□□- روند رفيق- استراليا
□□- رؤوف عبدالرحمن- بنجوين
□□- ريباز حسن- قلعة دزة
□□- ريبوار عبدالرحمن- السليمانية
□□- سالار صوفي- فنلاند
□□- سالار محمد ولي- السليمانية
□□- سامان عمر علي- رانية
□□- سامان نوح- صحفي
□□- سردار امين- بريطانيا
□□- سردار حسن- كركوك
□□- سلام محمد- الدنمارك
□□- سوزان حمه فرج- اميريكا
□□- سوزة عبدالله كورده-مدرسة
□□- سيروان البرزنجي – استراليا
□□- سيڤان سعيد-استاذ جامعي- الصين
□□- شاخوان شورش- السويد
□□- شمال عبدالله
□□- شوان باقي – السويد
□□- شوان برهان- بريطانيا
□□- شوان حجي علي – السويد
□□- د. شوان عبدالله- بريطانيا
□□- شوان عبدالله- عقرة
□□- شوان محمد- السليمانية
□□- شيخه رسول- چوارقرنة
□□- شيروان امين شيرواني- دهوك
□□- صباح علي قهرمان- كلار
□□- صدرالدين مغديد علي- اربيل
□□- صلاح فتح الله
□□- د. صلاح گرميان – استراليا
□□- طاهر حسين البرزنجي- بريطانيا

□□ - طاهر رحيم-المانيا
□□ - عبدالل□ ملا نوري، سياسي مستقل-كلار
□□ - علي محمود- اربيل
□□ - فرمان خيلاني
□□ - قاسم عبدالل□ المرزاني-استاذ جامعي- جامعة صلاح الدين
□□ - قاضي غريب- بريطانيا
□□ - قهرمان محمد حسن- نيوزيلاند
□□ - كاروخ عثمان- جومان
□□ - كاميار صابر- استراليا
□□ - كاو□ احمد-السليمانية
□□ - كاو□ بيساراني- ناشط مدني
□□ - كاو□ مرشد- ناشط سياسي
□□ - كژال حم□ رشيد، ناشطة سياسية- كندا
□□ - كمال چوماني- المانيا
□□ - كمال محمد- دربنديخان
□□ - گوران عبدالل□- كندا
□□ - لاوان عثمان علي- السليمانية
□□ - د. ليلى علي حم□سور- النمسا
□□ - د. محمد كياني- بريطانيا
□□ - محمد مامند عبدالل□- رانية
□□ - محمود عبدالل□- قلعة دزة
□□ - محمود رضا امين-نائب سابق
□□ - د. مراد حسن خضر- استراليا
□□ - مروان علي -اربيل
□□ - مصطفى احمد- رانية
□□ - مصطفى شيخ محمد – جومان
□□ - مقداد هادي- النرويج
□□ - مهدي ابوبكر- السليمانية
□□ - نجات حسن فرج- استراليا
□□ - نجم فقى عبدالله- كركوك
□□ - نجيبة قرداغي- ناشطة سياسية-بلجيكا
□□ - د. نسيمة جلال علي- كركوك
□□ - د. نوزاد رشيد- استراليا
□□ - نياز حامد ابراهيم-كندا
□□ - هادي حم□ رشيد- حلبجة
□□ - هادي حم□ عزيز- دربنديخان
□□ - د.هردي محمد علي- اميريكا

□□- هريم كريم- السليمانية
□□- هريم محمود سمن
□□- هناء علي رشيد، باحثة اجتماعية- فرنسا
□□- هندرين حمد امين
□□- هوشيار عبدالرحمن احمد- كركوك
□□- هوگر ابراهيم- السويد
□□- هونر نبي- استراليا
□□□- هيمداد شاهين- كركوك
□□□- هيمن احمد هوريني- دربنديخان
□□□- هيمن رؤوف – كندا
□□□- هيمن شيخ عمر- السليمانية
□□□- هيوا خوشناو- بلجيكا
□□□- هيوا منمي-اربيل
□□□- ياسمين حمە تقي- بغداد
□□□- ياسين طه محمد، باحث جامعي- السليمانية
□□□- د. ياسين شريف- روسيا

مۆدێلی سیاسی دەسەڵاتی بۆلشەفیزم چییە؟ ... ئاسۆ کەمال

ناکۆکی نێوان دیکتاتۆریەتی حزب و هەموو دەسەڵات بۆ شوراکان

لە کاتی دەسەڵاتدا مۆدێلی حزب لەبواری پراتیکی چینایەتی و کۆمەڵایەتیدا بەتەواوی دەردەکەوێ. تیۆری جێنشینی حزب لە جێگای چینی کرێکار ،کە لەلایەن لینین هێنرایە ئارا ، لە شۆڕشی ئۆکتۆبەردا کاتێ بۆلشەفیەکان دەسەڵاتیان گرت بەتەواوەتی جێبەجێ کرا. بە پێی ئەم تیۆریە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا بوو بە دیکتاتۆریەتی حزب، چونکە بەلای لینینەوە، حزب و چینەکە دوو شتی جیاواز نین، هەربۆیە جێنشینی حزب لە جێگای حزب و دیکتاتۆری بۆلشەفیەکان لەجێگای پرۆلیتاریا لای ئەو ڕەوایەتی هەیە.
لەوەڵامی سپارتاکیستەکانی ئەڵمانیا و ڕۆزا لوکسبورگدا ،کە ڕەخنە لەم تێڕوانینە دەگرن ، لینین دەڵێ" ئەم پرسیارە دێتە خەیاڵ : کە

دەبێ بە دیکتاتۆریەت هەڵبسێ ؛ حزبی کۆمۆنیست یان چینی کرێکار..ئایا دەبێ بەشێوەیەکی مەبدەئی کاربکەین بۆ دیکتاتۆریەتی حزبی کۆمۆنیست یان دیکتاتۆریەتی چینی کرێکار."1 بەڕای لینین ئەم پرسیارە جگە لە تێکەڵوپێکەڵی فکری شتێکی تر نیە ، بەڵام لەڕاستیدا ئەمە بنەمای مۆدیلی سیاسی دەسەڵاتە لای بەلشەفیزم. بەپێی تیورەکەی سەرەوەی لینین کۆمەڵگە دابەش بۆوە بەسەر چینەکاندا و چینەکانیش بەسەر حزبەکاندا و حزبەکانیش بەسەر گروپێکی سەرکردەی نەگۆڕدا.

هەربۆیە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا واتە دیکتاتۆریەتی حزب و دیکتاتۆریەتی کۆمیتەی ناوەندی و دواتریش دیکتاتۆریەتی سکرتێر و لیدەری حزب. ئەمە تیۆری جێنشینی لینینە، حزبی کۆمۆنیست جێنشین و نوێنەری چینی کرێکارە. هەربۆیە دیکتاتۆریەت و بڕیار وسیاسەتەکانی حزبی کۆمۆنیست واتە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا و بەشداری سیاسی و بڕیاری ئەو چینە. بەم پێیە مۆدیلی سیاسی دەسەڵات لای بەلشەفیزم بریتیە لە دیکتاتۆری حزبێک کە بەناوی پرۆلیتاریاوە حوکم دەکا. واتە نەک حوکمی ڕاستەوخۆی چینێک بەڵکو حوکمی ڕاستەوخۆی حزبێک. بەڵام ئەگەر وایە دروشمی "هەموو دەسەڵاتێک بۆ شوراکان" ی شۆڕشی ئۆکتۆبەر چی لێهات؟ بەپێی تیوری جێنشینی ،حزب نوێنەری چینی کرێکارە کەواتە بۆچی شوراکان پێویستە و دیکتاتۆریەتی حزب چی لێ دێت ئەگەر شوراکان هەموو دەسەڵاتێک بن؟ ئایا ئەم دوو قوتبیەی دەسەڵاتدارێتی حزب و شورا چۆن چارەسەر کرا لە سۆڤیەتدا؟ لە سیستەمی دیکتاتۆریەتی حزبی بەلشەفیدا شوراکان لەڕێگەی سیستەمێکی هەڵبژاردنەوە نوێنەرانێک هەڵدەبژێرن کە ئەوان دەبن بە نوێنەری چینەکە لە دەسەڵاتدا.بەڵام لەهەمان کاتدا لەم سیستەمەدا حزب ،کە تەنیا حزبی نوێنەری چینی کرێکارە و بەو پێیەش کە هیچ جیاوازیەکی لەگەڵ چینی کرێکاردا نیە، خۆی دەبێتە نوێنەری ئەم چینە ئیتر دەکەوێتە ناکۆکی لەگەڵ شورادا ئەگەر شوراش ببێتە نوێنەری چینەکە.

ئەم دوو نوێنەرایەتیە نابێ و دەبێ لایەک نوێنەر و دەسەڵاتداربێ. یاخود دەبێ لە شورادا جگە لە حزبی بەلشەفی هیچ نوێنەرێکی تر نەبێ. یاخود دەبێ لە کۆتاییدا نوێنەری شورا لەژێر دەسەڵاتی حزبدا بێ و نوێنەرە ناحزبیەکان دەسەڵاتیان نەبێ تاکو بتوانرێ نوێنەرایەتی حزب و دیکتاتۆریەتی حزب هەمان شت بن ،وە دیکتاتۆریەتی حزب ناکۆک نەبێ بەو نوێنەرانەی شورا کە دژبەحزبی بەلشەفین یان ناکۆکن لەگەڵیدا. چونکە ئەگەر لە شوراکاندا نوێنەرانی حزب قبوڵ نەکران ئەوکاتە چی لە دیکتاتۆریەتی حزب و

تیۆری نوێنەرایەتی وجێنشینی حزب لە جێگای چینی کرێکار دێت؟ ئەمە ئەو کێشەیە بوو کە سیستەمی سیاسی بەلشەفیکی لەگەڵ سیستەمی شورایی و نوێنەرایەتی ڕاستەوخۆی کرێکاران و جوتیاران و سەربازاندا هەیبوو. بڕیاربوو سیستەمی بەلشەفی سیستەمی سیاسی سەرمایەداری هەڵوەشێنێتەوە و لە جێگای دەزگای نوێنەرایەتی کەمینە دەزگای ئیداری کۆمەڵگە بەشێوەیەک ب□□ت کە هەموو بەشداربن تیایدا و کاروباری دەوڵەت ببێتە کارێکی ئیداری ناسیاسی کە هەموو هاوڵاتیەک بتوانێ بەشداری تێدابکا نەک ببێتە ئیمتیازی حزبێکی سیاسی دیاریکراو کە دەسەڵاتی کەمایەتی خۆی بەناوی نوێنەرایەتی چینەکەوە بسەپێنێ. حزبی کرێکاری ئەو قوتابخانەیەیە کە کرێکاران تیایدا فێردەبن کە چۆن خۆیان ئیدارەی کۆمەڵگە بگرنە دەست کە چیتر هۆیەکانی بەرهەمهێنان بەدەست کەمایەتیەکەوە نەبێ کە بۆ بەرژەوەندی تایبەتی خۆی زۆربەی کۆمەڵگە بکاتە کۆیلەی کرێ. ئەم حزبە لەکاتی گرتنە دەست دەسەڵاتی سیاسیدا جیاوازی بنەڕەتی خۆی لە بورژوازی وەک کەمینەیەک بەوە نیشان دەدا کە دەسەڵات دەکاتە موڵکی گشتی و ڕیگە بە پاوانکردنی دەسەڵات نادات لەلایەن کەمینەیەکی حزبیەوە.

لەم پێناوەشدا پێویستی بەفراوانکردنەوەی ڕیزەکانی حزب و ڕیکخراوە کرێکاریە جەماوەریەکان و ئەو داموودەزگایانەیە کە جەماوەر لەڕێگەیەوە ئیدارەی ڕاستەوخۆی کۆمەڵگە دەگرنە دەست و پیویستیان بە بونی کەمایەتی و نوخبەیەکی سیاسی نامێنێ بۆ ئەوەی لە جێگای ئەوان و بەناوی نوێنەرایەتی ئەوانەوە حوکم بکا. ئەمە پێی دەوترێت دیکتاتۆری چینێک واتا دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا. ئەمە ناوەرۆکی شۆڕشێکی سیاسی و کۆمەلایەتیە کە چینی کرێکار تیایدا داموودەزگاکانی نوێنەرایەتی ناڕاستەوخۆی پێشوو هەڵدەوەشێنێتەوە و ئیدارەی ڕاستەخۆ و خۆبەڕێوەبەری ڕاستەوخۆ دادەمەزرێنێ .

لە شۆڕشی ئۆکتۆبەردا کۆنگرەی شوراکان کە زۆرایەتی بەلشەفیەکان بوون گواستنەوەی دەسەڵاتی بۆ شورای کرێکاران و سەربازان و جوتیاران پەسەندکرد. سەرەتا حزبی بەلشەفیک و باڵی چەپی سۆشیال شۆڕشگێڕەکان حکومەتیان پێک هێنا و دواتر کۆنگرەی شوراکان ئەم نوێنەرانەی بەڕەسمی ناسی . بەڵام دوای ئەمە کاری شوراکان وەک دەسەڵاتی باڵا تەواو بوو و حکومەتی بەلشەفیەکان بوە دەسەڵاتی باڵا و شوراکان بونە جۆرێک لە پەرلەمان کە تەنیا جیاوازیان لەوێدا بوو کە لە خوارەوەش وەک ئۆرگانی لۆکاڵی هەبون. ئیتر سیستەمی شورایی بوو بە هەمان سیستەمی هەڵبژاردنی نوێنەران و ئەم نوێنەرانەش لە سیستەمی دەسەڵاتداری حزبدا جێگەوڕێگەیان دیاری دەکرا و لەژێر فەرمانی حزبدا بوون و نەک لە ژێر فەرمانی ئەو

کەسانەی هەڵیان بژاردبون. بەم پێیە نوێنەرانی شورا و شوراکان دەبونە دەزگایەکی شەرعیەتپێدانی دەسەڵاتدارێتی حزب و حزبیش بەپێی ئەوەی خۆی نوێنەری چینەکەیە دەیتوانی ئەم جێگای ئەم نوێنەرانە لە دەسەڵاتدا دیاری بکا نەک نوێنەرانی شورا جێگەی حزب لە دەسەڵاتدا دیاری بکەن. حزب وەک جێگرەوەی شورا و چینەکە خۆی بڕیاری لەسەر هەموو شتێک دەدا بەپێی ئەو شەرعیەتەی کە تیۆری “دیکتاتۆری حزب هەمان دیکتاتۆری پرۆلیتاریایە” پێی دابوو.

بەڵام ئەم ئاڵوگۆڕە لە شۆڕشی چینەکەوە بەرەو دەسەڵاتی تاک ڕەوانەی حزبەک، لە پرۆسەیەکدا جێبەجێکرا و کارێکی یەکسەر و کتوپڕە نەبوو. گەڕان لەوەی شورای چەکداری کرێکاری و سەربازی و جوتیاری هەبوو و وە کۆمیتەکانی کارگە و مانگرتنی کرێکاران و فراکسیۆنی ناو حزب و ناڕەزایەتی سەندیکا کرێکاریەکان بەدژی ئەم تیۆریەی کورتکردنەوەی دەسەڵات لەدەستی نوخبەیەکی حزبیدا بە پرۆسەیەکی ململانەی سیاسی و فکری و سەرکوتی ئازادیەکاندا تێپەڕی. لێرەدا چەند نمونەیەک لەم ململانە و کێشمەکێشە لە سۆڤیەت و ناو حزبی بەلشەفیدا دەنینەوە. سەرەتا ڕۆزا لۆکسبۆرگ لە ساڵی ١٩١٨یشدا وەڵامی ئەم تیۆری جێنشینیەی حزب و دیکتاتۆری حزب لە جێگای دیکتاتۆری پرۆلیتاریادا و پەیوەندی سۆشیالیزم بە ئازادیە سیاسەکانەوە بەم شێوەیە دەداتەوە لە وتاری شۆڕشی ڕوسیادا دەڵێ:
(پەڕەگرافی ١،٢و٣ ئاخر)2
شتێک هەیە (سۆشیالیزم) سیاسیە لە کاراکتەردا، هەمان شت ئابوری و ژیانی کۆمەڵایەتیش دەگرێتەوە. هەموو جەماوەر دەبێ بەشداری بکا. ئەگینا سۆشیالیزم دەبێتە بڕیاردەرکردن لە پشتی چەند مێزێکی ڕەسمیەوە لەلایەن دەرزەنێک ڕوناکبیرەوە. لینین . بەتەواوەتی بەهەڵە مانای شتەکان جێبەجێ دەکا. بڕیار، هێزی دیکتاتۆری چاودێری کارگە، سزای وەحشیانە، حوکمڕانی لەڕێگای تیرۆرەوە- هەمو ئەم شتانە تەنیا ئازارشکێنە. تەنیا ڕێگایەک بۆ لەدایکبونەکی سەرلەنوێ قوتابخانەی ژیانی گشتی خۆیەتی، بە سنورترینە، فراوانترین دیموکراسی و ڕای گشتی. حوکمڕانی بە تیرۆر تێکدانی ڕەوشتە.

بەبێ هەڵبژاردنی گشتی، بەبێ ئازادی ڕۆژنامەگەری و کۆبونەوەی ڕێگە لە نەگیراو، بەبێ ئازادی ڕادەربڕین، ژیان دەمرێ لە هەموو دامەزراوەیەکی گشتیدا، ئەبێتە ڕوکەشێکی ڕوت، لەوەدا تەنیا بیرۆکراسی وەک توخمێکی چالاک دەمێنێتەوە. ژیانی گشتی بەشەوەیەکی پلەبەپلە خەوی لێدەکەوە، چەند دەرزەنێک سەرکردەی حزب کە توانایەکی نەگۆڕ و تەجروبەی بەرتەسکیان هەیە بەڕێوەدەبەن و

ف□رمان□وایەتی دەکەن. لە نێویاندا ، لەڕاستیدا تەنیا یەک دەستە
سەروکەلەیان دیارە کە لیدەری دەکەن و نوخبەیەکیش لە چینی کرێکار
بانگێشت دەکرێن جاربەجارێک بۆ کۆبونەوەکان کە لەوێن بۆ
چ□پ□ل□دان بۆ وتاردانەکانی لیدەرەکان، بۆ سەلماندنی ئەو بڕیارە
پێشنیارکراوانە بە شیوەیەکی نادیار- لە خوارەوە، ئیتر، کۆمەڵە
مەسەلەیەک- دیکتاتۆریەتێک، ئەبێ دڵنیا بک□ر□تەوە، نەک
دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا بەڵکو تەنیا دیکتاتۆریەتی دەستەیەکی
سیاسی، ئەمە دیکتاتۆریەتە بەمانایەکی بورژوازی."

بێگومان لەگەڵ ئەم قسانەی ڕۆزادا لە ناو حزبی کرێکاری بەلشەفی ڕوسیادا فراکسیۆنی جۆراوجۆر هەمان ڕەخنەیان لە مۆدیلی سیاسی حزب و دەوڵەتی بەلشەفی هەبوو و دەیانویست کە وەڵام بەم لادانانەی حزب بگرن لەوەی لە حزبێکی کرێکاریەوە بەرەو حزبێکی بورژوازی هەنگاوبنێ.

ئەلیکساندرا کۆلۆنتای لەساڵی ١٩٢١ دا لە گروپی" ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری" ناو حزبی بەلشەفی لە وتاری " د□رbارەی بیرۆکراسی و خود- چالاکی (Self-activity) جەماوەری"دا دەڵێ:" ئێمە ئازادی نادەین بە چالاکی چینایەتی، ئێمە لە ڕەخنە دەترسین، ئێمە وازمان هێناوە لەپشت بەستن بەجەماوەر: هەربۆیە ئێمە بیرۆکراسیمان لەگەڵدایە." تەنانەت دەوری شوراکان و هەڵبژاردنی شورایش نامێنێ و لە جێگایدا دەست نیشانکردنی پۆست لەلایەن حزبەوە جێگای دەگرێتەوە و لێرەدا کۆلۆنتای هاوار دەکا" دەستنیشانکردن تەنیا وەک کارێکی دەگمەن ڕیگە پێدراوە. بەم دواییانە ئەمە ئاشکرابوە وەک یاسایەک. دەستنیشانکردن کارەکتەری بیرۆکراسیە، وە ئێستا گشتی کراوە، یاسایی کراوە و باش – ڕیکخراوە کە ڕۆژانە دەردەکەوێ." 3*

ترۆتسکیش لە کتێبی" شۆڕشی خیانەتلێکراو" ئەم واقعیەتەی کە لەنێو شوراکان و لەنیو حزبیشدا چینی کرێکار و حزب و فراکسیۆنە کرێکاری و جوتیاریەکان سەرکوت کران و قەدەغەکران باس دەکا و دەڵێ:" حزب لەسەرەتادا دەیویست کە ئازادی ململانێی سیاسی لە چوارچی□و□ی شوراکاندا بپارێزێ. بەڵام شەڕی ناوخۆ لێدانێکی کوشندەی دا لەم ویستە، حزبە ئۆپۆزسیۆنەکان، یەک بەدوای ئەوی تردا قەدەغەکران، وە سەرکردەکانی بەلشەفی ئەم ڕێکارانەی دژی ئایدیای دیموکراسی شورایی بوو وەک پێویستیەکی کاتی بۆ بەرگری دەبینیەوە، نەک بڕیارێکی مەبدەئی.دواتر کاتێ ڕاپ□ینی کروتشتادت بوو کە ژمارەیەکی تاڕادەیەک باشی بەلشەفیەکانیشی لەگەڵ بوو، کۆنگرەی دەیەمی حزب بڕیاری هەڵوەشانەوەی فراکسیۆنی دا..تیوریەکی تریش لەپاڵ "تیۆری سۆشیالیزم لە تەنیا وڵاتێکدا" داڕیژرا، تیۆریەکی تر بە قازانجی بیرۆکراسی، ئەوەی کۆمیتەی ناوەندی هەموو شتێکە بۆ بەلشەفیەکان ،

بەڵام حزب هیچ نیە." *4
ئەم سێ نمونانەی ڕۆزا و کۆلۆنتای و ترۆتسکی لە شاهیدەکانی مۆدیلی سیاسی دەوڵەتی بەلشەفی نیشانمان دەدا کە چۆن دیکتاتۆریەتی حزبی ناکۆکە بەو تێڕوانینانەی مارکس و ئەنگلس ،کە لینین خۆی لە کتێبی “دەوڵەت و شۆڕش”دا لەسەر دەوڵەتی کرێکاری هەناویەتی. لەوێدا ئینگلس دەڵێ” یەکەم هەنگاو کە دەوڵەت بەڕاستی وەک نوێنەرایەتی هەموو کۆمەڵگە دەستی بەدەبات ، واتە دەستبەسەرداگرتنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بەناوی کۆمەڵگەوە، لە هەمان کاتدا دوایین هەنگاوی ڕاستەوخۆی ئەوە وەک دەوڵەت.”5 دەوڵەتی بەلشەفی دوای گۆڕینی موڵکایەتی سەرمایەداران و خاوەن زەویە گەورەکان بە موڵکی دەوڵەت بەپێچەوانەوە لەسەرجەم بوارەکانی سیاسی ، ئابوری و فەرهەنگیدا ڕۆڵی تایبەتی دەوڵەتی حزبی زیادکرد. لە کاتی دەسەڵاتدا ئەمە لە بەردەم حزبداین لە گەشەکردوترین ئاستی خۆیدا ،ئەویش گۆڕینی حزبە بە دەزگای دەوڵەت. بەڵام چ دەوڵەتێک؟ ئایا دەوڵەتێک کە تەنیا بەشێکی چینی کرێکار بەناوی هەموو چینەکەوە حوکم دەکا؟ بێگومان نەخێر. چونکە فەلسەفەی کۆمۆنیستەکان لە دەسەڵاتی سیاسی وەک مانیفیستی کۆمۆنیست دەریدەبڕێ بریتیە لە ” گرتنی دەسەڵاتی سیاسیە لەلایەن چینی کرێکارەوە”. 6
لەبەردایە کە حزب دەبێ ڕێگا بکاتەوە کە لەم خەباتە سیاسیەدا دژی بورژوازی هەموو چینی کرێکار و بە هەموو حزبەکانیەوە بەشداری بکەن و دەسەڵات بەدەستەوە بگرن. بەلشەفیەکان لە پێش ئۆکتۆبەر ئەم دروشمەیان بەرزکردەوە کە ” هەموو دەسەڵات بۆ شوراکان”، بەڵام تیۆری دیکتاتۆری حزبی لە جێگای دیکتاتۆری پرۆلیتاریا خودی ئەم دروشمەی پێشێلکرد. لە کۆنگرەی یەکەمی شورکاندا دەبینین کە لە ژمارەی دەنگەکاندا ؛ سۆشیال شۆڕشگێڕەکان زۆرینەن ، مەنشەفیەکان دوای ئەوان دێن و بەلشەفیەکان کەمینەن. بە کاریگەری شەپۆلی شۆڕش و چونە سەری وشیاری و چالاکی شۆڕشگێڕانەی کرێکاران و جوتیاران دژی حکومەتی بورژوازی کرنسکی، لە کۆنگرەی دوەمی شوراکاندا دەنگی بەلشەفیەکان دەبێتە زۆرینە (٣٩٩ لە کۆی ٦٤٩)* 7
بەڵام ساڵێک دوای دیکتاتۆریەتی حزبی لە کۆنگرەی شوراکاندا لە کۆتایی ١٩١٨ ڕێژەی دەنگی نوێنەرانی بەلشەفی دەبێتە زۆربەی ڕەها لەبەرئەوەی پرۆسەی یەکلابونەوەی دەسەڵاتی ڕەها بەپێی دیکتاتۆریەتی حزبی هەرچی حزب و ڕێکخراوەی ترە کە لەشوراکاندا بوون لە گۆڕەپانی سیاسی کردە دەرەوە. بەم پێیە شوراکانیش بونە پاشکۆی حزب لە جیاتی ئەوەی حزب لەگەڵ شوراکان و کۆمیتە کرێکاریەکان و سەندیکا و حزبە کرێکاریەکانی تردا نمونە و مۆدێلێکی سیاسی نوێ لە کۆمەڵگەی سیاسی و مەدەنی دروست بکا، حزب بوە قالبێک کە هەموو چالاکیەکی سیاسی

چینەکەی تەدا بەرتەسک کرایەوە. ئەمەش نیشانەی جیابونەوەی حزبی بەلشەفی لە چینی کرێکار و شۆڕشی کرێکاران دروستکرد.
لینین و بەلشەفیەکان نەک بەهێزی حزبی بەڵکو بەهۆی لە ئارادابونی بزوتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانەی چینی کرێکار کە سێ شۆڕشی دژی قەیسەریەت و بورژوازی ڕوسیا کرد توانیان دەسەڵات بگرن. کۆمیتە کرێکاریەکانی کارگە و شورای جوتیاران و سەربازان دەوڵەتی بورژوازیان ئیفلیج کرد ، ئەمانە ئەو بەڵگانە بوون کە لای لینین جێگای جەختکردنەوە بون بە ئەوەی بیسەلمێنێ کە بەلشەفیەکان دەتوانن سەرکەوتوبن و لە دەسەڵاتدا بمێننەوە.8 بەڵام لە پاش شۆڕش حزب لە جیاتی بەهێزکردنی ئەم ئۆرگانانە کەوتە جێگرتنەوەی ئەم ئۆرگانانە بە کەسانی حزب کە لەسەرەوە دیاری دەکران و مەکتەبی سیاسی حزب بوە هەمەکارەی دەوڵەتی سۆڤیەت.

لینین خۆی شاهیدی ئەم دۆخەیە کە باسی سەرهەڵدانی بیرۆکراتیزم وەک دیاردەیەک لە ١٩١٩وە دەکا و دواتر ١٩٢١ دەڵێ بیرۆکراتیزم “بەشێوەیەکی ڕۆشنتر و ترسناکتر دەردەکەوێ”. “دەزگای مەرکەزی دەوڵەتی ئەمە لە ماوەی ٣ساڵ و نیوی ڕابردودا چوەتە قۆناغێکی واوەکە ئیتر شێوەی چەقینێکی زیانبەخشی ’بیرۆکراتی’ بەخۆوە گرتوە”. “بە خەباتی سەرکەوتوانە دژی بیرۆکراتیزم و وەبە سەرکەوتن بەسەر ئەو چەقینە زیانبەخشدا دەبێ هێزی نوێ لە خوارەوە بهێنین.” 9 بەڵام “ئەمە بەهیچ شیوەیەک و بەهیچ شیوەیەک لە هێنانە پێشی سیستماتیک و پێگیری هێزەکانی خوارەوە بۆ سەرەوە کارناکەین.”*10.
ئەو دەڵێ بنەمایەکی تری ئابوری ئەم دیاردەیە دەڵێ”لە وڵاتی ئەمەدا بریتیە لە ‘پەرژوبڵاوی بەرهەمهێنەرانی بچوک، هەژاری، بێ فەرهەنگی، نەخوێندەواری، نەبونی ئاڵوگۆڕ لە نێوان کشتوکاڵ و پیشەسازی و نەبونی پەیوەندی لە نێوان ئەم دوانە و کاریگەریان لەسەریەکتر.” بەڵام ئینکاری لەوە دەکا کە بیرۆکراتی لەناو دەزگای سەربازی و دادوەری و ئەوانی تردا هەبێ، هەرچەند لەو دەزگایانەدا هەن کە ئیدارەی سوپا دەکەن! *11
لە ئاستی حزبیشدا باسی ئەم بیرۆکراتیزمە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ ناکرێ لەلای لینینەوە، بەڵکو تەنیا ئاماژە بەو دیاردانە دەدا کە خۆی نیشانەی ئەم بیرۆکراتیزمەیە و دەڵێ “لەنیوان حزب و دەزگاکانی سۆڤیەتدا شیوازێکی ناتەندروست هاتەتەئارا..هەموو شتێکی وەزارەتەکان دەبرێتە مەکتەبی سیاسی.پیویستە وەزارەتەکان بەرپرسی کاری خۆیان بن و وانەبێ کەیەکەم بچێت بۆ وەزارەتەکان و دواتر بۆ مەکتەبی سیاسی.دەبێ ئۆتۆریتەی شورای وەزارەتەکانی وڵات ببرێتەسەر.”*12

کەواتە بیرۆکراتیەت بەهۆی تەنیا شیوەی بەرهەمهێنانی بچوکەوە نیە بەڵکو بەپێی ئەم قسانەی سەرەوەی لینین ،لەوکاتەدا کە سەرمایەداری دەوڵەتی ، واتە بەرهەمهێنانی پیشەسازی گەورە،دەبێتە سیاسەتی حزب ئەم دیاردەی بیرۆکراتیەتە لەڕەوتی گەشەکردنیدایە چ لەناو حزب و چ لەدەوڵەتدا.

ئەم مۆدیلەی دیکتاتۆری حزبی کە خۆی سەرچاوەی بیرۆکراتیزمە زۆرزوو ناکۆکی لەگەڵ ئەو قسانەی لینیندا پەیدا دەکا کە لە کتێبی "دەوڵەت و شۆڕش"دا لە٦ خاڵدا دەیوت " شوراکان نمونەیەکی نوێن لە دەوڵەت کە دەزگای کۆنی دەوڵەت تێک دەشکێنن و دەزگایەکی نوێی دوور لە بیرۆکراتی دروست دەکەن." * 13

ترۆتسکی دوای دەرکردنی لە دەسەڵات لەلایەن ستالینەوە لەباسی ئەم پرۆسەیەدا بە ڕاشکاوانە دەڵێ" قەدەغەکردنی حزبە سیاسیەکانی ئۆپۆزسیۆن گەیشت بە قەدەغەکردنی چالاکی فراکسیۆنی. قەدەغەی فراکسیۆنی گەیشت بە قەدەغەکردنی بۆچونی ناڕازی بە ڕابەریەک کە هەڵە ناکا. دەسەڵاتی پۆلیسی و بێ ڕەقیبی حزب بوە هۆی پاراستنی دەزگای ئیداری و ئەمەی تا سەرکوت و گەندەڵیەکی تەواوبرد." *14

ئەم مۆدێلەی دیکتاتۆریەتی حزبی بەلشەفی لە ژیانی سیاسی دەوڵەت و کۆمەڵگەی ڕوسیادا پرۆسەیەکی لە پێشێلکردنی ئازادیە سیاسیەکان دروستکرد کە نەک بورژوازی بەڵکو ناو چینی کرێکار و حزبی بەلشەفی کرێکارانیشی گرتەوە. شوراکانیش کە بنەمای بەدەسەڵات گەیشتنی بەلشەفیەکان بوو لە کۆتایی ئەم پرۆسەیەدا وەک ترۆتسکی دەڵێ؛" شوراکان جێگای خۆیان چۆڵکرد بۆ دامودەزگایەکی بیرۆکراتی سەربەخۆ لە جەماوەر." *15

حزب کە دەبوایە لەڕێگەی گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسیەوە جگە لە تێکشکاندنی بەرگری سەربازی بورژوازی ئەرکی تری سیاسی نەبوایە. بەوپێیەی ئەنگلس دەیوت " کاتێک بەشی سەرەکی ئەرکەکانی دەوڵەت دەبە بەحسابکردن و چاودێری لەلایەن کریکاران خۆیانەوە، لەکاتەدا دەوڵەت ئیتر "دەوڵەتی سیاسی" نامێنێ، لەوکاتەوە " ئەرکە گشتیەکان لە ئەرکی سیاسیەوە دەگۆڕێن بۆ تەنها ئەرکی بەڕیوەبردنی ڕوت." * 16

ئەمە پرۆسەیەکی شۆڕشگێڕانەیە بۆ ڕزگاربون لە دەست دەوڵەتی بیرۆکراتی .واتە ڕیکخستنی چینی کرێکار و کۆمەڵگە بۆ گۆڕینی بنەماکانی بەڕێوەبردن لە دەوڵەتی سەرمایەداری بۆ فۆرمی بیرۆکراتی و سەربازیەکەیەوە بۆ فۆرمی خۆبەڕیوەبردنی ئیداری بەبەشداری هەموو هاوڵاتیان. واتە هەڵوەشاندنەوەی هەموو دەزگای بیرۆکراتی کەمینە و هەڵوەشاندنەوەی موڵکایەتی تایبەتی سەرمایەداران و دەزگایەکی سەرکوت کە ئەم موڵکایەتیە دەپارێزێ و گشتی کردنەوەی هەیەکانی

بەرهەمهێنان و گواستنەوە. ئەمە واتە هەڵوەشانەوەی حزبیش لەنێو ئەو دەزگا ئیداریانەدا کە ئیتر مۆرکی سیاسیان پێوەنیە و هەموو هاوڵاتیان بەبێ جیاوازی تیایدا بەشدارن وەک تۆڕێکی کۆمەڵایەتی بۆ دابینکردنی پێداویستیە لۆکاڵی و سەراسەریەکان.
بەلآم بە پێچەوانەوە وەک دەبینین لە دەوڵەتی سۆڤیەتدا "دەوڵەتی سیاسی" تۆخ دەبێتەوە وەک بەشێک لە مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی و "دەوڵەتی ناسیاسی" لەهیچ شوێنێکی سۆڤیەتدا دەرناکەوێ چونکە حزب جێگای هەموو ئۆرگانە ئیداریەکانی چینەکەی گرتەوە و کردنی بە ئۆرگانی حزبی و کرانە پاشکۆی حزب.
ئەم چڕکردنەوەی دەسەڵاتە لەدەست یەک حزب و یەک ڕابەری و دواتر یەک کەسدا مۆدێلێکی سیاسی سۆشیالیزمی دەوڵەتی دروستکرد کە گونجاو بوو لەگەڵ مۆدیلی ئابوری سەرمایەداری دەوڵەتیدا. دواتر ئەمە دێینە سەر ئەم مۆدێلە ئابوریە بەڵام گرنگە سەرەتا باسێک لە دەوری ئەم مۆدیلە سیاسیەی حزب لە دەسەڵاتدا بکەین کە چۆن بوە هۆی چۆنیەتی گۆڕانی حزبی بەلشەفی لە حزبی کرێکاران و شۆڕشی سۆشیالیستیەوە بەرەو حزبێکی بیرۆکراتی و بەڕێوەبەری سەرمایەداری دەوڵەتی.

سەرچاوەکان:

1* لینین ، نەخۆشی چەپڕەوی مناڵانە لە کۆمۆنیزمدا
https://www.marxists.org/arabic/archive/lenin/1920-lwc/05.htm

2* ڕۆزا لۆکسمبۆرگ ، شۆڕشی ڕوسیا ، بەشی شەش، کێشەکانی دیکتاتۆرشیپی، ١٩١٨
https://www.marxists.org/archive/luxemburg/1918/russian-revolution/ch06.htm

٣* ئەلەکساندرا کۆلۆنتای، سەبارەت بە بیرۆکراسی و خودچالاکی جەماوەر، ١٩٢١
The Workers Opposition, Alexandra Kollontai 1921،On Bureaucracy & Self-activity of The Masses
https://marxists.catbull.com/archive/kollonta/1921/workers-opposition/ch03.htm

4* ترۆتسکی، کتێبی "شۆڕشی خیانەتلێکراو
https://www.marxists.org/arabic/archive/trotsky/1936-rb/ch05."htm

5* دولت و انقلاب ، فارسی ل ٥٢٢، هەڵبژاردەی نوینەکانی لینین.

6*

https://www.marxists.org/archive/marx/works/1848/communist-manifesto/ch02.htm

*7 ل ٦، ئی هێچ کار، شۆڕشی ڕوسیە، لە لینینەوە تا ستالین بە ئینگلیزی

*8 لینین،٢٧٨ ، ئایا بەلشەفیەکان دەتوانن دەسەڵاتیان بپارێزن؟ بەرگی ٧ هەڵبژاردەی لینین ، چاپی دارالتقدم، مەسکۆ.

*9 لینین، دەربارەی باجی کەلوپەل ، ل ٨٠٩، فارسی، منتخب اثار.

*10 لینین، دەربارەی باجی کەلوپەل ، ل ٨٠٩، فارسی، منتخب اثار.

*11 لینین،ڕاپۆرتی سیاسی بۆ کۆنگرەی ١١ی حزب، ل٨٥٠ ،فارسی، منتخب اثار.

*12 لینین دەربارەی دەور و ئەرکی سەندیکاکان لە سیاسەتی ئابوری نوێ دا، ل ٨٢٨، فارسی، منتخب اثار.

*13 ٢٧٧، ئایا بەلشەفیەکان دەتوانن دەسەڵاتیان بپارێزن؟ ،بەرگی ٧ هەڵبژاردەی لینین ، چاپی دارالتقدم، مەسکۆ.

*14 ئارنست ماندل، دەربارەی خۆڕێکخستنی چینی کرێکار لەگەڵ حزبی پێشەنگ

https://www.marxists.org/farsi/archive/mandel/works/1990/khod-sazmandehi-hezb.htm

*15 هەمان سەرچاوە.

*16 ل١٢٦، لینین، دەوڵەت و شۆڕش، بەرگی ٧ هەڵبژاردەی لینین ، چاپی دارالتقدم، مەسکۆ. بەزمانی عەرەبی.

ئەنیمەیشن سەراپای سینەمای جیهان داگیر دەکات … حەیدەرعەبدولڕەحمان

لەو ماوەیەداو لەسینەمای کوردیش دا خەریکە ناوە ناوە فیلمی ئەنیمەیشن دەردەکەوێت و چەند دەرهێنەرێکی ئێمە بەرێژەیەکی کەم بەفیلمی ئەنیمەیشن بەشداری لەفیستیڤاڵە سینەماییەکاندا دەکەن، بۆ یەکەم جاریش لەکوردستاندا لەو ڕۆژانە فیستیڤاڵێکی تایبەت بەفیلمی ئەنیمەیشن ساز کرا ..

لەبەر ئەوەی ئەم جۆرە فیلمانە سەدەیەك دەبێت لە جیهاندا سەری هەڵداوەو تازە دەگاتە کوردستان، رەنگە زۆر لە بینەرانی ئێمە ئاشنای نەبووبن، بۆیە لەو ماوەیەدا چەند برادەرێك دەربارەی ئەو جۆرە فیلمە پرسیاریان لێ کردم، یەکێ لەپرسیارەکانیش ئەوەبوو ئایا فیلمی ئەنیمێشن چ جیاوازییەکی لەگەڵ فیلمی کارتۆن هەیە؟ جیاوازییەکان چین ؟ منیش کورتەی وەڵامەکانم خستە توێ ی ئەو وتارە دەربارەی فیلمی ئەنیمێشن .

(ئەنمی ــ وشەیەکی ژاپۆنیە و کورت کراوەی وشەی ئەنیمێشنی ئینگلیزیە، نازناوێکە تایبەت بەوێنەی جولاوی ژاپۆنی، ناوێکی تریشی هەیە (Japanimation) بەڵام زۆرینەی خەڵکی بایەخ بەوەیان نادا، بەڵکو نازناوی ئەنیمێشن باوترین نازناوە بۆ ئەم جۆرە فیلمانە .

یەکەم فیلمی بازرگانی (ئەنمی) دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1917، لە دەرهێنانی ئۆسامۆی دەرهێنەری ژاپۆنی، دواتر هەر ئەو دەرهێنەرە پەرەی بە فۆرمی (دیزنی) دا و چەند فیلمێکی بەخەرجیەکی کەمتر لە جاران بەبەرهەم هێنا.

لەساڵانی شەستەکاندا بەهۆی کارەکانی دەرهێنەر(ئۆسامۆ تیزیکا) ئەو جۆرە فیلمانە زیاتر گەشەیان سەند، تا لەسەدەی بیست و یەکەم دا فیلمی ئەنیمێشن بوو بەهونەرێکی جیهانیی، لە رێگەی بڵاو بوونەوەی ئەو فیلمانە لەتەلەفزیۆن و سینەما، یاخود لەشێوەی بڵاو کردنەوەی دی ڤی دی و بلو رای، یاخود نمایش کردنیان لە ئینتەرنێت.

ئێستا زۆتر لە 430ستۆدیۆ ی بەرهەم هێنانی فیلمی ئەنیمێشن هەیە، دیارترینیان ستۆدیۆی (گیبلی و توی ئەنیمێشنن) بەڵام ژاپۆن خاوەنی گەورەترین سەرچاوەی داهاتی فیلمی ئەنیمێشنە لەجیهاندا، بە تایبەت دوای دەرکەوتنی زنجیرە ئەنیمێشنی تەلەفزیۆنی و دەبلەجە کردنیان بۆ چەندین زمانی جیهانیی، ئەوەتا ساڵی 2001 فیلمی (فڕێندراو) لە دەرهێنانی(هایاو میازاکی) گەورەترین داهاتی بە دەست هێنا لەمێژووی سینەمای ژاپۆنی کە داهاتەکەی لەداهاتی فیلمی تایتانیکی تێپەڕاند، ئێستا وای لێهاتووە لە کۆی گشتی فیلمە ژاپۆنیەکاندا سەدا چلی فیلمی ئەنیمێشنە.

یەکێك لە فاکتەرە هەرە سەرەکییەکانی دەرهێنانی فیلمی ئەنیمێشن، ئەو رووبەڕوو بوونەوەیەی نێوان ئەمریکاو ژاپۆن بوو، بۆ دەرخستنی باشترین شێوازی بەرهەم هێنانی فیلم، جاران کە ئەو ژمارە زۆرەی کۆمپانیای بەرهەم هێنان نەبوون و ژمارەو ئاستی ئەو فیلمانە وەك ئێستا نەبوون، باشترین و ناودارترین کۆمپانیا کۆمپانیای (دیزنی) بوو، کە تایبەت بوو تەنها بۆ بەرهەم هێنانی فیلمی کارتۆنی منداڵان، وەك فیلمی ئەنیمێشن نەبوو کە ئێستاکە هیچ سنوورێکی نیە

بۆ تەمەن و هەموو کەسێك لەهەموو تەمەنێکا دەگرێتەوەو چۆتە نێو چوارچیوەیەکی نێو دەوڵەتی ، وەك فیلمەکانی (بول و ناروتو، ون بیس، بلیتش، یاداشتی مردن و زۆرانی تر..

باوکی راستەقینەو داهێنەری ئەم جۆرە فیلمە نووسەرو دەرهێنەری ناسراو(ئوسامو بیتزیکا) یە، کە ساڵی 1998 ماڵئاوایی لە دنیادا کردووە، دیارترین بەرهەمەکانی فیلمی(شێری سپی) یە، کە فۆرمی کارکردنی جۆرە تایبەتمەندییەکی هەیە جیاوازە لە گەڵ فۆرمی دەرهێنەرەکانی تر.

پیشەسازی فیلمی ئەنیمێشن :

پیشەسازی دروست کردنی فیلمی ئەنیمێشن لەهەموو بوارە هونەرییەکانیدا جیاوازی تایبەتی خۆی هەیە و هونەرێکی سەربەخۆیە، ئەگەرچی لەرەچەڵەکدا و لە بیرۆکەی دروست کردنی دا سوودێکی زۆری لە فیلمی کارتۆنی وەرگرتووە، بەڵام بەپێی پێشووەچوونی تەکنەلۆژیاو گۆڕانکارییەکانی سەردەم و خواستەکانی پێشکەوتنی نوێ ی بەخۆیەوە بینیووە و تایبەتمەندی خۆی وەرگرتووە، بۆ نموونە سیناریۆ نووسی ئەنیمێشن پێویستی بەکەسانی پسپۆر هەیە بۆ داڕشتنی سیناریۆ، دوای ئامادە کردنی سیناریۆ دەست دەکرێت بە ئامادەکردنی وێنەکان، کە رەگەزێکی گرنگی فیلمەکەیەو لەلایەن ئەو کۆمپانیایانەوە ئەنجام دەدرێت کە تایبەتن بەدروست کردنی فیلمی ئەنیمێشن، وەك کۆمپانیای بایۆنیر و تەلەفزیۆنی تۆکیۆ لە ژاپۆن.ئێنجا وێنەکان دەگوازرێنەوە بۆ ئەو ستۆدیۆ تایبەتیانەی وێنەکان دەکەن بە فیلمی ئەنیمێشن بە ئامادەبوونی ئەکتەرەکان.

کۆمپانیا بۆ بەرهەم هێنانی فیلمەکان پەنا بۆ چەندین دیزاینەری پسپۆر دەبا کە توانای دیزایین کردنی دیمەنەکانیان هەبێت و تەکنیککاری کارا بن لە بواری تەکنەلۆژیای دروست کردنی وێنە، ئینجا هونەرکارەکانی تری وەك دەنگ و کاریگەرییەکانی دەنگی دەخرێتە سەر بەهۆی کۆمەڵێ ئەکتەری بە توانا کە پسپۆرن لەبواری دەنگ بۆ فیلمی ئەنیمێشن .

جۆرەکانی ئەنیمێشن :

فیلمی ئەنیمێشن چەندین جۆری هەیە وەك :

فیلمی ئەکشن، فیلمی منداڵان، فیلمی کۆمیدی و تراژیدی، فیلمی سەرکێشی ترس و توندو تیژی، فانتزیا، رۆمانسی،چەندین شێوازی تر.

دەبلەجە کردنی فیلمەکان:

زۆرینەی فیلمەکانی ئەنیمێشن دەبلەجە دەکرێن بۆ چەندین زمانی جیهانی بۆ ئەوەی زۆرینەی گەلانی دنیا سوود لەو فیلمانە وەربگرن، کە ئێستا بۆتە مۆدەی سینەمای جیهانی، درك بەوە دەکرێت کە جاران زۆر لە گەنجەکان پێیان وابوو ئەو فیلمانە فیلمی کارتۆنن و تایبەت بە منداڵانن بۆ ئەوە ناشێن لە سینەمادا نمایش بکرێن، بەڵام دوا تر کە فیلمەکانیان بینی، بوون بەهەواداری ئەو فیلمانەو رۆژ لە دوای رۆژیش ژمارەی ئەو بینەرانە لە زێدە بوون دایە.
زۆر لەو فیلمە جیهانیانە دوای ئەوەی مافی دەبلەجە کردن وەردەگرن، لەلایەن چەندین کۆمپانیای تایبەت بە دەبلەجەی جیهانی کاری دەبلەجە کردنیان بۆ زمانە جیهانییەکان بۆ دەکرێت، لەوانەش کۆمپانیای مانجای ئەمریکی، کۆمپانیای ئایدی فیلم، بایۆنیری ئەمریکی، مانجای بەریتانی،
فیلمی ئەنیمێشن چ جیاوازییەکی لە گەڵ فیلمی کارتۆنی هەیە؟

رەنگە زۆر کەس زانیاری ئەوەی لا نەبێت کە جیاوازی نێوان فیلمی ئەنیمیشن و فیلمی کارتۆن چیە؟ راستیەکەی ئەوەیە کە ئەنیمێشن وشەیەکی ژاپۆنیەو بۆ ناساندنی وێنە جولاوەکان بەکاردێ، لە سەردەمی نوێ دا فیلمی ئەنبمێشن بۆتە خاوەنی ناودارییەتێکی بەرفرەوان لە سینەمای جیهانیدا، زۆر لە فیلمە ئەنیمێشنە ناودارە دۆبلاژکراوەکانی وەك(عەدنان و لینە، سالی) و زۆرانی تر دەکرێ نازناوی ئەنیمێشنیان بۆ دابندرێ،
بەڵام نازناوی (فیلمی کارتۆن) لە ئەمریکاو رۆژئاوادا بڵاوەو لە رابووردوودا رەواجێکی زۆری هەبووە، کۆنترین و دیارترین بەرهەمەکانی فیلمی کارتۆن فیلمی(میکی مشك – توم جیری – کە لە کۆمپانیای والت دیزنی) بەناوبانگ بەرهەم هاتوون و زۆرینەی منداڵانی جیهان هۆگری ئەو فیلمانە بوونە، تەنانەت ئەگەرچی هەندێ لەو فیلمانە بەهەموو زمانێك دەبلەجە نەکراون، بەڵام وێنەکان بەس بوونە بۆ ئەوەی منداڵان ببنە ئاشقی ئەو فیلمە کارتۆنیانە.
بەڵام ئەو پرسیارەی کە لای زۆر لە خەڵکیە ئەوەیە ئاخۆ جیاوازیەکانی نێوان فیلمی ئەنیمیشن و فیلمی کارتۆن لە کوێ دایە؟
بێگومان ئەو دوو هونەرە لە رەسەندا دەگەڕێنەوە سەر یەك رەچەڵەك و لە فۆرمدا نزیکیەکی زۆریان هەیە، بەڵام دواتر لە هەندێ رووەوە لێك جودا دەبنەوە، ئامانجیش لەو لێك جودا بوونەوەیە ئەوەیە کە ئەو هونەرە لە گەیاندنی ئامانجدا بەرفرەوانتر بکرێت و مەودایەکی دوور ترو قوڵتر بە خۆیەوە هەڵگرێ و لە سنوورێکی دیاری کراودا گۆشەگیر نەکرێت .
بۆیە ئەمڕۆکە هەر یەك لەوان فۆرمێکی تایبەتی خۆیان هەیە بۆ وێنە

کێشان، ئەوەتا ژاپۆنییەکان هەمیشە وێنەی چاو بەگەورەیی دەکێشن، هەوڵ دەدەن وێنەکان لە شێوەی واقیعی نزیك بکەنەوە، بە پێچەوانەی فیلمی کارتۆنی ئەمریکی کە هەوڵ دەدرێت وێنەکان بە شێوەیەکی هەزەلی بکێشرێن.

دووەم: کارتۆنی ئەمریکی بەتایبەت بۆ منداڵان بەرهەم دێت، بەڵام ئەنمیشنی ژاپۆنی چەندین شێوازی جۆراو جۆری دراما دەگرێتە خۆی، کە هەندێکیان تایبەتە بە گەورەکان و هەندێکی دیکەیان تایبەتە بە منداڵان، بەڵام بە گشتی وەك فیلمی کارتۆن هونەرێکی تەنها تایبەت نیەبۆ منداڵان .

زۆرینەی فیلمە ئەنمیشنەکان ـ باس لە واقیع دەکەن، وەك زنجیرەیەکی یەك لە دوای یەك کاراکتەرەکان وچارەنووسیان بەسەر دەکەیتەوە، وەك ئەو رووداوانەی بە سەر مرۆڤ دادێن، بۆ نموونە لە کاتی رووداوەکانی ئاگر کەوتنەوە، تەقینەوە ، ئەنیمێشن بە هەمان ئەو ئەنجامانە کۆتایی دێ کە بە سەر مرۆڤ دا دێت .

لە فیلمی کارتۆندا رووداوەکان شتێکی ترن و بینەر دەخەنەوە ناو خەیاڵ و ئەفسانەو لەکاتی ئەو رووداوانەدا کاراکتەرەکانی پێدەکەنن، یا چارەنووسێکی خەیاڵیان پێ دەبەخشێت کە واقعی نەبن.

هەر بۆ نموونە لە رووداوەکانی (تۆم جیری) و (میکی ماوس) زۆر جاران لەناو ئاگر دەیانبینی پێدەکەنن و لە واقیع دوور دەکەونەوە، یان وێنەیەکی نالۆژیکی نیشانی بینەر دەدەن، کە بۆوات پێیان نەبێ و دەچێتە پاڵ کۆمێدیایەکی کارتۆنی.

ئەمریکیەکان کاری زۆریان لە بەرهەم هێنانی هەندێ فیلمی ئەنیمێشن کردووە، وەك ساندریلاو سنوایت و تەڵەزان و چەندینی تر، بەڵام زۆرینەیان دەچنەوە سەر فیلمی کارتۆن، بەپێچەوانەی بەرهەمە ژاپۆنیەکان کە فیلمی ئەنیمێشنن.

ئەمریکیەکان پێیان وابووە کە ئەو فیلمە کارتۆنیانە تەنها بۆ کات بە سەر بردنن، بۆیە ئەو زنجیرە کارتۆنیانەیان پێ کردووە لە دیمەنی کۆمێدی بە تایبەت ئەو دیمەنە کۆمێدیانەی سەرنجی منداڵان رادەکێشن،، بەڵام ژاپۆنیەکان بە ئاراستەیەکی تردا رۆیشتوون لە بەرهەم هێنانی فیلمی ئەنیمێشن و لە چوارچیوەی تەنها کۆمێدیا دەرچووە و کۆمەڵێ ئامانجی دیکەی مرۆیی بە خۆیەوە هەڵگرتووە.

، خۆ ژاپۆنیەکان تا دێر زەمانێك توانای بەرهەم هێنانی زنجیرەیان نەبووە، بەڵام بە هۆی ئەو پێشکەوتنە گەورەیەی لە بواری تەکنەلۆژیادا بە دەستیان هێناوە، توانیان بەهۆی فیلمی ئەنیمێشن سەرکەوتنێکی گەورە بەدەست بێنن و سەرمایەکی زۆری ئابووریش بەهۆی ئەو فیلمانە بەدەست بێنن.

ژاپۆن سینەمایەکی داهێنا کە لەرووی ئابوور ییەوە، وەك سینەما

پارەیەکی ئەوتۆی تێ نەچێ، بەڵام هونەرێکی گەورە بیت و بازاڕێکی باشی بۆ پەیدا بکات ، لەرووی خەرجی بەرهەم هێنانیش پێویستی بەو هەموو ئەکتەرو ئێکسسوارات و کارە هونەرییانە نەبێت کە سینەما دەیخوازێ ، ئەم سیحرە تەکنەلۆژیایەی ژاپۆن بەشێوەیەك کاری بۆ کراوە، کە بەئاسانی بتوانێت ببێتە ئەلتەرناتیف بۆ سینەمای داستانی و خۆ رزگار کردن لەخەرجیە زەبەللاحەکانی…بۆیە دەتوانین بڵێین فیلمی ئەنیمێشن لە دایك بووی تەکنەلۆژیایەکی مۆدێرنە، هاوکوف لەگەڵ پێشکەوتنی عەولەمەو تەکنەلۆژیای سەردەمی نوێ.

لە بەر ئەوەی دەرکەوتووە کە فیلمی ئەنیمێشن جێگەی بایەخی گەلانەو بازاڕێکی باشیشی هەیە ئێستا لە سنووری ژاپۆن دەرچووەو زۆر لە وڵاتانی جیهان توانیوویانە سوود لەو داهێنانە نوێیەی سینەما وەرگرن و کاری لەسەر بکەن، دەرهێنەرو بەرهەم هێنەرانی سینەماو کۆمپانیا زەبەللاحەکانی سینەما بە تەنگ پەرەپێدانی فیلمی ئەنیمێشنن، بۆیە ئێستاکە زۆربەی فیستیڤاڵە نێو دەوڵەتیەکانی سینەما گۆشەی تایبەتیان لەو فیستیڤاڵانە بۆ فیلمی ئەنیمێشن تەرخان کردووەو خەڵاتی گران بەهای بۆ وەردەگیرێ ، لەوانەش فیستیڤاڵی ئۆسکار، کان، کە ساڵانە خەڵات بەفیلمە سەرکەوتوانە دەبەخشن کە سەرکەوتن بە دەست دێنن.
هەروا چاوەڕوان دەکرێت بەهۆی پەرە پێدانی ئەنیمیشن ـ ئاوێتە بوونی ئامێر لەگەڵ نواندنی مرۆڤ دا هونەری ئەنیمێشن زۆر لەوەندە زۆتر بەرەو پێش ببات، وەك ئێستا هەستی پێ دەکرێت، ئەوەتا دیارترین گەورە ئەکتەرەکانی هۆلیۆد سەرقاڵی کار کردن بە دەنگەکانیان لە فیلمی ئەنیمێشن، لەوانەش کان جونی،براد بیت، ئەنتۆنیۆ باندریاس،ئەنجلینا جولی، سەلما حایك و زۆرانی تر.
وێڕای ئەوەی چەندین دەرهێنەری گەورەی ناودار ی سینەما ئێستا روویان لە دەرهێنانی فیلمی ئەنیمێشن کردووە، لەوانە:ستیڤن سبیلبریگ،کە لە یەکەم ئەزموونی دا221 ملیۆن دۆلاری بە دەست هێنا.

ئەنیمێشن لەکوردستاندا:

لە ماوەی ئەو چەند ساڵی دواییدا بەرهەمهێنانی فیلمی ئەنیمێشن بۆتە جێگەی بایەخی سینەماکارانی ئێمەش لە کوردستاندا، بەڵام چونکە هونەرەکە لای ئێمە تازە دە ناسرێت، هونەرەکە هەڵدەکەوێتەوە، چونکە کاری ئەنیمێشن تەنها لە سەر بوون و نەبوونی دەرهێنەرێك نەوەستاوە، بەڵکو پێویستە بنەماو رەگەزە گرنگەکانی دیکەی دروست کردنی ئەو پیشەسازییە دابین کرابێت لەوانەش سیناریۆو دیزایین کارو دەنگ و هەموو پێداویستیەکانی تر .. رەنگە ئەوەش بۆ

کۆمەڵگایەك سەخت بێت کە لەبواری تەکنەلۆژیادا دەسەڵاتێکی دیاری کراوی هەبێت، بەڵام سازدانی فیستیڤاڵ ئەگەر رووکەشیش بێت، بۆ ئەوە باشە کە بینەری کوردو تەنانەت سینەماکارانی کوردیش ئاشنا بەو هونەرە بن کە خەریکە پانتاییەکی بەرفرەوان لە هونەری سینەمادا داگیر دەکات لە جیهاندا.

جۆر و شێوەکانی بوونی کاریکاتێر لە ڕۆژنامەگەریدا (بەشی 9) … هەندرێن خۆشناو

وێنەی کاریکاتێریی دەتوانێت لە ڕۆژنامەگەری خولاودا بە چەندین شێوەی جیاوازەوە بوونی هەبێت، بە گوێرەی ئامانجە دیاریکراوەکانی یان ئاماژە زۆرەکانی ترەوە، لە نێو ئەو شێوانەشەوە دەتوانین باس لەم شێوانەی خوارەوە بکەین: 1- گۆشەی سەربەخۆ. 2- کاریکاتێری بڵاوکراوە لە گۆشەیەکی ڕۆژنامەوانی تردا. 3- کاریکاتێری وەرگیراو لە ڕۆژنامەیەکی دیکە. 4- کاریکاتێری بەرگ لە گۆڤارەکاندا. 5- ئەو کاریکاتێرەی دەبێتە سیمبولێك (لۆگۆ) بۆ بڵاوکراوەکە. 6- ئەو کاریکاتێرەی هاوشانە لەگەڵ ناونیشانی گۆشەیەکی دیاریکراودا. 7- چیرۆکە کاریکاتێر (کۆمیکس). 8- کاریکاتێری ئاوێتە (زنجیرە).

9- کاریکاتێر لە رێکلامە بازرگانیەکاندا:

زۆرجار لە ڕۆژنامەکاندا رێکلامی بازرگانی بۆ کەلوپەلی جیاواز بڵاودەکرێتەوە، بۆ بەدەستهێنانی داهاتی دارایی زیاتر، زۆربەی ئەو رێکلامانەش وێنەی کاریکاتێری بەکاردێنن، کە کاریگەری خۆیان لەم بوارەدا سەلماندووە.
زۆربەی ئەو کاریکاتێرانەی لە رێکلامە بازرگانیەکاندا بڵاودەکرێنەوە ناچنە قاڵبی هونەری شێوەکاری گاڵتەجاڕ، بەڵکو تەنیا بۆ ئەوە بەکارهاتوون لەبەر توانایان لە ڕاکێشان و سەرنج ڕاکێشانی خەڵکی، و زیندەگی بەخشین بە رێکلامەکە و وا لە خوێنەر دەکات خۆی لێ لانەدات.
لەگەڵ ئەوەشدا زۆرێك لە ئاژانسەکانی رێکلامکردن لە بابەتەکانیاندا

ناوەڕۆکی گاڵتەجاڕی بەکاردێنن، و پاڵەوان بۆ رێکلامە بازرگانیەکان دروست دەکەن، وەکو کارەکتەری کاریکاتێری (فایدێ دایدێ) کە لە رێکلامە بازرگانیەکانی خواردنەوەی سێڤن ئەپ بەکاردێت، تا وایلێهاتووە ئەم کاریکاتێرە تەنیا لە رێکلامە ڕۆژنامەوانیەکاندا دەرناکەوێت، بەڵکو لە رێکلامە تەلەڤزیۆنیەکانیشدا دەردەکەوێت، وێنەی کاریکاتێری بۆ مەبەستەکانی پروپاگەندەی بازرگانی تەنیا بە رێکلام وازی نەهێنا، بەڵکو ئەوەشی بەزاند تا ببێتە سیمبولێك بۆ کاڵایەکی دیاریکراوی بازرگانی، وەکو پەنیری (لاڤاژ کیری – مانگا دەم بە پێکەنینەکە) بۆ نمونە، هەر ناوەکەی هەڵگری ناوەڕۆکێکی پێکەنیناویە، و زۆرێکیش لە کەلوپەلی تری بازرگانی، بەتایبەتی خۆراکەکان.

10- کاریکاتێری تەلەڤزیۆنی:

کاریکاتێری تەلەڤزیۆنی جیاوازە لە فیلمە کارتۆنیەکان، ئەوەی کە مەبەستیشمانە لەژێر ئەم ناونیشانەوە، ئەو بەرنامە تایبەتانەن کە بوونەتە دیاردەیەك لە جیهانی تەلەڤزیۆندا لە ساڵانی هەشتاکانەوە، کە چەند بەرنامەیەك پەیدابوون وەکو (رووداوەکان بە کاریکاتێر) و (کەسایەتی ئەمڕۆ) و چەند هاوشێوەی تریشیان، کە کاریکاتێریستێك هەڵدەستێت بە کێشانی کاریکاتێرێك سەبارەت بە رووداوێکەوە یان وێناکردنی کەسایەتیەکەوە لەبەردەم هاوێنەی کامێراوە، ئەم شێوەشمان خستە لیستی شێوەکانی کاریکاتێرەوە، لەبەرنەبوونی هیچ جیاوازییەك لەگەڵ ئەوەی لە ڕۆژنامەکاندا بڵاودەکرێنەوە، و دەشێت بۆ بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەکانیشدا، لەگەڵ ئەوەشدا ئەم شێوەیە ناتوانێت شان لە شانی کاریکاتێری بڵاوکراوە لە ڕۆژنامەکاندا بدات، چونکە کاتی پێویست دابین ناکات بۆ بینەران بۆ شیکردنەوەی کاریکاتێرەکە و هەڵهێنانی مەتەڵە شاردراوەکانی نێو کاریکاتێرەکە ئەگەر بوونیان هەبوو، خەسڵەتە ئەرێنیەکانیشی لەوەدا خۆیان دەبیننەوە، کە سوودی فێرکاری و ڕۆشنکردنەوەی هەیە، و توانای بینینی هەنگاوەکانی دروستکردنی کاریکاتێرەکە بۆ بینەر دابین دەکات، چێژتنی ئیستاتیکی گەشەپێدەدەن، هەروەها لایەنە ئەرێنیەکانی تری کاریکاتێر بە شێوەیەکی گشتی.

هەندرێن خۆشناو

کورتە ڕانانێک بۆ کتێبی(مەی لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامەوە)ی کارزان کۆیی … نووسینی : عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ)

کتێبی (مەی لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامەوە) لە نووسینی توێژەر کارزان مستەفا سابیر عەتار (کارزان کۆیی)یە و چاپی یەکەمی لە ٢٠١٩ بڵاو بۆتەوە، کتێبێکە دوای هەوڵ و ماندووبوونێکی زۆر نووسراوە. نووسەر زۆر بە وردی گەڕانێکی دوور و درێژی بەنێو سەرچاوە و نووسراوەکانی بیرمەند و شارازایانی ئیسلامدا کردووە و ئارگیومێنتەکانی خۆی بۆ چەسپاندنی بەڵگەکانی، هەر لەو نووسین و سەرچاوانەوە وەرگرتووە. بەواتایەکی تر کارزان کۆیی نەهاتووە لێکدانەوە و ه□س□نگاندنەکانی خۆی بکاتە سەنگی مەحەک و سەکۆی ڕەتکردنەوەی ئەوتێزانەی ئیسلام، لەسەر مەی و خواردنەوە، بەڵکو هاتووە ئیسلام خۆی چی وتووە ، ئەویش ئاوای باس کردووە. لەگەڵ چاپبوون و بڵاوبوونەوەی ئەم توێژینەوە زانستییە، هێرشێکی بەرفراوان بۆ سەر ئەم کتێبە و نووسەرەکەی دەستی پێکرد چ لەلایەن دەزگا و یەکێتییە فەرمییە ئیسلامییەکان یان لەلایەن ئیندیقیجواڵ لەچەشنی مەلا و بانگخوازە ئیسلامییە دابەستییەکانی کوردستان کە جگە لە تاریکیی هیچ شتێک بە خەڵکی ستەمدیدەی کوردستان بەڕەوا نابینن. ئیفلاسی ئەم هێزە ڕەشانە لەوەدایە هیچ ئارگیومێنتێکی زانستییان نییە تا بیخەنە ڕوو جگە لە ڕق و توووەیی، جگە لە سووکایەتی و بەدناوکردن، جگە لە هەوڵدان بۆ ناشیرینکردنی نووسەر تان توێژەر.

هەر لەم سۆنگەیەوە ئەو هێزانەی کوردستان وەک ئەوەی زەمین لەرزەیەکی فیکریی گەورە ڕووی دابێ، کەوتنە ڕەتکردنەوەی ئەو هەوڵە جوانە و تێکۆشان و هەوڵیاندا کاک کارزان کۆیی بەدناو و کارەکەشی بێ ئەرزش بکەن. ئەمە نە یەکەمجارە لە مێژووی ئەو هێزە تاریکانە و نە دواجاریش دەبێ کە سەرکوتی هەر دەنگێک بکەن کە دژ بە ڕەوتی کۆنەپەرستانەی خۆیان هەنگاوی هەڵه□ننابێ. مێژووی ئایینی ئیسلام مێژوویەکە پڕ لە خوێن و کوشتن و بڕین و غەدر و سەرکوت و کۆیلەیی

و بەکورتی مێژووی ئایینی ئیسلام مێژوویەکی تاریکە کە هیچ ئینسانێک ناتوانێ شانازی بەو تاریکستانە بکات مەگەر تاریکبیرەکان نەبێت.

ئیتر بەمجۆرە بڵاوبوونەوەی ئەم کتێبەی کاک کارزان کۆیی بۆ ئیسلامی سیاسیی کوردستان وەک تەقینەوەی بورکانێک وایە و بە ئەرکی خۆیان دەزانن بۆ ئەوەی ماهیەتی بێبەهاییان کەشف نەبێت، بەر بەم جۆرە هەوڵانە بگرن. لێرەوە بۆ ئێمەی خوێنەر و ڕەخنەگر دەتوانین بایەخی ئەم کتێبە بەمجۆرە ببینین :

یەک : ئەم کتێبە توێژینەوەیەکی ناوازەیە و بۆ یەکەمجارە لە مێژووی نووسینی کوردیدا بەم ڕوونیی و ئاشکراییەوە دەخرێتە بەر دیدەی خوێنەری کوردزمان.

دوو : کتێبەکە بە هیچ زۆر لەخۆکردنێک لە ئەنجامی خوێندنەوەیەکی چڕ و هەمەلایەنە نووسراوە و لێزانانە پەنجەی خستۆتە سەر خاڵە لاوازەکانی ئایینی ئیسلام لەهەمبەر خواردنەوە و ئاماژەکردن بە پەیوەندی پەیامبەر و نزیکترین ئەسحابەکانی ئیسلام و خلافەتە یەک لە دوای یەکەکانی ئیسلام و ڕەتکردنەوەی ئەو درۆ گەورەیەی کە دەڵێن مەی حەرامە لە ئایینی ئیسلام.

سێ : تێزەکانی ئەم کتێبە لەنێوان پشتگیریی و دژایەتی کردنیدا لەلایەکەوە وەکچۆن دار بە شارە زەردەواڵەدا بکەی ئاوا مەلا و بانگخوازی ئیسلامی هێنایە قسە و دژایەتیان کرد و فەتوای نابەجێ و بەمانایان لەدژی کارزان کۆیی دەکرد و لەلایەکی تریشەوە هەر خوێنەرێکی عەلمانی و پێشکەوتووخواز کتێبەکەی خوێندبێتەوە، پێشوازییەکی شایستەی لێکراوە.

چوار : ئەرگیومێنتەکانی لە سەرچاوە و کتێبە بڕواپێکراوەکانی ناو خودی جیهانی ئیسلامەوە هەڵهێنجاوە و خستۆتە ڕوو.

پێنج : بە ڕوونی و بە جوانی ئەیسەلمێنێ کە مەی لە ئایینی ئیسلامدا حەرام نەکراوە و لە هیچ دەقێکی قورئان و لە هیچ فەرموودەیەکی پەیامبەر یاساغ نەکراوە.

شەش : هێند بە متمانەوە توێژینەوەکەی ئەنجامداوە کە ئامادەیە بەرگری لە ئیجتیهادەکەی خۆی بکات

حەوت : وریایانە کتێبەکەی بەجۆرێک داڕشتووە کە لەگەڵ هێنانەوەی هەر ئایەت و فەرموودەیەک وێنەی فەرموودەکەی گرتووە و بە جوانترین شێوە تەرجەمەی کردووە و مۆری خۆشی لێداوە، تا ئیسلامی سیاسی نەتوانن هێرشی بکەنە سەر و دەستکاری نووسینەکەی بکەن و لە بەهای هەوڵەکەی بهێننە خوار.

هەشت : خوێنەر دەتوانێ ئەوە ببینێت کە کتێبەکە لە لاپەڕە ٢٧٠ کۆتایی هاتووە. بەڵێ دانانی بەشەکانی نێوان لاپەڕەکانی ٢٧٠ بۆ ٣٢٦

وەک زانیاری گشتی بۆ سوودن، بەڵام هیچ ئیزافەیەکیان نەخستۆتە سەر توێژینەوەکە. نووسەر دەیتوانی ئەو باسانە کە پڕ زانیارین و بەهای مەحریفیی خۆیان هەیە،وەکو پاشکۆیەک لە کۆتایی کتێبەکەوە دای بنایە، نەک وەک بەشێک لە توێژینەوەکە.

نە : دواجار کتێبی مەی لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامەوە پێنجەرەیەکی تازەی خستە نێو تاریکستانی جیهانی ئیسلامەوە تا لەو دەربیجەیەوە خوێنەر بتوانێت کەمێک ڕاستی و لەهەمان کاتیشدا کەمێک زانیاری ئاوەژوو ببینێت و بەرچاو ڕوونییەکی قەشەنگی پێببەخشێت تا بتوانێ مەرکی ئیسلامی سیاسی و کاریگەرییەکەی لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی کورد کاڵتر و کاڵتر بکاتەوە.

کتێبی (مەی لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامەوە)، هەوڵێکی جوانی کارزان کەیەو نووسەر توانیویەتی لەو توێژینەوەیەیدا ئامانج بپێکێ و لێدانێکی بەزەبر لە ئیسلامی سیاسی و ئەو درێ و بانگەشە فریوودەرانەیەی ئیسلامی سیاسی سەبارەت بە حەرامی مەی، بدات و ئەو بەستەڵەکی تابۆ و حەرام و یاساغە بشکێنێت. من بانگەوازی سەرجەم خوێنەری کورد زمان دەکەم کە ئەم کتێبە وەکچۆن بە سەلیقەیەکی جوانەوە نووسراوە، بەپشووێکی درێژەوە بیخوێننەوە و هەڵەی بسەنگێنن و پڕ بە مانای وشەی چێژ، چێژی لێ ببینن.

نووسینی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)
تشرینی یەکەمی ٢٠١٩

یادێک لە خۆپیشاندانی خوێندکارانی هەولێر دژ بە شەڕی ناوخۆ ١٩٩٤ … هیوا ناسیح

بیستو پێنج ساڵی ڕێک لەمەوبەر، واتە ساڵی ١٩٩٤ شەڕی خۆکوژی نێوان یەکێتی و پارتی لە دەڤەریی رانیە و قەڵادزەوە هەڵگیرسا و مانگێکی نەخایاند سەرجەم باشوری گرتەوە، کۆتایی ساڵ شەر گەیشتە ناو هەولێری پایتەخت و یەکێتی دەستی بەسەر شاردا گرت… تەنها شوێنێکی دواجار مایەوە باڵەخانەی پەرلەمانی کوردستان بوو کە جگە

لەو پارلەمانتارانەی هەردوولا، کە لە بەرەکانی شەڕدا بوون، سەرجەم پەرلەمانتارانی خولی یەکەم خۆیان لەوێدا پەنادابوو، وەک مانگرتن و نارەزایەتییەکیش بەو شەری براکوژییە لەوێدا مابوونەوە.
خەڵکی چالاک و بێلایەن هەندێک لە حزبە بچوکەکان لە ٧/٤ی هەمان ساڵدا، واتە چەند رۆژێک دوای هەڵگیرسانی شەڕەکە، خۆپیشاندانێکیان لە سەنتەری شاری هەولێر و ناوبازاڕ دژی شەڕ رێکخست، ئەوە بوو کاتێک گەیشتنە مەیدانی (کۆتری سەلام) هێزە چەکدارەکانی سەر باڵەخانەکانی دەوروبەر تەقەیان لێکردن و دوو شەهید و زیاتر لە دە بریندار هەبوون… ئیتر خەڵک چاوترسێنکرا و کەس نەیدەوێرا خۆپیشاندانیش بکات. ناوشار پڕ ببوو لە چەکدار و هێزی سەربازی سەرباڵەخانە و هەموو لایەکی تەنیبوو، پایتەخت بۆنی خوێن و ماڵوێرانی لێ دەهات. لە سەربازگەیەکی گەورە دەچوو، نەک شارێکی ئاوەدان.

من ئەوکات خوێندکاری قۆناغی چوارەمی کۆلیژی زانست، بەشی بایۆلۆجی بووم، هەرچەندە ئەندام کۆمیتەی خوێندکارانی یەکێتی و لێپرسراوی (کەرتی رێکخستنی کۆلیجی زانست)یش بووم، بەڵام پەیوەندیم لەگەڵ زۆر لە چەپەکان و کۆمۆنیست و بێلایەنەکان بە هێز بوو، لە زۆربەی چالاکییەکانی ساز دەکرا بەشدار دەبووم.

ناوەراستی مانگی دە کاتێک زانکۆ کرایەوە، یەکێتی هەوڵی دەدا زانکۆ دەست بە دەوام بکاتەوە و رەوشەکە ئاسایی بێتەوە ،چونکە لەبەرژەوەندی بوو، هەولێری کۆنترۆڵ کردبوو، بەڵام پارتی کە شکۆ و ناوبانگی شکا بوو، لە هەولێر وەدەرنرا بوو ، هەوڵی دەدا دەوام رابگیرێت و زانکۆ نەکرێتەوە…. بۆیە دەوامی زانکۆ بە نیوەناچڵ دەستی پێکردەوە، هەندێک لە خوێندکار و مامۆستاکان نەگەرابوونەوە.

چەند کەسێک لە خوێندکارانی کۆلیژە جیاجیاکان لە ناوەراستی مانگی دوانزە کۆبونەوەیەکمان سازکرد، وابزانم لە کافتریای کۆلیژی زانست بوو، بڕیاری خۆپیشاندانێکمان دژ بە شەرەکە دا. رۆژی ٢٤/١٢ مان دیاریکرد. دەستمان کرد بە سەردان و پەیوەندی بە حزبەکانی شیوعی کوردستان، پارتی کاری سەربەخۆیی کوردوستان، دیموکراسیخوازان…هتد، تا هاوکاریمان بکەن لە ئامادەکردنی لافیتە و نوسینی دروشمەکاندا. دروشمەکانمان پێشتر لەسەر کاغەز ئامادەکردبوو، ئەوەی بیرم مابێت ئەمانەبوون: (ئێمەین خەڵکی کوردستان دژی شەری براکان) (نەفرەت لە براکوژی، بژی ئاشتی و برایەتی) (بەڵێ بۆ دادگاییکردنی لێپرسراوەکانی شەری ناوخۆ)، (نا بۆ ماڵوێرانی و کاولکاری کوردستان)…هتد. بڕیارمان وابوو، لافیتەکان تەنها رەنگی ڕەش و سپی

بن، ئەمەش لەبەر پاراستنی بێلایەنی سیمای چالاکییەکەمان. لەو کەسانەی کە ئێستا بیرم مابێت و لە رێکخستنی خۆپیشاندانەکەدا لەگەڵمان بوون هاورێیانم سیروان عەولی نوسەر و رۆشەنبیر کە ئێستا لە وڵاتی نەرویجە، هەروەها کاوە عارف کە لە ئەڵمانیا و شاری کۆڵن دەژی.

دیارە لەسەرەتاوە بڕیاری ئەوەمان دابوو، کە هیچ لایەنێکی حزبی نابێت لەگەڵمان بەشدار بێت ، وە هەوڵ بدەین خۆپیشاندانەکە مۆرکی سەربەخۆیی و بێلایەنی خۆی لە دەست نەدات، دەشمانزانی بەهۆی چاوترساوی و ڕەوشی ئاسایش و نائومێدی لەو چالاکییانە، خەڵکێکی زۆر بەشداری ناکات.

رۆژی ١٢/٢٥ وەک دیاریکرابوو خۆپیشاندانەکە لە کۆلیجی زانستەکان بە لافیتەی ئامادەکراوەوە دەستی پێکرد، هەندێک خوێندکاری کۆلیژەکانی ئەندازیاری و یاساش هاتن بەرەو لای ئێمە، ئیتر بووینە دە پانزە کەسێک و بە راستەشەقامی سەرەکی هەولێر – کەرکوک بەرەو ناوشار بەرێکەوتین. بەیاننامەیەکمان ئامادەکردبوو بە نێو رێبواراندا بڵاومان دەکردەوە، ئەوەی لەبیرم مابێت، گرنگترین خاڵەکانی نێو بەیاننامەکە، داوامان لە پەرلەمانی کوردستان کردبوو، کە:

١. بە زووترین کات بڕیاری وەستاندنی شەر لە سەرجەم بەرەکان بدات, هەروەها شەڕی راگەیاندنیش بوەستێنرێت.

٢. هێزەکانی هەردوولا ئاگر بەست رابگەیەنن و چەکدارەکانیان بکێشنەوە دواوە.

٣. هەموو چەکدارەکانی هاتونەتە ناو شار و سەر سەربانی باڵەخانە و زانکۆ و وەزارەتەکان لابرێن و سیمای شەڕ لە نێو شاردا کۆتایی بێت.

٤. سەرجەم ئەو پەرلەمانتارانەی هەردوو لایەنەکە، کە چوونەتە بەرەکانی شەڕ و بەشدارن، یاساپارێزیی (حەسانە)ی پەرلەمانتاریان لێبسەنرێتەوە.

٥. سەرجەم ئەو لێپرسراوە سەربازی و ئەمنییانەی دەستیان بووە لە دەستپێکردنی شەرەکە و پەرەسەندنی و تاوانییان ئەنجام داوە دادگایی بکرێن.

٧. بە زووترین کات دیلەکانی هەردولا ئازاد بکرێن و دەرکراوەکان بگەرێنەوە شارەکانی خۆیان.

٨. هەردوو هێزی چەکداریی میلیشیایی هەڵبوەشێنەوە و لە جێگەیان سوپای کوردستان دابمەزرێنرێت.

ئیتر بە درێژایی شەقامەکە کەوتینە ڕێ بەرەو سەنتەری شاری هەولێر و لەوێوە بە لای قەڵادا بەرەوخوار شۆڕبووینەوە بەرەو پەرلەمان، لە بارودۆخێکی پڕ لە ترس و دڵەڕاوکێدا، چونکە دەترساین لە هەر ساتێکدا دەستدرێژمان لێبکەن. پێ بە پێی ڕێیشتمان بە بەردەم کۆلیژ و بەشەکانی تری زانکۆی سەلاحەدین، خوێندکاری تر دەهاتنە ناو خۆپیشاندانەکەوە، بووینە نزیکەی ٥٠ تا ٧٠ کەسێک. دیارە نە یەکێتی و نە پارتی دژی خۆپیشاندانەکە نەوەستانەوە، بەڵام بە فەرمی بەشداریشیان نەکرد.

ئاسایشمان ئاگادار کردبۆوە، بەڵام ئەوان گوتیان لێپرسراوێتی پاراستنی بەشداربووان لە ئەستۆ ناگرین، چونکە بارودۆخ شەڕە و لەبار نیە بۆ خۆپیشاندان.

تا گەیشتینە بەردەم پەرلەمان بووبووینە سەد کەسێک و لەوێش بە هۆی ئەوەی پێشتر ڕاگەیاندنەکەمان دابوو بە تەلەفزیۆن و ڕادیۆ ناوخۆکان، کە لە دژی شەڕی ئەمڕۆ خۆپیشاندان هەیە، دەیان کەسی تر چاوەڕێیان دەکردین. پاش بگرە و بەردەیەکی زۆر پاسەوانەکانی دەروازەی سەرەکی پەرلەمان ڕێگایان داین، کە بچینە ژوورەوە بۆ حەوشەی پەرلەمان، لەوێش هەندێک خەڵکی تر کۆبووبوونەوە. نوێنەری کەس و لایەنەکان دەچوونە سەرەوە و لە باڵکۆنی پەرلەمانەوە، کە پەیامنێرانی زۆرلە کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان و ڕۆژنامەکان لەوێ ئامادەبوون، وتاری خۆیان دەخوێندەوە.

لە ناوەوەی باڵەخانەکەی پەرلەمان پەرلەمانتارانی یەکێتی و پارتیش مانیان گرتبوو، ئەوسا لە نێو حزبە کوردییەکان تەنها ئەو دوو لایەنە کورسی پەرلەمانیان هەبوو، پەنجا بە پەنجا وەک برا بەشیانکردبوو! پەیامنێرانی کەناڵی هەردوولاشیان ئامادەبوون، واتە ئەوێ وەک دوورگە یان ناوچەیەکی بێلایەن وابوو. خەلیل عوسمان لە تەنیشتم وەستابوو (خولی پێشوو لەسەر لیستی یەکێتی پەرلەمان بوو، ناوبراو هاوسەری ئێستای ڕێواز فایەقی سەرۆکی پەرلەمانە)، ئەوکات ئەویش خوێندکار بوو لەگەڵمان لە بەشی بایولۆژی، ، هاوارمان دەکرد و هوتاف و دروشمەکانمان دەگوتەوە، من بە کاک خەلیلم گوت، وەرە با بچین منیش وتاری دەستەی ڕێکخەری خۆپیشاندانەکە دەخوێنمەوە، هەروەها یادداشتەکە دەدەینە سەرۆکایەتی پەرلەمان، چونکە کەسمان دیارینەکردبوو، ئەویش ڕازی بوو لەگەڵمدا هات. بە دوو پرسگەدا تێپەڕین و چووینە سەرەوە بۆ باڵکۆنی پەرلەمان. ژنێک لە پێش مندا وتاری دەدا، ژنێکی بەتەمەنی ڕەشپۆش بوو، بەرگی کوردی لەبەردابوو، نازانم گەرمیانی بوو یان لە کەسوکاری بارزانییەکانی ٨٢ بوو، بەڵام بەوەی زۆر داخ لەدڵ و بەپەرۆش بوو دیار بوو، کە کەسوکاری قوربانی و شەهیدە. ناوبراو بە زمانێکی خەڵکانی سادە زۆر توند

قسەی کرد، بیرمە گوتی (کوڵی خەڵک زیاتر بە کوشت مەدەن، شەرەفی کورد شەرەفی خێزانەکانتانە، قژی ژنەکانتان بگرن بۆ سۆزانیخانە باشترە لەوەی کوری خەڵک بکوژن…هتد) لە خوارەوە کە چەند سەد کەسێک وەستا بوون زۆر خۆشحاڵ بوون بە قسەکانی ناوبراو، رێژنەی چەپڵەیان بەرزبووەوە.

لەوێ، واتە لە بەڵکۆنی پەرلەمان، کە لەسەر دەروازەیەکەی ناوەوەیەتی و دەڕوانێت بەسەر حەوش و بەردەرکی پارلەماندا، لە پشت مایکرۆفۆنەکان وتاری رێکخەرانی خۆپیشاندانەکەم خوێندەوە، خەلیل عوسمان لە تەنیشتم وەستا بوو، کە تێیدا ئەو خاڵانەی لە بەیاننامەکەماندا هاتبوون، لە خۆگرتبوو. لەبەر ئەوەی بەندە خوێندکاری دەرەوەی شاری هەولێر بووم، لە بەشی ناوخۆیی دەژیام و تەلەفزیۆنمان نەبوو، نەمبینی، بەڵام بۆ رۆژی دوایی لە زانکۆ، هاورێیانی هەولێریم، پاش ئەوەی دیمەنەکانی خۆپیشاندانەکان و وتارەکەی منیان بینی بوو، کە سەرجەم کەناڵەکانی ئەوکات پەخشیان کردبوو، دەستخۆشییەکی زۆریان لێکردم.

وەک بەڵگەنامە لەسەر ئەم خۆپیشاندانە لە ئەرشیفی تایبەتیمدا، لێدوانێکی رۆژنامەوانی، کە بۆ (برایەتی) زمانحاڵی پارتیم دا، لە نێو باڵەخانەی پەرلەمان، ئێستا لای خۆم پاراستومە، هەروەها کاسێتی ڤیدیۆیی وتارەکەی خوێندمەوە (ئەو کات سی دی دانەهاتبوو، یان نەگەیشتبووە کوردستان)، کە پاشتر لە ڕێگەی کاک ماکێک شێخ حەمەد، لە تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان- کەناڵی هەولێر، بارەگاکەی لە سەر قەڵابوو، دەستم کەوت. ناوبراو دواتر بووە سکرتێری رۆژنامەوانی سەرۆککۆماری پێشوو جەلال تاڵەبانی لە بەغدا. کاسێتەکەم ئێستاش لایە و لام پارێزراوە، بەداخەوە کوالیتێتی پاش ئەو هەموو ساڵە خراپ بووە، بەڵام لای کەمی دەنگەکەی باشە و هەر کەس ویستی ئەو مێژووە بنوسێتەوە، ئامادەم کۆپییەکی بۆ بنێرم. دیارە دیمەنەکانی خەڵکی ناو حەوشی پەرلەمان و وتارەکەی ئەو ژنە رەشپۆشەی باسم کرد و وتارەکەی منیشی تێدایە.
دواتر من و خەلیل عوسمان و نوێنەرانی تری رێکخراو و حزبەکان چوونە ژوورەوە بۆ هۆڵێکی گەورە، کە پەرلەمانتارەکان مانیان گرتبوو، لەوێدا پێشوازیان لە خەڵک دەکرد، لەو پەرلەمانتارانەی ئەو کات لەگەڵمان دانیشتن، ئەمانە بوون: نەژاد عەزیز ئاغا، جێگری سەرۆکی پەرلەمان، د. عیزەددین مستەفا ڕەسوڵ، سەید حەسەن، ئەحمەد سالاری هونەرمەند و هەندێکی تر. بە گەرمی پێشوازییان لێکردین، چایان بۆ هێنایین و دەقی یادداشتەکەمان دانێ، وەک دیاربوون

نائومێد ببوون لە وەستانی شەڕ، بەڵام دەستخۆشییان لێکردین.

شایەنی باسە ئەم هەموو زانکۆیە لە کوردستان هەیە، کەچی تا ئێستا لێکۆڵینەوەیەکی زانستی و مێژوویی پەسەند و بابەتییانە لەسەر هۆکار و دەرئەنجامەکانی شەری ناوخۆ بە گشتی و شەڕی نێوان یەکێتی و پارتی ٩٤ تا ٩٨ کە بە ڕێککەوتنی واشەنگتۆنی نێوان هەردوولا کۆتایی هات نەکراوە، بۆیە بەداخەوە ژمارەیەکی ورد و متمانەپێکراو لەبەردەست نییە، کە چەند کوژراو (دەکرێت بەشەهیدیش ناویان بەرین) و بریندار بوونە. بەڵام دڵنیام قوربانییەکان دە تا پانزە هەزار کەس کەمتر نین، جگە لە هەزاران بریندار و سەدان بێسەروشوێن، کە بەداخەوە تا ئێستاش چارەنوسیان دیارنییە و بە یاساش یەکلایی نەکراوەتەوە.
ئەمە جگە لە بە هەدەردانی دەیان ملیۆن سەروەت و سامانی نیشتمان، لە پارەی گومرگ و بانکەکان، هەروەها کاولکردن و وێرانکردنی دەیان نەخۆشخانە، خوێندنگە و فەرمانگەی و سەدان ماڵ و خانوی هاووڵاتیان! ئەو خولەی شەڕی ناوخۆ ماڵوێرانەترین و زیانبەخشترین بوو، چونکە لەنێو شارەکاندا شەڕێکران، کوردستانی ئازاد بوو بە دوو زۆنی زەرد و سەوز، تا ئێستاش کاریگەریی دەرونی و کۆمەڵایەتی لەسەر خەڵک ماوە و لە رووی ئیداریشەوە کاریگەریی نەرێیی تەواو نەبووە. سەیر ئەوەیە، دوای ئەو هەموو کاولکاری و ماڵوێرانییە، تا ئێستا تراژیدیا و تاوانەکانی ئەو شەڕە، وەک ئەوەی روداوێکی سروشتکردی وەک تسۆنامی ئەو چوارساڵە لە کوردستانی دابێت، تەنها لێپرسراوێکیش دادگایی نەکرا و لێیان نەپرسرایەوە، بگرە ئەو لێپرسراو و سەرکردانەی بەشداری چالاکی ئەو شەڕە نەنگریسەیان کردبوو، پلە و پۆستی زیاتر و بەرزتریان درایە!!
ئەو شەڕە خۆکوژییە دواجار بە میانگیری مادلین ئۆلبرایتی وەزیری دەرەوەی ئەو کاتی وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا کۆتایی هات، ئەوەبوو ڕێککەوتنامەی ئاشتی بە ئامادەیی ناوبراو لە نێوان مام جەلال و مەسعود بارزانی لە ١٨/٩/١٩٩٨ لە واشەنتۆن مۆرکرا.

هیوا ناسیح

تێبینی:
١. ئەو وێنەیەی لێرەدایە لە کاسێتی راپۆرتە هەواڵی خۆپیشاندانەکەوە وەرگیراوە، ئەو کاتەی بەندە وتارەکە دەخوێنمەوە و ئەو کەسەی لە دەستە چەپم دەرکەوتوە خەلیل عوسمانە.
٢. بۆ ئەم وتارە تەنها پشتم بە زەینی خۆم، بەڵگەنامەی ئەرشیفی تایبەتیم، زانیاریی کەمی یەک دوو هاوڕێی نزیکم بەستوە، داوای

لێبوردن دەکەم کە ناوی هەندێک هاورێم یادداشت نەکردبێت، یان هەڵەیەک لە زانیارییەکان هەبێت، هیوادارم راستی بکەنەوە.

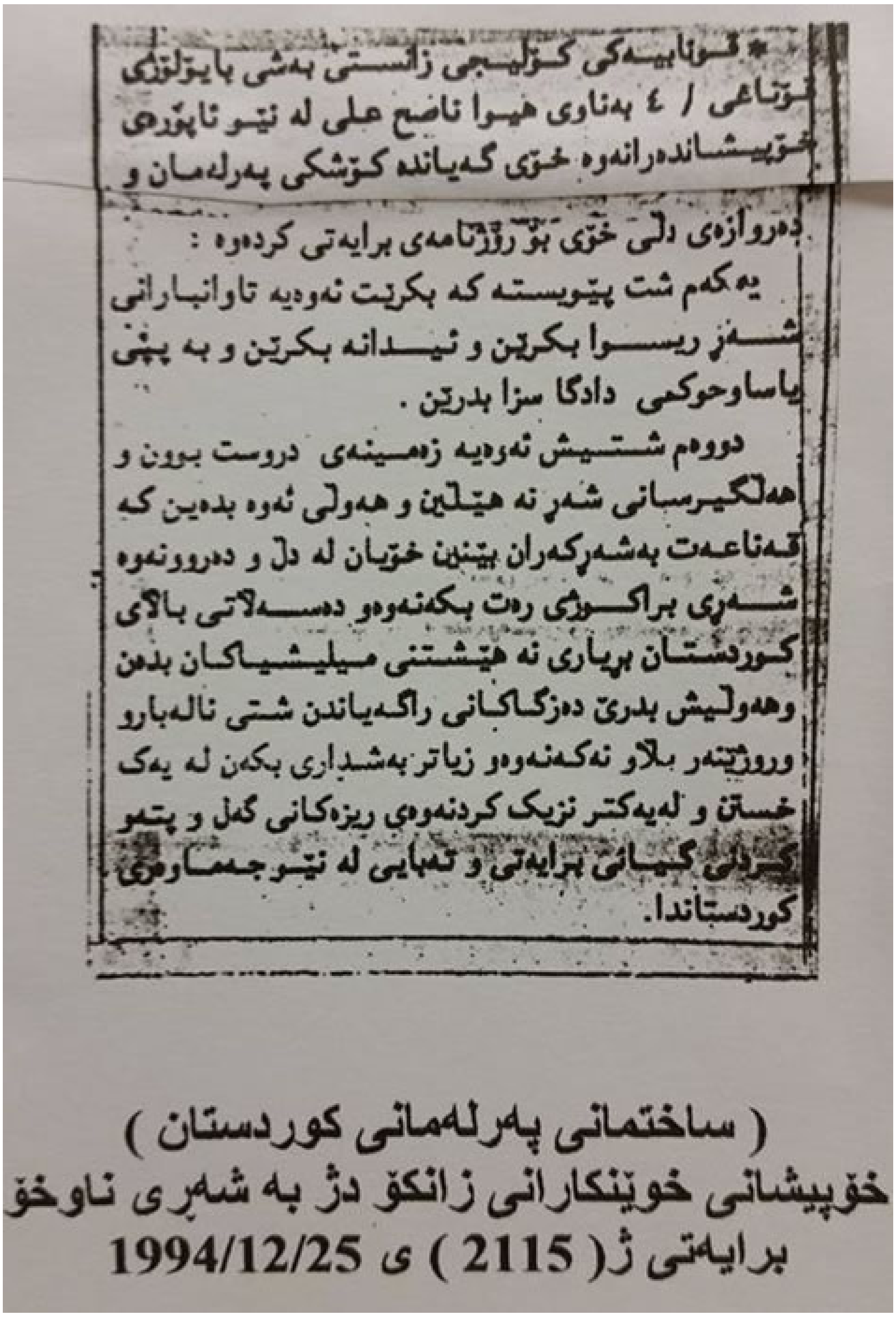

* قوتابییەکی کۆلێجی زانستی بەشی بایۆلۆژی قۆناغی / ٤ بەناوی هیوا ناصح علی لە نێو ناپەڕەی خۆپیشاندەرانەوە خۆی گەیاندە کۆشکی پەرلەمان و دەروازەی دڵی خۆی بۆ رۆژنامەی برایەتی کردەوە :

یەکەم شت پێویستە کە بکرێت ئەوەیە تاوانبارانی شەڕ ریسوا بکرێن و ئیدانە بکرێن و بە پێی یاساو حوکمی دادگا سزا بدرێن .

دووەم شتیش ئەوەیە زەمینەی دروست بوون و هەڵگیرسانی شەڕ نە هێڵین و هەوڵی ئەوە بدەین کە قەناعەت بەشەڕکەران بێنین خۆیان لە دڵ و دەروونەوە شەڕی براکوژی رەت بکەنەوەو دەسەڵاتی باڵای کوردستان بڕیاری نە هێشتنی میلیشیاکان بدەن وهەوڵیش بدرێ دەزگاکانی راگەیاندن شتی نالەبارو وروژێنەر بڵاو نەکەنەوەو زیاتر بەشداری بکەن لە یەک خستن و لەیەکتر نزیک کردنەوەی ریزەکانی گەل و پتەو کردنی گیانی برایەتی و تەبایی لە نێو جەماوەری کوردستاندا.

(ساختمانی پەرلەمانی کوردستان)
خۆپیشانی خوێنکارانی زانکۆ دژ بە شەڕی ناوخۆ
برایەتی ژ(2115) ی 1994/12/25

قرخ یەڵان … عەبدولڕەحمان فەرهادی

کورد چەند جوانی گوتووە: پەتی درۆ کورتە، واتە درۆ زوو ئاشکرا دەبێ و ئەو پەتە بە شتێکت ناگەیەنێ. زۆر لە درۆزنان بە ئامانجێکی دیاریکراو دەست بە درۆیان دەکەن، لەگەڵ هەندێش هەیانە عارەب گوتەنی فی سبیل اللە درۆیان دەکەن، وەك چۆن دووپشك دەگاتە هەر تەنێك، دار بێ یان بەرد، ڕەق یان نەرم، چزووەکەی دەگەیەنێتێ و پێوەی دەدات، ئەمانیش ئاوا، هەرچۆن بیاندوێنی، دەتدەنە بەر درۆیان، ئەمەش ڕەفتارێکی دەروونیی تایبەتە و پێوەندیی بە ژینگە و پەروەردەشەوە هەیە. زۆر سەیرە، زۆر لە درۆزنان کاتێ دەست بە درۆیان دەکەن، لە دوڕ چاویاندا نیشانەیێ دەردەکەوێ کە وەسفەکەی زەحمەتە و کەسانی ژیر و شارەزا پەیی پێ دەبەن، درۆزن هەن لەکاتی ئیشدا چاویان لێڵ دەبێ، ڕەنگەکان بە هەڵبزڕکاوی دەبینن و قسان دووبارە و سێبارە دەکەنەوە، هەمان درۆ جارێکی دیکە و لە کاتێکی دیکە بۆ هەمان کەس بە جۆر و چیڕۆکێکی تر دەگێڕنەوە. یەك لە نووسەرە گەورەکان وابزانم مارك توین ە دەڵێ: کە درۆزن دەست بە درۆیان دەکات، قەت هەوڵ مەدە بە پرسیاران درۆکەی لێ سپی بکەیتەوە، چونکە ئەو بە درۆیەکی تر وەرامت دەداتەوە، جا وا چاترە خۆت نەدەیە بەر درۆیان.

ئەوێ ساڵێ دوو برادەری درۆزن لە یەکی نیسانێ گەیشتنە یەك، ئاگام لێبوو یەکیان بەوی دیکەی دەگوت: فڵانێ، ئەمڕۆ یەکی چوارە، هەموو عالەمێ خوای درۆیان دەکەن، وەرە با من و تۆ تەنیا ئەمڕۆ دەستبەرداری درۆیان بین، دەبا بەس ئەمڕۆ ڕاستگۆ بین توخوا، ئەوی تریان پێدەکەنی و دەیگوتێ: توخوا تۆی درۆزنیش منت بەلاوە درۆزنە؟ ئەویتر وەرامی دەدایەوە: هەی ڕووت ڕەش بێ، درۆ لە ئاستت شەرمەزارە. لە گەورە درۆزنێکم بیستووە، زۆرجاران درۆ سوودی گەورەی هەس، بە تایبەت لەڕاست ژنان، کاتێ لەگەڵ ژنەکەت دەکەویە گفتوگۆ و باسوخواس. هەر ئەو برایە هەمووجارێ پێم دەڵێ: بڕوا ناکەم بە درێژاییی مێژوو لە دونیادا کەسێ هەڵکەوتبێ درۆی لەگەڵ ژنەکەی نەکردبێ، ڕاستیی قسەکەی ڕێی تێدەچێ، منیش وەرامیم دایەوە: ئەی ژنان؟ خۆ باوەڕ ناکەم ژنانیش لە مێژوودا لێیان هەڵکەوتبێ هەرگیز لە ژیانیاندا درۆیان لەگەڵ مێردەکانیان نەکردبێ. وەلحاسڵ لەوەتەی مر□ق هەناسە دەدات درۆش بەردەوامیی هەیە و هەر دەشمێنێ.

هەر ئەو برادەرەم چیڕۆکی خۆی و سەگەکەی بۆ گێڕامەوە، وابزانم چیڕۆکەکەی لووتکەی ئەفسانەیە لە درۆیان، کە ئەمە کورتەکەیەتی: (نیوەشەوێ لە یەکێ لە یانەکان بە سەرخۆشی هاتمە دەرەوە، وابزانم قاپێ تەکەرداغم هەڵقوڕاندبوو، بە پێ بەرەو ماڵەوە هەنگاوم نا، نیو سەعاتێکی پێچوو گەیشتمە دەوروبەری شوقەکەمان، کە لە قەراغی شار بوو، ئەوکات وەك ئێستای لێ نەهاتبوو، ئەو ناوە چۆڵوهۆڵ بوو، قەرەج و دۆمەکانی شار ڕەشماڵی خۆیان لەو چۆڵەوانییە هەڵدابوو، زۆر سەرخۆش بووم و لە هەنگاوناندا لاکەم لێوە دەهات و بەملاو بەولادا دەهاتم، لە ڕەشماڵەکان نزیك بوومەوە، هەستم کرد یەك لە سەگە دڕە پاسەوانەکانیان بەو تاریکە شەوە ڕووەو من دێ، تا دەهات نزیك دەکەوتەوە و هەر زەندەقم چووبوو، خۆ ئەوە پێم دەداتێ!
هەر هات هەر هات، لەپڕ هێرشی بۆ سەروسەکوتم هێنا، منیش ناچار مام تا هێزم تێدابوو مشتەکۆڵەم ڕاوەشاند، سەیرەکە لەوەدا بوو، تومەز مستم کەوتێتە ناو دەمی سەگە، دەستم زۆرتر بۆ قووڵایی ڕەوانە کرد، دەست بڕۆ بڕۆ، هەستم کرد دەستم لەناوەوەی گەیشتێتە لای کلکی، ئیتر مستم گرتەوە و چنگۆکم لێ گیر کرد و تا هێزم تێدا بوو بە دەستەکەی دیکەم سەگەم لە دەستم داماڵی، ئارەقی ڕەش و شینم دەردابوو، ئیتر سەگەم بەرەواژ کردەوە، سەگە نامابوو و لە جیاتی بحەپی حەو حەو حەو، دەحەپی وەح وەح وەح.).. ویستم درۆکەی لێ سپییەوەکەم، چونکە باوەڕم بەو درۆودەڕەسە و کەشوفشە نەهات، سەگ بەرەواژ کردنەوە و وەح وەح؟ زۆر سەیرە! هەر خۆم وتەکەی مارك توینم هاتەوە یاد، نەکەی بە درۆی بخەیتەوە، با بۆخۆی هەر بەم فشەچیڕۆك و ئەفسانانە بژی. با ڕێی نەدەم بە درۆی تر وەرامی پرسیارانم بداتەوە. بیرمە لە سەرەتای نەوەتەکان، هاوکارمان ئیسماعیل بەرزنجی دیدارێکی ڕیکۆردکراوی لەگەڵ حەیرانبێژی ناودار ڕەسوول گەردی کردبوو، خەریکی پاکنووس کردنەوەی بوو، شەوەکەی لە یانەی ڕاگەیاندن ڕیکۆردەکەی بۆ لێدراینەوە، دوا پرسیاری بەرزنجی لە مام ڕەسوول ئەمە بوو:
مام ڕەسوول گیان، ڕات چییە دەربارەی درۆ؟
مام ڕەسوول تەڕدەستانە هاتە وەرام: درۆ؟.. قوڕبەسەرییە.. ماڵوێرانییە.. شێلمانوەشێنییە
لەو ڕۆژەوە مێژووی درۆ بەستراوەتەوە بە شێلمان وەشاندن. جاران لە هەولێر بە درۆ دەگوترا فڕۆتە، بە درۆزنانیش فڕۆتەچی. هەروەها ئەگەر درۆزن ژمارەی درۆیەکانی بگەیاندبایە چل درۆ، ئەوا لای تورکمانان ناسناوی (قرخ یەڵان) واتە (چل درۆ)ی دەدرایێ. ئیتر لەم دیدارەی مام ڕەسوولەوە درۆ بوو بە شێلمان و درۆزنیش بە شێلمانچی یان شێلمانوەشێن. ئیتر با ئاگامان لە خۆمان بێ کار لە خەڵك

نەماوە و حکوومەتن فێر بووە ڕمبەی شێلمانانی دێ. خوایە لە شێلمان و شێلمانوەشێنان بەدوورمان بگرێ.

بۆ سۆسن ... شیعری شەهید: زانا حەمزە مەحموود

ئەی سۆسنە کەڵەگەتە بەنازەکەم
ئەمشەو ... بێ تۆ خەوم نایێ
وەرە گیانە ... کاکۆڵم بکە بەڕەفتە
بە سەرتەوەی بئاڵێنە
پەنجەم بکە بە بەرکۆژە
لە سینەتی توند گرێدە
بە ئازاری بناڵێنە
وەك ڕەگی دار
بێخ لە نێو سینگم داکوتە
با باڵندەی حەز و خەتا
هێلانەیان لە سەر چێ کەن
چ نابێ گەر ...
بێ تاکە ساتێکی هەتیوو
کوڵمت بکەم بە سێوێکی ... نەرم و گەییوو
چەندە خۆشە .. گەر پێکەوە
گڕی نەفرەتمان تێ بەر دەن
***
وەرە سۆسن
با لە بەر تیشکی ئەم خۆرە ئۆقرە گیرە
گەندەمووی لا مل و گوێت
بسووتێنم
هێ سۆسنێ
تۆ چیت داوە لە ترس و بیم ؟
کەی مناڵی تەڕی وەك تۆ
بە ئاگری ڕق دەزانێ؟
سوێندیش دەخۆم

ت لە هەمووان … دکشتری
لە هەمووشیان بە ئش تری ..
**
خەمت قورسە
ئەمیش بەندەی س و ترسە
دەپم بل … ئەی سسنە ب ناوەکەم
کەی ب و
منیش بە ئاشکرا … ماچت بکەم ؟
**
شتە ئەوەی …. دی خشە
تیش بسوتی
شتە ئەوەی وا ئەزان
ت پەیامی .. ئەشق و خەتای
با هەر بن
هەر ت لەوان پاکژتری
ت لە هەمووان دگەشتری ..

..……………………………………………………………

سپدەی ئاوارەیی … شەونم زەندی

لە شەوە … یەداییەکانی قەدەرەوە
حە پەرتەوازەکان
بە دوای سبەری ئەو چرایانەی
کە زەمەنکە
ب تروسکە کراون … ون ..
هەنگاوەکانی تەمەن ..
لە بازنەی ” بە زەمەن بوون ”
هەرەس هنن
مەراسیمی حوزنە و
لە میانی ” بوا و ب قەناعەتیدا ” … گومانەکان
هەرەسمان پ دنن
گومان لە : بوونك ب ویستی خمان ،

له : ناو و سێبەری خۆمان ،
گومان له : به یەك نەگەیشتنی هێڵه تەریبەكان،
له : قەد بوونەوەی لاپەڕەی یادەكان .
بێ دەنگییەك .. خۆی دەنوێنێ ،
دوورگەی خەون
كه كۆنترۆڵی ئەم عەشقستانەی پێ ناكرێ ؟
عەشق بۆ خاك ،
گول ..،
باران ..
تروسكەكان … دەتارێنێ
تەمتومانی ڕۆح
له سپێدەی ئاوارەیی ،
حەزه سەوزەكانیش… له بازنەی بێ ڕەنگیا ..
بۆ پەیژەكانی زەمەنێك له مەنفا ،،..

1999 / 7 / 1

هـــاوپشتی ئەنت□ناســیونالی لە دژی هەڕەشەی جەنگ

كرێكارانی توركیا، یۆنان و قوبرس هیچ سوود و بەرژەوەندییەكیان نییە لە دوایین ململانێ و كێشمەكێشەكانی كەناری دەریای سپی ناوەراست لە زۆنی ئابووری دیاریكراودا. بە پێچەوانەوە ئەگەر هاتوو ڕوو بە رووبوونەوەی سەربازی رووبدات. ئەوە ئێمەین هەموو شتێك لەدەست دەدەین و زەرەرمەند دەبین.
ب□□ن□كانی چینە دەسەڵاتدارەكان و فەرمانڕەواكانی ئێمە بۆ گەران و دۆزینەوەی تازەی نەوت و گازی سروشتی لە دەریای سپی ناوەراستدا، گوایە خۆشگوزەرانی و گەشەكردنی دارایی لەگەڵ خۆیدا دێنێت ئەمە قسەیەكی ڕاست نییە. بەڵكو تەنها قازانجی گەورە بۆ كۆمپانیا فەرەنەتەوەكانی وزەی، وەك ئیكسۆن، تۆتال و ئینی (كۆمپانیای وزە) دەهێنێت. ئەم گەڕانە بەدوای وزەكانی سووتەمەنییدا گۆڕانی كەش و هەوا خراپتر دەكات، لەگەڵ ئەوەشدا ئ□وەشدا و نەیاریی و پێكدانانەكانی

نێوان دەسەڵاتە ئیمپریالیستیی و ناوچەییەکان خێراتر و توندوتیژ تر دەکات.

ئەم بەربەرەکانێیە لە هەموو لایەکەوە کۆنەپەرستانەیە. ئەو هەوڵانەی لەلایەن حوکمڕانەکانمانەوە دەدرێن کە دەیانەوێت نیشانی بدەن گوایە ئەم کارەیان "بەرگرییە لە نیشتیمان" درۆیەکە و ڕاستی تێدانییە. زۆر بە ڕوونیی و بە بەڵگەوە دیارە حکومەتەکەی ئەردۆغان و میتۆتاکس لە لیبیا پشتگیری لە دوو هێزی جیاواز لە شەڕ دەکەن. بنغازی بەشێک نییە لە "نیشتیمان"ی یۆنان، ترابلوسیش بەشێک نییە لە "نیشتیمان"ی تورکیا.

چارەسەری دروست، هەرگیز لەڕێگای ناوبژیکردنی ناتۆ (NATO)، یەکیتیی ئەوروپا (European Union) یاخود نەتەوە یەکگرتووەکانەوە (United Nations) بەدینایەت. ئەم ڕێکخراوە نەودەوڵەتییانە "دەزگای سەربەخۆیی" ئاشتیی و دادپەروەریی نین. ئەمانە بەکرێگیراوەکانی دەستتێوەردانی ئیمپریالیستین کە دەیانەوێت لەڕێگای ئابووریی و سەربازیی و دبلۆماسییەوە ئەم کارە ئەنجام بدەن. ئەم کردوەیەیان بە چەندەها جار لە وڵاتانی ناوچەکە لە سوریاوە بۆ یەمەن دووبارە بۆتەوە، هەروەها لە ئەفغانستانەوە تاوەکو ئەقیانووسی ئەتڵەسی کە قوبرسیش دەگرێتەوە.

ئەڵتەرناتیف بۆ "ناوبژیکردن"ێکی وەها ئامادەکاری نییە بۆ جەنگ. ئێمە دژایەتیی هەموو ئەم هەوڵانەی پارتە ئۆپۆزیسیۆنەکان دەکەین کە فشار دەخەنە سەر حکومەتەکانیان بۆ ووتاربێژیی ناسیۆنالیستیی و پێشبرکەی خۆپرچەککردن. ئەمجۆرە سیاستە دەرگا دەکاتەوە بۆ بەهێز بوون و گەشەکردنی هێزە ڕاسترەو و فاشیستەکان. ئەمەش مایەی قبوڵکردن نییە بەشێک لە چەپ لەگەڵ داواکاری سەپاندنی ئابلوقەی یەکێتیی ئەوروپان. ئەم سیاسەتە هەڕەشەی زیاترە لە گەشتی بچووک لە ئیجە و دەوروبەری قوبرس و لە گەل ئەوەشدا پاڵپشتی کردنە لە چەوساندنەوەی گەلی کورد.

تەنها گەرەنتیی بۆ ئاشتی و دادپەروەری پەرەسەندنی خەباتی کرێکارانە. ئێمە ئیلهام وەردەگرین لە بیرۆکەی شەپۆلی شۆرشی جیهانی لە چیلی یەوە بۆ لوبنان هەروەها لە سودانەوە بۆ فەرەنسا.

ئێمە داواکاری دەستبەجێ بەرز دەکەینەوە بۆ:

کۆتایی هێنان بە هەموو دەستتێوەردانێکی ئیمپریالیستی لە ناوچەکەدا، هاتنە دەرەوەی یۆنان و تورکیا لە ناتۆ. داخستنی هەموو بنکە سەربازییەکانی (Incirlik, Souda, Akrotiri) لە قوبرس و یۆنان تورکیا.

کۆتاییهێنان بە گەڕان و هەڵکەندنی نەوت و گاز لە دەریای سپی

ناوەراست. پێویستە سووتەمەنییەکانی کانە بەردەکان لە ژێر دەریا بمێننەوە.
کۆتاییهێنان بە پێشبڕکێی سەربازی. ڕاگرتنی بەفیڕۆدانی پارە بۆ فڕۆکەی جەنگی، کەشتی بچووک و مووشەک، جا چ رۆژئاوایی بێت یاخود ڕووسی.
کردنەوەی سنوورەکان بە رووی پەنابەران. پێشوازی کردن و لەخۆگرتنی هەموو ئەو خەڵکانەی کە بەهۆی ترسی جەنگ و برسێتییەوە ئاوارە بوون. پەنابەری و پەناگە بۆ گشتیان. کۆتاییهێنان بە سیاسەتی "سەنگەری ئەوروپیی". کۆتاییهێنان بە ڕێکەوتننامەی دژەکۆچبەریی یەکێتیی ئەوروپا لە لیبیا و تورکیا کە کۆچبەران شەرمەزار دەکەن و بە چاوێکی وا تەماشایان دەکەن کە هەڕەشەن بۆ سەر ئەوان.
کرێکارانی تورکیی و یۆنانیی لە قوبرس مافی خۆیانە لە سەر داهاتووی دوورگەکەیان بڕیار بدەن، دوور لە هەر دەستتێوەردانی دەرەکی.

کرێکارانی یۆنان، تورکیا و قوبرس نەریتێکی دەوڵەمەندی خەباتکارانەیان هەیە لە دژی قوربانیدانەکان کە قەیرانی ماوە درێژیی سەرمایەداری بەسەریدا سەپاندوون. بونیادنانی بزووتنەوەیەک بۆ داواکارییەکانی وەک دژی سیاسەتی (سگهەڵگوشین) دەستپێوەگرتن و چەوساندنەوە، شانبەشانی لە گەڵ ئەوەشدا داواکارییە ئەنتەرناسیونالەکانمان کە لە توانایدایە لەشکرێکی بەهێز بونیادبنێن بۆ ئایندەیەکی باشتر. ڕێکخراوەکانی ئێمە خۆی بە بەرپرسیار دەزانێت بە نەریتی شۆڕشگێرانە بۆ دژایەتیکردنی جەنگی ئیمپریالیستی و لە هەمانکاتدا خەبات دەکەین بۆ سۆسیالیزمی ئەنتەرناسیونالی. ئێمە داوا لە هەموو ئەو خەڵکانە دەکەین کە ئاشتیخوازن پەیوەستبن بە ڕیزەکانی ئەم تێکۆشانە هاوبەشەوە.

پارتی کرێکارانی سۆسیالیست – یۆنان
پارتی کرێکارانی سۆسیالیستی شۆڕشگێڕی – تورکیا
ڕێکخراوی هاوپشتی کرێکاریی – قوبرس
١٦/١٢/٢٠١٩
و. لە ئینگلیزییەوە: ئازاد ئارمان

Socialist Workers Party – Greece (SEK – Sosialistiko Ergatiko Komma) Revolutionary Socialist Workers Party – Turkey (DSİP – Devrimci Sosyalist İşçi Partisi) Workers Solidarity – Cyprus ((Ergatiki Dimokratia

December 16, 2019

کتێــبی کۆمەڵێــک لە تێکســتی گۆرانییەکانی هونەرمەند داریوش

بۆنی گەنم
کۆمەڵێک لە تێکستی گۆرانییەکانی هونەرمەندی ئێرانی بەناوبانگ " داریوش"
ئەکەوێتە بەر دیدی خوێنەر و کتێبخانە کوردییەکان....
وەرگێرانی لە فارسییەوە : پشکۆ ناکام

لەسەر ئەرکی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

بــە پیـنــەو پــەرۆ دۆخەکــە هێــور نابێتەوە … ئەحمەد رەجەب

راپەرینە مەزنەکەی گەلی عێراق پێی خستە سێیەمین مانگ و هەر لە یەکەمین رۆژی ئوکتۆبەر{ تشرینی یەکەم} ی 2019 وە تا ئەمرۆ لە پێناو بنبرکردنی گەندەڵی و نەمانی دەسەڵاتی حزبە ئیسلامییە شیعەکان و بەرزکردنەوەی درۆشمی چاکسازی و گۆرانکاری سیاسی و ئابوری خۆپیشاندانەکان درێژەیان هەیە و پێش دوو هەفتە سەرۆك وەزیران عادل عەبدولمەهدی ناچارکراو دەستی لە کارکێشایەوەو وابریارە سەرۆك کۆمار بەرهەم ساڵح کەسێك بۆ پۆستی سەرۆك وەزیران دەستنیشان بکات.
بەڵام ، خۆپیشاندان دژ بە پشکپشکێنە و شێوازی حوکمی تایفەگەری و گەندەڵی و دزیی و بە هەدردانی سامانی گشتی و زۆرانبازی نابەجێ لە پێناو دەسەڵات لەناو رکابەرەکان هەڵگیرساوە لە کاتێکداجەماوەر پراوێز خراوەو خزمەتگوزاری نییەو بارودۆخی ژیان قورسەو بێکاری و هەژاری زۆرەو، جیاوازی لە هاوڵاتیبوون و دادپەروەری کۆمەڵایەتی بووەتە دیاردەو، بە هۆی جەنجاڵی ژیان و شێوازی ژیانی

ناتەندروستەوە خەڵگ لە رەفتارەكانی تاقمی حزبە ئیسلامییەكانی شیعە بێزارەو، بە دوای یەكێك ئەگەڕێن پۆستی سەرۆك وەزیرانی پێبدرێت ودەستیان ناكەوێت و، بە هەموو شێوەیەك و، بە هەموو پینەو پەڕۆو .هەموو فرت و فێڵێكەوە تاقمی سەرلێشێواو هەوڵئەدەن بۆ ئەوەی لە سەر دەسەڵاتی وڵات بمێننەوە.

بە هۆی بێ ئومێدی و بار گرانی ژیان و، هەڵسوكەوتی حكومەتەكەی عادل عەبدولمەهدی لە گەڵ خۆپیشاندەران و، تەقەكردنی راستەخۆ و كوشتنی ژمارەیەكی زۆرو ترسناك و بریندارکردنی زیاتر لە بیست هەزار خۆپیشاندەرو گرتنی ژمارەیەكی زۆرتر لە گەنجان و پیرو پەككەوتەو بەبێ جیاوازی لە نێوان نێرومێ . پیاوان و ژنان و ئازارو ئەشكەنجەدانیان بڵێسەی ئاگری راپەرینەكەی زیاتر گەش كردو، گەل متمانەی بە حكومەت و پەرلەمان نەماوەو داوا ئەكەن هەرسێ سەرۆكایەتییكە دەست لەكاربكشێننەوەو ئەڵێن كات كوشتن و دواخستنی چارەسەركردنی كێشەكانیش، نیەتی خراپی بەرپرسە باڵاكان ئەسەلمێنێت و، ناتوانن پرسە هەڵپەسێراوەكان چارەسەر بكەن و، داخوازی خۆپیشاندەران جێبەجێ بكەن و ئاواتەكانیان بێننەدی.

سەرانی حزبە ئیسلامییە شیعەكان شڵەژاون و پیش ماوەیەك توانیان كۆبوونەوەیەكی دوانزە حزبی ئەنجام بدەن و، ئەوەی سەیر بوو پارتی و یەكێتی بە فیتی دەرەكی بۆ ئەو كۆبوونەوەیە پەلكێش كران و، كۆبوونەوەكە كرچو كاڵ و بێ سوود بوو، لە هەفتەی رابردوو بە نهێنی هادی عامری لە بلۆكی (فەتح) و فالح فەیاز، راوێژكاری ئاسایشی نیشتمانی، سەرۆكی دەستەی حەشدی شەعبی و سەرۆكی دەزگای ئاسایشی عێراق سەردانی هەولێرو سلێمانی (پارتی و یەكێتی) یان كردو، هەولئەدەن پشتگیری بۆ گەندەڵكاران كۆبكەنەوە بەڵام تا ئێستا شكستیان خواردووەو هیچیان پێ ناكرێ و، دیسانەوە نیازیان وایە یەكێك وەك عادل عەبدولمەهدی بدۆزنەوە و، تا ئێستا بە فیڵ و چەواشەكردن و خوخڵافاندن و بە یارمەتی قاسم سلێمانی و باڵیۆزی ئێران لە بەغدا درێژە بە دەسەڵاتە لەرزۆكە قاودراوەكەیان ئەدەن.

لە پاش گرتن و ئەشكەنجەدان و تەقەكردن و كوشتن و بریندارکردن و رفاندنی رۆژنامەنووس و چالاكەوانان و پەرەسەندنی خۆپیشاندانەكان لە بەغداو شارەكانی ناوەراست و خوارووی عێراق و، بڵاوبوونەوەی هەواڵی راپەرینە گەورەكە لە جیهاندا، وڵاتانی زلهێز وەك ئەمریكاو فەرەنساو ئەڵمانیا و بریتانیا و، مەرجەعییەتی (بۆگەراوە) ی باڵاو پایەبەرزی شیعەكان پشتگیری لە مافە رەواكانی خۆپیشاندەران ئەكەن بەتایبەت لە پاش قەسابخانەكەی شاری ناسرییەو ئەلخەڵانی و وەسبە لە بەغداو، كوشتنی خەڵك لە كەربەلا بە دەمانچەی پێدەنگ و بەرزبوونەوەی ژمارەی شەهیدان.

سەیرە گەندەڵکاران وەك نوری المالكی کە مووچەی کوردستانی بری و لوتبەرزەکەی حەشدی شەعبی هادی العامری و هاوشێوەکانیان باسی چاكسازی ئەکەن و بە فەرمانی ئێران کەسانی نەشیاو بۆ پۆستی سەرۆك وەزیران دەستنیشان ئەکەن و، یەکێك لەو ناوانە گەندەڵکار محەمەد شیاع ئەلسودانییە و، خۆپیشاندەران لە گەڵ بیستنی ناوەکەی وێنەیەکیان لە گۆڕەپانی ئازادی { التحریر} هەڵواسی و لە سەریان نووسیبوو (محەمەد شیاع السودانی) گەندەڵە و هەر زوو ماڵەکەیان لە شاری عمارە (میسان) سووتاند.

گەندەڵکاران و ئێران بە ئاشکەرا بە پینەو پەرۆ خەریکن هەمان سیناریۆکەی عادل عەبدولمەهدی دووبارە بکەنەوەو، خۆپیشادەران بە راست و رەوان لە دیداریاندا لە گەڵ سەرۆك کومار بەرهەم ساڵح لە گەڵ کەسێکن خۆیان دەستنیشانی بکەن و نایانەوێت ئێران و پەرلەمان خەڵك بۆ پۆستی سەرۆك وەزیران دابنێن و، هەموو لایەك ئەزانێت بەرهەم ساڵح لە ژێر فشاردایە و، پێویستە بوێرانە ناو کەسێکی نیشتمانپەروەرو دەستپاك وگونجاو بێت لە گەڵ خواستی خۆپیشاندەران دەستنیشان بکات.

ئەبێ پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان پشتگیری لە گەندەڵکاران نەکەن و، ئەوەش بزانن لە کوردستان حزب و بزوتنەوەو رێکخراوی تر هەیەو، نابێ بەبێ ریکەوتن لە گەڵ ئەو حزب و توێژانە بە فشاری دەستی دەرەکی بچنە پاڵ مالکی وعامری و عەبادی و، هاوشێوەکانیان و، جێی راستەقینەی حزبە کوردستانییەکان بەرگرییە لە مافی رەوای خەڵك و نەفرەتکردنە لە خوێنرشتن.

بەرهەم ساڵح لیستێك ناوی لایە بە هیچ شێوەیەك جێی رەزامەندی خۆپیشاندەران نییەو ، هەموو هەوڵێك لەلایەن سەرکردە گەندەڵەکان و ئێران ئەدرێت بۆ ئەوەی یەکێك لەو ناوانە پۆستی سەرۆك وەزیران وەربگرێت و، لیستەکە بریتییە لە : محەمەد شیاع السودانی، ئەسعەد العیدانی و مستەفا الکازمی و،هەروا دوکتۆر بەرهەم ناوی دادوەر { رائید جوحی} لەلایەن خۆپیشاندەرانەوە پێگەیشتووە و، دیارە بەمنزیکانە ناوی پاڵێوراو لەلایەن سەرۆککۆمارەوە دیاری ئەکرێت.

16/12/2019

چیرۆک بۆ منداڵان.. خەونی کوردستان … رۆزا شوان

مریەم کچۆڵەیەکی کوردی جوانکیلە و زیرەک و ڕووخۆشە، لە نەرویج لەدایکبووە. دایک و باوکی لە ماڵەوە هەر بە زمانی شیرینی کوردی لەگەڵیدا دەدوێن. بۆیە بە باشی کوردی دەزانێت، لە باخچەی منداڵانیشدا فێری زمانی نەرویجی بووە.

پار مریەم شەش ساڵان بوو، لە بەهاردا لەگەڵ دایک و باوکیدا، بۆ سەردانی بۆ ماوەی سێ هەفتە هاتنەوە بۆ شاری سلێمانی لە باشووری کوردستان، کە کەسوکاری دایک و باوکی لەم شارەدان. کەسوکاری دایکی و باوکی ناسی. بە گەڕان و سەیرانیش بردیان بۆ گەلێ شوێنی کوردستان. مریەم بە جوانی دیمەنە جوان و قەشەنگەکانی کوردستان و بە گوڵ و گوڵزاری جوان و بەنخەشی بەهاری کوردستان زۆر سەرسام بوو.

مریەم ئێستا تەمەنی حەوت ساڵە، لە پۆلی یەکەمی قوتابخانەی بنەڕەتی دایە.

دایکی لە ماڵەوەدا، لە نێو خانە شووشەییەکانی رەفتەکانی چێشتخانەکەیاندا، کۆمەڵێک شووشەی بچووکی ریزکردوون، کە پڕن، لە کاری و لە بەهاراتی بریانی و کفتە و شفتە و یاپراغ و جاترە بە ناو نەکاو و بیبەری تیژ و زەردەچێوە و چەندین ئاڵەت و بەهاراتی تر.. کە بەتاڵ بوونایە دووبارە پڕی دەکردنەوە..

لەسەر پارچە کاغەزیش بە کوردی ناوی یەک بە یەکی بەهاراتەکانی نووسیوون.. ئەوەی کە سەرنجی مریەمی راکێشا ئەو شووشەیە بوو، کە دایکی بە جیا لە نێو خانەیەکی رەفتەکاندا دایان بوو، لەسەریشی نووسیبوو. مریەم وایدەزانی کە ئەوەش جۆرێکە لە بەهاراتی چێش، بەڵام نەیبینی کە بە یەک جارێیش دایکی ئەوەی لەو شووشەیە دایە بەکاربهێنێت.

مریەم: دایکە ئەو شووشە بە تەنیایە، چ بەهاراتێکی تێدایە؟ بۆ بەکاری ناهێنیت؟

دایکی (بە زەردەخەنەیەکی ناسکەوە): مریەم گیان ئەو شووشەیە خەونی تێدایە.

مریەم (بە پێکەنین و سەرسامییەوە): خەونی تێدایە؟!

دایکی: بەڵێ.. خەونی کوردستانی تێدایە.

مریەم (هێندەی تر سەری سوڕما): خەونی کوردستان؟! ئەی لە نەرویج خەون نییە؟

دایکی: بەڵێ کچە شیرینەکەم، لێرە و لە هەموو وڵاتێکدا خۆی هەیە.
مریەم: کەواتە خۆڵی کوردستانت بۆچییە؟
دایکی: ئەم پرسیارەتم پێخۆشە. مریەم گیان، من و باوکت لە کوردستان لەدایک بووین. لە کوردستان گەش و پەروەردە بووین و گەورە بووین، هەوای کوردستانمان هەڵمژی، ئاوی کوردستانمان خواردەوە، لە بەروبوومی خاکی کوردستانمان خوارد.
بۆیە کوردستان و هەموو شتێکی کوردستانمان لا پیرۆزە. کوردستان نیشتمانی یەکەمی ئێمەیە، زۆر خۆشمان دەوێ و لامان شیرینە، هەمیشە لە بیرمانە و لە ناو دڵمان دایە.
مریەم: ئەمانە تێگەیشتم، ئەی ئەو خۆڵەی کوردستانتان بۆ لەوێ داناوە؟
دایکی: تا ڕۆژانە بیبینین و هەمیشە کوردستان لە بیر و خەیاڵ و بەرچاومان بێت.
مریەم: لە ئێمەوە کوردستان نیشتمانی یەکەمی منیشە، خۆشم دەوێت، ئەو خۆڵەشم خۆشدەوێت.
دایکی (لە باوەشی کرد و سی و چوار ماچی کرد): دەمخۆش کچە ژیر و زیرەکم.

ڕەزا شوان
نەرویج: ٢٠١٩

کورتەنامەی شیعریی .. ڕستی دەهەم ... فەتاح حەسەن

دووری، نابێتە مایەی دابڕان
وەلێ بێدەنگی .. با.

ڕەشەبا زیندووە
ئەی ئەوە نییە لورەی دێت.
دەریا زیندووە

گوێ بۆ شەپۆلەکانی راد□بر□
منیش زیندوم
گوێ لە ناڵەی دڵم بگرە

دڵم وا ڕا هێناوە بەبینینی تۆ،
زیکر بکا و حاڵي لێبێ ..
کە، تۆ نەبینم،
زیکری چی و حاڵی چی؟!

ترپەی دڵی من و
تەپڵی دەروێش
هێزی ڕاکێشانی زەوی و مانگە.

ئەلزهایمەر ناخۆش نییە
بەومەرجەی
خۆشەویستەکەت لەبیرنەکەی.

من، ناتوانم کە، پێتبڵێم
خوات لەگەڵبێ بەیەکجاریی.. نا
وەلێ کە، خۆت دەیڵێی
ئای، کە ل□ پشتەوە جوانی.

هەرکات زانیت
کەسێك هەیە و
لەمن زیاتر خۆشیدەوێیت،
بێ منەت بە، لەبیرمکە.

فەتاح حەسەن
دانیمارك / ڤالبی

2018

.

بێوازی … عارف کوردە

وەڕسم.. وەڕس
نا توانم مانشێتی ڕۆژنامەکانیش
بخوێنمەوەو
گوێ لە هەواڵەکانیش ناگرم
جیهان خێوەتگەیەکە
بای ڕێکخراوەکان
ونجڕ ونجڕی کردووەو
شەقە شەقیەتی..
لەو فریشتەیەش بێزارم
دوو چرا لەسەر شانیەتی و
دێ بۆ لام و منیش،
دەچمەوە ژێر نوێنەکەم و
نامەوێ بە ئاگابێمەوە
غەریبی،
ل□ تەونی جانجڵۆکەیەکدا
لولی داوم و
خەمەکان دەمکرۆژن و
دەمکەن بە بنێشتی دارەبەن و
دەمجاون..، خۆ کاڕێژەیان
هیلاک نا بێ
ئەوان سیرمەی بێ ڕوویین
نە پێناسەیان هەیە
نە بنەچەو ناسنامە
لە منداڵدانی سیاسەتەوە
لەدایک بوون
ناوکیان بەچەقۆی
گەمەی سەر مێزوو
پێکی شەوانەوە بڕاوە

سلسار بێلا جانگیانا
دێتەخوارێ و
وێنەی شەقامێکی نووستوو
بۆ تەوێڵیانەوەیەو
مەمە کۆتەیێک لەوەکانی قەیشاوەو
لەنێو سەرەنویلکدا فڕێدراوەو
کسەکێک پاسەوانی دەکات
لەترسی دایک و باوکەکان..
بڕوازم.. بڕواز
دەمەوێ لەم جیهانە پڕوپوچەدا،
لەشەقەی باڵ بدەم.

جۆر و شێوەکانی بوونی کاریکاتێر لە ڕۆژنامەگەریدا (بەشی 8)… هەندرێن خۆشناو

وێنەی کاریکاتێریی دەتوانێت لە ڕۆژنامەگەری خولاودا بە چەندین شێوەی جیاوازەوە بوونی هەبێت، بە گوێرەی ئامانجە دیاریکراوەکانی یان ئاماژە زۆرەکانی ترەوە، لە نێو ئەو شێوانەشەوە دەتوانین باس لەم شێوانەی خوارەوە بکەین: 1- گۆشەی سەربەخۆ. 2- کاریکاتێری بڵاوکراوە لە گۆشەیەکی ڕۆژنامەوانی تردا. 3- کاریکاتێری وەرگیراو لە ڕۆژنامەیەکی دیکە. 4- کاریکاتێری بەرگ لە گۆڤارەکاندا. 5- ئەو کاریکاتێرەی دەبێتە سیمبولێك (لۆگۆ) بۆ بڵاوکراوەکە. 6- ئەو کاریکاتێرەی هاوشانە لەگەڵ ناونیشانی گۆشەیەکی دیاریکراودا. 7- چیرۆکە کاریکاتێر (کۆمیکس).

8- کاریکاتێری ئاوێتە (زنجیرە):

کاریکاتێری ئاوێتە ئەو کاریکاتێرەیە کە لە چەند وێنەیەکی کاریکاتێری پێکدێت، لە چوار پێنج وێنە تێناپەڕێت، هەر هەموویان بەرەوپێشەوەچوونی ڕووداوێك پێکدێنن، لەوانەیە وا بێتەپێش چاو کە کاریکاتێری ئاوێتە جیاوازی نەبێت لەگەڵ کاریکاتێری کۆمیکس، بەڵام

ئەگەر تەماشای بکەین جیاوازیەکی گەورە دەبینینەوە، ئەویش ئەوەیە کە کاریکاتێری کۆمیکس زۆرجار هاوشانە لەگەڵ دەقی چیرۆکێکی ئەدەبیدا، دەگمەنیشە ئەگەر کاریکاتێرێکی پوختی تێدا ببینینەوە وەکو ئەو نمونەیەی کاریکاتێرەکانی هونەرمەند (هێرلۆف بیدسترپ) کە باسمان کرد.

بەڵام کاریکاتێری ئاوێتە کاریکاتێرێکی پوختە. هێنینەوە چیرۆکیانەکەی کورت و پوختە، بۆ گەیاندنی بیرۆکەیەکی کۆمیدیانە بۆ بینەر، زۆرجاریش دەقی ئەدەبی تێدا بەکارنایەت و بەتاڵە لە سەرکەوتی درامایی، بۆ بەراوردکردن لە نێوان هەردوو شێوەدا، تابلۆیەکی (هێرلۆف بیدسترپ) دێنینەوە و بەراوردی دەکەین لەگەڵ کاریکاتێرەکەی پێشوو، لەم کاریکاتێرەیدا هێنینەوەی چیرۆکیانە وونە، کاریکاتێریستەکە قایلە بە تێبینیکردنی بیرۆکەیەکی کۆمیدیانە و پێشی دەخات لە قۆناغی ماقوڵەوە بۆ ناماقوڵ، هونەرمەند بە بیرۆکەیەکی زۆر ئاسایی دەست پێدەکات کە شتێکی وای تێدانیە کە ببێتە هۆی وروژاندنی گاڵتەجاڕی یان سەرسوڕمان، نیگارکێشێك کەلوپەلی خۆی هەڵدەگرێت و بەدوای شتێکدا دەگەڕێت کە وێنەی بکێشێت، لە باکگراوندی کاریکاتێرەکەش دیمەنێکی سروشتی هەیە کە وێنەی خانوویەکی لادێیی لەخۆدەگرێت، لە قۆناغی دووەم و سێیەمیشدا، هیچ شتێکی سەرسوڕهێنەریان تێدانیە، نیگارکێشەکە بەردەوامە لە وێنەکێشانی خانووەکەی و چەندی شتێکی بۆ زیاددەکات لە تابلۆکەیدا، سەرسوڕمانەکە کاتێك ڕوودەدات کە نیگارکێشەکە لە نیگارکردنی خانووەکە تەواودەبێت و تابلۆکەی هەڵدەگرێت و دەڕوات، خانووەکە دەچێتە سەر تابلۆکە و لە شوێنی خۆیدا نامێنێت. بەم شێوەیە هەر سێ کاریکاتێر کێشراون بۆ هێنانەدی پێشکەوتنێکی ئاسایی بۆ بیرۆکەیەك، لە قۆناغی چوارەم وکۆتاییدا لەناکاو ڕێڕەوێکی جیاوازی دەداتێ کە ببێتە هۆی نانەوەی سەرسوڕمان و پێکەنین.
بەڵام لە کاریکاتێری یەکەمدا دەتوانین بە شێوەی دەقێکی ئەدەبی دایڕێژینەوە بەم شیوەیە، قەشەیەکی ڕێبوار ژنێکی جوانی لەبەرانبەردا دانیشتووە و گۆڤارێك دەخوێنێتەوە، قەشەکەش کتێبی ئینجیل دەخوێنێتەوە، بەڵام چاوی بە قاچەکانی ژنەکە دەکەوێت، بۆئەوەی لاواز نەبێت بەرانبەر بەم فریودانە، ڕووی وەردەگێڕێت و دەموچاوی بە کتێبەکە دادەپۆشێت، بەڵام بەبێ ویستی خۆی چاوەکانی دووبارە بەلای قاچی ژنەکە وەردەگەڕێن، کە ئەمجارە جلەکەی زیاتر لەسەر قاچەکانی لاچووە، لە دوایدا قەشەکە ڕادەستی ئەم فریودانە دەبێت، کتێبەکە لەسەر دەموچاوی لادەبات و تەماشای قاچەکانی ژنەکە دەکات، ژنەکەش زیاتر جلەکەی لەسەر قاچەکانی لادەبات تا زیاتر

بەدەرکەون، قەشەکەش کتێبەکە دادەخات و وەلاوەی دەنێت و بەشەرمەوە تەماشای قاچەکانی دەکات، و تەماشاکردنەکە بەدیقەتتر دەبێت، و ڕادەست دەبێت و ڕێ بەخۆی دەدات دەستبازی بە قاچەکانی ژنەکەوە بکات، کاتێك کە ژنەکە گۆڤارەکە لادەدات کە دەموچاوی پێشیبوو، بۆ قەشەکە دەردەکەوێت ئەوەی کە گۆڤارەکەی دەخوێندەوە ژن نەبوو بەڵکو ئیبلیس بوو، بۆیە ئەویش دەست بە پاڕانەوە لە خوا دەکات و داوای لێخۆشبوون دەکات.

ئەم کاریکاتێرە بۆی هەیە ببێتە دەقێکی ئەدەبی، بەڵام کاریکاتێرەکەی پێشتر تەنیا یەك بیرۆکەیە، وێنە بەکاردێنێت بۆ ئامادەکاری بۆ پێشوازیکردن لە بیرۆکەکە بە کاریگەرییەکی زیاتر، بەڵام لە کاریکاتێری یەکەمدا چەندین حاڵەتی مرۆڤایەتی دەبینین، کە هێنینەوەی چیرۆکەکە پێکدێنن، لە سەرەتادا بینینێکی سەرەڕێ، بووە هۆی بینینێکی وروژێنەر دوایی ڕەتکردنەوە و بەرەنگاربوونەوە و دوودڵی و ڕاڕایی و چەندوچۆنیکردن و ڕادەستبوون و دوودڵی لە بڕیاردان و جێبەجێکردنی بڕیارەکە و دوایی سەرسوڕمان و هەژان و لە کۆتاییشدا پەشیمانی و تۆبەکردن، کاریکاتێری ئاوێتە (زنجیرە) لەوانەیە لە دوو وێنە پێکبێت، لەوانەشە لە سێ وێنە پێکبێت وەکو کاریکاتێرەکەی هونەرمەند (عەلی فەرزات)، یان زیاتر وەکو کاریکاتێرەکانی هونەرمەند بیدسترپ. ئەم جۆرە کاریکاتێرانەش گونجاون بۆ مادەیەکی ڕۆژنامەوانی سەربەخۆ، لەگەڵ کاریکاتێری گونجاو بۆ گۆشەی سەربەخۆ هیچ جیاوازییەکیان نیە، تەنیا ئەوە نەبێت کە لە چەند وێنەیەکی کاریکاتێریی پێکهاتوون.

هەندرێن خۆشناو

دوو هاوینی گەرمی شانۆی کورد! هاوینی ١٩٤٣ و هاوینی ١٩٧٩

برایم فەڕۆشی

هاوینی ئەمساڵ ٢٠١٩ ی زایینی، حەفتاوشەش ساڵ لە پێشکەشکردنی "نمایشی" دایکی نیشتمان، بەرهەمی لاوانی کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد لە

مەهاباد و چل ساڵ لە شانۆنامەی "مانگرتن" بەرهەمی "تیپی شانۆی لاوی بۆکان" تێپەڕیوە. زۆربەی دەورگێڕان و کاربەدەستانی ڕووداوی یەکەم و تەنانەت بینەرانی "دایکی نیشتمان" و بەشێک لە شانۆگێڕانی شانۆی دووهەم نەماون و تۆزی مێژوویان لە سەر نیشتووە و ڕەنگە لە بیرچووبێتنەوە، کە نابێ وابێ!

" دوای مانگی خەرمانان(شەهریوەر)ی ١٣٢٠(١٩٤١ زایینی) و پاش نەمانی دەسەڵاتداریەتی ڕژێمی ڕەزاشا لە ئێران، جوڵانەوەی ڕووناکبیری لە مەڵبەندی موکریان بە تایبەت لە مەهاباد پەرەدەستێنێ.

پێکهاتنی کۆمەڵەی ژ.ك لە ٢٥/٦/١٣٢١(١٦/٩/١٩٤٢)، پێکهاتنی ڕێکخراوی لاوانی کورد، بوونی کۆڕ وکۆمەڵی ئەدەبی، دەرچوونی گۆواری «نیشتمان›› لە مانگی مای ١٩٤٣، بەستنی کۆنگرەی «کۆمەلەی ژ.ك›› بە بەشداری ١٠٠ کەس لە شاری مەهاباد هەر لە ساڵی ١٩٤٣، هەمووی ئەوانە بە تێکڕا سەردەمێکی نوێی ڕووناکبیری دەنوێنن. پەرەپێدانی کاری تەبلیغی و ئاگادارکردنی هەرچی زۆرتری خەڵك بەشێك لە ئامانجەکانی ئەم کۆنگرەیە بوو. بیری پێشکەشکردنی شانۆ لەم چوارچێوەدا دێتە گۆڕێ".

لە ڕۆژی پێشکێشکردنی شانۆنامەکە قازی محەممەد دەبێژێ: « ئەوە شتێکی تەبلیغیە بۆمیللەتی کورد، وەك ئەوە وایە ئەمن بچمە سەر سەحنەو قسە بۆ خەڵك بکەم. بەڵام نمایش دەتوانێ تەئسیری لە قسەکردنی کەسێکی وەك من زیاتر بێ، جابۆیە دەبێ نمایشەکە زۆر جوان لە بەر بکەن و تەمرینی لە سەر بکەن››. (کورتەیەک لە مێژووی دایکی نیشتمان- گۆواری گزینگ)

لە پاش ئەم ڕووداوە، نە لە شاری مەهاباد و نە هیچ شارێکی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، زمانی کوردی لە شانۆ و بۆ شانۆ بەکارنەهێندرا و نووسین و خوێندن و چاپی کتێب و کاری هونەریی بە زمانی کوردی یاساخ بوو، تەنیا شوێن کە زمانی کوردی بەکار دەهێندرا، ڕادیۆ بوو، کە ئەوە مێژووی خۆی هەیە، بە تایبەت لە بواری شانۆنامەی ڕادیۆیی!

لە دوا مانگەکانی کۆتایی ڕژیمی شاهەنشاهی تیپی شانۆی لاوی بۆکان کە تا ئەو کاتە بابەتی سیاسی- کۆمەڵایەتی کۆمەڵگای کوردستانی، لە تەی شانۆنامە بە زمانی فارسی پێشکەش دەکرد، پڕۆژەی شانۆنامەی کوردیی هێنایە ئاراوە. یەکەم شانۆنامە "مانگرتن" بوو کە لە باشووری کوردستانەوە گەیشتبووە دەست بەرپرسانی شانۆی لاو.

شانۆنامەی مانگرتن، بەرهەمێکی هونەریی، سیاسی، کۆمەلایەتی و فکریی

بوو. مێژووی ئەم شانۆنامەیە ئاوا باس کراوە: " ساڵی ٥٨(هاوینی١٩٧٩) یەکەم شانۆی کوردی مانگرتن نووسینی عەبدولڕەحمان زەنگەنە، ئامادەی پێشکەشکردن کرا!. مانگرتن بەسەرهاتی کرێکارانی نەوتی شاری کەرکوك دەگێڕێتەوە.

ئەم شانۆنامەیە بۆماوەی چەند شەو لە شارەکانی سنە، سەقز، بۆکان، مەهاباد، پیرانشار(خانێ) پێشکەشکرا. پێشکەشکردنی مانگرتن لە شاری سنە هاوکات بوو لە گەڵ هاتنی ئەرتەش لە ڕۆژی ٢٧/٠٥/١٣٥٨ کە ڕۆژی دوایە جیهاد دژی خەڵکی کورد لە لایەن خومەینیەوە ڕاگەێندرا."
(پێنجا ساڵ نمایش و شانۆی بۆکان)
" دەرهێنەری شانۆی مانگرتن برایم فەرشی بوو، دەورگێڕەکان بریتی بوون لە: محەمەد معمارزادە، مەنسور مەرزەنگی، عەلی مەحموودی، قادر سەرشین، جەعفەر مەولودپوور، ڕەحیم بەهرامزادە، سمایل یۆسفی، سالح سالحی، ئەبو عەبدوڵاپوور، ئەسعەد حوسێنی، محەمەد فاروقی، خالید حەیدەری، جەعفەر بابامیری، سولەیمان فەڵشی و کەسانێك لە شانۆگێڕانی شارەکانی تری کوردستان." (پێنجا ساڵ…)
" پێشوازی لەم شانۆیە لە هەموو شارەکان وێنەێکی گشتی خواست و ویستی خەڵکی دەردەخست بە رانبەر بە کولتورو زمانی خۆیان. لە شاری سەقز کاتێك داوای لێبوردنمان لە بینەران دەکرد لە مەڕ کەم وکورتی شانۆکە، کابراێکی تەمەن ساڵ هەستایە سەرپێ و چاو پڕ لە فرمێسك وتی: " نا ڕۆڵەکانم ئێوە نابێ داوای لێبووردن بکەن، ئێمە بە دڵ سپاسی ئێوە دەکەین، ئێوە هەستێکتان لە ئێمەدا زینددوکردەوە کە زۆر ساڵە پێشێل کراوە. ئەمن زیاتر لە سی ساڵە ماموستای فێرگەکانم، لە خۆشم شەرم دەکەم کە ناتوانم بە کوردی بنووسم و بخوێنمەوە!" ئەم هەستە لە هەموو شارەکان بەرچاو بوو.
لەو شارانە زیاتر لە دەهەزار کەس بینەری مانگرتن بوون." (پێنجا ساڵ…)
تیپی شانۆی لاو لێ ساڵی ١٩٧٢ لێ شاری بۆکان پێک هات و هێتا ساڵی ١٩٨٠ یێک لێ تیپێکانی شانۆ بوو، کێ لێ ژیانی هونێریی، کۆمێڵایێتی و سیاسی ڕۆژهێڵاتی کوردستان دێوری گێڕا و تایبێت بۆ شارێک نێبوو.
جگێ لێ شانۆنامێی "خودموختاری یانی چی؟" یێک لێو بێرهێمانێ بوو، کێ " لە زستانی ١٩٨٠ لە شارەکانی سنە، سەقز، بۆکان، مەهاباد و پیرانشار پێشکەش کرا. خودموختاری یانی چی لە سەر ڕێ و شوێنی بەیتی کوردی نووسرابوو و فورم و دارشتن و شێوەی ئاخافتن و پێشکەشکردن بە لە بەرچاوگرتنی تایبەتمەندیەکانی "بەیت" بوو، ڕاوی لە گەڵ بینەران دەکەوێتە گفت و گۆ.

ئەم شانۆنامەیە، کوردێك دەنوێنێ کە لەو هەموو خودموختاریە ڕەنگاوڕەنگەی گرووپەکانی سیاسی سەرەگێژەی گرتووە! ئەم شانۆیە بە گەرمی لە لایەن خەڵکەوە وەرگیرا و دەکرێ خۆدموختاری یانی چی بە یەکەم تێکستی شانۆیی کوردی لە رۆژهەڵاتی کوردستان بە شێوەی نوێ و لە سەر پایەی دڕامای کۆنی کوردی چاولێکرێ. هەموو بەشەکانی شانۆ وەك موسـیقا،جلوبەرگ کـوردی بـوون و شێـوەی کـایە و جـولەی شانۆگێڕەکانیش بە پێی لە بەرچاوگرتنی تایبەتمەندیەکانی ژیانی کوردەواری بوو. خودموختاری یانی چی سەرەتای تاقیکردنەوەیکی نوێی شانۆی کوردی بوو لە رۆژهەڵاتی وڵات، کە دامرکایەوە.”

ئەویـــن دەســـپێکی ژیـــنە ... پشتیوان ئەنوەر

بوون و نەبوون، بوون بەیەک بە تەنها عەدەم هەبوو. فریشتەکان بەهەمـوو جێگـا یەک بڵـاوبوونەوە. فریشتەکـان فەرمـانبەربوون، تـا پەیامی خودا لەبارەگای بڵندی خۆیەوە بەهەموو خەڵکی بگەیەنن.

ئا لەوێدا لەکارگەی ئافراندندا “ئادەم” هاتەبوو.

لەو شەوانەی کە لە ئاسمان ئەستێرە دادەبارێ! میواندارییەکی ڕووحی دەکەن.

لەو دەشتە خـوێنـینەدا سـەرسام دەبێ، ڕێبـوار ئاسـا لە پەنجەرەی شەمەندەفەرێکەوە

بەگوڵێک ساڵی نوێ بەیەخەوە دەکەن. ئا لەم ساتەدا! هەست دەکات کە، لە هەموو کاتێک زیاتر و

دژوارتـر لە هەمـوو شـوێنێک لەم هاوسـەنگییە گەورەیەدا، سـروشت دووچاری کێبڕکێمـان دەکـا. ئێمەش نـاتەواوین، هەسـت بە تەنهـایی دەکەین. چ ڕەنجێکە ئادەمە..؟!

چ ڕەنجێکە بەتەنها بەسەربردنی جێژەکان؟

چ نەشیاوییەکە بە تەنها بینینی جوانییەکان؟

چەند ئازار بەخشە! بەتەنها خۆشبەختبوون. لە بەهەشت “تەنیابوون” سەختترە لەکوێری. لە بەهەشت چۆن دەتوانین بەبێ هاودەمێک بین؟ سێبەری خۆشی دڵنشین ماڵی ئارامی و دڵڕفین، جۆشی بەردەوامی ژیان چۆن دەکرێ بێ هاودەم بێ؟

خودا بۆ “ئادەم” هاودەمێکی ئافراند، تا لەڕێگەیانەوە زەوی ئاوێتە
بکات لە ئەوینی ئیلاهی خودا.خۆی خۆشویست، ویستی جوانی خۆی نیشانی
مرۆڤ بدات. بۆیە دەستپێکی بوون، دەستپێکی ژین “ئەوینە” ئێمە
بەعیشقەوە لەدایک دەبین. لێرەن تا لەهەوای خۆشەویستیدا بژێینەوە.
جوانی دەستی کردگار بووە عەشق! بەردەوامی ژیان، ئێمە لێرەین
عەوداڵی شوێنێکین بۆ پشووی ڕووح، عەوداڵی کەسێکین بۆ ئاوێتەبوونی
ڕوحمان، ئێمە لێرەین بەشوێن کەسێک دەگەڕێین، تا لەسایەی هەموو
دونیا بڕازێنینەوە.
بتوانین مامەڵە لەگ□□ □وحیدا بکەین پێش ئەوەی دەست لەجەستەی
بدەین، دەست لەڕوحی بدەین. وەک مەحوی فەرمووی”یەکێ عەشق بەخوو،
یەکێ طالبی ڕوو، یەکێ مەجبووری بوو، یەکێ مایلی ڕەنگ”
ئەبێ شەیدای ڕووح بین، نەک چاوەکانی و تێکۆشان لەپێناو کردنەوەی
قۆپچەی کراسەکەی.
تەنها مرۆڤە گەورەکان نرخی گشت شتێک دەزانن. هەموو نیگایەکی
شەرمن، هەموو بزەیەکی لێوە ئەفسوناوییەکانی خەندەیەکی ئەرخەوانی
دەزانن.
ئەوان دەزانن کردگار چ خەڵاتێکی کردوون، بۆیە هەر وەختێ گەیشتن
بەئەوینی هاودەمی ڕووحی خۆیان. بۆساتێک فەرامۆشی ناکەن. وەک چۆن
مەحوی فەرمووی:
(شوکر تۆ لەفکرم ناچی، ئەگەرچی من لەفکرت چووم.
لەمن غائیب نەبێ تۆ بەسمە با من بم لەتۆ غائیب)
بەلێ ئێمە وێلی هاودەمی ڕووحین، شەیدای گوڵاوین نەک گوڵ، ئەگەر
چی سەرەتا پێستی دڵبردە سەرەنجت ڕادەکێشێت، بەڵام بەتەنها تەماشا
کردنی ڕووکەشی دڵبردە ناگەین بە ئەوین و ئاوێزانبوونی عەشق. وەلێ
لەسەر ئەم جەستە سپی و نەرمۆلەیەوە ڕووحێک بوونی هەیە، ئەوە
ئێمەین کە، ناتوانین بیبینین و ئاشنای ڕووحمان بکەین. ئەوینی لەم
چەشنە بۆ هاوچەشنێکی خۆمان ئەوەندە مەزنە، بەشێوەیەک گەیشتن بە
ئاوێزانبوونی لەگەڵ دڵبردە وات لێدەکا گشت ساتێ عەوداڵی بیت. وەک
چۆن نالی فەرمووی:
(یا توربەتێ، یاخوربەتێ، با ڕێبێکشین
هەر مونتەزیرە نالی ئەگەر مرد و ئەگەر ما)
وەک چۆن مەوڵانا ڕومی تەماشی پەرداخەکە دەکات، کەشەڕابی تێدایە.
مەولانا وێلی شەڕابی نێو پەرداخەکەیە، چ سود ئەگەر پەرداخەکە
زێڕبێ و ئاوی نێوی ژەهربێت؟!
من دەزانم گەیشتن بەهاودەمی ڕووح گەلێ سەختە. وەلێ سەختییەکان وا
دەکەن بەردەوام بم.
مەحوی ئاسا:

(لەسەرخۆچوونە، شەیدابوونە، قوڵپەوانە، سوتانە هەتا مردن موحیبەتت ئێشی زۆرە، ڕێزی دەگرم)
ئاخر ناکرێ پەشیمان ببینەوە! دەرکرێ شەیدای نور پشت لەڕوناکی بکات؟
مەگەر دەکرێ سوتاوی ئەوین و عەشقی حەقیقەت دەبردە فەرامۆش بکات؟
مەگەر دەکرێ بە ڕووح بژین؟ ئاخر "دەبردە" سەرچاوەی ڕوح و گیانمانە.

بەیە "ئەوین" هەر لەدەستپێکی ژین هەیە، تەنانەت لە شارستانییەتەکان لە ئایینەکانیشدا ئەوین نکۆلی لێ ناکرێ، وەک (لەشاریستانییەتی یۆناندا، ئاگاپێ، ئیرۆس، فیلیا و ستۆرگ)هەن.
ئاگاپێ:- عەشقی ئیلاهی وەک (ئەفرەدیت خودای خۆشەویستی کوڕی زیوس خودای خوداکان و خودای ئاسمان).
ئیرۆس:- ئەوینی دەبردە.
فیلیا:- ئەوینی هاوڕێ.
ستۆرگ:- ئەوینی دایک و باوک بە جگەر گۆشەکەیان. ★ ★
هەروەها" ئەوین" لەگەڵ ئایینیش هاتۆتە باس کردن. وەک(مەسحی و ئیسلام).
لەمەسیحیدا/ نامەی "پۆڵص"، کە ئاراستەی (تورنسەسەکان) دەکات.
((ئەگەر بەت بە هەموو زمانەکانی دونیا و فریشتەکان بدوێم، بەلام خۆشەویستی نەبێ ئەوا من وەک گرمە گرمی دەهۆڵ و زیڕە زیڕی زۆڕنام.
ئەگەر بەتو بەزمانی خودا بدوێم، بەلام خۆشەویستی نەبێ ئەوا من هیچم. ئەگەر بەتە هەرچی هەمە ببەخشم خۆشەویستی نەبێ ئەوا بێ فائیدەیە.))
★ ★ ★
لەئایینی ئیسلامیش دا ئەوین سێ جۆرن:-
١/ئەوینی باڵا.
٢/ئەوینی ناوەند.
٣/ئەوینی نزم.
١-ئەوینی باڵا/ ئەوینی خودا و پەیامبەرە.
٢-ئەوینی ناوەند/ ئەوینی دروستکراوەکانییەتی.
٣-ئەوینی نزم/ ئەوینی ماڵی دونیا.
لەقورئاندا لە 88 جار خۆشەویستی تەنها یەک ئایەت هەن باسی "ئەوینی ڕەگەز جیاواز "دەکەن ئەویش:

﴿ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ
تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَن نَّفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ

إِنَّا لَنَرَىٰهَا فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ [30]
دەستەیەك لە ژنانی شار (بە تەشەرەوە) وتیان: ژنەکەی عەزیزی (میسر) دەیەوێ (هەوڵ دەدا) لەگەڵ غوڵامەکەی داوێن پیسی بکات. بەڕاستی خۆشەویستی (ئەو غوڵامە) چووەتە ناو پەردەی دڵی بەڕاستی ئێمە ئەو (ژنە) دەبینین لە گومڕاییەکی ڕوون دایە، چونکە نەدەبوو لەگەڵ خزمەتکارەکەی کارێکی وا بکات.

لەم دەقەیەدا دەبینین کە خودا فەرموویەتی: خۆشەویستی لە قوڵای دڵەوە دێت.

لە ئاینی ئیسلام مەرج هەن بۆ خۆشەویستی وەک:
١/لە چوارچێوەی دەستووری ئاین.
٢/بەوەفا بوون.
٣/شاردنەوە (باس نەکردن).
٤/ڕاستگۆیی.
٥/ئارام گرتن.
ابن حزم دەڵێ: ئەوین بەهۆی شکۆمەندییەوە وردن، بۆیە وەسف ناکرێ.
هەروەها "لەڕووی زانستیشەوە" کۆمەڵێک تیۆری هەن باس لە ئەوین دەکەن وەک:
★تیۆرییە خۆشەویستییەکان.
١-فیسۆلۆژی:-
بەگوێرەی تیۆری فیسۆلۆژی، گۆڕانکاری هۆرمۆنەکانی (ئۆکسی تۆسین)، ماددەی ئەبنفرین لە لەشی مرۆڤ زیاد دەکات، لەوەختی سەرسام بوون بەکەسێ دەبێتە هۆی (گرژبوونی دەمارەکان، ترپەکانی دڵ زیاد دەبن، خێرایی هەناسەدان، سوربوونی پێست).
هەندێ لەزاناکان پێیان وایە، کە "ئەوین" بەهۆی هەندێ کۆمەڵەخانە، کە لە مێشکدا هەن پێیان دەوترێ(سیناپس) واتە: بنکەی هەستیاری سۆزەکان، کە دەکەونە بەشی دواوەی مێشک پێیان دەوترێ (چالی ژێرچاو)لەژێر هایپۆپلاموس.

هەندێکی تر بڕوایان وایە (35) شوێن لە مێشک داهەن، کە بە هەموو لەش بەستراونەتەوە گوێزەرەوەی هەستەکانن. هەروەها هۆرمۆنی(NGF)، کە بەرپرسە لە مانەوەی هەستەکان بەرامبەر مرۆڤ.

٢- سێگۆشەی ئەوین:-
سێگۆشەی ئەوین ناسراوە بە (سترنبرگ)، کە ئەوین دەکاتە سێ بەش (سۆزداری، حەز و پابەندبوون)
بەگوێرەی تیۆرییەکە ئەبێ ئەوین هەرسێک لەمانەی تیابێت.

sternbegrg p.92-93*

٣-جان لی:-

بەگوێرەی ئەم تیۆرەیە ئەوینی سەرەکی پێک دێت لە سێ بەش وەک:

١/ئەوین بە هاوچەشنەکی دیاری کراو.

٢/ئەوین بە یاری.

٣/ئەوین بە هاوڕێ.

/http://www.psychology.about.com ٭

٤- ئیرک فرۆم:-

فرۆم پێی وایە ئەوین پێک دێت لە چوار بەش وەک:

١/سەرنجدان و بە ئاگابوون.

٢/بەرپرسیارێتی.

٣/ڕێزگرتن.

٤/دانایی.

هەروەها فرۆم پێی وایە ئەوین بەدوو بەش دەناسرێتەوە ئەوانیش وەک:

١/پەیوەندی قولی نێوان هەردوولا.

٢/شادی.

بەدرێژای باسەکە هەست دەکەین گەیشتووین بە گرینگی ئەوین، هیچ شتێک نییە نکۆڵی لە قەشەنگی ئەوین بکات، چونکە ئەوین هەوێنی ژینە، ڕێگایەکە بە گەیشتن بە باڵایی و لوتکەی کامڵ بوون و جوانبینی ژیان و ئاسودەگی لەژێر چەتری ئەویندا.

وەک چۆن مەولانای ڕۆمی فەرمووی: ئەگەر ئەوین بچێتە نێوناخی کێوەکان ئەوان دەهەژێن و لەخۆشەویستی دەکەونە سەما.

بۆیە هەنگاونانی دڵ بە ئاوەزانی ڕووح گەشتێکی شکۆدارە بەرەو گەیشتن بە هەموو هیوا و ئاواتەکانی دڵ، چونکە گەیشتن بە دڵبردە خودی ئەوینە سەرچاوەی هەموو کەیفسازبوونێکە، دووری ڕێگای و ئازارەکانی گرینگ نییە.

وەک مەحوی فەرمووی: دەزانم بادیەی عیشق خەتەرناکە کەچی هەرچووم، ئەگەر مام ئەگەر چووم،

لەبەر ئەمەشە کە ئەوین ئاسن نەرم دەکات بەرد دەتاوێنێتەوە.

ئەو ئەوینەی ئاوەزانی ڕوحی دڵبردە بوو هەرگیز خۆری ئاوا نابێت.

چاکسازی یان فێڵبازی … عەلی مەحمود محەمەد

ماوەی نزیك یانزە ساڵە لە گەڵ ئەم کەیسەدا دەبەمە سەرو چاودێرێکی وردیش بوومە بەسەر لەدوان و پڕۆژەو هەوڵەکانەوە, تاقیکردنەوەیەکی گرنگیش بوو بۆ دەرچوون لێی کە کەس لێی دەرنەچوو, دەڵێی کارەکتەرەکانی بۆ بان پردی سیراتا دەپەڕێنەوە, دادپەروەری تاقیکردنەوەیەکی سەختە, بەوانەشەوە قسەی هەندێ زلیان دەکرد, لە جیاتی پڕۆژە یاسایەك دوویان ئیمزا کرد,چەپ و شیوعییەکانیش لەوانی دیکە خراپتر چوون بۆ قوڵایی زەویدا, ئیتر ئیدعای هێنانی یەکسانیشمان بۆ دەکەن.

موزایەدەچییەکان هەر لەسەر کورسییەکە دابەزین نە موزایەدەیان ما نە هەوەڵ,شەش و نیوەکەی خۆیان و دوو حیمایەی کوڕو زاواو خەزوری خانەنشینیان بۆ مایەوە, ئیتر ببڕای ببڕ باسی موچەیان نەکردەوە, لە دوو خولی پێشوودا لە یادمە دوای گردبونەوەی ئەمە چ سەرەکی پەرلەمان و چ وەزیری دارایی بەیاری چاکسازییان داو دەستیان خۆش بێت, ئەوان لە جێبەجێنەکردنی بەرپرس نین چونکە شار بەدەر کران, لە خولی پێشووش کە پڕۆژەکەی حکومەت لەوەی ئێستا باشتربوو بە کەمکردنەوەی جیاوازی هێنرایە ناو پەرلەمان, لە هەموو جیهان پەرلەمان کلك و گوێی یاسای حکومەت دەکات لە خزمەت دەنگدەران, کەچی ئەوجارە پەرلەمان بە دوو ملیۆن رازی نەبوون تا ئەمەش ناچار بوین لەوانمان تێکدا, ئاخر بەویژدانانە موچەی قەبەیان لەسەر کاغەزی سپی پڕۆژە بۆ خۆیان دیاریکرد, هەرچی پڕۆژەکەی ئەمجارەشە بە ماتماتیکەکی وا دەستیان پێکردووە تەنها کەچەر بیرکار مەگەر بتوانێت حەلی بکات, زۆر باشیان بۆ خۆیان رێك خستووە وەك ئەوەی فاقیان بە قەتە شاردبێتەوە, نازنم ئەم نەخوێندەوارانە ئەم هەموو زەرب و تەقسیمەیان چلۆن رێکخستووە, ئیتر نە ئەمە قەتەیین نە ئەوانیش راوچییەکی باش, پێویستە فاقەکە پوچەڵ کرێتەوە.

گرنگترین شت لە یاسای چاکسازی کەمکردنەوەی ئیمتیازتی پلە باڵاکانە لە موچەی بنەڕەتی و خانەنشینی ئەویش تیایدا غائیبە, هەر ئەمەشە وا دەکات بە کەمکردنەوەی تەمەنی خانەنشینی بۆ 60 ساڵ کە هەنگاوەکی گرنگە دەخۆش نەبین.

نا یەکسانی کە تەنها موچە سەرچاوەکەی نییە بەڵکە دزی و تاڵانە, وەلە لایەنەکی فەرمی و دیاری موچەیە, بۆیە گرنگە جیاواز موچە کەمبکرێتەوە بەشێوەیەکی دادپەروەرانە, کە لە ئاستێکی زۆر

بەرزدایە لە کوردستان, نازانم شەرم نییە موچەی کەمئەندامێك 75 هەزار دینار بێت, سەرۆکی هەرێم 23 ملیۆن و پەرلەمانتارێك 8,5 ملیۆن کە 306 جار و 113 جار جیاوازییانە, ئەگەر بەناوی لیستی جیهانی جیاوازی موچەدا بگەڕێین جگە لە وڵاتە مەلەکییەکان و کامیرۆن و تۆنگۆو بەرندی لە هیچ وڵاتێکی دیکەدا کارەساتی وا نییە, هەرچەندە دەسەڵاتدارای ملیاردێری کوردستان ئەگەر موچەیان بە ملیار دیناریش بێت بۆ ئەوان پووشێکە.

وەهم … شەونم زەندی

لە کۆکردنەوەی ئەلف و بای
نامەکانی دەستی فەدەرەوە
وشە نەوتراوەکانی ژێیەنووساوەکان …
بۆ ساتە فەرامۆشکراوەکانی تەمەن
فەرهەنگەکانی ئەزەلیش
" تۆماری فەنابوونێکن "
بە واهیمەبوونی سێ یەکی خەڵکە نائاگاکەی
ئەم زەمەنە دژوارەیە ،
نەبادا ببن بە :نوسراوێکی " پەڵەنگ ئاسا "
داوای قەرزی ڕۆژە دزراوەکان
لە " شەوە وەهمییەکان " بکەنەوە
لە حەتمییەت بوونی .. مەحاڵبوون
یەقین گومانی کرد
لە داخستنی پەنجەرەکانی ڕەهایی
لە کڵۆمدانی دەرگاکان …
هەناسەکانیش نغرۆی پەنگ خواردنەوە
****
وەسیەتەکان .. بە مانشێتێکی گەورە و
خەتێکی زیوین
لە بریسکەی ئەستێرەکان ..
بە تەوێڵی ئەم ئاسمانە نیلییەدا …
جاڕی " أنا الحق " ی حەلاجێکە
ڕۆژ زمێرەکانی ئەم زەمەنە وەستاوە

" پەنجەی ڕۆژێك ،
ورزێك ،
ساڵێك "
توانستیان نەكرد …
هەڵیانداتەوە …
مۆركردنی بەڵێنەكانیش ..
دەبن بە بڵقی سەر ئاو ،
ئیمزاكانیش دەگۆڕدرێن
" دۆستی یادەكانیش "
لە حیساباتی شكۆمەندی
ئەو ساتانەی زەمەن
لە ئاست یادكردنەوەیان …
پاكانە دەهێنێتەوە .
لە نێوانی
" قەدەری بوون و
نەمامی حیكمەتی وجود " ەوە
بوون : سفرەی دوای فاریزە و
سڕینەوەی ناوەكانیش :
لە تەك تاوانەكان
بە ڕەقەمی قەبەوە …
لە ژمارە نایێن …
بوون = سفری دوای فاریزە …
سڕینەوەی ناوەكان = ناكۆتا لە ژمارە .

شەونم زەندی
هەولێر
1997 – 1996

قورئـــان كـــە خۆی دەســووتێنێ …

بەختیار محەمەد

خۆ ئەوەندەی قورئان بەدەستی موسڵمانان خۆیان سووتێندراوە، ئەوەندە بە دەستی خەڵکی دیکە نەسووتێندراوە. بەنموونە: بەعس 4000 هەزار گوند و 4000 هەزار مزگەوت و 4000 هەزار قورئانی سووتاند؛ هەر بەناوی قورئانیشەوە ئەنفالی کردین (ئەوە باسی داعشیش ناکەم، کە مزگەوتەکانی تەقاندەوە. باسی جەنگی سوریاش ناکەین، کە چۆن مزگەوت و قورئان بوونە سووتەمەنی ئاگری جەنگ.

باسی شیعە و سوننەش ناکەم، کە مزگەوتی یەکدی دەتەقێننەوە؛ باسی مێژووش ناکەم، کە لە شەڕی نێوان موسڵماناندا چۆن مزگەوت و قورئان هەتککراون؛ من باسی ئەوەش ناکەم، کە سوپای معاویە بە مەبەستی فریودانی سوپاکەی عەلی، قورئانیان لە جەنگی سەفەیندا بە سەری ڕمەکانیان وەکرد. ئایا ئەمە گەورەترین سووکایەتی نییە بە قورئان، کە خەلیفەی موسڵمانان پێی دەکا؟).

ئەردۆگانی ئیخوانیش درێغی نەکردووە لە سووتاندن و داگیرکردنی گوند و شاری کوردی موسڵمان، کە بێگومان هەمووان پڕن لە مزگەوت و قورئان…؛ کەواتە ئەو هەرا و هۆریایە چییە بۆ سووتاندنی قورئانێك (کە من بەتەواوەتی دژیمە) لەلایەن توندڕەوێکی مەسیحییەوە، کە پێدەچێ لە بنەڕەتدا وەك کاردانەوە ئەمەی کردبێ: کاردانەوە لە بەرانبەر تیرۆری ئیسلامییدا؟ ئەی بۆ زۆربەی موسڵمانان لەئاست تاوانەکانی ئێستای ئەردۆگان لە بەرانبەر کورددا بێدەنگن و تەنانەت پشتگیریشی دەکەن؟ بۆچی کاتی خۆی بەعس چوار هەزار مزگەوتی لە کوردستان وێرانکرد، یەك موسڵمان چییە متەقی نەکرد و دەنگی لێوە نەهات؟ نەك هەر ئەوە، بەڵکو ئەو سەردەمە سەرلەبەری جیهانی عەرەبی ئیسلامی (ئەوانەی دژی میحوەری ئێران بوون) پاڵپشتی بەعس بوون.

موسڵمانان لەسەر سووتاندنی قورئانێك لە وڵاتی کافران (بە قەولی خۆیان) دنیایان پڕ کردووە لە هەرا و زەنا و جۆش و خرۆشی سۆزی ئایینیی و بەخشینی خەڵات لە (21) وڵاتی ئیسلامییەوە بەو گەنجە موسڵمانە (پاڵەوانەی؟!)، کە هێرشی کردە سەر کابرای نەرویژی قورئانسووتێن؛ بەڵام ڕۆژێك ستایشی ئەو ئازادییە ناکەن، کە ئەوان لە ئەوروپادا لە سایەیدا دەژین و هەموو مافێکی سیاسی و ئایینیی خۆیانی تێدا دابین دەکەن و جێبەجێ دەکەن، کە هەرگیز لە وڵاتانی خۆیاندا ئەو مافانەیان بۆ فەراهەم و دابین نەکراوە.

ئەوان دەبێ لە خۆیان بپرسن: کە بۆ چوونەتە ئەوروپا؟ لێرە ئەوان سپڵەن، هیچ حیسابێك بۆ ئەو میواندارییەی ئەوان (بە هەموو کەموکوڕیەکانییەوە) ناکەن (ئا لێرەدا مرۆڤی موسڵمان دووچاری دووڕوویيەکی کوشندە دەبێ)؛ ئەو بەو پەیام و خەیاڵە پەروەردەییە ئایینییە نەستییە دەچێتە ئەوروپا، کە ئەو موسڵمانە و ڕاستی ڕەها لەلای ئەوە؛ ئەرکە لەسەریشی، کە ئەوروپا بکاتە موسڵمان، بۆیە هێشتا ئەو ئەوروپاییەکان (خاوەن ماڵ و خانەخوێ) بە قەرزداری خۆی دەزانێ. لەمەشەوە بێ منەتە، کە چۆنی بوێ بژی و هێشتا هەموو خەڵکی (مەسیحی) ئەوروپا بە کافر و بە قەرزداری خۆی بزانێ؛ چونکە ئەو خاوەنی دوایەمین ئایین و دوایەمین پێغەمبەری ڕاستە. هیچ موسڵمانێك جارێك لە خۆی ناپرسێ، کە بۆ لە وڵاتەکەی ئەودا کەس ناتوانێ کڵێسەیەك بکاتەوە؟ بەڵکو تەنانەت چی مەسیحی و ناموسڵمانیش هەن ڕادەکەن و وڵاتەکەی ئەو بەجێ دەهێڵن (هەڵبەت بە برای موسڵمانی موجاهیدی وەك مەلا کرێکاریشەوە)؛ بەڵام ئەوان بە ئارەزووی خۆیان و بەوپەڕی ئازادییەوە دەتوانن مزگەوتان (لە وڵاتی خانەخوێی کافراندا) دروست بکەن و بکەنەوە…

کێشەکە ئەوەیە کەسێك خۆی بە ڕاستی ڕەها بزانێ، نە پرسیاران دەکا، نە وەڵامی پرسیارانیشی پێ دەدرێتەوە، چونکە ئەو پێویستی بە پرسیار و وەڵام نییە و خاوەنی ڕاستی ڕەهایە.

بەختیار محەمەد

سەرکەوتنی گێژاوی بریکزیتی حزبی کۆنسەرڤاتیڤ بۆ ئایندەیە … ئاسۆ کمال

حزبی کۆنسەرڤاتیفی نیولیبرال بۆ بارمتەگرتنی گێژاوی بریکزیت توانی زۆرینەی پەرلەمانی مسۆگەربکا، بەڵام ئەمە سەرکەوتنی یەکجاری نیە. لەبەر بەداخەوە نەیتوانی دەکی بریکزت لەپێی خەڵک دەربێنێ، بەهۆی ڕاستەوخۆ دژی بریکزیت بێتەوە و خۆی و خەڵک لەو سەرلێشێواویە دەربکا و فرسەت نەداتە کۆنسەرڤاتیڤ لەم گەمە لەوێدا

ڕاوی دەنگی گێژبوی خەڵک بکا. لەیبەر لەبەر بەرژەوەندی تەسکی لەدەست نەدانی ئەندامەکانی کە لایەنگری جیابونەوە بون لە یەکێتی ئەوروپا فرسەتی شکستپێهێنانی ئەم حزبە نیولیبرالەی لەدەستدا و لەکۆتاییشدا ئەو ئەندامە برێکزتانەی هەر لەدەستدا.

بزوتنەوەی ناڕەزایەتی کە لەم ٤ ساڵەدا لە بەریتانیا لە هاتنە مەیدانی سیاسی گەنجان و خۆپیشاندانی ژینگەپارێزەکان و مانگرتنە کرێکاریەکاندا خۆی نیشان دەدا هەرچەند بە شکستی حزبی کرێکاران فرسەتی خۆسەپاندنی یاسایی لەدەستدا، بەڵام سەرکەوتن بەسەر دەزگاکانی دەسەڵاتدارێتی سەرمایەداریدا هەمیشە لە خەباتی سەر شەقام یەکلایی دەبێتەوە نەک لە پەرلەمان.
برێکزت هەر ئێستا لە ژێر هەڕەشەی جیابونەوەی سکۆتلاند ویاخی بونی ئیرلەندا دایە و بۆریس جۆنسن و حزبەکەی ناتوانێ بەرامبەر ئەم هەڕەشانە و فشاری خراپ بونی باری ئابوری خەڵکی کرێکار و کەم دەرامەتی بەریتانیا وەک هەڵبژاردنی پەرلەمانی بەدەنگدانێک سەرکەوتن بەدەست بهێنێ.
ئەم بزوتنەوە ناڕەزایەتیە ئەم جارە پێویستی بە قاڵبێکی ڕادیکالتر و میلیتانترە لە حزبی لەیبەر و مانەوە لە چوارچیوەی خەباتی یاسایی و پەرلەمانیدا.

ئەم خەباتە چینایەتیە بە ڕزگاربون لە ژەهری برێکزت ڕۆشنتردەبێتەوە کە دەبێ چۆن ڕاستەوخۆ دژی سیاسەتە نیولیبرالەکانی کۆنسەرڤاتیف ب□ت□ م□یدان و ل□□ر□شدا چارەنوسی باڵی چەپی لەیبەر و ئەو هێزە جەماوەرە گەنجەی کۆیکردۆتەوە و یەکێتیە کرێکاریەکانی هاوپەیمانی ڕۆشن دەبێتەوە کە ئایا دەتوانن لە مەیداندا بمێننەوە یان بەرمابەر بە باڵی ڕاست و بلێریزمی لەیبەر جارێکی تر پاشەکشە دەکەن.

شکستی لەیبەر سەرکەوتنی ترامپێکی تری بورژوازی جیهانی بوو کە دنیای ئەمڕۆ بەرەو ململانێی ناسیونالیستی نێو دەوڵەتەکان دەبەن و هەژاری زیاتر ب□س□□ر زۆربەی کۆمەڵگەدا د□س□□پ□نن. بەڵام مەیدانەکانی پاریس و سانتیاگۆ و لوبنان و بەغداد و زۆرێک لە وڵاتانی تر پێمان دەڵێ کە ئەم خەباتە جیهانیە دژی نیولیبرالیزم و سەرمایەداری جیهانی زۆرێک لەم ئاهەنگی سەرکەوتنە پەرلەمانیانەی باڵی ڕاست و نیولیبرال دەتوانێ زوو بگۆڕێ بە سەرئێشەی گیرخواردن بە دەست یاخی بونی جەماوەری ناڕازیەوە.

ئاسۆ کمال

لە بەهاری عەرەبیەوە بۆ پایزی عەرەبی … ئەحمەد کامەران

هەڵبەتە پێش نۆ ساڵ لەمەو پێش لە نێو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا شۆڕشێك دژی هەژاری و برسیەتی و گەندەڵی بەرپا بوو کە ناوی لێنرا بەهاری عەرەبی , کە هاوکات بەشێکی زۆری وڵاتانی عەرەبی لە خۆی گرتەوە وە دیارترین وڵاتی عەرەبی کە هەتاوەکو ئێستا کراوەتە ململانێ و جەنگ و کاولکاری کە هاوکات لەگەڵ سەرهەڵدانی ئەو شۆڕشەوە کە هەتاوەکو ئێستاش هەر بەردەوامە ئەویش سوریایە,کە زیاتر لە نۆ ساڵە وڵاتێکی وەکو سوریا بۆتە شوێنی یەکلایی کردنەوەی ململانێی دەوڵەتە زلهیزەکانی جیهان کەدەرئەنجامی ئەو شۆڕشەیان بە هەلێکی گەورە قۆستەوە کە تێیدا قوماری خۆیان لەم ناوچەیەدا بکەن و سەرجەم بەرژەوەندیەکانی خۆیان تێدا یەکلایی بکەنەوە,وە هەرچەندە کوردیش لە نێو گۆڕەپانەکە دایە کە ئەویش دەیەوێ لەگەڵ ئەم قومارچیە گەورانەدا یاری بکات و بەهەر شێوەیەك مافی خۆی وەربگرێتەوە کە چەندین ساڵە مافەکانی لێ زەوت کراوە.

جیاواز لە بەهاری عەرەبی پاش نۆ ساڵ بەسەر ئەو ڕووداوە جارێکی تر لە نێو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا شۆڕشێکی تر سەری هەڵدایەوە کە لەوەرزی پایزەوە دەستی پێکرد هەربۆیە دەتوانم بە پایزی عەرەبی لە قەلەمی بدەم , کە ئەویش لە شەقامی عەرەبی بەغداد هەلگیسرا دژی هەژاری و گەندەڵی, کە هاوکاتیش زیاتر لە ماوەی حەفتاو پێنج ڕۆژە بەردەوامە و کە هەتاوەکو ئێستاش نازانرێت داهاتووی ئەم خۆپیشاندانە چ دەستکەوتێکی دەبێت بۆ گەلی عێراق و بەتایبەتیش بۆ چینی گەنجانی خێر لە خۆ نەدیو…

وڵاتی چاوەڕوانیی … نەوزاد بەندی

وڵاتەكەیان
پڕ پڕ كرد
لە دێوەزمەی
چاوەڕوانیی..

خۆیشیان
لە ڕۆنی دۆلارا
هەڵقرچان و..
نەیشگەیشتنە كامەرانی ..

وڵاتی
ملیاردێری برسی..
گەلێكی هەژاری وێران ..
هیچی تێدا دەست ناكەوێ
بێجگە
لە قاتی و گرانیی ..

ڕۆژ بە ڕۆژ
قورستر ئەبێ
باری
شانی
ملیاردێر و
هەژارانی ئەم وڵاتە
بە یەكسانیی !

هێڵێكی ئاسنین لە بیابانەوە

رۆمانی: سەزەمینی زیکزیکە …
نووسینی: عومەر سەید

ه□□کی ئاسنین لە بیابانەوە
رۆمانی: سەزەمینی زیکزیکە
نووسینی: عومەر سەید
چاپخانەی یاد
سالێ بلاوکردنەوە: ٢٠١٨

نووسینی: بەکر ئەحمەد

ه□□ک□ستی جووەکان تەنها وەک پرسیارێکی سیاسی و مێژووی نامێنێتەوە و لە بوارە جیاجیاکانی ئەدەب و هونەردا ئامادەیی خۆی رادەگەێنێت. ئەوەی کە ئینسان دەرەقەتی خوێندنەوەی ئەم مێژووە خوێناوییە درێژەی نەبێت، دەکرێ لە ئەدەبدا و لە رۆمانێکدا گۆشەیەکی ئەم چیرۆکە دیژ و گەوەرەیە بخوێنێتەوە. ئەم ئامادەییە هونەریی و ئەدەبییەی هۆلۆکۆست، وشیارییەکی کۆمەلایەتی گەورە لە دەرەوەی بازنەکانی جووبووندا دروستدەکات و پرسی هۆلۆکۆست لە پرسی جووەکانەوە دەگۆرێت بە پرسێکی ئینسانی و ئاسان ئینسانەکانی ژینگە کۆمەلایەتی و جوگرافیا جیاوازەکانی دیکە لەگەڵیدا هاوسۆزی پەیدادەکەن.

" نۆرمان فینکڵیشتاین" لە (پیشەسازی هۆلۆکۆست) دا دەست بۆ هەستیارترین جومگەکانی تراژیدیای جووەکان دەبات و پێیوایە کە ئازارو فرمیسکی جووەکان لە هۆلۆکۆستدا لە دەستی ناسیونالیزمی جوودا دەبێتە سەرچاوەیەکی سەروەت و سامان پێکەوەنان بۆ ئیلیتێکی کەمی جوو.
بە کورتییەکەی: تەرمی قوربانییەکانی نازیزم هەمیشە بە شانی سیاسەتمەدارانی جو□وەیە تا قازانجی تایبەتی لێبکەن. یان بە هەق و ناهەق، پرسیاری جووی قوربانی بەرزڕادەگیرێت.
ئەگەر پیشەسازیدروستکردن لە قوربانییەکانی جوو، فینکڵیشتاین دەخاتە سەر کەلکەلەی ئەوەی سنوورێک بۆ ئەم ماکینە گەورەیەی دروستکرن و دووبارەدروستکردنەوەی جووی قوربانی دابنرێت، ئەوا لە بوارەکانی ئەدەبدا، کەمتر دروستکرن و دووبارەگێڕانەوەی قەتڵ وعامی جووەکان دەخرێتە بەر هەمان نیگای ڕەخنەگرانە.
بە بڕوای من، (لیستی شیندلەر) و(خاڵکوتەکەی ئاوشویتش) و دەیەها

چیرۆک و فیلمی جۆراوجۆرلە ئاگاداركردنەوەی ئینسانەكانی ئەمڕۆدا، لە سەدان دەكۆمێنت و وانەی مێژووی سەبارەت بە دڕندەییەكانی نازیزم كاریگەرتر بوون.
بەلام ئایا لە بەرانبەر هەڵوێستی كوردەكاندا لە ئەنفالدا، بە جیا لە شیوەن و فوغان و مەنیەمەنتەكانی ئەنفال و شیعرە پەلە فرمێسكەكانی ئەنفالدا، چیرۆكی ئەنفال لە ڕۆماندا چۆن دەگێڕدرێتەوە؟
لێرەوە دەمەوێ سەیرێک لە ڕۆمانی " زیکزیکە" ی(عومەر سەید) ە بکەم کە کششەکی هێتا بەڕەی جوانی بە ئەدەبیکردنی ئەم مێژووە پەلە نەهامەتیییەی خەلکی کوردستانە لە بواری ڕۆماندا.
بە ئەم مەبەستە ، ناچارم باسەكەم هەر لە هەلۆکەستی جوولەکانەوە دەستپێبکەم.
لە هەر لایەکەوە سەرنج لە هەلۆکەستی جوولەکان بدەیت، ناکرێ چاوت نەچێتە سەر ڕۆلی شەمەندەفەرەکەی ئاوشویتس. قوولەیەکی بەرز، هێڵی شەمەندەفەرێک کە بەژێر قوولەکەدا تێدەپەڕێت و دەتگەیەنێتە ئەو دیوی شوراكانی دوای قولەکە. لەوێدا سنووری ژیانی کۆتایی دێت. بەخێربێن بۆ ئاوشویتس!

ئەم وێنەیەی سەرەوە، بە یەکێک لە بەهێزترین سیمبولەکانی قەتڵ و عامی جوولەکان دەناسرێتەوە. تراژیدیای جوو، لەبەردەم ئەم دەمە داچەقیوەی ناو قوولە سەربازییەکەی ئاوشویتسدا، بە لووتکەی خۆی دەگات. بەڵام هەمووشمان دەزانین کە بەرلەوەی ژیانی پێنەچییەکی کراکۆڤ، یان وێنەگرەکەی پراگ، یان پیانۆژەنەکەی بەرلین، لە کوورەکانی ئاوشویتسدا کۆتایی پێ بێت، ئەوا لە ڕێگای هونەری ڕۆمانەوە، بەگوومان هونەرەکانی دیکەشەوە، دووبارە ژیان بەبەریاندا کراوەتەوە و تەماشاکەری ئەم وێنەیە، دەکرێ ئەو ژیانەش ببینێت کە لە سەنتەری شارەکانی کراکۆڤ و پراگ و بەرلینەوە دەستپیدەکات و بەرلەوەی ئەو کەسانەی سەرەوە بخرێنە ناو فارگۆنی شەمەندەفەرەکانی ئاوشویتسەوە، ژیانێکی دیکەیان بووە و ئامادەیی هەبووە.
بەڵام لە دەخی هەلۆکەستی كوردەكاندا، لە ئەنفالدا، ئەمە خاوەنی وێنەیەکی وەک ئەو وێنەیەی سەرەوە نین کە لە ناوشیاری دەستەجەمعی ئینسانەکانی سەرزەویدا ، ئەنفالی پێبناسرێتەوە.
هونەر و ئەدەبی كوردیش لەم ئاستەی ئەستایدا لە خوێقاندنی وێنەیەکی دیار و ناسراوی هولۆکەستی كوردەكاندا بە تەواوەتی دەستەپاچەیە.
ئەنفال لە شیعری كوردیدا ، بەشی شێری بەردەکەوێت. ڕێک بە

پێچەوانەی (تیۆدۆر ئەدۆرنۆ)وە کە لە ساڵی ١٩٥١ دەنووسێ: (لە دوای ئاوشویتسەوە شیعرنووسین کارێکی بەربەریانەیە). بەڵام ڕێک لەو شوینەدا کە کورتهێنانی شیعر دەکرێتە هۆکارێک لەلای ئەدورنۆوە بۆ ئەوەی دەرەقەتی تراژیدیای هۆلۆکۆست نەیەت ، ڕێک لەو شوێنەوە، شاعیری کورد لە پاڵ ئەو هەموو شێوازەی دەربڕیندا، زیاتر دەست بەداوێنێ شیعرەوە دەگرێت بۆ ئەوەی ئەنفال بگرێت و رامیبکات.
دەربڕینەکەی ئەدۆرنۆ جێگای مشت ومڕێکی زۆرەو بە شێوازی جۆراوجۆر راڤەکراوە. لای رەخنەگری ئەدەبی (سارا عەبدوللاهی)، ئاواهی تەفسیری ئەم دەربڕینەی ئەدۆرنۆ کراوە: لە دوای سامی هۆلۆکۆستەوە، ئینسان لەبەرانبەر ئەو نەکردە مۆراڵییدایە کە بتوانێت جوانیەکی شاعیرانە فۆرمۆلە بکات. ئاخر زمان وەک کەوتوویەک سەرنجد□ر□ت ، بۆ ئەوەی بتوانێت هەستێتەوە ، پێویست بوو ئەو درزە دبدۆزرێتەوە کە کەوتۆتە ناو زمانەوە، پاشان درزەکە تۆماربکرێت. لای ئەدۆرنۆ، شیعر فۆرمی دەربڕینی کەسی ئازادە، ئاوشویتسیش نەفیکەرەوەی هەموو ئازادییەکی ئینسان بووە.) (1)

گەر زیاد□□ویم نەکردبێ ، دەتوانم ڕاشکاوانە بڵێم: عەرعەر، بیابانی خۆرئاوا، زیل، جاش ئەو وشە هەمیشە ئامادانەن کە چیرۆکی ئەنفالییان لە شیعردا تۆماركردووە و ئەنفالییان لە ناودا دیلکردووە. هەموویشی لە وێنەیەکی کۆلیکتیڤیستی گەورەدا کە قوربانی دەمووچاوی دیار نییە.
بە تەفسیری سارا عەبدوللاهی، لە هۆلۆکۆستی جووەکاندا، زمان زەربەیەکی گەورەی بەردەکەوێت و درزێکی گەورە دەکەوێتە جەستەی زمان خۆیەوە. کاتێک ئینسان دەستی خستە سەر ئەو برین و درزەی کە زمان تێیکەوتووە، ئەوسا دەتوانێت فۆرمێک بدۆزێتەوە کە دەربڕی ئەو جوانکارییە بێت کە شیعری پێدەناسرێتەوە.
لەوە دەچێت کە دەربرێنی ئیستاتیکییانەی شیعری کوردی لە سی ساڵ دوای ئەنفالیشەوە، هێشتا نەیتوانییەوە دەستبخاتە سەر ئەو برینەی کە ئەنفال لە جەستەی ئینسانی کورددا هەڵیکەندووە. بۆیەش دەربڕینەکانی سەبارەت بە ئەنفال لە پ□نج وشە تێناپەڕێت کە نەک دەروازەیەکی ئەدەبی لەبەرانبەر ئەنفالدا ناکاتەوە، بەڵکو لە بێدەمووچاوییەکی نەبینراودا بە نادیاری دەیه□□ت□وە.

ئەگەر بگەڕێمەوە سەر وێنەکەی سەرەوە، شەمەندەفەرەکەی کە دەگاتە ئاوشویتس، پەیوەندی ئەم وێنەیە لەگەڵ وێنەیەکدا کە دەکرێ ئەنفالی کوردستانی لە ئاستی لۆکاڵیدا پێبناسرێتەوە، ئەوا ئێمە جگە لە بیابانێك رووت، هیچ شتێکی دیکە شک نابر□ین. واتا ل□ بەرانبەر دوا

ویستگەی ئەنفالدا کە چارەنووسی 182 هەزار ئینسانی کوردی تیا دەگاتە کۆتایی، تەنها بیابانێکی ڕووت شک دەبەین.
بەڵام لە هۆلۆکۆستی جووەکاندا، لە دوای گەیشتنی جووەکانەوە بۆ ئاوشویتش، لە ڕێگەی چیرۆک و رۆمانەوە ، ئێمە دەمووچاوی ئەوانە دەبینین کە دەسووتێنرێن. واتا لە رێگای دووبارە دروستکردنەوەی ئەدەبی هۆلۆکۆستەوە، بە سەر هێڵی هەمان ئەو شەمەندەفەرەدا کە سەرێکی لە ئاوشویستدایە دەتوانین بگەرێینەوە بۆ ناو کوچە وکۆلانەکانی شارەکانی ئەوروپا و ژیان و دەمووچاوی قوربانییەکان بدۆزینەوە. بەڵام شیعری کوردی کە گێرەرەوەی بەشێکی زۆری ئەدەبی ئەنفالە، ئەم دەرفەتەمان بۆ ناڕەخسێنێ. واتا هێڵێک دروست ناکات بۆ گەرانەوە بۆ ناو ژیان.

هەر بۆیەش رۆمانی (سەرزەمینی زیکزیکە)ی عومەر سەیدە لەم شوێنەوە جیگای سەرنجدانە کە بەرلەوەی قوربانییەکانی ئەنفال بگەێنرێنە عەرعەر و لە ژێرلمدا بشاردرێنەوە، ژیانێکی دیکەیان بۆ دروستدەکات و سەرزەمینی زیکزیکە دەبێتە ئەو هێڵی شەمەندەفەرەی کە لە وێنەکەی ئاوشویتسدا هەیە ، بەلام لە شێوەی رێگای قەتارئاسای ئەو لۆری و زیلانەی لە گوند و شارەکانی کوردستانەوە بەڕێدەخرێن تا بە دوا مەنزلگای خۆیان بگ□□ن کە بیابانە.
ئەگەر لە دیمەنی شەمەندەفەرەکەی ئاوشویتسدا سەرێکی ئەم هێڵی ئاسنە لە ناو ئاوشویتسدایە و سەرێکی تری بە پایتەختی شارەکانی ئەوروپاوەیە، سەرێک لە ناو مەرگ و سەرێکیش بە ژیانەوە، ئەوا رۆمانی (سەرزەمینی زیکزیکە) کێشانی ئەو رێگا درێژەیە کە سەرێکی لە مەرگدایە، لە بیاباندا و سەریکی دیکەی ڕیگاکە لە ناو شارو گوندێکی کوردستانەوە دەستپێدەکات. لێرەوەیە کە ئەنفال و حەکایەتە گەورەکەی تراژیدیای کورد دەکرێ بگیرێت و قوربانییەکان ببنەخاوەنی دەمووچاوی خۆیان. سەرزەمینی زیکزیکەی عومەر سەید، لێرەوە لە بەشەوە دەچێت بۆ کۆ، نەک وەک ئەو گوتارە باوە ئاساییەی کە ئەنفال هەمیشە لە کۆدا تەفسیردەکات و توانای پەڕینەوەی نەبووە بۆ بەش.

" لەم ماڵەدا من و میمکم و باپیرەم دەژین. لە باوک و دایک و سێ براو دوو خوشک ، هەر بە تەنها خۆم ماوم و ئەوان هەر هەموویان ئەنفالن. میمکیشم حەوت براو چوارخوشکی بێسەروشوێنی ئەنفالە."
عومەر سەیدە لە کێشانی وێنەی ی□ک□□ک لە پاڵەوانەکانیدا، بەو شێوەیەی سەرەوە، لە زمانی کەسی یەکەمی تاکەوە، کاراکتەرێکی رۆمانەکە دەخوڵقێنێ. ئەم پاڵەوانە لە ئۆردۆگایەکی کەس و کاری بێسەروشوینکراوی ئەنفالکراوەکاندا ژیان بەسەر دەبات. دیمەنی ئەم

ئەردوگایە کە بەسەرزیندووکانی دوای ئەنفالی تێدا دەژی، هێندە خاکستەری و بێڕەنگ باسدەکرێت، کە جیاوازییەکی ئەوتۆی لە ژیانی ناو ئاوشویتسدا نییە. دیمەنی کارو لە خۆهەستانی پاڵەوان و ئاخاوتنی بە ئاخاوتنی ئەم لەگەڵ میمکدا، لە شانۆگەرییەکی بێدەنگ دەچێت. باسکردنی ژیانی ئەم ئەردوگایە، خوێنەر دەخاتە ناو کەشوهەوایەکی هەتا بلیی ئەردوگا ئاساوە.

بەڵام ئەوەی کە جێگایەکی گەورە لە (سەرزەمینی زیکزیکە)دا داگیردەکات، لە راستیدا میمکی پاڵەوانە و لە بەزمانی ئەو و کەم قسەکردنیشیدا ، بەشێکی گەورە لە حەکایەتی ئەنفال دێتە گێڕانەوە، بێگوومان لە چارەنووسی بنەماڵەیەکدا.

یەکێک لە دیمەنە جوان و بەهێزەکانی ئەم ڕۆمانە ئەوەیە کە پرۆسەی ئەنفالکردنی گوندێک لە گوندەکانی ئەنفال، لە ڕێگای پاڵەوانەکانی کتێبی (ئەلف و بیی) باڵدارەوە دێتە گێڕانەوە ئەویش لە ڕیگای ئاخاوتنی نەوان دارا لەگەڵ کوڕە فیگورئاساکەی (ناجی ئەلعەلی)دا کە بە حەنزەڵە ناودەبرێت. بێنە بەرچاوی خۆت کە دارا بەردومان دەبینێت و مام زۆراب هەڵدەدات و زارا پەلاماری منداڵ دەدات.

هەڵبژاردنی کەسایەتییەکانی ناو ئەلف و بیی باڵدار کە زرنگانەوەیەکی گەورە و شەخسی لە یادەوەری ئینسانی کورددا هەیە، قورساییەکی گەورە لە سەر زەینی خوێنەر دروستدەکات و نووسەر زیرەکانە خوێنەر کیشدەکاتە ناو بازنەیەکی خۆناسینەوەی کۆمەلایەتییەوە کە پاڵەوانی چیرۆکی ئەنفال پێویستی پێیەتی.

شایەنی باسە کە دەنگی گێڕانەوەی ناو ڕۆمان بەسەر چەند کاراکتەرێکدا دابەشدەبێت . دەنگێکی بێڕەنگ کە ڕووداوەکان وەک ئەوە دەبینێ لە پەیوەند بە ژیان لە دوای قەومانی ئەنفالەوە.

دەنگێکی دیکە کە هێندەی لە دەنگی ڕەنگدار دەچێت کە جێگایەکی تایبەت لە دووبارە نیشاندانی ژیانی پاڵەوانەکانی ناو ڕۆماندا داگیردەکات بەرلەوەی لە دوا ویستگەی ئەنفالدا ، لە بیاباندا جێبگرێت.

ئەم دەنگە وەک دەنگی زیکزیکەکانی گەرمیان وایە و ڕەنگاوڕەنگە. ئەم ڕەنگە دەکرێ ئازارێکی پرتەقاڵی بێ کە سەرگوزشتەی دەکەپیاوەکە کە شادی هێنەری ناو مەملەکەتی درکە، یان دەکرێ دەنگێکی خەنەیی بێت کە لە سیمای تارماییەکەی دەشتی حەمریندا خۆی بەرجەستەدەکاتەوە.

زمانی گێڕانەوە لە دەربڕینی هەردوو دەنگی بێڕەنگ و ڕەنگداری سەرزەمینی زیکزیکەدا سادەیە و وەک زمانی سادەی گەرمیانییەکانی قوربانی ئەنفال ئاسان دەچێتە دڵەوە. ئایا ئەمە هەڵبژاردنێکی بە ئاگاهانەی نووسەرە بۆ نەخشاندنی زمانێک کە ترازیدیای تیا

دەخوڵقێ، یاخود زمانی ناوەوەی قوربانیانەکە کە کەوتنی زمان لە دوای ئەنفالەوە تەنیویەتی، ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ ئەدەرنە، هیشتا دەستی نەخستۆتە سەر درزو بریندارییەکانی ناو زمانەوە تا لە ئاست ئەم تراژیدیایەدا بێت. بە هەر حاڵ، سادەیی ئەم زمانە لە گێڕانەوەدا لە هەرکامێکی ئەو هۆکارانەی سەرەوە سەرچاوەی گرتبێ، وەک خاڵێکی سەرکەوتوو بۆ نووسەر تۆماردەکرێت.
بەڵام جێی داخە لە نێوان لاپەڕەکانی ٧٥ تا ٧٩ دا ئەم دووبارە گێڕانەوەی تراژیدیای ئەنفال لە گێڕانەوە ئەدەبییەکەی خۆی دەکەویت و بە زمانی راپۆرتێکی ڕۆژنامەوانی، مێژووییەکی سادە وەک ئەوەی کە چۆن بووە دەگێڕدرێتەوە.
بە بڕوای من ئەگەر ئەم بەشەش وەک دەنگی زیکزیکەیەکی ڕەنگدار بهێنرایەتە گێڕانەوە، دەکرا ڕەهەندی تر و گۆشەی دیکەی ڕووداوی تێبکەوتایە کە زمانی ڕیپۆرتاژی ڕۆژنامەوانی نەدەکردە دەربڕین بە خۆی.

لەگەڵ گەیشتنە کۆتایی دێڕەکانی ئەم ڕۆمانەدا ، خوێنەر هەستدەکات کە هەڵبژاردنی ناونیشانی سەرزەمینی زیکزیکە چەند هەڵبژاردنێکی بەئاگاهانەی نووسەرە و خوێنەر لە بەشی ٧ ڕۆماندا: کێڵگەی دێک، زریکەی ئەبەدی میمکمدا دەکرێ زریکەی ئەنفال ببیستێت وهاوکاتیش بە تاسەیەکی زۆرەوە بەشوێن گەیشتن بە کۆتاییەکانی ڕۆمانەوە بێت. لە جیگایەکی ئەم ڕۆمانەدا گوێبیستی ئاخاوتنێکی نێوان حەزرەتی ئیبراهیم و خودا دەبین:
حەزرەتی ئیبراهیم بەدەم چەقۆ تیژکردنەوە ڕووی کردە ئاسمان و وتی: خودایە قوربانییەکە ئامادەیە لە کوێ سەری ببڕم؟
دەنگێک لە ئاسمانەوە وەڵامی دایەوە: بچۆرە گەرمیان، مەگەر نازانی من ئەو جێگایەم بۆ قوربانیدان خوڵقاندووە.
لە زریکەی ئەبەدی میمکمدا، زۆر بە سادەیی نەک هەر پرۆسەی سەربڕینی قوربانییەکان، بەڵکو ژیانی ئەوانەیشی لە دوای ئەنفالەوە لە چاوەڕوانیدا ڕۆژەکان تێدەپەڕێنن، بە تەواوەتی دیلتدەکات و قورگت پڕدەکات لە گریان. لانی کەم بۆ من کە چاوەڕوانی ئەم جۆرە لە چارەنووس نەبووم بە میمکی پاڵەوان.
عومەر سەید، بەوەی حەنزەڵەی (ناجی ئەلعەلی) دەکاتە گوێگری دارای ئیبراهیم ئەمین باڵدار بە بیستنی چیرۆکی ئەنفال، ئەوا جێگای خۆیەتی ئاماژەیەک بەم فیگورە کاریکارێستییەی ناجی ئەلعەلی بدەین . ئەو لە چاوپێکەوتنێکیدا سەبارەت بەم فیگورە دەڵێ: حەنزەلە خۆیەتی لە منداڵیدا کە لە گووندەکەی خۆی هەڵدەکەنرێت. وەک منداڵێکی تەراو، دەست لەپشتا و پشت لە بینەر، تەمەن دە ساڵ،

بەیارێ گەورە نەبێ تا نەگەڕێتەوە بۆ شوێنێ خۆی.

لە سەر زەمینی زیکزیکەدا، حەنزەلەکانی کوردستان، بە گەورە و بچووکەکانیانەوە، دەست لە پشت و پشت لە بینەر نین. وەک ئەوەی کە فیگەرەکەی ناجی ئەلعەلیدا دەبینرێت، بەڵکو روخساریان هەیە و ناویان دەکەن پیاو و میمک و کاکەولایە.
ئەگەر حەکایەتی گومناوکردنی ١٨٢هەزار گوندنشینی کورد تاکە زانیاری ئەمەیە لەسەر یەکێك لە برینە قووڵەکانی سەرجەستەی ئینسانی کورد، ئەوا (سەرزەمینی زیکزیکە) پێدانی دەمووچاوە بە چەند کەسەکی ئەم قوربانییانە.
وەزیفەی ئەدەبیش هیچ شتەکی دیکە نییە جگە بەخشینەوەی دەمووچاو بەوکەسانەی لە دەموچاو بێبەشکراون.
عومەر سەیدە لە کیشانەوە و دووبارەدروستکردنەوەی هەندەک لە دەمووچاوەکانی ئەنفالدا، بە سەزو میهرەبانانە و وەستایانەوە ئەم پرۆسەی بەکەسیکردنەوەی قوربانییەکان ئەنجام دەدات و لە چەند سەد لاپەرەیەکدا کارەکی هەتا بەرەی جوان دەخوێقێنە.

سەرچاوەکە بە سویدی لە ژێر ناونیشانی: شیعر لە دوای ئاوشویتسەوە لە ڕێگەی ئەم لینکەی خوارەوە پەیدادەبێت.

1) https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1297766?programid=503

کە ڕۆمانووس بێ ئاگا دەبێت لە مێژوو!…سەدیق سەعید ڕواندزی

ڕۆمانی(من تامەزرۆی خۆشەویستیم بە نموونە)

لە دوای ڕاپەڕینەوە بەگشتی و لەم ساڵانەی دواییش بە تایبەتی، ژمارەیەکی زۆر لە ڕۆمان کەوتوونەتە بەر دیدەی خوێنەران. بەشێکی یەکجارکەمیان لێ دەرچێت، دەنا زۆربەی ئەو ڕۆمانانە نەخوێنراونەتەوە و پشت گوێ خراون. ئەم پشتگوێ خستنە، پەیوەندی بەوەوە نییە کە ڕەخنەگری ئەدەبیمان نییە وەك ئەوەی زۆرجاردەگوترێت، کە بە چوونێکی لاوازو بێ ئەرگۆمێنتە، پەیوەندی بەوەوەش نییە کە خوێنەری جدی ڕۆمانمان نییە، بەڵکو پەیوەندی

بەوەوە هەیە، کە لە ڕاستیدا زۆربەی زۆری ئەوانە، بە ناو ڕۆمان بوونە.

دەنا هیچ ڕەگەزێکی هونەری نووسینی ڕۆمانیان تێدانییە. چونکە ڕۆمان، ژانرێکی قوڕس و ئاڵۆزە و نووسینی پێویستی بە پاشخانێکی گەورەی ڕۆشنبیری لە هەموو ڕووێکەوە هەیە. تاکو ڕۆماننووس نەکەوێتە هەڵەی جۆراو جۆرەوە.کەچی بە پێچەوانەوە بە شێکی زۆری ئەوانەی ئەزموونی ڕۆمان تاقیدەکەنەوە و لە بنەڕەتدا ڕۆماننووس نین و لە بارەی نووسینی ڕۆمانەوە شارەزایەکی ئەوتۆیان نییە، لە ڕۆمانەکانیاندا هەڵەی زەق دەکەن و بۆ ئەوەی هەستی پێ بکەن بە سەریاندا تێپەڕدەبێت.بەشێك لەو هەڵانە، پەیوەندییان بەوەوە هەیە، کە ئاگاداری ڕووداوە مێژووییەکان، زەمەن و قۆناغەکان نین. بۆیە کە دەگەڕێنەوە سەر ڕووداوێك،ئەوا بە دیدگای ئێستا ڕووداوەکانی ئەو کات دەبینن و دەخوێننەوە. لە کاتێکدا هەموو ڕووداوێك، پەیوەستە بە قۆناغ و زەمەنێکی دیاریکراو.

ڕۆمانێکم خوێندەوە، نووسەرەکەی باسی ساڵی کۆچڕەوی کوردان لە ساڵی 1991 دەکات، کەچی نووسیویەتی:(باران لە پێنج ملیۆن مرۆڤی کوردی دەدا).واتە هێندە بێ ئاگابووە لە نووسینی ڕۆمانەکەی، درکی بەوە نەکردووە کە ساڵی کۆچڕەوەکە، ژمارەی دانیشتووانی هەرێم، پێنج ملیۆن کەس نەبووە. وەلێ چونکە ئەو بە دیدگای ئێستا مێژووی ئەوکات دەبینێت، ئیدی هەر وادەزانێت کۆچڕەوەکە ئێستا ڕوویداوە. بۆیە یەکێك لەو ڕەگەزە گرنگانەی کە دەبێت ڕۆماننووس بە ئاگاییەوە بەرجەستەی بکات مێژووە.چونکە هەموو ڕووداوێکی مێژوویی، پەیوەندی بە قۆناغێکەوە هەیە.ناکرێ ڕۆماننووس قۆناغەکان لە یەکتری جیانەکاتەوە، کەچی ڕووداوەکان بگۆڕێتەوە. لەو سۆنگەیەوە ڕۆمانی(من تامەزرۆی خۆشەویستیم) یەکێکە لەو ڕۆمانانەی چەندین هەڵەی زەقی مێژوویی تێدایە، کە دەریدەخەن نووسەری ڕۆمانەکە ئاگاداری هیچ شتێك نییە و تەنها بە مەبەستی درێژکردنەوە ئەو ڕووداونە باس دەکات. بەرلەوەی ئەو هەڵانە بە دەق دیاری بکەین، کورتەیەك لە بارەی ناوەڕۆکی ڕۆمانەکەبۆ خوێنەران دەخەینە ڕوو.
ئەم ڕۆمانە، باس لە کچێك دەکات کە ناوی(هەژێن).
ئەم کچە، باوکی پێشمەرگەبووەوە لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەی تردوای گەڕانەوەیان لە چاڵاکییەك شەهید دەکرێن. دوای شەهید کردنی باوکی،دایکیشی شوودەکاتەوە. سەرەنجام داپیرە و باپیرەی هەژێن، واتا دایك و باوکی(شێرزاد بازگر)ی پێشمەگەر، هەژێن گەورە دەکەن و لە قۆناغی ناوەندیدا داپیرە و باپیرەشی یەك بە دوای یەك دەمرن.

هەژێن بۆ ئەوەی بۆ لانە و سەرپەرشت نەمێنێتەوە، مامۆستا بەنازی مامۆستای قوتابخانەکەی لەگوند، دەیگرێتە خۆی و دەرەنجام قۆناغەکانی خوێندن تەواو دەکات.کوێڕێکیشی خۆشدەوێت بە ناوی لاوێن و ئەویش جێی دێڵێت و بەمەش جارێکی تر هەژێن بۆ بەش دەبێت لە خۆشەویستی. دواجاریش ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە کۆتاییان دێت. ئەمە پوختەی ناوەڕۆکی ڕۆمانەکەیە، وەلێ نووسەری ڕۆمانەکە لە چەندین لایەنی مێژوویی، بابەتی و هونەری کەوتۆتە هەڵەوە، کە لە خوارەوە دەیانخەینە ڕوو:

یەکەم:هەڵەی ڕوداوو مێژوو:

بێگومان، مەرج نییە زەمەنی نێو دەق، هەمان زەمەنی مێژوویی واقیع بێت و کرنۆلۆژیای ڕووداوەکان بە دوای یەکتری دابێن، وەلێ کاتێ باسی ڕووداوێکی مێژوویی دەکەین، یان دیاردەیەکی سەردەم، ئەوا دەبێت مێژوو وەك ئەوەی کە هەیە ئاماژەی پێ بدرێت. بۆنموونە:_ کە باسی ئەنفالەکان دەکەین، ئەوا ناتوانین بڵێین ئەنفالەکان لە هەفتاکان ڕوویداوە، چونکە مێژووی ئەو کارەساتە ساڵی(1988)ە. ئەگەر باسی ئەنفالیش بکەین ، ئەوا هەموومان دەزانین کە ساڵی 1988و پێویست بە هیچ ئاماژەکردنێك ناکات. نووسەری ئەو ڕۆمانە، چەندین ڕووداوی داونەتە پاڵ یەك بە بێ ئەوەی لە ڕووی زەمەنی و مێژووییەوە هەر پەیوەندییان بە یەکترییەوە هەبێت،بەمەش کەوتۆتە هەڵەی وا کەخۆشی هەستی پێ نەکردووە وەك:_

*کە شێرزاد بازگری پێشمەرگە و باوکی هەژێن، لە گەڕانەوەی چڕاکییەکدا لەشار، لە بناری چیای باواجی بە بۆردومانی فڕۆکە شەهید دەبێت، هەر ئەو ڕۆژەش هەژێن لە دایك دەبێت.(ل58ی ڕۆمانەکە). واتە ئێمە لێرەدا لە بەردەم زەمەنی بەرلە ڕاپەڕینین کە پێش ساڵی 1991دەکات. دووساڵ پێشتریش دوای ئەنفالەکانە، کە قۆناغی خامۆشی و نەبوونی هیچ جموجۆڵێکە، کەواتە گریمان ڕووداوی شەهیدکردنی ئەو پێشمەرگەیە ساڵی(1987) یان پێشووتربووبێت.کەچی نووسەردەنووسێت:(هێشتا هەژێن تەمەنی پێنج ساڵان بوو کە باپیرەی بردی بۆ قوتابخانە، هەرچەندە تەمەنی گونجاو نەبوو، وەلێ چونکە زیرەك بوو وەریانگرت.ل24ی ڕۆمانەکە).کەواتە چوونی هەژێن بۆ قوتابخانە دەکەوێتە دوای ڕاپەڕین و ساڵی 1992.شەش ساڵی قۆناغی سەرەتایی و سێ ساڵی قۆناغی ناوەندیش کە داپیرە و باپیرەی دەمرن، نزیکەی دەکاتە ساڵی 2001. کەچی ڕۆماننووس لەو قۆناغەدا، باسی پێلی نێی بنەڕەتی و مۆبایل و زۆرشتی دیکەش دەکات!. کە بەرهەمی چەندین ساڵی دواترن.

که هەژێن داپیره و باپیرەی بەچەند مانگێکی کەم و بەدوای یەکتری دەمرن، ئەو پۆلی (سێی ناوەندییە) نەك(نۆی بنەڕەتی) وەك ئەوەی ڕۆمانووس نەیزانیوە،چونکە شوناسی قۆناغی نۆی بنەڕەتی لە دوای ساڵی 2007 داهات، کە تائێستا چەندین ڕۆمانووس و نووسەرم بینیون لە بەرهەمەکانیان، کەوتوونەتە ئەو هەڵە و ڕەخنەشم لێگرتوون.کەواتە کاتێ داپیره و باپیرەی شەهێن دەمرن، ساڵی 2001ە. دوای مردنی ئەوانیش مامۆستا بەناز بۆ دڵنەوایی هەژێن دەباتەوە ماڵی خۆیان لە شار. نووسەری ڕۆمانەکە لەلاپەڕە 62دا دەنووسێت:(هەژێنم بردە بازاری گەورە و مارکێت و مۆڵەکان،لەو هەموو داهێنان و تەکنەلۆژیانوێیە سەری سوڕما.بردمە ئەو پارکە گەورەیەش کە کتێبخانەی لە نێو دروستکرابوو(مەبەست پارکی شەهید سامی عەبدولڕەحمان و کتێبخانەی زەیتوونە لە نێو پارکەکە).چەندین پارکی دیکە و سەنتەری کولتووریم نیشاندان). واتە لە ساڵی 2001. نووسەری ڕۆمانەکە بیری چۆتەوە ئەو باسی کچێك و ڕووداوێك دەکات لە سەرەتای دووهەزارەکان،کەچی باسی پێشکەوتن و مۆڵ و پارکەکانی ئێستا دەکات، کە چەند ساڵێکی کەمە بینا کراون. ئەمە بێ ئاگایەکی زەق و دیارە لە مێژوو.

- لەلاپەڕە 142دا، دوای ئەوەی هەژێن قۆناغەکانی خوێندن تەواو دەکات، دەچێتە زانکۆ و لە قۆناغی دووەمی زانکۆدا، خاڵێکی بێ سۆڕاغ و هەواڵپرسینی دێتەوە لای دوای ئەوەی چەندین ساڵ بوو دایکی جێی هێشتبوو. ئەو زەمەنە، ئەگەر بە پێی تەمەن و ژیانی هەژێن بێت، ساڵی 2007 دەکات.چونکە لەلاپەڕە 142دا دەنووسێت:(دایکی بیست ساڵە جێی هێشتووە. واتا 1987-2007)، کەچی سەیر لەوە دایە نووسەرلە لاپەڕە 143ڕۆمانەکەی باسی(داعش و تونێڵەکانی داعش!)دەکات. لە کاتێکدا هەفت ساڵ دواتر داعش سەریهەڵدا و پەلاماری کوردستانیدا. *لەلاپەڕە 87دا نووسیویەتی:(هەر چوار چرای ماڵەکەم کوژانەوە). واتا مەبەستی ئەوەیە دایك و باوك و داپیره و باپیرەی هەژێن مردن، لە کاتێکدا ئەو دایکی نەمردووە و ماوە و تەنها شووی کردۆتەوە!.

*لەلاپەڕە 134ی ڕۆمانەکەدا نووسەر نووسیویەتی:(هەژێن لە کۆلێژی پزیشکییە، کەچی دواتر لە لاپەڕە 153دا دەنووسێت:(ئەوەی هەژێن لە تەمەنی چوار ساڵی زانکۆیدا بژاری کردبوو). واتە نووسەر لێرەدا،تەمەنی زانکۆی هەژێنی بەچوار ساڵ داناوە. بێ ئاگابووە لەوەی کۆلیژی پزیشکی خوێندن تیایدا شەش ساڵە نەك چوار ساڵ، کە ئەمەش هەڵەیەکی دیکەی

زەقە.

دووەم:_ زمانی ڕۆمانووس یان زمانی کارەکتەرەکان:_

یەکێك لەو هەڵانەی بەشێکی زۆری ئەوانەی ڕۆمان دەنووسن و شارەزایەکی ئەو تۆیان نییە ئەوەیە، کە خۆیان لە بری کارەکتەرو کەسایەتییەکان دەدوێن و ڕووداوەکان دەگێڕنەوە. واتا بیریان دەچێت کە دەبێ کەسایەتییەکان خۆیان بدوێن، سەرەنجامیش دەکەونە هەڵەوە. بۆنموونە: کارەکتەر نەخوێندەوارە، کەچی وەك ڕووناکبیرێك دەدوێت!.بە درێژایی ئەو ڕۆمانەش، هەستم بەوە نەکرد کە کارەکتەرەکان خۆیان دەدوێن، بەڵکو زۆر بە زەقی و تۆخی ئەوە دیارە کە نووسەری ڕۆمانەکەیە لە بری ئەوان دەدوێت. بۆنموونە:(باپیرەی هەژێن کە کەسێکی بە ساڵاچوو، میللی و گوندشینە، کەچی دەڵێت:(سەربەرزم کوڕەکەم، ئەو ڕۆژەی تۆ بەرە و ئاسمان هەڵکشایت، بازگرێکی تر لە دایك بوو، زنجیرەی بنەماڵەکەمان ناپچڕێ □ل58). ئەم قسانە، لە قسەی کەسانێك دەچن، کە خوێندەواریی و ڕەوانبێژییەکی باشیان هەبێت، نەك قسەی پیرەمێردێك.هەروەها هەژێن کە تەمەنی تەنها چواردە ساڵە دەڵێت:(دەبێ من بەرهەمی گوناهێك بووبم وبە نهێنی لە دایك ببم، کرابمە مەلۆتکەیەك و بەیانییەك بەرلە مەلا بانگدان لە بەردەم مزگەوتێك فڕێدرابم. □ل65). ئەمە لە قسەی کچێکی هەرزەکارەی چواردە ساڵی ناچێت کە هێشتا لەوانەیە مانای وشەی زۆڵ نەزانێت. لەدەیان شوێنی دیکەش، نووسەر خۆی لە بری کارەکتەرەکان دەدوێت و قسە دەکات. کە خوێنەران دەتوانن بۆ دڵنیایی ڕۆمانەکە بخوێننەوە.هاوکات لە گەلێك شوێنی ڕۆمانەکەشی زمانێکی وەسفییانەی وا بەرجەستە دەکات، کە زمانی نووسینی ڕۆمان نییە. وەك ڕاپەڕە(112). سێیەم: هەڵەی دەربڕین وگوزارشتکردن:_

لەو ڕۆمانە،چەندین دەربڕین و گوزارشتکردنی نابابەتییانەم کەوتنە بەرچاو، کە بۆ من وەك خوێنەرێك جێگەی ڕەخنەکردن و سەرنج بوون،کە چۆن نووسەری ڕۆمانەکە،کە خۆشی چیرۆکنووسە و چەند بەرهەمێکی ئەدەبی هەیە، ئەمە دید و تێڕوانینیەتی.لە خوارەوە ئاماژە بە بەشێکیان دەدەم:_

*□ل4نووسیویەتی:(ئەندامەکانی بیستی من). ئەمە چ مانایەکی هەیە؟ مەگەر بیستن خۆی هەست و گوێچکەش ئەندامێکی لەش نییە!؟. *□ل14 نووسیویەتی:(سواری ئەسپێکی سپی وەك هێلکە

ببوو). هێڵکە لەو ڕستەیەدا، هیچ جوانییەکی بەو دەربڕینە بەخشیوە؟.

*ل 14 نووسیویەتی: (ئەوە ئوتومبێلەکان). ئەوە ئوتومبێل چییە؟!. *ل 17 نووسیویەتی: (چریکەی هەڵۆ). بەڵام دەنگی هەڵۆ (سیڕە) یە نەك چریکە.

*ل 24 نووسیویەتی: (گەرباپیرەی نادروست بوایە). لە ڕۆمانەکەدا مەبەست نەخۆشکەوتنی باپیرەیە، بەڵام نادروست نابێت چونکە ئەمە بە مانای نەگونجاو دێت.

*ل 55 نووسیویەتی: (لەهەموومزگەوتەکان بانگ دەدرا). لە ڕۆمانەکەدا، مەبەست ئەو بانگەوازەیە کەلە سەردەمی شاخدا پێشمەرگە کە دەهاتنە شارەکان لە مزگەوتەکان دەیانکرد. بۆیە بانگەوازە نەك بانگ، کە دوو وشەی تەواو جیاوازن لە یەکتری. چونکە هەموو دەمێك بانگ نادرێت و کاتەکانی دیاریکراون.

*ل 56 نووسیویەتی: (کاغەزی ناسك!). *ل 101 نووسیویەتی: (ئەدی خوا بۆ نێرو مێی دروستکردووە، بۆ ئەوە نییە جووت بن و وەچە بنێنەوە؟). بە ڕاستی کارەساتە ئەمە بیر کردنەوەی نووسەری ڕۆمان بێت!. ئەم تێڕوانینە،چ جیاوازییەکی هەیە لەگەڵ تێڕوانینی ڕەشەکی و میللی؟ ئەگەر پەیوەندی نێرو مێ هەر بۆ وەچە خستنەوە بێت، ئاخۆ هیچ جیاوازییەك دەمێنێتەوە لە نێوان مرۆڤ و ئاژەڵ؟!. سەیر لەوە دایە لەلاپەڕە 111ی ڕۆمانەکە، نووسەر دژی ئەو بۆچوونەی خۆی دەوەستێتەوە.

*ل 104 نووسیویەتی: (قەرەبۆی هەموو ئەو تەمەنە دەکەمەوە کە نەمگوت باوکە). چونکە ئەو ڕۆژەی هەژێن لە دایك دەبێت، هەمان ڕۆژیش شێرزاد بازگری باوکی شەهید دەبێت.

*ل 108 نووسیویەتی: (هەژێن دەیگوت ئەگەر یەکێکم خۆشبوویێت دەبێ لەباوکم بچێت). ئەم دەربڕینە، گوزارشت لەوە دەکات کە هەژێن باوکی خۆی بینیبێت. نووسەری ڕۆمانەکە بۆ ئەوەی هەستی پێ بکات، کە وتێتە پارادۆکسی واتاوە.

*ل 122 نووسیویەتی: (تۆپەڵە تیشکێکی سپی هێلکەیی). ئەم جۆرە دەربڕینانە، نیشانەی ئەوەن کە چۆن کەسانێك بە زمانێکی هەژار لە ڕووی دەربڕینەوە ڕۆمان دەنووسن. دەنا تۆپەڵە تیشك چ مانایەکی تێدایە؟. *ل 124 نووسیویەتی: (نەدەبوو هەژێن ڕەبەن بمێنێتەوە). نووسەری ڕۆمانەکە، لێرەداجیاوازی لە نێوان دۆخی نێرو مێ نەکردووە. چونکە ڕەبەن بۆ نێر بەکار دێت، بۆ ڕەگەزی مێ قەیرە دروستە.

*ل 133 نووسیویەتی: (باشترین شوێن بۆهەڵبژاردنی هاوسەر زانکۆیە.). ئەوە بۆیە زانکۆکانمان بۆ داهێنان و مەعریفەن،

چونکە بە شوێنی خۆشەویستی و کەپێ و کەپێداری دەزانین. *لا 155نووسیویەتی:(لە ناخەوە وەك مەنجەڵی ساوار دەکوڵا). بۆچی ساواربێت؟.

*لا156نووسیویەتی:_(لە نێو دەریایەکی سپی خوێنین).جاکە خوێنینە، چۆن سپییە؟!.
وێڕای ئەو سەرنجانەمان وەك خوێنەرێکی ڕۆمان، هاوکات تێبینیمان لەبارەی زمانی ڕۆمانەکەشەوەهەیە. چونکە زمانی ڕۆمانەکە، زمانێکی وەسفی ڕووت، واقیعی و سادەیە،کە هیچ جوانکاری و هونەرێکی تێدانییە. گەرچی نووسەری ڕۆمانەکە هەوڵیداوە وەك زمانی نووسینی ڕۆمان بەرجەستەی بکات،وەلێ بە بڕوای من تیایدا سەرکەوتوو نەبووە.دواجاردەڵێم،مەرج نییە ئەوەی لە نووسینی چیرۆکداسەرکەوتووبوو،لە نووسینی ڕۆمانیشدا سەرکەوتوو بێت.چونکە ڕۆمان و چیرۆك، ڕاستە لە چەندین توخم وەك یەك و هاوبەشن، وەلێ دوو ژانری ئەدەبی تەواو لە یەکتری جیاوازن.بەشێك لە چیرۆکنووسەکانی ئێمە، ڕۆمان وەك چیرۆك دەبینن بۆیە دەکەونە هەڵەوە. چونکە نووسینی ڕۆمان باگراوەندێکی گەورەی ڕۆشنبیری و مەعریفی دەوێت. بۆ ئەوەی کە باسی ڕووداوێکمان کرد نەکەوینە هەڵەوە!!..

سەدیق سەعید ڕواندزی

*پەراوێز:_من تامەزرۆی خۆشەویستیم/ ڕۆمان/ نووسینی ئاسۆحەسەن/ساڵی چاپ 2019..

*ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ ژمارە(1111)لە 7/11/2019 بڵاوکراوەتەوە.

دنیایەکی سەیری شیعرە گوڵم! …

لەتیف بێوار

باسم لەو شاعیرانە نییە کە هێندەی نمایشکارن و وێنەی خۆیان بە جۆرەها شێوە بڵاودەکەنەوەو لە پەیجەکاندا دادەبەزێنن و هیچی تازەیەن پێ نییە، یان ئەو مشەخۆرانەی مۆنۆپۆڵی دەزگاو چاپەمەنی و رۆژنامەو کەناڵە ئەدەبییەکانیان کردووە، بەڵکو باسی ئەو شاعیرانە دەکەم کە دەقێکی جوان دەنووسن و دوایی هەوڵی ئاوهامان پێشچاو ناکەوێت، وەك چۆن بۆ نموونە یەکەم شیعری بڵاوکراوەی ناو ماڵپەڕی دەنگەکان لە لایەن کەنعان مەدحەت یان زانا سامان سەرنجی راکێشاین و دواتر هەموو شیعرەکانیان گلۆربوونەوە بوو بۆ ئاستە نزمەکانی دەربڕین و وێنەی شیعری لاوازو نەبوونی دیدگای شیعریی قووڵ و تازەبوونەوە، هەر بەم جۆرەش یەکەم شیعری ئازاد ئەسوەد سەررنجی خوێنەری راکێشاو ستایلێکی کەم بەکارهاتووی خستە ناو شیعرەکەیەوە، بەڵام شیعرەکەی دواتری زۆر بێزارکار و دووبارەو درێژەدادڕی بێ سەلیقەو چەشە بوو، خۆ بەکارھێنانی دوو وشەی بیانی لەناو شیعردا ئاستی بەرز ناکاتەوە، یان خستنە ناوەوەی ناوی شوێنی جیاوازی دنیا لە شیعردا ئاستی بەرز ناکاتەوە، ئەگەر ئەوە پێوەر بووایە ئەوا زۆر پێش ئەو فەرهاد پیرباڵ و بەختیار عەلی ئەو هەوڵەیان داوە، کەواتە باپرسین هۆی چییە جوانی نووسینی شیعر لای شاعیرەکان دەگمەنەو زۆر دووبارە نابێتەوە؟

پێش ئەوەی وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە پێویستە ئەو راستییە بڵێین کە نزیکەی 90%ی شاعیران بەس لە قۆناغێکی دیاریکراوی ژیاندا دەتوانن شیعری سەرنجڕاکێش بنووسن، هەر هێندەی هۆکارو زەمینەکانی شاعیرێتی نەماو گۆڕدرا ئیتر سیحری دەقەکان پوچ دەبنەوەو زمانی شیعرییان دەبێتە بارو خوێنەر بێزار دەکات، تەنیا رێژەیەکی کەم لە شاعیر بە شاعیرێتی دەمێننەوە تا مردن.
پاشان یەکێکی تر لە هۆ سەرەکییەکانی لاوازی ئاستی شیعر: رەکیکی زمان و لاوازیی هەموو پێکهاتە ئیستاتیکییەکانی شیعرە، کە زۆربەی زۆری شاعیران یان یەکتر دەجوونەوە، یان خۆیان دووبارە دەکەنەوە، یان تەنیا بە وتە خۆیان بە شاعیری جواننووس لە قەڵەم دەدەن و واقیع و هاوڕێیانی زۆری بێ سەلیقەی شیعریی لە دەوریان کۆ دەبێتەوەو چەپڵەیان بۆ لێدەدات، بەڵام لە راستیدا هیچ تازەگەرێتی و جیاوازیی لە هەوڵەکانیاندا نابینرێتەوە، ئەم قسەیە دیارە بە شێوەیەکی ڕێژەیی دەردەبڕین چونکە ئەمڕۆ هۆکارەکانی بڵاوکردنەوەی شیعر زۆر بوون و تەنیا لە چاپەمەنییە

کاغەزییەکاندا سنووردار نەکراون، کەواتە هێنەی ئەمەی خوێنەر ئاگاداری ئەو شیعرە بڵاوکراوە کوردیانە بین ئەم قسانە راستن سەبارەت زۆرینەی هەوڵە شیعرەییەکان.

ئەمانە هەمووی لەولاوە بوەستێت کە لە هەوڵی تاکەکەسی شاعیرەکەدا دەگیرسێنەوە، بەڵام لەولاشەوە گەر تەماشای بارودۆخی سیاسی کوردستانی باشوور بکەین دەبینین دەسەڵاتی سیاسی زۆر گەندەڵ و عەشایەرەو هیچ بەرەنەدەییەکی بە وێژەو شیعر نەداوە، بەڵکو نەك شیعر، تەنانەت شاعیرەکانیش بە هێند وەرناگرێت و سوکایەتییان پێ دەکات و بێ مافیان دەکات و لە هەندێك باریشدا دەیانکوژێت، جگە لەوەی لە هەموو بوارە ژیاریی و زاستییەکاندا کۆمەڵگا بەرەو دواوە گەڕاوەتەوەو ئەوەی بایەخی پێ دەدرێت هەر ئەوەیە کە سەرەکانی دەسەڵات بە بایەخدار دەیبینن و میللەتیش لەم حاڵەتەدا مێشکی لە چاویدا دەبینێتەوەو ئەوەی چاوی بە جوان و مۆدیل تازەو سەرنجڕاکێشی دانا ئەوا هەوڵی تەواویان بۆ دەدات بۆ دەستخستنیان، ئەمڕۆش بە داخەوە جڵەوی پارە تەنانەت هەستە مرۆڤایەتیەکانیشیان تێدا کوشتووین، ئیتر چاوروانی چ تازەگەرییەك لە شاعیر بکەین کە دەیان ئامانج و بەرنامەی تری لە هزردایەو دواهەمین خاڵ کە بیری لێ بکاتەوە وشەیە، ئەویش بە داخەوە زۆر جار بۆ بەدەستهێنانی پلەوپایەو راکێشانی رەگەزی بەرانبەرو بەدەستهێنای خەڵاتەو کارکردنە بۆ بژێوی ژیان، کەهەرئەمەشە هەندێك شاعیری وا لێکردووە ببنە قەڵەمی ئۆرگانەکانی مەسئولێکی حیزبیی، ئیتر لات سەیر نەبێت گوڵم گەر کەس لە خەمی راستەقینەی وێرانبوونی شیعری کوردی ئەمڕۆدا نەبێت و ئەوەی ناشرین و بێ سەلیقەییە بە ناوی شیعرەوە دەرخواردی خوێنەری ئاست نزم و ناشارەزا دەدرێت و خاوەنەکەشی بە سەرقافڵەی شیعری جواننووس و تازەگەرو دەستەبژێر لە قەڵەم دەدرێت… ئایا ئەمەیە دەرهاویشتەی پێشکەوتنی ماددی مرۆڤ؟ یان ئەم زۆرانبازییە لە مێژە رەنگی داڕتووەو پێشتر گەر لە شێوەیەکی نادیارو پەنهاندا بووبێت ئەوا ئەمڕۆ شێوەیەکی ئاشکراو راستەوخۆ لە خۆ دەگرێت..

دژایەتی جۆنسن بەدژی چەپ! ... نوری بەشیر

درێژەی قەیرانی برێگزیت لە هەڵبژاردنی بەریتانیا

قەیرانێک کە سێ ساڵ زیاترە یەخەی دەوڵەتی بەریتانیا گرتووە و حکومەتەکەی لە بەرییەک هەڵوەشانەتەوە کە سێ سەرۆک وەزیرانی بەخێرایی بەدوای یەکدا هێنا و دەیان وەزیر و ئەندام پەرلەمان وازیان هێناو دەرکران، وە ئاخرین سەرۆک وەزیرانێک کە بۆریس جۆنسنە هیچ تەرح و پێشنیارێکی لە پەرلەماندا نەڕۆشتە پێشەوە دەنگی لەسەر نەدرا جگە لە داخستنی دەرگای پەرلەمان بە پاڵپشتی شاژنی بەریتانیا ئەویش ردکرایەوە، ئاخرین ویستگەی ئەو ئەزمەیە بۆ هەڵبژاردنی پێشوەخت گەیشت، بەڵام ئەم هەڵبژاردنەش بە شێوەی برێگزیت بە ئەزمەیەکی قوڵ و توندو قوتبیکردنی کۆمەڵگاوە تێدە پەڕێت.

هیستریا و هێرشێک کە باڵی راستی حزبی پارێزگاران بەرامبەر چەپ و کۆمۆنیزم دەستی پێکرد هەر لە رۆژەکانی هاتنە سەرکای جۆنسنەوە نەوەستاوە، ئەوەتا لەم هەڵبژاردنەدا کە قەررە لە ١٢ی دیسەمبەردا ئەنجامبەدرێت لە بەرامبەر مخالفەکانیدا کە حزبی کرێکارانەو بەتایبەت سەرۆکی ئەو حزبە جێرمی کۆربن کە نوێنەرایەتی باڵی چەپی ناو ئەو حزبە دەکات، رۆژانە لەهەر مناسەبەو کەمپینی هەڵبژرادنیکدا هێرش دەکاتە سەر چەپ، ئەمەش لەلایەک بە ئامانجی شکاندنی کەسایەتی حزبی لیبەرە و دەنگ نەهێنانەتی لەهەڵبژاردا بەڵام لە ئەساسدا هێرشە بۆ ناڕەزایەتیە بەرهەقەکانی خەڵکی کرێکار و کەمدەرامەتی کۆمەڵگا لە بەرامبەر سیاسەتی لێگرتنەوە و برسیکردنی کۆمەڵگادا.

ئێستا لەدنیادا هەر حزب و لایەنێک، هەر کەس و کۆمەڵێکی ناڕازی کە تۆزێک دیفاع خواستەکانی خەڵکی کەمدەرامەتی کۆمەڵگا بکات، باسی چاکسازی و گۆڕانکاری هەلومەرجی مەوجود بکەن کە بۆرژوازی و سەرمایەداران و نیولیبرازمەکەیان خەریکە هەناسە هەڵمزینیش بە ئینسانە مەحرومەکان قەدەغە دەکەن، لەلایەن بۆروژوازی و حکومەتەکانیانەوە ناتوانن بە چەپ و ئاژاوەگێڕ و دەستەک لەپشتیانەوە هەیە تاوانبار نەکەن، هەتا گەلترین کەسانی قەومی و میلیشیایی و ئیسلامیش، لەچەشنی حەسەن نەسروڵا، روحانی، عەمار حەکیم و تا دەگاتە علی باپیری بن دەستی یەکێتی و پارتی، هێرشیان

بەسەر مارکس و لینین و سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم و چەپ لە گوێیان نزیکترە کە ناوی بهێنن و توانجی تێبگرن و بڵیین ئەوانە بەسەر چوون.

راستە لە مێژووی کۆمەڵگای بەشەریدا، سیاسەت و ئایدۆلۆژی زاڵ لە کۆمەڵگادا، ئەوەیە کە بۆرژوازی و سەرمایەداری سەپاندویانە، لەبەر ئەوەی رۆژانە لە هەموو میدیاکانەوە تەلەفزیۆن، رادیۆ، رۆژنامە، سۆشیال میدیاکان، و پارە ڕشتن و تاڵانکاری کۆمەڵگا، ترس و گرتن و زیندان و تیرۆر و سەپاندن و گێلکردنی خەڵک لەرێگای پیرۆزی سەرۆک، خاک، ئاڵا، دین، هەموو فەرهەنگێکی دواکەوتوانە دەرخواردی کۆمەڵگا دەدەن و دەیسەپێین، هەر بۆیە لە هەرجێگایەکی کۆمەڵگا دەنگێکی ناڕازی بەدژی ئەوانە بەرز ببێتەوە ئەوە بە چەپ و کۆمۆنیزم ناوزەدی دەکەن و واشیان لەخەڵک گەیاندووە کە ئەو کۆمۆنیزم و چەپە، ترسناکە و نابێت رێگای پێبدرێت سەر دەربهێنێت و قسە بکات و بێتە سەر دەسەڵات، چونکە ترسناکە بۆ کۆمەڵگا، بەڵام لە راستیدا و بەعەمەلی زۆربەی کۆمەڵگا بەگۆشت وخوێنیان تەجروبەی کارنامەی سەرمایەداری و دەسەڵات و سیستەکەمیان دەکەن.

ئەوان سەرمایەداران و دەوڵەت و حزبە سیاسیەکانیان نا هەقیان نیە کەبترسن لە چەپ و کۆمۆنیست و کرێکارن، لەبەر ئەوەی بەبێ بوونی رابەریەکی کۆمۆنیست و کرێکاری کە لەپێشەوەی ئەو ناڕەزاییەتیانەی ئێستادا بێت لەدنیا، بەڵام بە کردەوە ناڕەزایەتیەکانی ئەم بزوتنەوەیە بەخۆی بەسەر سەری هەموویانەوە دەسوڕێتەوە و مەرگی ئەوان جاڕ دەدا، بەبێ ئەوەی ناوی مارکس و کۆمۆنیزم و چەپ بهێنن، خواستەکانیان بۆ نەمانی دەسەڵاتی سەرکوت و کوشتار و تاڵانکاری و دژی زیندان و کوستن و تیرۆری حکومەتەکانیان لەمەیداندان و داوای چاکردنی هەلومەرجی ملیۆنان ئینسان دەکەن لە وڵاتەکانیان، هەر ئێستا لە فەرەنسا، چیلی، سودان، جەزایر، هۆنگ کۆنگ، لوبنان و عێراق و ئێران ترسی خستەتە دڵی هەموو بۆرخوازیەوە. لە هەموو ئەم ئەم وڵاتانەدا رۆشنە کە کێ لە خۆپیشاندان و ناڕەزایەتیدایە و کێ لە دەسەڵات و سەرکوت و کوشتاردایە، کێ داوای ژیانی باشی ئینسانی بۆ هەموو خەڵک دەکات، کێ داوای ئاو و کارەبا و موچە بۆ هەمووان دەکات و کێ دەیەوێت قوتابخانەو شوینە رەفاهیەکان و نەخۆشخانەکان دابخات بیانکاتە پارەو گرانیان بکات، کێ دەیەوێت موچە و کار بە هاوڵاتیان نەدات و سەروەت و سامانی کۆمەڵگا بە کەمایەتیەک ببات؟!.

بۆریس جۆنسنی سەرۆک وەزیران لەحزبی پارێزگاران لەمە تەقیوە، دەیەوێت بەشی تەندروستی بکاتە سیستەمی ئەمریکی و لەسەر خەڵکی بکاتە بارگرانیەک کە نەتوانن چارەسەر بکەن، قوتابخانەو زانکۆکانی

سەخت کردووە بە مناڵان و لاوان، خزمەگوزاریەکانی گرتەتەوە، گرانی یەخەی خەڵکی گرتووە، رێژەی بێخانەو لانەکان و نوستن لە شەقامەکان و رەقبونەوەیان زیادی کردووە، باندی چەقەکەش، گروپی توندڕەوی ئیسلامی زیادی کردووە، راسیزم زیادی کردوە و هێرش بەسەر پەنابەران و خاریجیان زیادی بووە، ئەمانەو دەیان شتی تر کە لەمیدیاکانی بەریتانیا باس دەکرێت و رۆژانە لە شەقام و نەخۆشخانە و شوێنە گشتیەکاندا یەخەی دەگیرێت و رەخنە لەم نوێنەرەی باڵی راستی بۆرژوازی دەگیرێت و بە کەسە درۆزنەکە ناوی دەبەن.
لە کاتێکدا باڵی چەپی ناو حزبی کرێکاران کە زۆر ئیدعای چەپ و کۆمۆنیزمی نیە، هەروەک کە بیرنی ساندرز لەئەمەریکا نیەتی، تەنها لە بەرامبەر وەزعی مەوجودا داوای چاکسازی دەکەن، ئەمەش بەهەر دەرەجەیەک بتوانن بەدەستی بهێنن لە بەرژەوەندی خەڵک و دەرگا کردنەوەیەکە بەڕووی رادیکالیزمی کۆمەڵگادا، بەڵام چ ترەمپ و چ جۆنسن بەردەوام بە لەدان لەخواست و دواکاریەکانی خەڵک هێرشیان بەسەر چەپ و کۆمۆنیزم هێرشە بەسەر خواستەکانی خەڵك و بەتە قسەی رۆژانەیان. چەپ و کۆمۆنیستێک کە بەهەردەرەجەیەک بچوکیش بن و لە هەر شوێنێک هەبن بەڵام قسە لەسەر قورسایی هەلومەرجی ئێستا لەسەر ژیانی خەڵک بکەن و داوای چاکسازی و ئاڵوگۆڕ بەرەو ژیانێکی باشتر بکەن، روخساری دزێوی دەسەڵاتی بۆروازی دەردەخات. ترسی بۆرژوازی و بەتایبەت هیستریای جۆنسن و هێرشی دژی ئینسانی خۆی دەبارێنێت بەسەر ئەو خواست و داوایانەی کەخەڵک هەیەتی بە باشترکردنی ژیانێکی ئینسانی و ناڕەزایەتی دەردەبڕن بەرامبەر سیستەم و دەسەڵاتەکەی جۆنسن و ترەمپ، کە خەڵکی ناڕازی نایانەوێ سەروەتی کۆمەڵگا بە کەسانێک بێت کە لەپێنجەکانی دەستان و لەسەدا نەوەدو نەی خەڵکش لەهەژاریدا بژین، بەڵام ئەمەیان پێ قبوڵ ناکرێت و ژەهری دژی خواستەکانی خەڵک لەژێر ناوی دژی چەپ و کۆمۆنیزمدا هەڵدەڕێژن، ئەمەش روونی دەکاتەوە کە ئەگەر بۆریس جۆنسن، لەم هەڵبژاردنەدا دەنگ بهێنێت و دەسەڵاتی بکەوێتە دەست، ئەو خواستانەی خەڵک بە خواستی چەپ و کۆمۆنیستی دەزانێت و هەر وەک دەورەی پێشوو هێرشەکانی بەسەر ژیان و گوزەرانی خەڵك چەند بارە زیاد دەکات.

نوری بەشیر
٩/١٢/٢٠١٩

بەشی نۆزدەیەم لە قەسیدەی (دەقی تەمەن) ... ناڵە حەسەن

١ کاتێک بە پێخاوسی
بە ڕێگایەکدا دەڕۆیت و بەردەمیشت
بە وردە شووشە دا پۆشراوە
لە چاوەڕوانی ئەوەدا مەبە
کەسێک بێت و شووشەکانت بۆ ڕاماڵێ
چونکە ئەویش پێشوەختە
ڕێگاکەی بەردەمی بزمارڕێژ کراوە
چاوەکانت دامەخە
دوور بڕوانە دوور
هێشتا کات ماوە بۆ خەون بینین

٢
شیعر فێری کردم و
هێزی ئەوەی پێبەخشیم
ل□ نێو نووسینەکانم خۆم بم و
ڕێگە بە هیچ هێزێکی دەرەکی نەدەم
بوونم داگیر بکات
بۆیە منیش دواجار گوتم
(من ژیانم بۆ شیعر دەوێت)
بەڵام داخەکەم
دوای سی ساڵ لە شیعر نووسین و بیرکردنەوە
هێشتا / نەمتوانیوە وەک پێویست
خۆم بناسم و
بە وردی خۆم بخوێنمەوە

٣
ل□ نێو خەمەکانی دایک و باوکم
کتێبەکانی مر□قبوونم خوێندەوە
ل□ نێو خەونەکانی خۆشم
سروودە خوێناوی□کانی نیشتیمان

٤
منداڵی من
کۆلارەیەکی پەڕ ڕەنگین بوو
لە دارتەلی
گەڕەکێکی هەژارنشین گیربووە و
لێنا بێتەوە
لە وەرزەکانی قاتوقڕی و گرانیدا
دەبێ بە کولێرەویەک و
منداڵە برسییەکان ژیر دەکاتەوە
لە شەوە درێژەکانی پایزانیش
وەک حیکایەتخوانێکی بە ئەزموون
بۆ کوڕ و کچانی گەڕەک
چیڕۆکی عەشق و ئازادی / دەگێڕێتەوە …!

٥
من زۆرجاران حەزم لە تەنیاییە
نامەوێت /
لە چاوەڕوانی کەسێکی تر بم
من بەوە ئارام و دڵفراز دەبم
کە هەموو چرکە و ساتەکانی تەمەنم
تەنها و تەنها / بە خۆم ببەخشم …!

٦
تۆ لەنێو
گەڕەکی چڵەنێرگزەکان دەژیت و
منیش لەنێو نیشتیمانی غوربەت
چی تۆی گەیاندە
نێو کیشوەرەکانی دڵی من
ئەی ئاگر و پەنگر / ئەی موسیبەت …!

٧
من / مەرکانەکانی تەنیایی خۆم
پڕ دەکەم لە گوڵ و
دڵە ماندووەکەی تۆش
پڕ لە خۆشەویستی
من / باخچەی شیعرەکانی خۆم
بە پەیکەری عەشق دەڕازێنمەوە
نیگا و چاوەکانی تۆش

بە تیشکە پرشنگییەکانی ڕووناکی
لەگەڵ ئەوەش لێمببوورە
گەر / بۆ تا ئەبەد نەتبینمەوە …!

٨
بیرت دەکەم
زێتر لەوەی
کە تۆ بیری لێدەکەیتەوە
بەرینتر لە ڕووبەرەکانی بیرکردنەوە
بیر بیر بیر بیر بیر
هێندەم بیر لێکردییەوە
تا هەموو
بیرکردنەوەکانی خۆم بیرچوویەوە
ئێستا من ل□ نێو تۆدام
هاتووم تا لەمەودوا
ل□ نێو یادەوەری و
ل□ نێو /
بێستانی بیرکردنەوەکانی تۆ
بۆ هەمیشە بمێنمەوە

٩
هەموو دەرگاکانی ژیانتان
بەڕوو داخستم
منیش ئێستا لە دووری دوورەوە
دوور دوور دوور
دوور لە ئێوە
لەسەر / ئەستێرە ئاورینگییە ئیرۆسییەکەی شیعر
لەژێر / ڕەشماڵێکی ڕەنگینی پڕ لە ڕاز
بەتاقی تەنێ و هەموو شەوێ
مێژووی مردنە ماسۆشییەکانی ئێوە و
چرۆی چیرۆکە چراخانییەکانی
لەدایکبوونی خۆم / دەنووسمەوە …!

١٠
تۆ پەیکەرێکی لە نوور
چاوەکان و نیگاکانیشت
پڕن لە ڕووناکی
گەر غەریبی

نیشتیمانی لەدایکبوونی خۆت دەکەی
وەرە بە تاو
بە پەیژەی پەراسووەکانم هەڵگەڕێ
تا بتگەینمەوە
نێو کۆڵا نەکانی خۆرەتاو

١١
من وام
لەگەڵ ژیان شیعر
لەگەڵ شیعر بەفر
لەگەڵ بەفر ڕووناکی
لەگەڵ ڕووناکی با
لەگەڵ با ئاگر
لەگەڵ ئاگر خەون
لەگەڵ خەون تۆ
لەگەڵ تۆش / عەشق کۆمان دەکاتەوە

١٢
ئەی پەپوولە وردیلەکەی
نێو نیگا زەردباوەکانی مانگ و
نێو / خەون و خەیاڵە خەمڵیوەکانی خودا
تۆ ل□ نێو چاوەکانی من / وەک هەمیشە
لە هەموو ئۆقیانووسەکانی دونیا بەرینتری
لە هەموو چیا سەرکەشەکانی عەشق بەرزتری
تۆ / بە تەنیا تۆ
لە قەسیدە و شیعرەکانم ناسکتری
لە ترپەکانی دڵم زێتر / لە من نزیکتری

١٣
من ماڵم ل□ نێو مەمکۆڵەکانی گەردوونە
ئەستێرەکان هاورێمن
لەسەر پشتی شەپۆلەکانیش
سروودەکانی ڕووناکی دەنووسمەوە
خودایەک / ل□ نێو کتێبە شیعرییەکانم پێی گوتم
مژدەبێ لێت
تۆ بڵێسەی خۆرەتاوێکی ئ□ بەدیت
مردن ناتوانێ لێت نزیک بیتەوە

١٤
لەوەتەی بەبیرم دێت
لەنێو ئۆقیانووسەکانی ئاگر
ئایەتە ئیرۆسییە ئەوینییەکان / دەنووسمەوە
لەنیو نیگا نەرمەکانی نیشتیمانیش
کتێبێک / لە بارانە بەڵەسەییە بریناوییەکان

١٥
تۆ تەمێکی سپیت
لەنێو خەیاڵە تەوراتییەکانی تەمەنی من
تۆ / شیعرێکی شەونماویت
لەنێو شەوە شلەرییەکانی شەونامەی من
بەڵام موخابن ئێستا
من و تۆ / ملوانکەیەکین بۆ گەردنی مردنەوە
وەکو کەمانجە ئاوییەکانی دەریا
میلۆدییەکی غەمگین بۆ ژیان دەژەنین …!

نۆڤەمبەری ٢٠١٩

له‌ ڕۆژی جیهانی مافه‌كانی مرۆڤ ئه‌حمه‌د كامه‌ران …

حه‌فتاو یه‌ك ساڵ پێش ئێستا له‌ ڕۆژێكی وه‌كو ئه‌مڕۆدا واته‌ له‌ 12|10 كه‌ جارنامه‌ی مافه‌كانی مرۆڤ له‌لایه‌ن نه‌ته‌وه‌ یه‌كگرتوه‌كانه‌وه‌ ئیمزاكرا , كه‌ هاوكاتیش هه‌موو ساڵێك یادی ئه‌و ڕۆژه‌ ده‌كرێته‌وه‌ , كه‌ له‌و یاده‌دا ئه‌وه‌مان پێی ده‌ڵێت كه‌ ئیتر له‌ پاش ئیمزاكردنی ئه‌و جارنامه‌یه‌وه‌, بووه‌ ده‌ستپێكێك بۆ پێشێلكردنی ته‌واوی مافه‌كانی مرۆڤ له‌سه‌ر ئه‌م گۆی زه‌ویه‌دا.
هه‌رچه‌نده‌ له‌ جارنامه‌كه‌دا چه‌ندین ماده‌ی تێدایه‌ كه‌ هیچ كامیان بایه‌خی ئه‌وتۆی پێ نه‌دراوه‌ بۆ مرۆڤ , وه‌یه‌كێك له‌ ماده‌كان كه‌ زۆر به‌لامه‌وه‌ جێگای تێبینه‌ی ئه‌وه‌یه‌ كه‌ ئاماژه‌ به‌وه‌ ده‌كات كه‌ ده‌لێت:هه‌موو مرۆڤه‌كان به‌ ته‌واوه‌تی له‌ به‌رده‌م یاسا یه‌كسانن وه‌ نابێت هیچ جیاوازیه‌ك بكرێت له‌ نێوانیاندا به‌ڵكو به‌شێوه‌یه‌كی

دادپەروەرانە مامەڵە لەگەڵیان بکرێت بۆ ئەوەی مافەکانی خۆیان وەربگرنەوە, بەڵام خۆی لە بنەڕەتدا ئەو مادەیە بە هەڵە نووسراوە چوونکە لە بیریان کردوە شتێکی بۆ زیاد بکەن کەئەویش تەنیا مڕۆڤە هەژارەکانە کە دەبێت لەبەردەم یاسا چۆك دابدەن و بە هەموو سزایەکی دادگاو یاسادا ڕازی ببن و نابێت دەنگ هەڵببڕن ئەگەرنا دەنگیان بەتەواوەتی کپ دەکرێت ,بەڵام بۆ مرۆڤە دەست ڕۆیشتووەکان کە بە مڕۆڤە گەورەکان دادەنرێن لە نێو کۆمەڵگا ئەوان بۆیان هەیە ئەگەر هەر سەرپێچیەك بکەن یاخود هەر خراپەیەك بکەن نابێت یاسا سزایان بدات کەچی خۆی لە بنەڕەتدا هەر خۆیانن یاسا بەڕێوە دەبەن و یاسا دادەنێن بۆ کەسانی هەژار و لێقەوماو , ئەمەش هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە دادپەروەیەکی ڕاستەقینە لەنێوان مڕۆڤەکان دا نیە خۆی لە بنەمایەکی ڕاستەقینەدا کە دەبێت بگوترێت ئەوەیە کە زۆر بەلاوە ڕوونەوە وە ڕۆژانەش لەپێش چاوی خۆمەوە بەهەزاران خراپی و گەندەڵی و پێشلکردنی مافی هەژاران دەکرێت کەچی یاسایەکی دادپەروەرنیە مافی لێقەوماوان وەربگرێتە ئەمەش هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە وشەی دادپەروەری لەلایەن مڕۆڤە گەورەکان تیرۆر کراوە زیندەبەچاڵیان کردوە بۆئەوەی هەژارەکان بخەنە ژێر دەستی خۆیان وکە ئیتر بەهیچ شێوەیەك داوای مافەکانی خۆیان نەکەن لە یاساو هەربۆیە ئەم ڕێکخراوانەی بەناو مافی مڕۆڤ و یاخود نەتەوە یەکگرتوەکان کە ئەمانە خۆیان بە پارێزەری مافەکانی مڕۆڤ دادەنێن بەڵام هیچ کاتێك ڕاست نیە و تەنیا بەرژەوەندی خۆیان لە پێشەنگی کارەکانی خۆیان داناوە هیچ تر… چوونکە هەردەم و هەردەم هەژاران و بە تایبەتی چینی کرێکار کە چینێکی گەورە ستەملێکراوە بەردەوام دەبێت لە پێشلکردنی مافەکانیان هەتاوەکو ئەو ڕۆژەی دەنگێکی ڕاستەقینەی دادپەروەر درووست نەبێت کە بتوانێت ڕووبەڕووی هەموو پێشلکاریەکان ببێتەوە کە لەبەرامبەر مڕۆڤە هەژارەکان دەکرێت.

ئەگەر ئێستا نموونەیەکی بچووك بهێنمەوە کە لە سەردەمی ئێستادا دەبینین بە دەیان مڕۆڤی هەژار بێ حالە لە ماڵ و حالی خۆیان دەرکراون کەچی ئەگەر ئێستا یاسایەکی دادپەروەر بوونی هەبوایە ئەوا مافی ئەو مڕۆڤە هەژارانەی لە کەسە خراپەکان وەردەگرت کە خۆیان بە مڕۆڤی گەورە داناوە وەرگرتبایەوە ئێستا ئەو جۆرە مڕۆڤانە ژیانیان وانەبوو بەڵام نیە نیە نیە بۆچی؟ نازانم!
جیاواز لەم مادەیە کۆمەڵێك مادەی تری تێدایە کە یەکێکی تریان لەو مادەیە باسی ئازادی ڕادەربڕین دەکات بێگومان ئەم مادەیەش دووبارە هیچ خزمەتێکی بە ئازادی ڕادەربڕین نەکراوە بەڵکو بەردەوام پێشێلی تەوای ئازادی ڕادەربرینەکان دەگرێت لە نێوان مڕۆڤەکان لەسەر ئاین

و ڕەگەز و نەژاد و ڕەخنەگرتن…هتد کە زۆرجاران ئەو مرۆڤە بەرەو ڕێگای مردن دەبرێت بەڵام ئازادی ڕادەبڕین خۆی لە بنەڕەتدا دەبێت لە ناخی تاکەکانەوە هەڵ بقوڵێتەوە کە بەخۆیان بڵێین من مرۆڤم بوونم هەیە لەسەر ئەم گۆی زەویەدا هەربۆیە من ئازادم و بە ئازادانە بیردەکەمەوە و بە ئازادانە دەژیم و لە هیچ کەسێك قەبول ناکەم سنور بۆ ئازادی بیروڕاکانم دابنێت بەڵکو ئەوە خۆمم کە چۆن سنور دادەنێم بۆ بیروڕاکانم نەك کەسێکی تری بەرامبەرم, کەسی بەرامبەر ئەرکی ئەوەیە کەتەنیا ڕێز لە بیروڕاکانم بگرێت وە بە پێچەوانەوەش منیش بیروڕاکانی بەرامبەر بە هەند وەربگرم و سووکایەتی پێ نەکەم , کە ئەمەش وا دەکات یەکسانیەك لە نێوان مرۆڤەکان درووست بێت.

خۆی لە بنچینەی مرۆڤایەتی دا کاتێك مرۆڤ دێتە سەر ئەم گۆی زەویەدا هەموو مرۆڤەکان وەکو یەکن و هیچ جیاوازیەکی لە نێوانیان دا بەدی ناکریت بەڵام بە تێپەر بوونی کاتەکان و سەردەمەکان مرۆڤەکان ئاڵوگۆڕی مەترسیداریان بەسەردا دێت, کە هیچ کاتێك هەست بە بوونی خۆیان ناکەن یاخو ڕۆژێك لە خۆیان ناپرسن ئەو جۆرە مرۆڤانەی کە بە شێوەیك دەگۆڕێن کە لە پێستی مرۆڤایەتی بوون دەردەچن و دەچنە قالبێکی پێ لە نا مرۆڤ بوونەوە , بیر لەوە ناکەنەوە کە بڵێین ئێمە بۆچی وا گۆڕاوین چوونکە ئێمە مرۆڤین وشەی مرۆڤ واتە درووسکردنی هێلانەی خۆشەویستی لە نێوان یەکدی نەك درووستبوونی ڕق و کینەوە یەکتر لە ناوبردن کە ئەمە هیچ کاتێك سوود بە مرۆڤایەتی بوون ناگەیەنێت, هەربۆیە دەبێت مرۆڤ لەگەڵ خۆی دابنیشێت و دادگایی خۆی و دەروونی بکات نەك هەر بەشێوەیەکی هەڕەمەکیانە بیر لە ژیان بکاتەوە کە لە دەرئەنجامەکەیشی بە زیان دەشکێتەوە بەسەر خودی مرۆڤایەتی بوون.

مرۆڤ وشەیەکی ئاڵۆز و بێ سەرو بەرە

بۆچی گرنگە دەنگ بە حزبی

کرێکاران بەدین لە ١٢ی دیسەمبەردا ... ئاسۆ کمال

حزبی کرێکارانی بەریتانیا (لەیبەر پارتی) لەم هەڵبژاردنەدا دژی بەرنامەی نیولیبرالیزمی حزبی پارێزگارانی سەرمایەدارانە . گرنگی ئەم سەرکەوتنەی لەیبەر تەنیا لە رفرۆمەکانیدا نیە کە ئەمانەش گرنگە بەڵکو لە شکستدانیش بە حزبی پارێزگارانی دوژمنی کرێکاراندایە کە دەیەوێ سەرمایەدارەکان دەوڵەمەندتر و کرێکاران هەژارتر بکا.
لەیبەر دەیەوێ لانی کەمی کرێ ٧.٥بکا بە ١٠ پاوەند و هەزاری ١٤ ملیۆن کرێکار کەم بکاتەوە.
دەیەوێ نەبونی گرێبەستی کار قەدەغە بکا کە ٩٠٠ هەزار کرێکار دەگرێتەوە و هەموو کرێکارێک دەبیت گرێبەستی یاسایی هەبێ تاکو مافەکانی کرێ ، پشو و نەمانی کار و هتد لەلایەن خاوەن کارەوە بەپێی یاسا پێ بدرێ.
لەیبەر سەعاتی کار لە ماوەی ١٠ ساڵدا دەکات بە ٣٢ سەعات کار لە هەفتەیەکدا .
لەیبەر بەرنامەی پاراستنی سروشت و نەمانی زیندانی کردنی داواکارانی پەنابەری و ئازادی هاتوچۆی کرێکارانە ئەگەر لە یەکێتی ئەوروپاش نەمێنێتەوە. یاسا دەردەکا کە قەرزی خوێندن لە زانکۆ نەمێنێ.
لەیبەر جارێکی تر خزمەتگوزاریەکانی گواستنەوە و تەندروستی و خوێندن دەکاتەوە بە کەرتی دەوڵەتی و لە کەرتی تایبەتی دەسەنێتەوە.
لەیبەر کێشەی دەرچون لە ئەوروپا لە رفراندۆمێکدا دەخاتە دەنگدانەوە لەسەر ڕێکەوتنێکی گونجاو و یان مانەوە .
لە ئاستی جیهانیدا لەیبەر کۆتایی بە سیاسەتی شەڕخوازانەی "بۆمباران بکە و دواتر گفتوگۆ بکە" دەهێنێ و ئەم باڵە چەپەی لەیبەر هەمیشە دژ بە سیاسەتی دەستدرێژیە سەربازیەکان بە سەر خەڵکی کوردستان و خەڵکی ستەملێکراو بوە.
ئەمانە چەند مافێکی تر کە حزبی کرێکاران لە ڕێگەی پەرلەمانەوە دەیکاتە یاسا و ئەگەر سەرکەوتن بەدەست بهێنێ لەم هەڵبژاردنەدا لەڕێگای حکومەتی کرێکارانەوە دەیەوێ ریفورم بکا لە بەرنامەی ئابوری ئێستای سەرمایەداریدا بە قازانجی کرێکاران.
گرنگی سەرکەوتنی لەیبەر پارتی لە ئەمڕۆی دنیاشدا بەهێزکردنی

بزوتنەوەی دژی نیولیبرالیزمی سەرمایەدارانە و شکستی یەکێک لە قەڵا بەهێزەکانی جیهانی نیولیبرالیزم و پاشەکشەکردنێکی مێژوویی بەم ڕەوتە سەرمایەدارییە کە تاتچەری سەرۆک وەزیارنی پارێزگاران لە ساڵەکانی ٨٠کانی سەدەی بیستدا سەرکردایەتی کرد و دنیایان بەم چەشنەی ئێستا غەرقی نایەکسانی و شەڕو بێکاری و برسیەتی کرد.
بێگومان سەرکەوتنی باڵی چەپی لەیبەر بەمانای دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی یەکسان و ئازادی نیە بۆ ئینسانەکان بەڵکو هەنگاوێکە لە ئاستای لەبارتربونی زەمینەی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوری بۆ کرێکار و چینە کەم دەرامەتەکان و یەکێتیە کرێکاریەکان و بزوتنەوەی دژی سەرمایداری لە بەریتانیا بۆ خەباتی سەرکەوتوانەتوتر دژ بە سەرمایەداران ، وە هاوکات بەهێزکردنی ئەو بزاتنەوە دژی نیولیبرالیزمە سەرمایەدارییە کە هەر ڕۆژەو لە گۆشەیەکی دنیا ، وەک فەرەنسا و چیلی و لوبنان و عێراق و ئێران و شوێنەکانی تر دێتە مەیدان.
هەربەیە گرنگە لە ١٢/١٢دا دەنگ بدەین بە لەیبەر پارتی لە بەریتانیا.

ئاسۆ کمال

کێ بەرپرسە لە خوێنرشتن؟ … ئەحمەد رەجەب

لە سەرەتای مانگی ئوکتۆبەرەوە (تشرینی یەکەم) ی رابردوو ڕۆژانە خوێنی خۆپیشاندەران لە بەغداو شارەکانی باشووری عێراق ئەرژێت و خۆپیشادەران داوای ئەنجامدانی چاکسازیی و باشترکردنی ئاستی خزمەتگوزاریی ئەکەن و بۆ دەستەبەرکردنی دەرفەتی کارو ژیانێکی شایستە بۆ سەرجەم هاوڵاتیان و دوور لە گەندەڵی و بەشبەشێنەی حزبایەتی بەتایبەتی حزبە ئیسلامییە شیعەکانی دەسەڵات.
گەرمەی خۆپیشاندان لە بەغداو شارەکانی ناوراست و باشووری عێراقی گرتووەتەوە، واتە { بەغدا، نەجەف، کەربەلا، بابل، دیوانییە، ناسرییە، موسەننا کوت ، عیمارە و بەسرە} و، خۆپیشاندەران داوای چاکسازیی و نەهێشتنی بێکاری و دابینکردنی هەلی کار ئەکەن و،

دروشمی سەرەکییان دژ بە گەندەڵی ودزیی و پارە خواردنە ولە کاتێکدا ـــ 30 تا 40 % ی ـــ خەڵکی عێراق لە ژێر باری هەژاری و نەداری ئەژین، بەرپرسان بە تایبەت سەرۆکی حزبەکان و دستوپەیوەندەکانیان(خزم و خوێش، وەزیر، ئەندام پەرلەمان) تا دوێنی نان نەبوو بیخۆن ولەمرۆدا بوون بە ملیادێرو خاوەن موڵ و ماڵ وتەلارو سامانی بێ هاوتا.

تەمەنی زوربەی خۆپیشادەران لە 25 ساڵ بەرەوخوارەو، کەمیان ئاگادری ناخۆشی مەینەتی رۆژانی حزبی بەعسی عەرەبین و، ئەم گەنجانە پەیوەست نین بە هیچ حزبێکەوەو، دوور لە بەرژەوەندی حزبی و تایفەگەری خوپیشاندان ئەکەن و دەسەڵاتدارانی عێراقیش (هێزە ئەمنییەکان و پۆلیس و سوپاو حەشدی شەعبی) بۆ سەرکوتکردنیان زیاد لە پێویست و بە شێوەیەکی درندانە هێزیان بەکارهێناوەو، لە هەموو لایەکەوە تەقەیان لێئەکرێت و شەهیدو برینداریش لە هەڵکشاندایە و، بەرپرسانی حکومەتی عێراقیش پەنا ئەبەنە بەر درۆو دەلەسەو فرت و فێڵ گوایە نازانن کێن ئەوانەی تەقە لە خۆپیشندەران ئەکەن و، بۆ ئەوەی درۆکەیان سەربگرێت و راستییەکان بشارنەوە دەزگاکانی راگەیاندنیان داخستووەو خەتی ئینتەرنێتیان بریوە.

زوربەی خۆپیشاندەران شیعەن و هاوار لە دژی حزبە شیعەکانی خاوەن دەسەڵات ئەکەن و بە دەنگی بەرز ئەڵێن ئەو حزبانە گەندەڵن و لە گەندەڵیدا نقووم بوون و، لە ئێستادا بۆ بەربەرەکانی راپەرینە مەزنەکەی گەلی عێراق میلیشیاو چەکدارەکانیان خستووەتەکارو، بە فیتی رابەرانی حزبە ئیسلامییەکانی شیعە کونسلخانەکانی ئێرانیان لە کەربەلاو نەجەف سووتاندو ئەو کارەیان خستەپاڵ و ئەستۆی خۆپیشاندران و، بەو بیانووە هێزە ئەمنییەکان و حەشدی شەعبی دەستیان واڵاتر بوو بۆ تەقەکردن و بەو هۆیەش ژمارەیەکی زۆر شەهیدو برینداری لێکەوتەوە بە تایبەت لە ناوچەی سنەك لە بەغدای پایتەخت.

تا ئێستا زیاتر لە {400} شەهیدو 15 هەزار بریندار هەیەو، ئەو کردەوانەش تاوانە دژ بە مرۆڤایەتی وتاوانی جینۆسایدە بەرامبەر بە خەڵکی بێدەسەڵاتی راپەریوو، لەلایەن بەرپرسانەوە پەردە پۆش ئەکرێن و، لە راگەیاندندا بە تەموومژی باسیان لێوە ئەکرێت بۆ شاردنەوەی راستییەکان،.

خۆپیشاندەران داوا ئەکەن : بەبێ منجەمنج سەرۆك وەزیران عادل عەبدولمەهدی و حکومەتەکەی دەستلەکار بکێشنەوەو برۆن و، حکومەتێکی نوێ پێکبهێنرێت، حکومەتێکی خاوەن توانای نیشتمانی وپردەسەڵات بێت بۆ ئەوەی پێش هەموو شتێك عادل عەبدولمەهدی سەرۆك وەزیرانی

قاودراو فەرماندەی گشتی هێزە چەکدارەکانی سوپای عێراق بداتە دادگا چونکە بەرپرسی یەکەمەو چی کوژراوو بریندار هەیە لە ئەستۆی ئەوە.

حکومەتی نوێ بتوانێت داخوازییە رەواکانی گەڵ و خەڵکی راپەریوو خۆپیشاندەران لە پێش هەمووو کارێك یاسای هەڵبژاردن و کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنی نوێ بێنێتەدی و، بەرلەمانی عێراق هەڵبووەشێنێتەوە (زوربەیان بە فێڵ و تەزویر بوونە بە ئەندام) و، هەروا ئەو حکومەتە نوێیە بتوانێت هەرچی بەرپرس و تاوانبارو تەقەکەرو بکوژ هەیە راپێچی دادگا بکات و، ئەبێ پەرلەمانی عێراقیش گوێ رایەڵ بێت بە داخوازییەکانی گەل بە مەبەستی دامەزراندنی دەوڵەتێکی مەدەنی دیموکراسی بتوانێت دادپەروەری کومەڵایەتی زامن و پەیرەو بکات و، کۆتایی بە دەستێوەردانی دەرکی بێنێت و عێراق نەبێتە گۆرەپانی جەنگ لە نێوان ئەمریکاو ئێران و، لێرەدا پێویستە ئاماژە بە رۆڵی ئەندامە دەستپاکەکانی پەرلەمان بدەین و هەڵوێستیان لە بارەی خۆپیشاندانەکان بەرز برخێنین.

ئەرکی سەرەکی حکومەتی نوێ و داخوازییەکانی خۆپیشاندەران رێگە و دەستیوەردانی وڵاتانی دەوروبەر نەهێڵێت بەتایبەت لە ئێستادا دەستی ئێران ببرێت و، رێگا بە قاسم سلێمانی و پاسداران نەدات ئارەزوومەندانە هاتوچوو نەکەن و، ئەبێ زۆر بە وریایی رەفتار لە گەڵ ئێران بکرێت و، بەرپرسانی ئێران بە ئاسانی دەستبەرداری عێراق و حزبە وابەستەکانیان نابن و، نابێ ریگا بە ئەمریکا بدرێت بارەگاو بنکەی سەربازی لە سەر خاکی عێراق دابمەزرێنێت و، بوونی تورکیا لە سەر خاکی وڵات نەمێنێت

حکومەتەکەی عادل عەبدولمەهدی و حزبە شیعەکان کە زوربەیان سەر بە ئێرانن بە ئاسانی دەست لە نازو نیعمەت و ئیمتیازات و دزی وسامانی کۆکراوەیان هەڵناگرن و خۆپیشاندەران داوا ئەکەن لێپێچینەوەی ورد لە گەڵیان بکرێت و زوز بەزوو بدرێن بە دادگا.

هێزە سەرەکییەکانی خۆپیشاندەران لەمانەی خوارەوە پێکهاتوون: یەکێتیەکانی کرێکاران ، مامۆستایان، قوتابیان و، کۆمەڵەی ئافرەتان و جوتیاران و رێکخراوەکانی کومەڵگەی مەدەنی و هێزە ئیسلامییە میانرەوەکان و، لەم هەفتانەی دووایەداو لە وتاری هةینی عەلی سیستانی گەورە مەرجەعییەتی شیعەکان داوای کردووە حکومەت بچێت بە پێر داخوازییەکانی خۆپیشاندەران و، هەر هەموویان لە گەڵ راپەرینە مەزنەکەن و، رەوتی سەدریش لە پێشدا زۆر بە گەرمی لە گەڵ خۆپیشادەران بوو، لەم دووایەدا رابەرەکەی موقتەدا سەدر تووشی رارا بووەو، کەس سەری لێدەر ناکات و پێیەکی لە عێراقەو ئەوی تریان لە ئێرانەو، هەست ئەکات کەمە کەمە خەڵکەکەی لێی دوور

ئەبنەوەو لە ژێر فشاری ئێراندایەو، لە خوارووی عێراق سەرۆك خێڵ و عەشایەرەکان بوونەتە کڵاوەکەی خۆپێشاندەران.

بارودۆخی عێراق مەترسیدارەو، ئەگەر وڵاتان بە تایبەت زلهێزەکان و نەتەوە یەکگرتوەکان فشار نەخەنە سەر حکومەتی قاودراوی عادل عەبدولمەهدی و پەرلەمانی عێراق” بارودۆخەکە گرژو ئاڵۆزتر ئەبێت و، لەمڕۆدا پیلانی زۆر هەیە بۆ ئەوەی ئاوات و تیکۆشان و خوێنی خۆپیشاندران نەیەتەدی و، بەلایەکی تردا ببرێت و، ئێران بە ئاشکرا خۆی کردووە بە خاوەنی عێراق و ، تورکیا لە ڕێی چڵکاوخۆرەکانی و بەرەی تورکمانی وبوونی بنکەکانی لە ناو خاکی هەرێم و عێراقداو، عەرەبستانی سعودی وهەندێ لە وڵاتانی کەنداو لە ڕێی دامودەزگای هەواڵگیری و بە یارمەتی و هاتوو چۆی بەعسیەکان خەریکی پیلان دارەشتنن، بۆیە ئەرکی سەرشانی نوسەران و ڕۆشنبیران و ڕۆژنامەنووسان و کەسانی پاك و خاوەن شەرەف و خەڵکی تێکۆشەرە کردەوەی ئەو وڵاتانە شەرمەزارو ڕیسوا بکات.

سوپای عێراق لە ساڵی لە 23/5/2003 بە فەرمانی(حاکمی عەسکەری ئەمریکا) پۆل بریمەر هەڵوەشاو، لە 8/8/2003 هەر بە فەرمانی پۆل بریمەر سوپایەکی دامەزراند (سوپای عێراق لە دروستبوونەو تا ئێستا) دژ بە خواستی گەلەو، سوپا نوییەکەی عێراق لە ساڵی 2014 لە سەرهەڵدانی داعش تێکچووو، ئێستا لاوازە و، لە باتی سوپا خەشدی شەعبی ڕۆڵی زیاترەو سەرکردەکانی سەر بە ئێرانن بۆیە خۆپیشاندەران داوا ئەکەن ئەم حەشدە نەمێنێت.

بەپێ دستوری عێراق سەرۆك کۆمار سەرۆك وەزیران دا ئەنێت و، بەرهەم ساڵح لە گەڵ حزبەکان و فراکسۆنەکانی پەرلەمان و نوێنەری خۆپیشاندەران کوبووەوەو، تا ئێستا کەسی دەستنیشان نەکردووەو لە ژێر فشاری ئێران و حزبە شیعەکانە ئەمە لە لایەك ولە لایەکی ترەوە خۆپیشاندەران بەردەوام ئەبن لەخۆپیشاندانەکانیانو ئامانجیشیان دەست لەکارکێشانەوەی هەر سێ سەرۆکایەتییەکەیە، کە لەدروشمەکانیان بەڕوونی داوای ئەکەن.

هەرێمی کوردستان لە دوورەوە چاودێری بارودۆخی عێراق ئەکات و، بیدەنگە بەرامبەر بە خوێنرشتن و کوژران و برینداركردنی هەزاران گەنجی عێراق و، ئەو گەنجانە خاوەنی هەر ئاین و مەزهەب و نەتەوەیەك بن مرۆڤن و، پێویستە بیدەنگی بە فەرمی پشکێنێت و،پەلە بکات لە چاکسازی و گەندەلکاران وبەعسیەکان و موستەشار جاشەکان و تاوانباران وبکوژانی خەڵکی ستەم دیدەی کوردستان لە پرۆسەکانی ئەنفالی چەپەڵ کە لەلایەن دادگاکانەوە ناویان ئاشکراکراوە بدرێن بە دادگاو چیتر داڵدەی ئەوانەو خیانەتکاران نەدرێت و، بە فەرمی داوا لە تورکیا بکرێت هێزو بنکەکانی بباتەوەو، هەوڵ بدرێت

قوتابخانە و زانکوکان سەر بە تورکیاو کۆمپانیاکانی دابخرێن و، بایکۆتی کالای تورکی بکەن و، چارەسەر بۆ بژێوی هاوڵاتیان بە تایبەت هەژاران وکەم ئەندامان و زیندانیانی سیاسی و پێشمەرگە و ، کێشەی زەویی و خانوبەرەو تاپۆ بدۆزنەوەو یارمەتی حزبەکانی کوردستانی رۆژهەڵات و رۆژئاوا زیاد بکەن و ، واز لە چاوسوورکردنەوە بە تایبەت بەرامبەر بەو حزبانەو رۆژنامەنووسان بێنن و، جێی خۆیەتی بێڵن ریگا بەو حزبانە بدرێت چالاکی لە دژی دوژمنان بکەن. .

سەرکردەی حزبە ئیسلامییەکانی شیعە پشت ئەستورن وترسیان نییە و ئێران لە ئێستادا بەرگری لەو سەرکردانە و پارەو سامانیان ئەکات و” ئەگەر وەرچەرخانێك لە بارودۆخی عێراق روویدات ئەوا نوری مالکی و عەمار حکیم و هادی عامری و ئەوانی تر بەرەو ئێران ئەکەونەرێ و، کۆماری ئیسلامی داڵدەیان ئەدات.

وەزیری بەرگری عێراق نەجاح ئەلشەمەری ئەڵێت لایەنی سییەم تەقە لە خۆپیشادەران ئەکات و خەڵك ئەکوژێت و، ناوی کەس ناهێنێت و، مەبەست لە لەلانی سێیەم ئێرانە بەڵام وەزسری بەرگری دەستنیشانی کردووە بەڵام لە ترسی حزبەکانی شیعە وپلەو پایەکەی ترس دایگرتووەو لاێە و، خەڵك ئەپرسێت ئەگەر وەزیری بەرگری نەزانێت لایەنی سێیەم کێیەو، بۆ دۆزینەوەی ئەو لایەنە روو لە کێ بکەن و، راگەیاندنەکەی وەزیری بەرگری چەخت لە گەندەڵی حکومەتەکەی عادل عەبدولمەهدی ئەکات و، جێی شەرمەزاری و روورەش و رێسوان.

د

نەوەی دوای راپەڕین و راپەڕینی نوێ … عیماد عەلی

جارێك لەبەر کۆمەڵێك هۆکاری بابەتی و خودیی تایبەت بە کورد و کوردستان، هیوادارم ئەوەی چاوەڕوان دەکرێت لە کوردستانی باشوور لەم کات و ئانوسات و قۆناغەدا کە ناوچەکە تێیدا تێدەپەرێت روونەدات. بەڵام ئەوەی بەڵگە نەویستە کە ژیان بە هیواو ئاواتەوە ناوەستێت و بەتایبەتی سونەتی گۆڕانکاری لە هەر ئانو سات و

کاتێکدا بێت خۆی فەرز دەکات . لیرەدا کوردستان لەریزبەدەر نیەو دەبێت بەتایبەتی لەرووی سیاسیەوە ئەوە لەبەرچاو بگرێت کە تا ئێتسا دەسەڵاتدارانی کورد بێباکانە گوێشیان پێنەداوە و پاسەوانە کۆنەکان هیچ خەمێکیان نەبووە و بەردەوامن لە بیر و رەفتاری ماوە بەسەرچووی خۆیاندا، بۆ ئەوەی تۆزقاڵێك گوێ لە پێویستی و ڕوانین و تایبەتمەندیەکیانی نەوەی نوێ بگرن. بێگومان لەم بارەشەوە ئەوەی دیارە کە نەوەی دوای ڕاپەرین لە پێشەنگی رابەرایەتی هەر گۆڕانکاریەکی چاوەڕوانکراودا دەبن، ئەگەر لەبەر هۆکارگەلێکی تایبەتی کوردستان و بارودۆخە تایبەتیەکەی بە نەرێنی و خراپیش بەسەر د پرسی گەلەکەمان و دۆزە رەواکەیدا نەشکیتەوە . بەڵام ئەوەی روونە کە گۆڕانی بەردەوام و خەڵکی نوێ و فکر و عەقڵیەت و بۆچون و بنەمای نوێ جێی خۆی دەکاتەوە خەڵکی نەگونجا رادەماڵێت، هەرچەند رێگری و کۆسپیشی لەبەردەمدا بێت.

هەوڵی نەوەی کۆن تا سەر بێناکات و ئەو هەڵە و گەندەڵیەی لەسەر دەستی ئەوان کراوە جێگەی ئەوەی نەهێشتێتەوە و بەخۆداچونەوەی راستەقینە بکەن و هاوکێشەکان رێگەی ئەوەنادەن زەمینەی چاکسازی و پاکسازیی راستەقینە مەیسەر بێت، بۆیە ئەوەی چاوەڕوانکراوە کە ئەمڕۆ بێت یان سبەی راپەڕینێك یان شۆڕشێکی سەرتاپاگیر لە کوردستاندا بهرپابێت.

فەراهەمکردنی ئەو فاکتەرانەی دەبنە هۆکاری سەرکەوتنی هەر ڕاپەرینێك پەیوستە بە توانای ئەو سەرکرادیەتیەی لە راپەرینەکەوە هەڵدەقوڵێت و دەبێتە پێشەنگی رێراستکردنەوەی ڕێڕەوی سیاسی و ئابووری و رۆشنبیریی لە کوردستانی باشوور، سەرکەوتنیش مەرجی تایبەتی خۆی هەیە و ئەوەش بریتیە لە:

- دەبێت نەوەی نوێی دوای ڕاپەرین لە ئامادەباشیەکی توندوتۆڵ و هەوڵی زەمینەخۆشکردندا بن، بۆ ئەوەی لە هەر وەرچەرخانێکی سیاسی گونجاودا کاری ناوازەی پێویستی مێژوویی ئەنجام بدەن و گۆڕانی راستو دروست و راستەقینە ئەنجام بدەن.
- ئەم نەوە کۆنەی ئێمەی پێش نەوەتەکان، کە گیرۆدەی دەستی کۆمەڵێك دەستڕێشتووین لە کوردستاندا، بەهەموو جۆر و پێکهاتەمانەوە بە دەسەڵاتدار و بێدەسەڵاتمانەوە، بە دەستڕێشوو و دەستکورتمانەوە، بەقەد ئەوەمان تێدا نەماوەتەوە کە متمانەمان پێبکرێت بۆ ئەوەی ئیمە فشارێکی ئەوتۆمان هەبێت کە بتوانین ڕارەوی دەسەڵاتی کوردستان و هەڵەکان راست بکەینەوە و وەزعی گشتیی کوردستان لە نغرو بوون قوتارکەین، بۆیە دەبێت نەوەی نوێ بەخۆی بیر لە رێگەی

راست و كرداری گونجاو و هەنگاوی سەردەمانە بكاتەوە و رێگە لەم نەوەی ئیمەی پێش راپەرێن بگرن و بە هەر شێوەیەك بێت دەبێت بخرێنە لاوە، هەرچەند خەڵكی هەمەجۆری جیوازی باش و خراپیشمان تێدایە.

- رێگەنەدان بە سەرجەم نەوەی ئێمەومانانی پێش راپەرینی 1991 بە پاك و بەدفەڕمانەوە، بە شۆرشگێر و ناپاكمانەوە، بە پێشمەرگە و جاشمانەوە، بە نەخوێندەوار و فەیلەسوفمانە، بە رۆشنبیر و نەزانمانەوە، جڵەوی هیچ جموجوڵێكی نوێ لە شێوەی راپەڕین یان شۆڕش بگرنەدەست و ببنە دەمراستی شۆرش یان ڕأپەرێنی نوێ لە كاتی تایبەتی خۆیدا.
- خودی شۆڕش یان ڕاپەڕینەكە سەركردایەتیەكی نوێی راپەڕیو لە مەیدانەكەدا بەرهەمبێنێت و رێگەنەدەن هیچ كەسی ئامادەی لەقوتوكراوی نەوەی پێش ڕاپەرینی 1991 سواری راپەڕین بێت، نەوەكو دیزەبەدەرخونەی بكەن.
- سەركردایەتی نوێی راپەڕین و شۆرشی نوێ بە رەهایی لە نەوەی دوای راپەرینی 1991 بن و نەوە كۆنەكە بە ناچار خانەنیشین بكرێن و تەنانەت رێگە نەدرێت یەك كەسیش خۆی تێدا هەڵقورتێنێت و هەوڵی رابەرایەتی بكاتت .
- یاسا رۆڵی خۆی بگێڕێت و ئەوەی بە هەر شێوەیەك زیانی لە گەلی كوردستان داوە؛ لە رووی ئابووری (گەندەڵكاران) سەربازی و رۆشنبیری و كۆمەڵایەتیش بە سزای خۆی بگات.

بۆیە دەكرێت هەروەرچەرخانێكی سیاسی چاوەڕوانكراو زەمینەی لەبار بێنێتەئاراوە و سەرەتای داگیرساندنی شۆرش یان راپەرێنێك بێت كە كەس نەتوانێت بەری لێبگرێت و، بارودۆخێك بێتەئاراوە هێزی خۆسەپێنەری ئێستا كونەمشكیان لێ بێت بە قەیسەری.

خۆر … پشكۆ ناكام

لێ جێنگڵێی شاخا
دێشیتانین
ئاو لێ لێشمانا نێما
قێترێ…قێترێ

تینوێتی خۆتان پێ شکان
خوێنی جەستە
دڵۆپ..دڵۆپ
کرا بە ڕەنگی ژووری نووستن
و
هۆڵی ک□ بونەوەکان
کرا بە سوێند
بۆ بێ دەنگ کردنی
ئەو کەسەی کە مەستە
دەمارەکانمان
یەک بە یەک
بوون بە بۆری
بوون بە وێنەی
درۆی ” مەشخەڵانێک”ی رەش هەڵگەڕاو
ڕەش وەک دوێنێ
ڕەش وەک ئەمڕۆ
ڕەش وەک سبەی

شەو و ڕۆژمان ژمارد
بۆ سپێدەی ئازادی ئینسان
سپێدە نەهات
و
هەر ئەمان ژمارد
ئێوەش فێر بوون
کەوتنە ژماردنی قاسەکان
تا خوێنی ئێمە و قاسەکان
بوون بە رۆژ ژمێری
….پشتی سەرتان

کە بەهار درۆی کرد
هەوری باران
رووی تێ ناکا
گوڵیش نا پشکوێ..
کە عاشق وورەی بەردا
کتێبە موقەدەسەکانی عەشق
چاوی پڕ لە فرمێسک ناکا
کە رووبار ئاوی تیا نەما

مەلە زانین
بە فریای ماسی ناگا
ئێمەش ، بمانبورن
وەسفی جەنگەڵەکەی
ناوی " خەبات" لێ نرا
پیت بە پیت
دێڕ بە دێڕ
بوو بە زووخاو
چوو بە قوڕگمانا
…بمانبورن
ئێمە و ئێوە دوو خۆری
دوو چیرۆکی جیاواز
چیرۆکی ئێمە :
گەرمایی خۆری سبەی هەژاران
چیرۆکی ئێوە :
گەرمایی پایزە بچکۆلەی خواپیاوان
ئێوە رووەو ئاوا بوون
خۆری ئومێدی ئێمەش
سبەی… نا…
دوو سبەی
هەر هەڵ ئەکا

پشکۆ ناکام

Dece/2019

کتێبێك له باره‌ی په‌روه‌رده‌ی ڕواندز چاپ و بڵاوکرایه‌وه..

په‌روه‌رده‌ی ڕواندز له ده ساڵه‌ی ته‌مه‌نیدا، ناونیشانی کتێبێکی دیکه‌ی(سه‌دیق سه‌عید ڕواندزی)یه‌و له وڕۆژانه‌دا چاپ و بڵاو کرایه‌وه. ئه‌م کتێبه ناساندن و خستنهڕووی به‌شێك له چاڵاکی و داتاو

ئامارەکانی دە ساڵی ڕابردووی پەروەردەی ڕواندزە لە نێوان ساڵانی 2009/2019.

چاویلکە … محەمەد بەرزی

دوێنێ نەنکم زویر بوو
چاویلکەکەی بزر بوو

ئەوەندە چاوی کزبوو
هەتا منی لێ تێکچوو

خێرا چووم و نەوەستام
هەموو ژوورەکەی گەڕام

لە ژێر سوچی سەرینا
چاویلکەم بۆ دەرهێنا

وەکو گوڵ گەشایەوە
خۆشی بۆ گەڕایەوە

ماچمکرد و پێکەنی
وتی : تۆ چاوی منی

١١ / ٧ / ٢٠١٩

فەلسەفە لە جڤاکی سوننەتیی بە-

فەلسەفەدا ...کاوە جەلال

گومان هەمیشە پاڵهێزی هزرینە لە بارەی لەرێبوونی خۆمان لە جیهاندا، هەروەها لەبارەی پەیوەندییەکانی نێو جیهانەکەمان. لە گومانی چڕبوو چڕتر و فرەلایەنیتر دەبێت، گەر مرۆ لە جڤاکێکی سوننەتیدا (لاسایکەرەوەدا، نەریتگەرادا) سۆسیالیزەکرابێت (بەکەسکرابێت) کە تێیدا بەردەوام هزرین و ڕەفتاری نەریتی بەرهەمدەهێنرێنەوە. کەسی گومانکەر لەم جۆرە جڤاک و کولتوورانەدا هەمیشە سەرەتا دەکەوێتە دۆخێکی ناکامییەوە، چونکە چیدی ناتوانێت پەیوەندییەکانی خێزان و هەڤاڵێتی، پیشەیی و سیاسی و هتد،
لە ڕەوشی ئاسایی باویاندا دەرکبکات و وەریانبگرێت، بەڵکو بە پشوو دەیانخاتە ژێر پرسیارەوە. لە کێشە کرۆکییەکەی مرۆڤی جڤاکی سوننەتی ئەوەیە کە ئەو بەدەگمەن دەوێرێت پرسیار بکات، کەواتە ناتوانێت لە پێستی کەسێتییە سۆسیۆکولتوورییەکەی بێتە دەرەوە، ئەوجا خۆی ئاوەڵا بکات و هێدی هێدی سەرجەم دیاردە و پەیوەندییە سوننەتییەکان هەڵبووەشێنێتەوە و بەوەش لەکاریانبخات، هەروەها زۆر جار ڕوودەدات کە کەس دوای سەرهەڵدانی گومانی ناخەکی لە ترسدا دەچەقێت، چونکە ئەو وەک خۆشکراوی کولتوورەکەی هەر لە سەرەتای بەکەسکردنییەوە تێیگەیەنراوە کە گومانکردن / پرسیارکردن لە نەریتی سوننەتی هەڵوەستێکی خودانەویست و ناپەسەندە، ئاخر پرسیار شیرازەی پەیوەندییە باوەکان دەشێوێنێت و بەوەش دەبێت بە مایەی بێزرانی کەسی پرسیارکەر.
ئەم هەڕەشە ئایینی-کولتوورییە هێندە بەدەسەڵاتە، کە پێی دەکرێت زۆر خێرا کەسی گوماناوی بسڵەمێنێتەوە، بۆیە پاشان بە ویستی ئازادی خۆی گومانە سەرهەڵداوەکانی نێو ناخی دەچەپێنێت تاکو خۆی لەنێو ئەو پەیوەندییانەدا بگونجێنێتەوە کە لە منداڵییەوە ناسیونی. ئاخر کێشەی پسیکۆلۆژیانەی گومان یان پرسیاری ناخەکی ئەوەیە کە لەبەر ئەوەی کەس وەڵامی دروستی بۆ پرسیارەکانی گەرەکە، ئەوا لە ناخەوە دەوروژێت، بەو پێیەشەوە دەشێت زەمینەی سوننەتی لەژێر پێیانیدا بلەرزێت و ژیانی لەق ببێت.
ئەوە لە بنەڕەتدا نیشانەی تێکچوونی ئەو ژیانە نەریتییەی گومانکەر خۆیەتی کە لە منداڵییەوە پیادەی کردووە. لەم ڕەوشەدا گومانکەر لە خودی خۆی دەسڵەمێتەوە، بەڵێ خۆ شێواوەکەی بۆی دەبێت بە مەترسی و دیسڵەمێنێتەوە لەوە کە چیدی ستایشی "کوڕی باش" یان "کچی باش"ی پێنەبڕێت، یان ئەو جۆرە ستایشەی لێبسەنرێتەوە و وەک "یاخی" بنرخێنرێت. لە بنەڕەتدا پێناسەی "یاخی" بۆ کەسێتیی سوننەتی هێندە

ترسێنەرە کە ئیدی پشتدەکاتە پرسیارەکانی، تاکو هەتا بشێت سەقامگیریی خۆی ل□ نێو جیهانی باوی سوننەتیدا ن□د□□ن□ت.

کەواته لەبەر ئەوەی فەلسەفە بە گومان لە بیروباوەڕەکان، چە ئایینی و چە ئیدیۆلۆژییەکان، یان لە شێوازی زانستکردنی سوننەتی، بێگومان هەروەها لە پەیوەندییە نەریتییە جڤاکییەکان و هتد شکۆفە دەکات، ئەوا لای کوردەکان پەیوەند بە فەلسەفەوە دەکەوینە بەردەم ژمارەیەک پرسیاری ئاڵۆز، پرسیارەکانیش تەنیا خەڵکی سادە و چالاکانی نێو بوارەکانی کولتوور (بە بێ-بیر و ڕۆشن-بیر و تاریک-بیرەوە) ناگرنەوە، بەڵکو هەروەها چواندنیان بۆ بەشێکی زۆری یان تەنانەت زۆرینەی فەلسەفەکاران و خۆخەریککردووان بە فەلسەفەوە هەیە، لێرەشدا وەک پێشتر پێشانمان دا، بنەڕەتی کێشەکان لە کرۆکەوە مرۆڤییە و دەبێت لێرەوە لێیان نزیک بکەوینەوە.

لەم ڕوانگەیەوە هەڵوێستی ڕۆشناییدان گونجاوترین شێوەی هەنگاونانە بۆ نێو پرسی گومان وەک دەستپێکی هزرینی فەلسەفەیی، چونکە ڕۆشنایی دەستدانە لە مرۆڤێتییەکەی تاکەکەس. لێ گەرەکە هاوکات هەر لەم پەیوەندییەدا جەخت لەوەش بکەین، کە پێویستە پسیکۆئانالیز دەسوێژێکی ئەم ڕۆشناییە بێت (وەک چۆن لە سەرەوە تا ڕادەیەک هەنگاومان نایە نێوییەوە).
ڕۆشنایی واتای واعیزێتی ناگەیەنێت، کەواته گەڤی کەسان ناکات بۆ ئەوەی ئەم کار بکەن یان خۆیان لەو کار بەدوور بگرن، بەڵکو هەڵوەشاندنەوەی ڕەخنەییانەی شێوە هزرین و ڕەفتاری مرۆڤی سوننەتییە، واتا ئەو جۆرەی کەسێتی ه□□□د□وەشێنێتەوە کە درێژەپێدەری ڕەفتار و نەریتی باڵادەستە بەبێ ئەوەی هەرگیز خۆی وەک سەرچاوەی هەڵە و ڕاست یان کێشەکانی دەوری ببینێت. بەڵێ ڕۆشنایی هەڵوێستێکی دژبەری هەر شێوە هزرینێک یان کردارێکە کە لە تاکەکەس خۆیەوە دەرنەچووبێت، بەڵکو کەسانی دی دایان نابێت و وەک ڕێنوما بەسەر پێکڕای جڤاکدا سەپاندبێتیان.

ئاخر وەک کانت دەبێژێت، ڕۆشنایی مرۆڤ لە بێتوانایی بۆ هزرین و کردار ڕزگار دەکات، کە ڕزگاربوونە لە کۆتی ڕێنوما سوننەتییەکان. ئێستا کەسی ڕزگاربوو کە بە ئازادی گەیشتووە، چیدی ڕێ نادات کەسانی دی بۆ ئەویش بهزرێن و تێڕوانینەکانی خۆیان وەک ڕێنومای هزرین و کردار بەسەردا بسەپێنن. ڕوونتر ببێژین، ڕۆشنایی ئەو کەسێتییە سۆسیۆکولتوورییە هەڵدەوەشێنێتەوە کە دایکان و باوکان، پیاوانی ئایین، هەروەها نوێنەرەکانی کولتوور و زانست لە باخچەی زارۆکان و فێرگە و زانستگەکاندا بنیاتیان ناوە: کەسێتییەکی

لەرزۆک، بێ-پرسیار، نەوێر بە ژیان یان بە بەرەنگاربوونەوەی دلێرانەی درۆزنی و جەبانی و ملنەواندنەکانی ڕۆژانە.

بێگومان فەلسەفە وەک ڕۆشنایی هەروەها هەڵوەشاندنەوەی ڕەخنەییانەی سەرجەم ئەو هزرینە سوننەگەرایانەیە کە خۆیان بە ناوی فەلسەفەوە نمایش دەکەن. ئەمەش بە واتای: مەرج نییە تاکەکەس بە ماستەر و دکتۆرای بواری فەلسەفە ببێت بە فەلسەفەکارێکی ڕەسەن، جا بڕوانامەکەی لە هەولێر، بەغداد یان کەمبریج بەدەستهێنابێت (ئەمە سەرجەم تاکە زانستەکانیش دەگرێتەوە). ئاخر لەبەر ئەوەی بێدادی، چەساندنەوەی تاک و گرووپ، درۆزنی، خوداپەرستی لە ترسی چاو و دەمی ئەوانیدی، جەبانی و ماچ و پاشوقل، ترس لە دەسەڵاتدارانی گەندەڵ و هتد، سەرجەم جیهانی ئیسلامییان تەنیوە، ئەوا جیهانی ناوبراو تا نێو مۆخ نەخۆشە، لەبەرەشدا گومانی تێدا نییە کە نەخۆشییەکە تاکەکەسی دکتۆرادار و پرۆفیسۆری فەلسەفەش (یان زانستیش) دەگرێتەوە.

لەم ڕوانگەیەوە کەس تەنیا کاتێک ڕێگەی ڕووەو فەلسەفاندنی پێ ئاوەڵا دەکرێت، گەر ئەو خۆی سەرەتا وەک کەسێتییەکی سۆسیۆکولتووری بخاتە ژێر پرسیارەوە: شێوازی هزرین و پرسیارکردنەکانی، شیمانەکانی زانین و نەزانییە سوننەتییە بە زانین دانراوەکان، ئەوجا بنەڕەتی سوننەتییانەی زانست لە فێرگە و زانکۆکاندا کە دانانی نووسراوە وەک بابەتی دەرخکردن، بەڵکوو لای ئەو تەنانەت شێوازی نووسینی زانستی و هتد سەراپا دەکەونە ژێر پرسیارەوە. کەواتە لە جیهانێکی بەو چەشنەدا ئەو کەسانەش دەکەونە ژێر پرسیارەوە کە خۆیان وەک زانا، بەڵکوو تەنانەت ئەو کەسانەش کە خۆیان وەک بلیمەتی کولتوور ڕاگەیاندووە. کەسانی بەم چەشنە لە بنەڕەتدا ئەو سوننەگەرایانەن، بەڵکوو ئەو چەوساوە-چەوسێنەرانەن کە هاوشێوەی بلیمەتە ئەشکەوتییەکانی پلاتۆن لە نێو جیهانە-ئەشکەوتی باب و باپیرانیاندا خەریکی ڕاڤەی ئەو سێبەرانەن کە وەک ڕاستی چواندنیان پێدراوە، واتا کوێی لەڕێلانەداوی باب و باپیری خۆیانن، هەر بۆیە وەک بارگاوی بە کەشە تەگژەییە ناوبراوەکان، هەروەها وەک نەوێر بە ڕووکردنە خودی خۆیان، ناتوانن یەک هەنگاو لە فەلسەفە نزیک بکەونەوە.

لە کەشەکە لە نێو جڤاکی سوننەگەرای بێ-فەلسەفەدا کە هاوکات بە تەنگژەی قووڵی ئیسلام وەک ئایین و کولتوور تەنراوە، لەوەش تێپەڕ دەکات. ئاخر تەنگژەی قووڵی ئیسلام هاوکات تەنگژەی شێوە هزرین و ڕەفتاری سوننەتییە، جیهانێکیش کە پڕ بووبێت لە هاقرکەی رواڵەتی و

کیناوی، گومانی تێدا نییە کە داک□ت□کەی ڕاستەوخۆ لەنێو کایەی کارکردنی فەلسەفەییشدا دەردەکەوێت – و ئەوە لە ڕاستیشدا بە ئاشکرا دەبینرێت.

بۆیە ئەمڕۆ لەنێو خۆخەریککردووان□دا بە فەلسەفەوە (نەک فەلسەفەکاران!) نەک تەنیا بیچمی ئەوتۆ زیتبوونەتەوە کە فەلسەفە وەک دەسوێژی مووچەی مسۆگەر و دابینکەری پرێستیژی سۆسیال دەبینن، بەڵکو هەروەها تەواو ئاشکرا پیرەمێردی قەدیمی ی دەروون نەخۆش دەبینین کە سوێندی خواردووە دوژمنایەتیی هەر کەسێک، بە تایبەتی هەر گەنجێک بکات کە ئازادانە بهزرێت و خۆی بە شێوازی تایبەتمەندی دەرب□□ت، واتە فەلسەفەکارانی نوێی ئەوتۆ کە گرنگی نادەن بەو جۆرە قەدیمییانە و شێوازی ناڕەسەنی خەریکبوونیان بە فەلسەفەوە.

ئاخر گومانی تێدا نییە ئەو جۆرە بیچمانە، چە سوننەگەرا خۆمەڵاسداوەکان بۆ ستایش و چە قەدیمییە دەروون نەخۆشەکان، وەک دژبەری داواکاریەکەی خودی فەلسەفە کردار دەنوێنن کە داواکارییە بۆ هەڵوەشاندنەوەی ڕەخنەییانەی هزرینی سوننەتی و “ئەوجا بەدوویدا” هەڵوەشاندنەوەی سەرجەم دراوە دەرەکییەکان: جقاکی یان زانستی. بەڵێ، بەبێ بوێری بۆ پرسیاری وەک: داخۆ مر□ق بتوانێت چی بزانێت و چی نەزانێت، داخۆ خواستە ناخەکییەکانی چی بن و تا چەند لەو جیهانە تەنگژاوییەدا نەخۆش یان مر□ قد□ست بێت، تا چەند پولەکی و رواڵەتگەرا یان ئەوداڵی ڕاستی بێت، هەروەها داخۆ تا چەند زمانی باوی پەخشانییانەی گەلەکەی بۆ فەلسەفە بگونجێت و هتد، بە کورتی بەبێ پرسیارانی بەو چەشنە نەشیاوە مر□ق بتوانێت هەنگاو بنێتە نێو فەلسەفەوە. لە بنەڕەتدا ئەو جۆرە بیچمە ناوبراوانە نە لە داکەوتی جقاکیدا وەک کەسێتییەکی ئازاد و نە لە نووسراوەکانیاندا وەک خۆهزریو دیاردەدەن، بۆیە ئەوەی ئەنجامی دەدەن، فەلسەفەیی نییە.

لێ فەلسەفە لە کۆمەڵگە سوننەتییە “بێ-فەلسەفە”کاندا، کە بە بەرهەمی فرەچەشنی هۆشەکی و ماتەریی کولتوورانی دی تەنراون، هەروەها لە مەترسیدایە ببێت بە بای□تی مۆدەگەری، کە ئیدی زۆر کەس لەنێو کایەی کولتوورەوە خۆیانی تێهەڵبقورتێنن، هەروەک فەلسەفە هاوشێوەی ئەدەب بێت، یان هاوشێوەی شتەکانی دیکەی ژیانی ڕۆژانە بێت و هەموو ی□ک□□ک پەی پێ بەرێت. لێ ئەم ڕەوشە لە بنەڕەتدا جووتەنییە: لە لایەک کەسانی ساویلکە خۆیان زۆر سانا لە فەلسەفە هەڵدەقورتێنن (لەسەر نموونەی “دە کاکە ئەو هایدغەرەمان نەختێک سووک بۆ بنووسن با ل□□ی تێبگەین!”)، ئەمەش لە بنەڕەتدا داواکارییەکی نیازباشی ساویلکەیە، بۆیە مر□ق ناتوانێت کەسی

خۆزگە دەربڕیو تەریق بکاتەوە، بەڵکو ناچارە هەر وەڵامێکی دەستانە بەدۆزێتەوە کە ڕەنگە تێگەیاندنی بێت لەو هەقیقەتە کە فەلسەفە بابەتی ئەو نییە؛ لە ئەمە لە لایەکی دی ڕەوشێکی بەد و تەنانەت نەخۆشمان هەیە:

لەم ڕەوشەدا کەشخەبازانی ئەوتۆ دەردەکەون کە ئەلفوبێی فەلسەفەیان نەخوێندەتەوە، واتا خۆیان هێشتا بە وروژێنەکانی هزرینی فەلسەفیی، بە واژە تایبەتییەکانی فەلسەفە، بە فەلسەفەی زمان و ڕستەی لۆژیکی و هتد خەریک نەکردووە، کەچی نەک تەنیا داوای تێگەیشتن لە هێگل، هوسەرل، هایدگەر و ئادۆرنۆ و هتد دەکەن، بەڵکو تەنانەت دەوێرن بە بەڵک خوێندنەوەی ئارەبی دەست بدەنە نووسین لەبارەی ئەم یان ئەو فەیلەسوف!! یان گۆڤاری هزری دەربکەن! لێرە بەبێ هیچ گومانێک کێشەی پسیکۆلۆژیانەی هاوتاگەری لەگۆڕێیە کە بووە بە مایەی سەرهەڵدانی شێواوییەکی ئاڵۆز لە کایەی هزر و کولتووردا. مەبەستمان لەوەیە کە مرۆڤ ئاخافتن لەسەر هەموو شتێک بە مافی خۆی دەزانێت، چونکە گۆیا هەموو لە هەر پرس و کێشەیەکدا یەکسانن – کە بەگومان بە هیچ شێوەیەک ئەوها نییە، چونکە کە نەوەڕەت گومان بکات، کەواتە کە ڕەوشە ناوبراوەکانی سەرەوە لە وروژێنە ناخۆکییەکانی فەلسەفەوە تا دەگات بە بنیاتنانی زمانی تایبەتی فەلسەفەیی "نەژێنەت"، نەک تەنیا ناتوانێت لە هیچ فەیلوسوفێک تێبگات، بەڵکو هەروەها بۆ نییە ناویان بهێنێت.

گەر ئەم جۆرە بەرهەڵستیکردنەی سوننەگەرایی بە هەموو ڕووە ناوبراوەکانییەوە بکەین بە مەرکی فەلسەفە وەک ڕۆشنایی، ئەوا خویا دەبێت کە فەلسەفە ئەدگارێکی شۆڕشگێڕانەی هەیە – ئاخر دەست بە سەرجەم پایەکانی سوننەگەرایی دەبات: بە لاساییەکان، بەرهەمهێنانەوەکان، گوتنەوەکان (پارافرازەکان)، بەدادییەکان و خەمڵاسدانە ساختەچییەکان کە لە پێناوی سەندنی ڕەزامەندیی گشتیدا ئەنجام دەدرێن.
لە جیهانێکی تێکشکاوی کولتوور-سوننەتیدا، کە چیدی هیچ شتێکی نەوی بنج ناگرێت، هزر تەنیا، ئادۆرنۆ واتەنی، بە کەنارگیری بەی دەوڵەت لای خۆی بێت و بە کرێکی خۆی بگونجێت، ئەوجا لە کەنارەوە ڕەخنەییانە ڕووبکاتە سەرجەم بەدپەیوەندییەکانی نێو جڤاک و کولتوور. ئەم هەڵوەستە کەنارگیرە ڕەخنەییە ئەمڕۆ ئەدگاری ڕاستەقینەی فەلسەفەیە، کە بە زمانی تایبەتیی خۆی، بەبێ سازش بە هیچ کەسێکی خۆ دەربڕ و خوێنەرەوەی نێو جڤاک ڕێگەی خۆی دەگرێتە بەر، لێرەشدا ئاشکرایە کە ئەدەب و هونەری سەرگرتووی نێو کولتوور

سەر بە فێنۆمێنە ئاشکراکانی ئەون و وەک کەرەسەی نەشیاوی دەستبەرداری دەرکیان دەکات.

کەواتە فەلسەفە چاکساز نییە، خەمخۆری جڤاک نییە، هەروەها خاوەنی هیچ دیدەکی ئایندەیی نییە – ئاخر فەلسەفە بە دیدی ئایندەییەوە دەبێت بە ئیدیۆلۆژی. لە فەلسەفە وەک ڕۆشنایی دەشێت ئەمڕۆ بە دوو شێوە کارا ببێت: مرۆق دەشێت بەهۆی تەشەنەی درۆ و بێدادی و هتد بکەوێتە نێو تەنگژەیەکی قووڵەوە، بەوەش تەحەدای کەسێتییە سۆسیۆکەلتوورییەکەی بکرێت و ژیانی ڕاهاتووی سوننەگەرای بشێوێنرێت، ئەوجا وەک هەستناسک و بوێر بە پرسیار ڕوو لە پرسیارەکانی نێو ناخی بکات، کە ئیدی خۆی ڕێگەیەک ڕووەو فەلسەفەی ڕۆشناییدەر ئاوەڵا بکات، لەرێشدا گومانی تێدا نییە کە نووسراوە ئەلفبێییەکانی فەلسەفە کاریگەریی بەو جۆرە لەسەر ئەو دەنوێنن.

لە کەس هەروەها دەشێت لە دەرەوە، بە ڕەخنەی کرێکی، کاری تێبکرێت، کە ئیدی لای ئەو ئاگایی ڕەخنەیی بێداردەکرێتەوە، هاوکات ئەویش وەک هەستناسک و بوێر بە پرسیار ڕێ دەدات ئاگایی بێداربەوەی ببێت بە دەرچەی بنیاتنانی کەسێتییەکی نوێی فەلسەفەکار (یان تەنیا ئاگامەندی جڤاکی). فەلسەفە لە هەردوو ڕووەوە بە هەڵوەشاندنەوەی بنەماکانی ژیانی کەس کە لە شێوەی ترس لە خودا، سەرفی نەزەر لە “هەموو شتێک”، ترس لە چاو و دەمی ئەوانیدی و هتد کارا دەبن، بە ئاڕاستەی بەرەڤاژ کاریگەری دەنوێنێت.

لە ڕەوشی ڕۆشناییداندا لە دەرەوە زۆر دەشێت فەلسەفەکاران ئەو رۆڵە وەربگرن. جگە لەوە ئاسایی و ڕەوایە کە ئەوان چالاکییەکەی خۆیان وەک پیشەیەک ببینن و گوزەرانی خۆیانی پێ دابین بکەن، بە نموونە وەک مامۆستا. لێ ئەمە تەنیا کاتێک دروستە، گەر ئەوان مامۆستایەتی وەک ئامانجی ژیان دانەنێن، کەواتە وەک ئەو سوننەگەرایانە نەبن کە بە نموونە قبووڵ مەرکەزی ناردوونی بە بەشی فەلسەفە، ئەوجا دەردی گەیشتن بە پیشەیەکی فەرمی و مووچەی مفت ناچاری کردوون چۆک بە خوێندنی فەلسەفە دابدەن، نەخێر، بەڵکو گەر ئەوان کاری مامۆستایەتی وەک کردارێکی ڕۆشناییدەری بەرپرسیار ببینن کە تەنیا لەبەر ئەوەی تەوەری بەرپرسیاریی لە خۆ گرتووە، ئەوا ئەوپەڕی مایەی ئارامیی دەروونە.

جا با سوننەگەرایان لەنێو ژێر-زەمینی باب و باپیرانیاندا بە دەنگی زل هەر بنەڕێنن. فاکت ئەوەیە کە لەبەر ئەوەی ئەوانی دەنگزل بوێرییان بە پرسیار (بە گومان) نییە و پاشپاتکەرەوەن، ئەوا

هەرگیز بۆ فەلسەفە ناگەن – جا گەر تەنانەت نازناوی پرۆفیسۆریان لە بەرەکی خۆیان دابێت و بەردەوام نووسراوی بەناو فەلسەفەیی فڕێ بدەنە نێو بازاڕی کتێبەوە. ئەوان بۆ فەلسەفە ناگەن، چونکە سونەگەرای ملکەچن، ئەو نازناوەش کە نازی بەسەر جڤاکدا پێ لێدەدەن، هاوئەشکەوتییەکانی نێو ژێر-جیهانەکەیان بۆ خاتری مەزناندنی خۆیان لە بەرەکی ئەوانیان داوە.

سەرزەمینی گوناهەکان … ئەحمەد حاجی سامی

شوێنێکی دووره دەستە. وەك ددانێکی کلۆر، که زیان بە پووکەکان دەگەیەنێت، فەرامۆشکراوە. شوێنەکە ئەوەندە گەرمە، ئەو کاروانچییانەی کە بەوێ تێدەپەڕن، ناویاناوە: دۆزەخی سەرزەمین. هیچ ڕووبارێکی تێدا نییە. باڵندەکان هەمیشە لە سەفەردان. دڕکەکان بوونەتە پەناگەیەك بۆ پەزمەندەکردنی لاشەی بەجێماوەی درەختە ڕزیوەکان. گرد و چیاکانیش؛ بوونەتە پەرژینێك، بۆ داپۆشینی هەموو ئەو ڕقەی، لە ناخی دانیشتوانە ڕەسەنەکەی ئەوێ دەڕژێن و ناوە ناوە بە ڕێبوارەکان دەتەقنەوە. لێرە کەس جاڕی شەڕ و ئاشتی نادات، ڕق و کینە نەبێت. ئێرە تەنها زامە، کە ڕۆژێك دێت، شنەبایەکی بوێر، بۆ هەرێز و گیاکان و گوڵەکانی دەگۆڕێتەوە. لێبووردەییش تەنها وشەیەکی نەفەسبڕە و هیچی دیکە. ئێرە مەملەکەتێکە لەلایەن دەشتەکییەکان، بۆ کۆچکردن و دۆزینەوەی ژیانێکی باشتر فرۆشراوە. چەند ساتێکی خەمناکە، کە فریشتە زیندانیکراوەکان، چیدی توانای ئەوەیان نییە، ببنە پێژنگ و بەری ئەو تیربارانە نەفرەتییە بگرن. ئەو هەموو یاسا قۆڕە، ئەو هەموو حیکایەتە تاڵە، وەك میوەیەکی پیس، لە بازاڕی خۆنمایشکردندا، تورەگەیەکیان لە شان کردوە و ژەهر کۆدەکەنەوە. نائومێدی، وەك شاڵاوی بۆقەکان، کە دەچنە گۆمەکانەوە و قەوزەکان هەراسان دەکەن، وەها هێرشمان بۆ دێنێ. ئێمەش هێندە بێزاربووینە، کە ناتوانین چیدی بەرگە بگرین. ئێرە شوێنی هەموو شتێکە، ژیان نەبێت، کە خاڵییە لە خۆشەویستی… پێنج هەنگاو دەنێم بۆ دەربازبوون لەو شوێنە چۆڵکراوەی؛ کە هەموو خەونەکانی ئێمەی هەڵاجکرد. دەی ئێوەش کە بە قسەی ئادەمە یەکچاوەکان نەزۆکن، وەرن

با ئومێدێك بۆ قەدەری ڕەشمان هەڵبكەین. لەو شوێنە تاریكە، مۆمێك بۆ ڕۆشنكردنەوەی ئاسمانی ڕەشمان دابگیرسێنین. هیوایەك بۆ ئەو زەمەنە كوژراوەی سەر لاشەمان بهێلینەوە.

هەنگاوی یەكەم: گومانەكانی پیاوێك

سەوزاییەك هەیە كەس ناتوانێت بچێتە ناوی، تەنانەت كەس ناتوانێت بە تەنیشت گوڵەكانیشەوە بچێت، قەدیان بگرێت و بۆنیان بكات. سەرابێك لەگەڵ قرچەی گەرما؛ درۆ لەگەڵ ئالوودەبووەكانی دەكات، هیچ كەسێك دەبەیەك ئاوی نییە، تا بچێت بەسەر تەلبەندی دڕكاویی سەوزاییەكان پازبدات و تینوێتی گوڵ و ڕەیحانەكان بشكێنێت. ئەوان بە ئەستەم ڕێ دەكەن. كە بڵندگۆ كۆنەكە هاوار دەكات و بانگی نوێژیان بۆ دەدات، ئاخێك هەڵدەكێشن، تفێك دەخەنە ناو دەستە لێچەكانیان و بە نێوچەوانی خۆیان دادەدەن. ڕێگەكە دەكوتنەوە. دواجار دەگەنە مزگەوت، مەلا قەمبوورەكە بانگی بەتەمەنترینی ناویان دەكات. بزەیەكی بۆ دەكات و لێی دەپرسێت: ئەمشەو خودات لە خەوندا بینی؟ پیرەپیاوەكە، سەر دەلەقێنێت و دەڵێت: من ئەمشەو نەنووستم و هەر دووعام كردوە. نەبادە بنووم و ئیدی هەڵنەستمەوە. دەست بە نوێژ دەكەن. تەواو دەبن. هەموو سەیری یەك دەكەن، بەڵام كەس قسە لەگەڵ كەس ناكات، سەیری كاتژمێری بانگبێژەكە دەكەن و ئاخێك هەڵدەكێشن. نەعلەكان لە باغەڵیان دەردەهێنن و دەگەڕێنەوە.

هەنگاوی دووەم: فیتنەی شەوێك

شەوێكی هاوینە، هیچ فانۆسێك بەرگەی ئەو تاریكییە ناگرێت و دەكوژێنەوە. گلۆپەكان هەڵدەكەن، ئەوان دەستی ئەو تاریكییە ناگرن، لە ترسان دەتەقن و بڕیاردەدەن چیدی دانەگیرسێنەوە. لە سەربانی خانوێكی قوڕی كۆن – كە وەك هەنارێكی پیر، شەق شەق بووە – كیژۆلەیەكی خرپن، بە دەستە چكۆلەكانی – كە شەو ڕۆژی لێ تێكچوە – جلە تەڕەكانی برا ونبووەكەی لەسەر ڕستە ژەنگگرتووەكەیان ڕیزدەكات. بەو ئومێدەی شەوێك هەر دەگەڕێتەوە و جلە دڕاوەكانی خۆی دادەكەنێت و داوای دەستێ جلی تازە دەكات. خانەوادەیەكی بەختەوەر، هەموو شەوێك كۆدەبنەوە. نوكتە بۆ دار و باغ و ئاو دەگێڕنەوە و بە پێكەنینیان دەهێنن. شەوێكی گەرم، زۆر گەرم، باوەش بە ئەستێرەیەك دەكەن و لەتێك ڕووناكی لێ قەرز دەكەن. خانەوادەیەك بژێوی ژیانیان لەسەر بۆستانێكی چەن مەترییە. ئەوەندە نەبوونن، هەموو شتێك دەچێنن، وەفا، ڕێز، عیشق، خۆشەویستی، هەموو شتێك كە پێوەندی بە مرۆڤ و ئاكارەكانییەوە هەبێت. شەوێك فێڵ لە كوڕێكی گرگن دەكات، بە دزی باوكییەوە؛ تفەنگەی ماڵەوەیان دەدزێت، تا تەقە لە مانگ

بكات. ئەوەندە حەز دەكات ببێتە ڕاوچی. بە نینۆكبڕێك پەنجەی خۆی دەگەزێت و پەیمانی برایەتی لەگەڵ فیشەك دەبەستێت. لە هیچ ناترسێت، ئاوڕ لە پشتەوە ناداتەوە و دەچێتە ناخی دارستانەكانەوە. لە دوای خۆی، باولێك نامە بۆ دایكە شەلەكەی جێدەهێڵێت. نامەیەك بەوە دەستپێدەكات: ئەوانەی ڕۆیشتن و برینێكی قووڵیان لە دوای خۆیان جێهێشت، ئەگەر بشگەڕێنەوە، هیچ جوانییەك لە هەگبەیان نەماوە، جگە لە شكانێكی تر و ئازارێكی تر.

هەنگاوی سێیەم: هەڵگەڕانەوەی ڕۆحێك

لە كەلێنی دارەكانەوە بەردی دەگرتە ئەو جووتیارەی كە كای پەشیمانی بە با دەكرد. جووتیارەكە ئارەقەی دەموچاوی دەسڕیی و دەستی بەرزدەكردەوە: خودایە زۆرم نەماوە. لەسەر پێستە وشككراوەكە بە گەورەیی نووسی: مرۆڤ لە پێناو بژێوی خۆی، بۆ هەموو ئەگەرێك ئامادەیە. ڕۆحێك هیچ ئیرادەیەكی گۆڕانكاری نییە. ئەو هەرگیز لەگەڵ هەلومەرجەكان خۆی ناگونجێنێت. ئەو نەخوێندەوارێكی ڕەشبینە و بە هیچ دەقێك باوەڕ ناكات. بڕوای بە پەرتووكە ئاسمانییەكان نییە و بە چەند دێڕێكی كەم بایەخ؛ كە ژیانی قوورستر كردەوە ناویان دەبات. ئەو لەگەڵ هەموو گیانلەبەرەكانی دەورووبەری دەكەوێتە شەڕ. جەستەیەكی ماندوو، خۆی لێ بێبەری كرد. لاشەیەكی بریندار، بەرەنگاری بوویەوە و شكستی هێنا. تەرمێكی بێگەن، بڕوای پێكرد و دوای كەوت. ئەو ڕۆحە ڕۆحێكە، درۆ بە درۆ دەخاتەوە. ئازادی بە خۆی دەفرۆشێتەوە. فیشەك بە خۆیەوە دەنێت، چونكە دەمێك، كە گوێی لە گۆرانییەكانی ڕۆحێكی تر گرتبوو، كەوتە ناو دنیای خەیاڵەوە و هەموو شتێكی لە یاد كرد. كۆتایی بە شۆڕشەكەی خۆی هێنا و لە لاپەڕەیەكی سپی تازە لەدایكبوو، ناوی خۆی نووسییەوە… زەمەن باكی بەو ڕۆحانە نییە، كە هەرگیز بەرگەی دژواری ڕێگەیان نەگرت و كوشتنیان هەڵبژارد. ئێمە بە ڕێگەكە دادەچین و ناكەوین، چونكە بەر لەوەی خۆمان بە ڕۆحمانەوە سەرقاڵ بكەین، گوێ لە ترپەی دڵمان دەگرین و شایەدومان دەهێنین، كە ئێمەش دیلی ڕۆژگارین، بەڵام هەرگیز كۆڵنادەین.

هەنگاوی چوارەم: قەڵەمێكی شكاو

لەگەڵ ڕەشەباكاندا دەفڕی. سوارچاكێكی پاڵەوان و زمانزانێكی لێزانبوو. حەزی بە دەركەوتن لە چوارچێوەی شاشەیەكی ڕەنگاوڕەنگ دەكرد. دەیویست ئەو چیرۆكە تراژیدیای خۆی بۆ هەمووان بگێڕێتەوە، كە بووەتە ئەزموونێكی تاڵ لە ژیانیدا. ئەو دەیگوت: پێشبینم هەیە بۆ داهاتوو. بەڵام فاڵچی نیم! دەزانم ئایندە چۆن خۆی دەنوێنێت،

بەڵام جادووگەر نیم! لەهەر شوێنێکبا، قسەی خۆی دەکرد. هەمیشە دەیگوت: بۆ مرۆڤی ڕۆژگارە دێرینەکان، خوێندنەوە و موناجات، شەو و نووسین، گوزارشت بووە لە تێرامان و بیرکردنەوە لە هەموو دروستکراوێك. بەڵام مرۆڤی سەردەمی مۆدێرین، قوربانی دەستی چەند چەمکێکی بێناوەڕۆك و هەندێك کات بەسەربەری کوشندەیە. ئەوندە گەشبین بوو لەوەی ڕۆژانێك دادێت هەموو شتەکان وەك خۆیان لێدێنەوە. ئەوەی خراپبووە چاکدەبێتەوە. ئەوەشی باشە و نەگۆڕاوە، باشتر دەبێت. چەند کەسێکی لە دەوری خۆی کۆدەکردەوە، وانەی هۆشیاریی و ڕێگەکانی سەرکەوتنی پێدەگوتنەوە. لە هیچ شتێك نەدەترسا ئەوە نەبێت، وەك هەتیوێکی سەر شەقامەکان فڕێبدرێت. دەترسا لەوەی کەس گوێی بۆ نەگرێت و پەراوێز بخرێت. ڕۆژگار بەزەیی نییە! نەخۆشییەك – کە ماوەیەکی زۆربوو پەلەقاژەی دەکرد – خۆی دەرخست و هەموو شتەکانی وردوخاش کرد. پێشبینییەکان نەمان. ئایندەی لە بیر کرد. خۆی لە دەستدا و بووە مرۆڤێکی مۆدێرنی گیرۆدە. باشییەکان خراپبوون و خراپییەکانیش خراپتر. ئیدی کەس گوێی بۆ قسەکانی نەدەگرت. کەس کاتی خۆی بە فیڕۆ نەدەدا و لە دەوری کۆنەدەبۆوە. هەموو شتەکان پێچەوانەبوونەوە. سپێدەیەك کە هیچ ئیلهامێکی بۆ نەدەهات و بێزاریی تەنگی پێهەڵچنیبوو؛ بۆ پارچە کاغەزێك دەگەڕا و بۆی نەدۆزراوە. قەلەمەکەی دەرهێنا و لەسەر دەستی چەپەی نووسی: هەموومان بۆ جارێکیش بێت، لە شوێنێکدا شکاوین. هەمیشە وێلی ئەو کەسەین کە لەدوای خۆمان، پارچەکانمان هەڵدەگرێتەوە. مادەومان با بە خاڵی بمرین! من کە هێشتا زۆرم ماوە بیلێم و زۆریشم ماوە بینووسم، جارێ زووە…

هەنگاوی پێنجەم: قومارچییەکی زێڕەو

دەیزانی یاریەکە لە تەواوبوونە و خەریکە دەدۆڕێنێت، دەستی بۆ باغەڵی برد و پارەی زێتری خستە سەر مێزەکە. بانگی مەیگێڕەکەی کرد و داوای پەرداخێك مەی کرد. کە بۆیی هات، خێرا نۆشی کرد و هەستایە سەر پێ. بەرلەوەی تۆز و گەردی نیشتووی دامێنی کراسەکەی بتەکێنێت، تفێکی لە پولەکانی بەردەمی کرد و نەڕاندی: خراپە وەك سۆزانییەکی چلێس لە بەردەممان سەما دەکات. ئەگەر پاسەوانێکی بوێر بین، دەتوانین حیکمەت بە خۆمان بدەین و چێژ لە جەستەی تاریکی ئەوان وەرنەگرین. چونکە تەنها خۆتی کە چێژ بە خۆت دەدەیت. تەنها ڕۆحی بزێوی خۆتە؛ کە لە بێئاگایی خۆت، ئاسودەییت پێدەبەخشێت.

پیاوێك کە لە پشتی دەرگەوە گوێی بۆ ئەو وێنانە شلکردبوو، هاتە ژوورەوە و لێی نزیکبۆوە: تەنها دڕاوەکانن وەها بە ڕاستگۆیانە

قسە دەکەن. مرۆڤ کە درکی بەوە کرد، دۆڕاوە و هیچی نەماوە لە دەستی بدات، سەیری دەوروبەری دەکات و تەنها ڕاستییەکان دەبینێت. قسە لەگەڵ خۆی دەکات و خۆی لە هەڵەکان پاکدەکاتەوە. دەست دەخاتە سەر برینەکانی و بڕیار دەدات بەرگە بگرێت. ئەو کاتە مرۆڤ لە باڵاترین پلەی خۆیەتی. بیرکردنەوە لەو کاتانە بەرەوو ڕێگەیەکی ترمان دەبات و ڕێنوێنیمان دەکات بۆ دووبارە هەستانەوە، چونکە دۆڕان بەشێکە لە بردنەوە، بەڵام بە دڵتەنگی.

پەرداخەکەی دەستی ڕاوەشاند، کۆنتڕۆڵی خۆی لە دەستدا و هاواری کرد: سەیرکە پیاوی غەریبە، دەزانی تۆ زۆر نەزانیت! من ئەو قسانەم بۆ خەمی لە دەستدانی ئەو هەموو پارەیە کرد. ئەگەر بمزانیبا دەبەمەوە، سەری خۆم کز دەکرد و بیرم لە ڕۆژی داهاتوو دەکردەوە، کە چۆن و بە چ شێوەیەك بێمەوە و پارەی زۆتر ببەمەوە. بەڵام ئێمە ئافرێنراوێکی بەدبەختی ناو ئەو یارییەین. سەیرکە باڵمان نییە و دەمانەوێ بفڕین. پڕین لە شەهوەت و ناتوانین هەستەکانمان بشارینەوە. عەوداڵی خۆشبەختین و کەچی بەدوای نەمری دەگەڕێین. ئێمە چین؟ مەگەر تەنها کۆمەڵێك مرۆڤ بین کە بە خۆمانەوە بێگانەین و هەمیشە تەنهاین.

پیاوەکە لەسەر تەختە دارینەکەی تەنیشت پەنجەرەکە دانیشت، قاچی خستە سەر یەك و دەستەکانی لەسەر ئەژنۆی دانا. چەند هەناسەیەکی قووڵی هەڵمژی و گوتی: نا وانییە. جاری وا هەیە مرۆڤ هەمیشە دوورە. هەمیشە لەوسەری ڕێگەکانەوە دەبینرێت، بەڵام هەرگیز نزیك نابێتەوە. هەمیشە هەست بە بوونی دەکەیت، بەڵام نایبینیت. ئەگەر توانیت وەك مانگ، هەمیشە لە درەوشانەوە بەردەوام بیت، ئەوا هەرگیز هەست بەو هەموو تەنهاییەی خۆت ناکەیت. چونکە بۆ مانەوەی کەسێك لە لات، دەبێ بۆ هەمیشە بدرەوشێیتەوە و بە بیری بهێنیتەوە؛ کە تۆش هەیت و لە لای ئەو بوونت هەیە. زۆربوون ئەوانەی هاتن و ڕۆیشتن. هەندێك جوانییان جێهێشت، هەندێکیش تەنها ناشرینی.¬¬¬

بۆ ماوەیەك بێدەنگبوو. هەستی کرد هەموو ئامادەبووانی ئەوێ سەرنج دەخەنە سەر ئەو، وەك پیشەی هەمیشەیی خۆی، چاویلکەکەی خستە سەر لوتی و دەستی بە گۆرانی گوتن کرد. بە شێوەیەك هەمووانی خستە پێکەنین، کەس بیری لەلای یاریەکە و ئەو گفتوگۆیەی نێوانیان نەما. بۆ ماوەیەکی زۆر بەردەوامبوو… کە بینی هەمووان مەستن، ئیدی کاتی خۆیەتی! وەك پشیلەیەکی بێوەفا، خۆی دزیەوە و هەموو پارەکانیشی لەگەڵ خۆی برد. کۆلونی دەرگەکەی کردەوە. بەرلەوەی هەنگاو بەرەوو دەرەوە بهاوێژێت، سەیری پیاوەکەی کرد و گوتی: ئێمەی دۆڕاو، بۆ شاردنەوەی شکستی خۆمان، دەبێ هەمیشە وەك گاڵتەچییەکی بێئاگا دەربکەوین. بەهۆی تۆوە ئەوجارەشیان لێیدەرچووم. خۆ بەیانیش

دێیتەوە؟

جەنگی ئیمپریالیستی و شەپۆلێکی نوێی ڕاپەرین و شۆڕشی جیهانی

ناوەندی لێکۆڵینەوەی سۆشیالیستی – کوردستان

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ....

ڕەنگەکانی فاشیزم ... دارا مەحمود

فاشیزم، ئایدیۆلۆژیایەکی سیاسییە، کە بە کەمێک بنەماو، باوەڕو خەسڵەتەوە لە ئایدیۆلۆژیاکانی تر جیادەکرێتەوە. بەڵام لەگەڵ ئەوەدا کە لە بواری کرداری وهەندێ خاڵی تیۆریدا فاشیزم ماهیەتی خۆی ئاشکراو پێناسەی خۆی دەکات، لەهەندێ خاڵی تردا تا ئاستێکی زۆر خەڵەتێنەرە و دەبێتە هۆی گومڕاکردن و سەرلێشێواندن. هەر لەبەر ئەمەشە، زۆرجار ئایدیۆلۆژیای فاشیزم، ئاسانتر خەڵک لەدەوری خۆی خڕدەکاتەوە و پەرەدەستێنێت. و تائەوەی ئەو ماهیەتە ئاشکرا دەبێت کار لەکار ترازاوە و کارەسات روویداوە. لەبەر ئەمە دیراسەکردنی ئەم بابەتە و میکانیزمەکانی شناسایی فاشیزم، وەک کارێکی پێویست خۆی دەسەپێنێت.

لەئەدەبیاتی خۆرئاوادا کاتێک باسی فاشیزم دێتەگۆڕێ، باس لەو دیاردە دیرۆکییە دەکرێت کە لەنێوان دوو جەنگی جیهانی یەکەم و دووەمدا سەریهەڵداو پاشان لەشێوازی فاشیزمی ئیتالیایی نێوان ساڵانی ١٩٢٢-١٩٤٥، و نازیزمی ئەڵمانی نێوان ساڵانی ١٩٣٣-١٩٤٥ فۆرمی بەخۆیەوە گرت. و هەرچەندە فاشیزم لەوڵاتانی تری وەک

ئیسپانیا و لەم سەردەمەشدا شێوازێکی دیکە بەناوی فاشیزمی نوێ لە خۆرئاوا هەبوونی هەیە بەڵام بەکۆتاییهاتنی جەنگی دووەمی جیهانی و شکەست ولەناوچوونی دەسەڵاتەکانی هیتلەرو مۆسۆلینی، بەگشتی فاشیزم و نازیزم بەکۆتایی پێهاتوو پێناسە دەکرێت.

بەڵام زۆربەئاسانی دەتوانین ئەمە بسەلمێنین کە فاشیزم لەچەندان ڕەنگ وبەرگی جیاوازدا و لە چەندان شوێنی ئەم جیهانەدا و تا ئەم ساتەوەختەش بوونی هەیە. و ئەوەش کە وا لەخۆرئاوا دەکات فاشیزم بە کۆتایی پێهاتوو لەقەڵەم بدات دوو هۆکارە. یەکەم: خۆرئاوا سەبارەت ئەم پرسە و تەواوی پرسەکانی تریش، باسی خۆی دەکات و لەخەمی ئەوەدا نییە لەرو لەوەی جیهان چی دەگوزەرێت. و تەنیا کاتێک دەکەوێتە ئەو خەمەوە کەمەترسی بەرۆکی خۆی بگرێت، یان بەرژەوەندییەکانی بکەونە مەترسییەوە. هۆکاری دووەمیش ئەمەیە کە دەسەڵاتە فاشیستەکانی ئەم سەردەمە یانیش پارت و بزووتنەوە فاشیستییەکان بەتایبەتیش بەرلەوەی بێنە سەر دەسەڵات، کە لەدەرەوەی سنووری خۆرئاوادان، بەحوکمی تایبەتمەندیی و هەلومەرجی ئەم قۆناغە، واقیعی خۆیان ئاشکراناکەن و لەژێر پەردە و دەمامکی ساختەدا خۆیان دەردەخەن. و لەحاڵێکدا کە لاقێکیان لەناو فاشیزمەدایە، لاقەکەی تریان بەگومڕاکردن، و چاوبەستەکێنی، لەشوێنێکی ترە.

هۆکارەکانی سەرهەڵدانی فاشیزم:

زۆر لە بیرمەندان و شرۆڤەکارانی سیاسیی، ریشەی فاشیزم دەگێڕنەوە سەدەی نۆزدەهەم. یەکێک لەهۆکارەکانی پەیدابوونی ئەو ئایدیۆلۆژیا و بزووتنەوەیە، کاردانەوەیەک بوو دژی شۆڕشی فەرانسە و ئەو بارودۆخەی لەئاکامی ئەو شۆڕشەوە بەدیهاتبوو. چونکە شۆڕشی فەرانسە کۆمەڵێ بایەخێکی لەگەڵ خۆیدا هێنا، کەلەگەڵ بیرو باوەڕە نەریتییەکانی کۆمەڵگای ئەوسا نەدەگونجا و بە گەلەکان شیاوی تەحەمول و چاوپۆشی نەبوو. ئەمانەش وەک: عەقڵگەرایی، بەرابەریی، ئازادیی، پێشکەوتن… و فاشیزم کۆمەڵێ بایەخێکی تری لەجیاتی ئەمانە هێنایە گۆڕێ وەک: دەسەڵات، جەنگ، قارەمانەتی… و دیموکراسی بەدیکتاتۆری و تۆتالیتاری، و ئازادیی بەملکەچی بەدەسەڵات، و پێشکەوتنیش بەململانێ وجەنگ… شوێنیان پێکرایەوە.

هەرچەندە فاشیزم و نازیزم هەردوو وەک یەک دیاردە، و بەناوی فاشیزمەوە، پێناسە و شرۆڤە دەکرێن، بەڵام هەندێ جیاوازیش لەنێوانیاندا و بەتایبەتیش هۆکاری دروستبوون و جیاوازیی لە پلە بەخشین بەدوو پێگەی دەوڵەت و میللەت، بەدیدکرێت.

لەشێوازە ئەڵمانییەکەیدا، نازیزم لەسەر بنەمای نەژادپەرستیی

ئاریایی و دژایەتی جوولەکە پایەکانی داڕێژرابوون. لەحاڵێکدا لەشێوازە ئیتالیاییەکەیدا، نەک لەسەر بنەمای نەژادپەرستی بەڵکو بنەمای دەوڵەتپەرستی دامەزرابوو.
هۆکارێکی تری سەرهەڵدانی فاشیزم بە هەردوو مۆدێلەکەیەوە، ئەو کاریگەریانەبوون کەلەئاکامی جەنگی یەکەمی جیهانیەوە لەسەر رووداوەکانی دوای جەنگ و بێهیوایی و شکەستە دەروونیەکان هاتبوونە کایەوە و هەوڵدانێک بوو بۆ زیندووکردنەوەی گیانی لاواز و مردووی نەتەوەیەکی شکەستخواردوو. لەبەر ئەمە فاشیزم بەردەوام جەختی لەسەر چەمکی (مرۆڤی نوێ) دەکردەوە.
بەگشتی فاشیزم کاردانەوەیەک بوو دژی ئەو بارودۆخەی پێشکەوتنە تەکنەلۆژی و سەنعەت و سەرمایەداری ومۆدێرنیتە هێنابوویانە کایەوە، کە بە لەشیرازە دەرچوونی نەریت و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، بوو. و فاشیزم زۆر زوو لەناو کۆمەڵێکی زۆری خەڵک رەواجی پەیدا کرد. کە هەستی ئارامی و ئاسایشی خۆیان لەدەستدابوو. و بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە پەناگە و فریادڕەسی بە نەواوایانە. و لەپەناو گەڕانەوەی شکۆمەندییەکان و پاراستنی نەریتەکانی خانەوادە ومەزهەب و کولتووری پیاوسالارانە. تێدەکۆشێت.

بەمەبەستی شرۆڤەکرنی دیاردەی فاشیزم و هۆکارەکانی دروستبوون وسەرهەڵدانی لەزۆر دیدەوە، کارو کۆشش ئەنجام دراون کە یەکێک لەو بوارانە بریتییە لەدەروونناسیی. فروید لەم رووەوە دەڵێت: (لەدیدی دەروونناسی کۆمەڵایەتییەوە، کەسانێک کە پەیوەندییە نەریتییەکانیان لەدەستدابێت، و لەحاڵەتی سەرگەردانی و بێ بایەخیدا بەسەربەرن، بەدوای (منی نموونە)دا دەگەڕێن تا ئەو بۆشاییەی لەئاکامی هەستی سوکایەتی و سەرلێشێواویەوە بەدەستهاتووە، پڕکەنەوە)١
لەم جۆرە حاڵەتانەدا درووشمەکانی فاشیزم سەبارەت، گەڕانەوەی شکۆ، یەکپارچەیی نەتەوەیی، رەبەری لەهاتوو… کاریگەریی خۆیان لەسەر هەست و عاتیفەی خەڵک دادەنێن و گەشیان دەکەن.
سەرەڕای ئەمە، ئەوروپا، و بەتایبەتیش ئەڵمانیا لەبارودۆخێکدا بوو کە درزی گەورە کۆمەڵگای دابەشکردبوو. و لەقەیرانێکدا گیری خواردبوو کە بە قەیرانی مۆدێرنیزمی سەرمایەداریی ناودەبرێت. بەشە نەریتییەکەی کۆمەڵگا بەسەختی لەژێر گوشاریی مۆدێرنیزمدا دەیناڵاند و فاشیزم خۆی وەک هاوارو فریادڕەسی ئەڵمانە خستە روو. لەسەر ئاستی نێوان وڵاتانیشدا رکەبەرایەتی ناسیونالیستیی لەنێوان وڵاتانی پێشکەوتووی سەنعەتی و ئەوانەی دواکەوتووتردا، زەمینەی ململانێیەکی خۆشکرد کە لاوازەکان لەترسی لەناوچوون، پەرەیان پێداو، فاشیزمیش

قۆستیەوە.

بنەماکانی فاشیزم

١- دژە ئایدیۆلۆژیا: فاشیزم، لەگەڵ ئەوەدا ک□ بۆخۆی خاوەن ئایدیۆلۆژیایە، بەڵام تەواوی تیۆریی و ئایدیۆلۆژیا سیاسییەکانی تر رەتدەکاتەوە، و دژایەتی هەموویان دەکات. بێگومان شتێکی ئاساییە کە تەواوی ئایدیۆلۆژیاکان، ئەوانی تر رەتکەنەوە و هەریەک خۆی وەک ئەلتەرناتیف پ□شکەش بکات. بەڵام فاشیزم بەشێوازێکی جیاواز ئەم کارە پەیڕە دەکات. بەر لەهەر شت تەنیا فاشیزم، لەرەتکردنەوەی ئایدیۆلۆژیاکانی تردا پەنا بۆ سڕینەوە و لەناوبردن و کوشتارو جەنگ دەبات. بەڵام ئایدیۆلۆژیاکانی تر لەحاڵەتی رەتکردنەوەی یەکتریشدا توانای پێکەوەژیان و کارکردنیان لەتەک یەکترەوە هەیە و یانیش لانیکەم، لەهەوڵی لەناوبردنی یەکتردا تەنیا رێگای سیاسیی دەگرنەبەر. هۆکاری ئەوەش ئەمەیە کە ئایدیۆلۆژیا سیاسییەکان، جگە لە فاشیزم، چەندە لەیەکتریشەوە دووربن، کەم یان زۆر خاڵی هاوبەشیان هەیە و زۆربەشیان باوەڕیان بەدیموکراسیە.

هەروا فاشیزم نەک تەنیا دژە ئایدیۆلۆژیایە، بەڵکو دژە فەلسەفە و هەر بیروباوەڕێکی مەعریفیشە. هیتلەر لەتاکە بەرهەمەکەی خۆیدا (نەبەردی من) دەڵێت: (بیروباوەڕی فەلسەفی ئەگەر هەزارجار راست وتۆکمەش بێت، وبتوانێت کۆمەڵێکی زۆر لەدەوری خۆی خڕکاتەوە، سەرئەنجام بۆ بەختەوەریی میللەت بێ بایەخە، مەگەر ئەوەی لەلایەن پیاوانی خاوەن باوەرەوە پایەکانی داڕێژرا بێت.)

فاشیزم لەتیۆریدا و بەرلەوەی دەسەڵاتی دەوڵەتی بگرێتە دەست لەیەککاتدا هەم دژی سەرمایەدارییە و هەمیش سوسیالیزم، و هەمیشە مەیلی بەلای موحافەزەکاریی و راستگەراییدایە. بەڵام هەرکات هاتە سەردەسەڵات، بەلای سەرمایەدارییدا دایدەشکێنێت. و ئەمە چ لەسەر ئاستی دوو نموونەی ئەلمانیای نازی و ئیتالیای فاشستیدا و هەمیش نموونەکانی دواتردا شیاوی سەلماندنە. و بۆنموونە ئەو سوودو قازانجە زۆرەی کۆمپانیا پیشەسازییە گەورەکانی ئەلمانیا و بانکە مەزنەکان لە سیاسەتەکانی حزبی نازی دەستیان کەوت، لای کەس شاراوە و شیاوی نکوڵیکردن نییە. و جگەلەمەش سیاسەتی شەڕخوازانەی فاشیزم وەک ئاکامێکی سروشتی بە زیانی چینی کارگەرو کەمکردنەوەی دەرامەدی خەڵک و دابەزاندنی ئاستی ژیانیان و لە بەرابەریشدا پەرەسەندنی پیشەسازیی قورس تەواوبوو.

٢- بێ بایەخی تاک: لە فاشیزمدا، لە تیۆری و پراکتیکدا، تاک بەرابەرە بە هیچ. و تەنیا ئەو ئامراز و کەرەستەیە کەلەپێناو، بەشکۆگەیاندنی نەتەوەی شایستە و رەسەن و یانیش دەوڵەتی پیرۆز، کە

هەردوو ئەمانەو تەواوی ئامانجەکانی تریش لەناو کەسایەتی پێشەوادا بچوک دەکرێنەوە، بەکاردێت. بۆ بایەخی تاک لە فاشیزمدا بەواتای کەمەڵگەرایی نییە. چونکە لە فاشیزمدا مرۆق بەگشتیی چ وەک تاک یانیش بەشێک لەکۆمەڵگا جگە لەوەی بەشێک بێت لەکەرەستەی شێوە شتێکی تر نییە.

٣- میلیتاریزم: فاشیزم هەر تاک و هێزو لایەنێک لە ژێر فەرمانی خۆیدا نەبێت، بە دوژمن ناوی دەبات. و بەواتایەکی تریش هەر شت لەدەرەوەی خۆیدا دوژمنە. لەم سەنگەرەوە هەر لەسەرەتاوە خۆی بە شەڕێکی هەمەلایەنە ئامادەدەکات و باوەڕی بەشەڕی مەزن و بەردەوام و سەرتاسەری هەیەو لەمەوە رەواج بە بیروباوەڕی شەڕخوازیی و توندوتیژیی و میلیتاریزەکردنی کۆمەڵگا دەدات و ئەگەر هیچ هەڕەشە و شەڕێکیش لەئارادا نەبێت، ئەو بەخۆی وەک پێویستییەکی حەتمی و بنەمایەکی ئایدیۆلۆژیکی دروستی دەکات. ئەمە لەهەموو نموونەکانی فاشیزم لە ئەوروپاو دەرەوەی ئەوروپا لەرووی ئەزموونی دیرۆکییەوە سەلماوە.

٤- بێ بایەخبوونی یاسا. لە سایەی دەسەڵاتی فاشیزمدا. یاسا هیچ بایەخێکی نییە. و تەنانەت ئەگەر دامودەزگاکانی وەک پەرلەمان بوونیشیان هەبێت تەنیا رۆڵی راوێژکارییان هەیە. و لەجیاتی ئەمانە رێبەری فاشیستی دەکەوێتە سەرووی یاساوە، و دەبێتە خاوەنی دەسەڵاتی رەها. و ریبەری فاشیستی لەبەرانبەر هیچ کەس و لایەن و دامودەزگایەک و تەنانەت لەبارانبەر خواوەندیشدا بەرپرسیار نییە. و ئەو ڕێبەرە مافی هەر گوفتارو رەفتارێکی هەیەو تەنانەت دەتوانێ درۆش بکات و خەڵکیش فریوبدات. چونکە لایەنگیریی فراوانی خەڵک یەکێک لە پێش مەرجەکانی دەوڵەتی فاشیستییە.

٥- نەژادپەرستیی: تەواوی بزووتنەوە فاشیستییەکان، نەژادپەرستن و لەپرسەکانی وەک نیشتمانپەروەریی و نەتەوەپەرستی و نەژادگەراییدا، توندڕەوییەکی وەها دەنوێنن کە ئیتر هیچ بزووتنەوە و بیروباوەڕێکی تر ناتوانی شان لەشانیان بدات. لەبەر ئەم خەسڵەتە بزووتنەوەی فاشیستی هەمیشە لەوپێگەیەوە کە لە بەراووردکردن لەگەڵ هەر غەیرەخودییەکدا خۆی بە باشترو شایستەترو رەسەنتر دەزانێت، هەوڵی لەناوبردن و تواندنەوەی کەمە نەتەوەییەکان و فەرهەنگە بێگانەکان دەدات. و بە ئەمەش پەنا بەهەر رێبازو مەتۆدێک بە بەرپاکردنی جەنگیشەوە دەبات. هیتلەر لە (نەبەردی من)دادەڵێت: (بەئەزموون سەلماوە کە رۆژگارێک دێت دانیشتوانی رووی زەوی جۆرێکی لێ دێت، کە نەژادی بەهێز رەگەزی لاواز لەناوبەرێت و ئەو نەژادە بەهێزەش

تاماوەیەک لەبەرانبەر یاساکانی سروشتدا خۆڕاگری بنوێنێت، بەڵام پاشان قاڵتردنە بێتەوە…)

دکتاتوریی و فاشیزم

هەندێ جار، بەهەڵە دوو چەمکی دکتاتۆریی و فاشیزم تێکەڵ یەک و یانیش لەجیات یەکتر بەکاردەهێنرێت. هەرچەندە لایەنی لەیەکچوونیشیان هەبێت، بەڵام دوو چەمکی جیاوازن. و زۆربەی جارەکان بەتایبەتی لە کولتوری سیاسیی ڕۆژهەڵاتیدا تەنانەت لەسەر بەرزترین ئاست، هەم فاشیزم وهەمیش دیکتاتوریی وەک جنێو یان سوکایەتی و یانیش تۆمەتبارکردنی دژبەران بەکاردێت کە زۆربەی جارەکان لەجێگای خۆیدا نییە. و بەکارهێنانی ئەم چەمکانە بەشێوازێکی هەڵە و ناڕاست کارێکی وای کردووە کە دکتاتۆرو فاشیستە راستەقینەکان، بشاردرێنەوە و وەک پێویست تیشکی سەرنجیان نەخرێتە سەر.

دیکتاتوریی خاوەن دیرۆکێکی زۆر کۆنە. و لە کۆماری ڕۆمدا پێگەیەکی دەوڵەتی بوو، لەکاتی قەیرانەکاندا بەشێوازێکی کاتی دەسەڵات رادەستی کەسێک دەکرا. و بەواتایەکی تر، دەسەڵاتێکی یاسایی بوو. بەڵام پاشان دەسەڵاتدارانی وا هاتنەسەرکار کە بە ئەو پشتیوانە یاساییە دەسەڵاتیان قۆرخ کرد. و لەدیرۆکی کۆندا دەتوانین نموونەکانی وەک: ئیمپراتۆری ڕۆم یۆلیۆس سیزار (٤٤ پ ز-١٠٠پ ز)، سەرداری ڕۆمانی سێلا لوسیوس (٧٨ پ ز-١٣٨پ ز). لەچەند سەدەی رابردووشدا ناپلیۆن بوناپارت، ئوتوفون بسمارک، ستالین، نیکولای چاوچیسکو. لەوڵاتانی ئاسیاو ئەفریقاو ئەمریکای لاتینیش نموونەکانی وەک: ئاناستاسیو سۆمۆزا لە نیکاراگوا، ئوگستو بینوشێ لە شیلی، فردیناند مارکۆس لە فلیپین، عیدی ئەمین لە ئۆگەندا، ژان بیدل بوکاسا لە ئەفریقای ناوەڕاست، مۆبۆتۆ سیسی سیکۆ لە زائیر (کۆنگۆی دیموکراتیک)… هەروا زۆربەی هەرەزۆری رژێمەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بە ئاستی جۆربەجۆر و تا رابردوویەکی زۆر نزیک دکتاتۆربوون. و هێشتاش نموونەیان هەرماوە، بەڵام وا بەرەبەرە، لەژمارە، یان ئاستی دەسەڵاتدارێتیان کەم دەبێتەوە. و لە نموونە هەرە دیارەکانیش رژێمی دکتاتۆری فاشستی سەدام حوسێن بوو. تورکیاش کە پاشان باسی لێوە دەکەین.

بەڵام فاشیزم دیرۆکێکی زۆر نوێتری هەیە و تایبەتە بە سەردەمی مۆدێرنیتە و مۆدێلی حوکمڕانی دەوڵەت- نەتەوە.
گەورەترین جیاوازیی نێوان فاشزم و دیکتاتۆریی ئەمەیە کە فاشیزم سیستەمێکە لەسەر بنەمای ئایدیۆلۆژیا بەڕێوەدەچێت. بەڵام مەرج

نییە دیکتاتۆریی وەها بێت. بەڵکو هەر دەسەڵاتدارێکی ستەمکاری توندوتیژخواز و خۆسەپێنەر، بەبێ هیچ ئایدیۆلۆژیا و بیروباوەڕێکیش دەتوانێ ببێتە دیکتاتۆر.

هەروا دیکتاتۆریی شێوازێکی دەسەڵاتدارێتییە تەنیا لە پەیوەندیی لەگەڵ دەسەڵات وخەڵکانی تردا دەتوانێ بوونی هەبێت و بەرجەستە بێت. ئیتر ئەو دەسەڵاتە دەوڵەتیی ، حزبیی، یانیش هەر شێوازێکی تر دەتوانێ بێت. بەڵام فاشیزم هەم لەدەسەڵات و هەمیش لەدەرەوەی دەسەڵات و تەنانەت یەک تاکە مرۆڤیش بێ هەبوونی هیچ پەیوەندییەکی بە خەڵکانی ترەوە، تەنیا لەڕێگای فکرەوە دەتوانێ فاشیست بێت. موسولینی دەڵێت: (فاشیزم تەنیا سیستەمێکی حوکمڕانی نییە بەڵکو سیستەمێکی فکریشە)٢.
هەروا دیکتاتوریی دەتوانێ لەشێوازی تاکەکەس یانیش گروپێکی دەسەڵاتداردا بێت، کە تاکی رێبەر بەشێک لەدەسەڵاتەکانی خۆی رادەستی نەوەند و کەسایەتیی تری ناو دەسەڵات کردبێت. وەک نموونەکانی: وڵاتانی بلۆکی رۆژهەڵاتی بەناو سۆسیالیستی سەردەمی یەکێتی سۆڤیەت، کۆماری ئیسلامی ئێران، یان وڵاتانی کەنداو… بەڵام لەفاشیزمدا هەمیشە رۆڵی تاکەکەسی رێبەر تۆخ و زاڵترە.
بەڵام لایەنی هەرەگەورەی لەیەکچوونی دیکتاتۆریی و فاشیزم، توندوتیژیی و سەپاندنی حوکم و دەسەڵاتی زۆرە ملەیانە و رێزنەگرتنی یاسایە. لەبەر ئەمە هەموو فاشستە دەسەڵاتدارەکان دیکتاتۆرن، بەڵام هەموو دیکتاتۆرەکان فاشیست نین.

فاشیزم وەک ئایدیۆلۆژیایەکی خەڵەتێنەر

فاشیزم لەسەرەتای درووستبوونیدا و بەر لە هەڵگیرسانی جەنگی دووەمی جیهانی، شتێکی عەیب و مایەی شەرمەزاریی نەبوو. چونکە ئەوکات هێشتا ئاکامە زیانبەخشەکانی، لای کەس هێندە رۆشن نەبوون. بەڵام بەهەڵگیرسانی جەنگ و ئەو وێرانیی و خوێنڕێژییەی بەسەر جیهانیدا هێنا کارێکی وایکرد، ئیتر لەوەبەدوا هیچکەس بە ئاشکرا بوێریی لایەنگیریی و پەیڕەوکردنی فاشیزمی نەبێت.
بەگشتیی، فاشیزم، هەمیشە، واقیعی راستەقینەی خۆی ئاشکراناکات و لەژێر روخساری رەنگاوڕەنگدا دایدەپۆشێت و گوتاری فاشیزم پێچاوپێچ و ئاڵۆزو پڕ لەناکۆکییە، بەڵام لەناو ئەو ئاڵۆزی وناکۆکیانەشدا ئەو چەمکانە دەجوێتەوە و بەکاردەهێنێت کە خەمی هەر مرۆڤێکە و سەرنجی هەرکەس بە لای خۆی رادەکێشێت. وەک: ئازادیی، ئەخلاق، ئابڕوومەندیی، شکۆمەندیی نەتەوە، سەروەریی خاک … هەروا هەمیشە بانگەشەی ئەوەدەکات بەجێهێنانی خواستەکانی خەڵک تەنیا لای ئەو

مەیسەر دەبێت.
مۆسۆلینی ساڵی ١٩٣٢ وتارێکی لە ئەنسکلۆپیدیای ئیتالیادا بڵاوکردەوە، لەهەندێ شوێنی ئەو وتارەدا باس لەکۆمەڵێ چەمکێک دەهێنێتە ئاراوە کە ئەگەر مرۆڤ پێشتر نەزانێت ئەمە لەلایەن ڕێبەرێکی فاشستییەوە نووسراوە یان شارەزاو هۆشیارنەبێت، بەئەگەرێکی زۆر بەهەڵەدا دەچێت و بەشێوازێکی ئەرێنی هەڵیدەسەنگێنێت. لەم وتارەدا چەندان جار باسی چەمکەکانی وەک: ئەخلاق، ئازادیی، عەدالەت، هاوڵاتیبوون… دەکات و لێرەدا هەندێ ڕستەو دەستەواژەی ئەم وتارە بەنموونە دەهێنینەوە کە دەڵێت: (هیچ کردارێک لەدەرەوەی بازنەی داوەرە ئەخلاقیەکاندا نییە.). و (فاشیزم سەرنج نەک تەنیا بەتاک، بەڵکو بە خاک و نەتەوەش دەدات. ئەو تاک و نەفشانەی کە پەیوەندی نێوانیان لەڕێگای یاساو ئەخلاق و نەریتە ئەخلاقیەکانەوە یە)، (دەبێ ئەمە قبوڵ بکرێت کە فاشیزم نموونەی ئازادییە. تاکە ئازادییەک کە بایەخ لە هەبوونیدا هەیە، واتا ئازادی دەوڵەت و ئازادی تاک لە باوەشی دەوڵەتدا) (تەسەوری فاشیستیی سەبارەت دەسەڵات و مەرجەعیەت هیچ پەیوەندییەکی بە دەوڵەتی پۆلیسییەوە نییە. دەوڵەت خەڵکی وڵات بەرەو هاوڵاتیبوون پەروەردە دەکات، لە پەیامەکەیان هۆشیاریان دەکاتەوە، بەرەو یەکێتیی ئاراستەیان دەکات. سەبارەت راگرتنی پارسەنگی بەرژەوەندییە جۆربەجۆرەکانیان عەدالەت پەیڕەو دەکات)،(ژیان لەتەسەوری تاکێکی فاشیستدا، دەبێ جدیی، بێ فێڵ و راستگۆیانە، و مەزهەبی بێت)٣…
ئەم زمانە خەڵەتێنەرە، سەرەڕای خەڵکی عەوام، ئەگەری خەڵەتاندنی هێزولایەن و دەوڵەتانیش فەراهەم دەکات. و لەسەر ئاستی دیرۆکی، چەندان نموونەی لەمجۆرە لەئارادایە. (لەگەلێک بوارو بەنەدا، کۆمۆنیستەکانی ئەڵمانیا، هاوکاری نازییەکانیان دەکرد، کەدوژمنی هەرەگەورەی سوسیالیزم و بزووتنەوەی کارگەریی بوون. تەنانەت لەسەردەمی دەسەڵاتدارێتی هێتلەردا، کۆمۆنیستەکانی ئەڵمانیا، سۆسیال دیموکراتەکانیان بەدوژمنی بنەڕەتی خۆیان دەزانی. هەروا لە نەمساش کۆمۆنیستەکانی ئەو وڵاتە کاتێک سۆسیال دیموکراتەکان رووبەڕووی رژێمەکەی دلفوس٤، دەبوونەوە لەتەک فاشستەکاندا ئەوانیان مەحکوم دەکرد)٥
هەروا دەبینین کە فاشستەکانی ئەم سەردەمەش لەژێر پەردەی ڕەنگاورەنگدا خۆیان دەشارنەوە. و تەنیا ئەو خەڵکانەی قوربانی راستەوخۆی دەستی فاشیزمن، و ئێش و ئازارەکەی دەچێژن و دەزانن چی بەچییە. بەداخەوە هەمیشەش میکانیزمەکانی قەناعەتپێکردنی جیهان لەبەردەستاندا نییە. کاتی خۆی کاتێک کورد دەیگوت، سەدام حوسێن

کەسایەتییەکی دیکتاتوریی فاشستییە! لە خۆرئارا دەیانگوت، کە رژێمێکی باشە، چونکە بەشەڕکردن لەگەڵ ئێران، مەترسیی ئیسلامی رادیکال لەسەر جیهان کەمدەکاتەوە. تەنانەت کاتێک کیمیاباران، و ئەنفالیشی ئەنجامدا، تەنیا لەژێر لێوەوە، بۆڵەیەکیان بۆمەحکومکردن لێوەهات و بەئاکامێکی چاوەڕوانکراو و سروشتیی جەنگیان لەقەڵەم دا.
تەنانەت ئەوەش کە لەهەمووان فاشیستترە، دان بە فاشیستبوونی خۆیدا نانێت، و بەپێچەوانەوە نەیارەکانی خۆی پێ تۆمەتباردەکات. دیتمان ئەردۆغان چۆن ئەڵمانیاو هۆڵەندای لەسەر کێشەیەکی دیپلۆماتیکی سادە، کە رێگای□ان پێنەدا لەم دوو و□□اتەدا بانگەشە بۆ ریفراندۆمەکەی بکات، بە فاشیست، و نازیست ناوی بردن. ئیتر سەرەڕای ئەوەی کە ئەردۆغان بەم رەفتارەی نزمیی ئاستی خۆی وەک سەرۆکی وڵاتێک و سیاسەتمەدارێک سەلماند، ئەوەشی ئاشکراکرد کە ئەو لەکاریی سیاسییدا چ دیماگۆگیەت و درۆ و خەڵەتاندنێک پەیڕەودەکات.
لەبەر ئامانە زۆر گرنگە کە پەسەندکردن یان رەتکردنەوەی چەمک وبایەخەکان نابێ لەسەر ئەو بنەمای□ بێت، کە فاشیزم مامەڵەی روخساریان لەگەڵدا دەکات. بەواتایەکی دیکە، فاشیستێک تەنیا بەمەندە لە فاشیزم ناشۆرێت کە بۆخۆی بڵێت دژە فاشیزمە. هەروا دیسان بەمجۆرەش نییە کەئەگەر کەسێک، یان ئایدیۆلۆژیایەک، پەیڕەوی لەبایەخ و بنەمایەک کرد کە فاشیزمیش دەیکات، ئیتر ئەو کەس و لایەنە یەکسەر ببنە فاشیست. بۆنموونە کاتێک فاشیزم دژە عەقڵگەرایە، ئیتر نابێ وا لێکبدرێتەوە، هەرکەس دژە عەقڵگەرایی بێت، ئەوە فاشیستە.
فاشیزم دژە دیموکراسیە، بەڵام نەک بە شێوازی ئانارشیزم. دژە تاکگەراییە، بەڵام نەک بەشێوازی سوسیالیزم. کۆنسێرفاتیستە، بەڵام نەک بەشێوازی کۆنسێرفاتیستی عەقڵانی هێگلگەرا، راستڕەوە بەڵام نەک بەشێوازی لیبرالیزم … فاشیزم هیچکام نییەو لەهیچکامیان ناچێت. و لەجێگای هەموو ئەمانەو تاکە ئەلتەرناتیڤێک پێشکەش دەکات ک□ ب□ریتییە لەخواستی رێبەر (duce – دوچە)، یان (fuhrer – فوهرەر). زۆربەی خواستەکانی رێبەری فاشستیش بریتییە لە ئەفسانەو خەون و خەیاڵ. لەبەر ئەمەیە ک□ بەشێک لەبیرمەندان لەگەڵ ئەوەدانین کە فاشیزم بریتی بێت لەئایدیۆلۆژیایەک. چونکە هەرکات پێیخۆش بێت، دەم لەهەرچەمکێکی ئایدیۆلۆژیکی وەردەدات. جارهەیە بانگەشەی پەیڕەوکردنی دەکات، وجارێکی تریش رەتیدەکاتەوە. لەبەرئەمە فاشیزم بیروباوەڕێکی پراگماتیستیە و ئەوەی کە لەقۆناغێکدا وەک ستراتیژ ناوی دەبات، لەپڕ لەقۆناغێکی تردا دەبێتە تاکتیک. (بەرنامەی پارتە فاشیست□کان، بەشێکی زۆر لەپروپاگەندەی حزبی ئەوان

پێکدەهێنێت، کە بەشی هەرەزۆری خەسڵەتی تاکتیکی هەیە، ئەرکی بەناو تیۆرسێن و ئایدیۆلۆگەکانی فاشست (لەناویاندا ئالفرێد روزنبرگی ئەڵمانی) بەر لەهەر شت نووسینەوە و ڕێکوپێککردنی ئەو بڕیارانە بوون کە پێشتر ڕێبەری حزب دەستنیشانی کردبوون)٦

یەکێک لە مێتۆد و ئامرازەکانی تری هەڵخەڵەتاندن، بەکارهێنانی مەزهەبە. ئەمەش بەتایبەتی کاتێک کە کۆمەڵگا مەزهەبی بێت. تێکەڵکردنی بیروباوەڕی فاشیزم لەگەڵ مەزهەبدا دەبێتە هۆی ڕاکێشانی سەرنجی مەزهەبگەرایان و تەنانەت خاوەن باوەڕانی سادەی ئایینی. هیتلەر لە (نەبەردی مـن) دا دەڵێـت: (ئەمە باوەڕمـان وایە ئەگەر هەسـتە مەزهەبییەکان لە نەتەوەیەکدا بەهێزبن، لانیکەم دەتوانێ ئەو نەتەوەیە بەرێتە بەرزترین پلەی مرۆڤایەتیی، چونکە باوەڕهێنان بەشتێک، بناغەی ئازادی هزرو رزگاربوون لەکۆتوبەندی دیلێتییە).

ئاکەپە فاشیزمی تەواو عەیار

لەگەڵ هەر ناوهێنانێکی فاشیزم لەتورکیادا، مرۆڤ یەکسەر چەند ناوێکی وەک ئەلپ ئەرسەلان تورکەش، موحسین یازجی ئوغڵو، عەبدولکەریم دوگرو، دەولەت باهچەلی… بەمێشکدادێت، بەڵام ئەمانە لەو ناوە دیارانەن کەبیروباوەڕی فاشیستی خۆیان بە پەردە ڕاگەیاندووە، لەحاڵێکدا لەرابردوو وئەمڕۆشدا سەدان و هەزاران فاشیستی لەمانە بچوکترو گەورەتر لەسەر شانۆی سیاسیی لەژێر دەمامکی جۆربەجۆری، وەک چەپ، ڕاست، سکولار، و ئیسلامییدا کاروچالاکیان نوواندووە و دەنوێنن.

کۆماری تورکیا، هەر لەسەرەتای دروستبوونییەوە، ساڵی ١٩٢٣ تا ئەمڕۆ، هەمیشە زەمینەی سەرهەڵدان وگەشەسەندنی فاشیزم، چ لەسەر ئاستی دەوڵەت، یانیش دەرەوەی دەسەڵاتی دەوڵەت، تاک، یاخود پارت و گروپی سیاسی، لەئارادا بووە. هەمیشە ڕەنگوبۆی فاشیزم بەسیاسەتی دەوڵەتییەوە دیاربووە. ئیتر جارهەبووە ئەو ڕەنگە تۆخ و جارێکی تریش کەمێک کاڵتر. و بەگشتیش هەبوونی فاشیزم وکاریگەرییەکەی لەسەر سیاسەت لەم وڵاتەدا لەئاکامی کۆمەڵێک هۆکار بووە، کەلەگەڵ هەلومەرجی دروستبوونی فاشیزمی ئەوروپیدا شیاوی بەراوردکردنە. و گەورەترین هۆکاریش ئەمە بوو کە دوای ڕوخان و لەناوچوونی ئیمپراتۆریای عوسمانی، و دامەزراندنی کۆمار، بۆ گەلەکان بەواتای بچووکبوونەوەی خاکی تورکەکان و سنووردارببوونی هەژموونگەراییەکەی و لەدەستچوونی شکۆمەندییەکەی و بەگشتی بەواتای شکەستێکی گەورە بوو کە کاریگەریی دەروونی لەسەر ناسیۆنالیستەکان دانا. بەتایبەتیش کەڕێکەوت بوو لەگەڵ سەردەم و قۆناغێک کە بەرەوی ناسیۆنالیزم لەئارادا بوو. دامەزراندنی ئەو دەوڵەتەش هەربەخۆی لەسەردەستی

ناسیۆنالیستە تورکەکان بوو.

هەمیشە حەسرەتی لەناوچوونی ئیمپراتۆریا ئەو هەستەی درووستکرد کە تورکەکان شایستەی زۆرترین لەوەی هەیانە، و ئەو هەستی خۆ بەشایستە زانینە، بەرەبەرە وەرگەڕایە سەر، خۆ بەراوردکردن لەگەڵ غەیرە خودی و، ئەو ئاکامە فکریە بەدیهات کەلە بەراوردی نەوان تورک و غەیرە تورکدا، تورک باشتر، وباڵاترو شایستەترە و ئەمەش کرۆکی بیروباوەڕی فاشستییە. هیتلەر لە (نەبەردی من) دا دەڵێت: (ئەرکی بەهێزتر ئەمەیە کە فەرمانڕەوا بێت وخۆی بەلاوازترەوە هەڵنەواسێت ولەو ڕێگایەوە گەورەیی و مەزنایەتی خۆی نەکاتە قوربانیی، و شتێکی وەها تەنیا لاوازەکان نیگەران دەکات و بەزاڵمانەی لەقەڵەم دەدەن، بەڵام لەهەموو حاڵەکدا ئەگەر وەها یاسایەک نەبووایە تەکامول بەرەو قۆناغەکانی باڵاتر رووی نەدەدا، و لاوازەکان لەم حاڵەشدا دیسان هەر مەحکوم بەلەناوچوون دەبوون). سەرەڕای ئەمە لەبەر ئەوەی ئیمپراتۆریای عوسمانی نوێنەرایەتی خەلافەتی ئیسلامی دەکرد، لەناوچونەکەی نەک تەنیا لەسەر ئاستی رەهەندە ناسیۆنالیستیەکەی، بەڵکو رەهەندە مەزهەبیەکەشی هەر شکستی بەدیهێنا.

ئەمەش نەک تەنیا لەچوارچێوەی سنووری دەوڵەتە نوێیەکەی تورکیادا، بەڵکو بە بەشێکی زۆر لە موسوڵمانانی جیهان، و یەکێکیش لەکاردانەوەکانی ئەم شکستەو هەوڵدان بۆ قەرەبووکردنەوەی شکست درووستبوونی بزووتنەوەی ئیخوان ئەلموسلمین بوو. دیسان هۆکارێکی گرنگی تریش ئەمەبوو کە درووستبوونی کۆماری تورکیا، لەقۆناغی نەوان دوو جەنگی جیهانی یەکەم و دووەمدا بوو. ئەمەش قۆناغی سەرهەڵدان و گەشەسەندنی فاشیزم بوو لەئەوروپا، و کاتێکیش جەنگی دووەمی جیهانی بەرپابوو، تورکیا مەیلی پتر بەلای ئەلمانیا و ئیتالیادابوو. و رەوتە فاشیستیەکەی لەگەڵ ئەواندا یەکیدەگرتەوە. بەڵام لەترسی ئەوەی نەکەوێتە بەر پەلاماری هاوپەیمانان، وبەتایبەتیش کە سنوورێکی هاوبەشی لەگەڵ یەکێتی سۆڤیەتدا هەبوو، ئەو مەیلەی خۆی زەقە ئاشکرا نەدەکرد و ماوەیەک بێلایەنی مایەوە، تائەوەی گڵۆڵەی فاشیزم کەوتە لێژی و سەرکەوتنی هاوپەیمانان مسۆگەر بوو، ئەمجار بەشەرمەکەوە هەڵوەستی خۆی کەگوایە لەگەڵ هاوپەیماناندایە ئاشکرا کرد.
بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەدا، دەبێ دان بەم راستییەدا بنێین کە هەرچەند فاشیزم لەتورکیادا بەردەوام بە ئاستی جۆربەجۆر بوون و کاریگەریی هەبووە، بەڵام هیچکات هێندە گشتگیر نەبووە کە بەسیستەمبوونی خۆی بسەلمێنێت. ئەمەش لەبەر دوو هۆکاری سەرەکیی:

١- تورکیا هەر لەسەرەتای درووستبوونییەوە، بەدەستپێشخەری کەمال ئەتاتورکی رێبەرو دامەزرێنەرەکەی، رووی لە خۆرئاواکرد و خۆرئاواییبوون بووبە دروشمێکی هەرە سەرەکیی و ستراتیژیک کە هەتا ئێستاش، بەردەوامە و ناکۆکی و پارادۆکسێکی سەیری لە نێوان درووشمی زیندووکردنەوەی نەریتی عوسمانی و خۆرئاواییبوون هێناوەتەکایەوە. هەرچۆنێک بێت، کۆماری تورکیا، بۆئەوەی بتوانێت بەرگی خۆرئاواییبوون لەبەر بکات دەبووایە نەریتە دیموکراسییەکەشی قبوڵ بکات. هەرچەندە تورکیا هیچکات، هێندە دیموکرات نەبووە کە بتوانێت شان لەشانی نموونە ئەوروپاییەکان بدات، بەڵام بەشی ئەوەندە هەبووە کەلەلایەن ئەوروپییەکانەوە بەچاوی هیواوە بۆی بڕواندرێت. لەبەر ئەوەش کە فاشیزم لەگەڵ نەریتەکانی ئەوروپای دوای جەنگی جیهانی یەکناگرێتەوە، دەبووایە تورکیاش بوون و پەرەسەندنی فاشیزم بەشاراوەیی یان لەبەرگی جۆراوجۆری چەپ و راستدا بهێڵێتەوە.

٢- دابەشبوونی سیاسی تورکیا، بەسەر پارت و گروپ و بەرژەوەندیی جۆربەجۆر هەلومەرجێکی وەهای هێناوەتە کایەوە، کە ئەم وڵاتە سەقامگیریی سیاسی بەخۆیەوە نەبینێت، و دەسەڵاتی دەوڵەت زوو زوو دەستاودەست بکات و هیچ لایەنێک هێندە لەسەر دەسەڵات نەمێنێتەوە کە فریای چەسپاندنی بەرنامە سیاسییەکەی خۆی بکەوێت و تەنانەت ڕوودانی سێ کودەتای سەربازی و چەندانی تری سەرنەکەوتووش هەرچەندە کوشتارو ستەم و چەوسانەوە و بەگشتیی دیکتاتۆریی لەسەر ئاستی هەرە فراوان پەیڕەوکراوە، بەڵام نەیانتوانیوە بەئاستی بەسیستەمکردنی فاشیزمی بگەیەنن.
بەڵام بەهاتنە سەرکاری پارتی دادوگەشەپێدان (ئاکەپە) و رێبەرەکەی ڕەجەب تەیب ئەردۆغان، قۆناغێکی نوێی سیاسیی لەتورکیا هاتە کایەوە. سەرەتا خۆرئاوا باوەشی بۆ ئەم قۆناغە گرتەوە و وەها شرۆڤەکرا، کە هاتنەسەرکاری پارتێکی ئیسلامی میانڕەو و بەسەردەسەڵات لەوڵاتێکی گەورە و کاریگەری وەک تورکیا، ئاکامی باشی لێدەکەوێتەوە، چونکە دەتوانێ ببێتە نموونەیەکی باش بۆ وڵاتانی تری ئیسلامی لەئایندەدا، و کەمکردنەوەی توندڕەوی ئیسلامی لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا. بەتایبەتیش کە لەسەرەتادا ئەردۆغان زۆر جەختی لەسەر پەیڕەوکردنی سکولاریزم دەکردەوە و لەدوای سەرکەوتنی ئیخوانەکان لەمیسر یەکەمین ئامۆژگاری ئەردۆغان بە محەمەد مرسی سەرۆکی ئەوکاتی ئەو وڵاتە، کەدەبێ سکولاریزم پەیڕەوبکرێت، بە پشتیوانی ئەم رژێم و سیستەمە نوێیەش خۆرئاوا، بەتایبەتی ئەمەریکای خولی یەکەمی سەرۆکایەتی باراک ئۆباما، مەراییەکی زۆر بە ئەردۆغان و رژێمەکەی لەزۆر بوارو بەنەداو بەتایبەتیش لە

دژایەتیکردنی کورد و بزووتنەوە ئازایخوازییەکەیدا کرا.

بەڵام بەرەبەرە دەرکەوت کە ئەردۆغان سکولار نییە و لەچاوپێکەوتنێکیدا لەگەڵ کەناڵی (العربية) دەڵێت: (سکولاریزم لای ئێمە بەواتای ڕێزگرتن لەئایینەکانی تر)، جا ئەگەر سکولاریزم ئەمە بێت، بزووتنەوەی تالیبانیش سکولارە. ئەوەش کەزۆرتر تورکیاو ئەردۆغانی بە واقیعی خۆی ئاشکرا کرد، راپەڕینەکانی ناسراو بە بەهاری عەرەبی و بەتایبەتیش شەڕی ناوخۆی سوریاو لەویش تایبەتی تر پەلاماری داعش بە هاوکاریی تورکیا بەسەر کۆبانێ، پاشان داگیرکردنی عەفرین و گۆڕینی دیمۆگرافیای ناوچەکە و دواترینیشیان ئەم هێرشەی بەسەر ڕۆژئاوای کوردستان و خۆرهەڵاتی سوریا و داگیرکردنی بەشێک لە خاکەکەی، کە هێشتاش بەردەوامە.

ئەمانە و چەندانی تر… بوونەهۆی ئەوەی هەر ڕۆژە خەسڵەتێکی نوێی راستەقینەی خۆی لە نەژادپەرستیی، فراوانخوازای و عەسکەرتاریی، خنکاندنی دیموکراسی هەر دەنگێکی بەرهەڵستکار… پەیڕەوبکات و نیشانبدات، تا ئەوەی گەیشتە ئاستێک تەنانەت نووسینی کۆمێنتێک لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان دژی ئەردۆغان بەدواداچوونی یاسایی بەدواوەدەبێت. و ئیتر ئەمجارەیان فاشیزم لەبەرگی ئاکەپەدا بە گوڕتین و بەشێوازێکی سیستەماتیکیانەتر هاتە گۆڕەپانی سیاسەت و فەرمانڕەوایی. و ئیتر بوارێک نەمایەوە لەپێناسەکردنی ئەم سیستەمەدا کە ببێتە هۆی نواندنی دوودڵی لەوەی ئایا ئەمە سیستەمێکی فاشستییە یان نا. بە چاوپێخشاندنێکی سادەو خێرای ئەم چەندساڵەی دوایییەدا دەردەکەوێت کە ئاکەپەو سەرۆکەکەی هەڵگری تەواوی خەسڵەت و بنەما فاشیستییەکانن کەدەکرێ بە ئاسانکاریی لەچەند خاڵدا هەندێکیان خڕ بکەینەوە:

١- ڕێبەری لێهاتوو: هەروەک پێشتر لەنموونەکانی فاشیزمی ئەڵمانی و ئیتالیدا ئاماژەمان پێکرد، ڕێبەر ئەو پێگەیەیە کە ئەلتەرناتیڤی هەموو دامودەزگاکان و یاسایە. تەنانەت بەرلەوەی ریفراندەم بە ئەرێکردنی سیستەمی سەرۆکایەتی بەڕێوە بچێت، ئەو سەرۆکە بوو کە هەموو جومگەکانی دەسەڵاتی خستبووە ژێر دەستی خۆی و تەواوی دامودەزگاکانی وەک پەرلەمان، سەرۆکایەتی وەزارەتەکان، دەزگای دادوەریی، سوپا، موخابەرات، هەموو لەهەموو بچووکبوونەوە و بەیەک پەتەوە گرێدران و سەری ئەوپەتەش ئەردۆغان خستییە دەستی خۆی. کاتی خۆشی گەورە فاشستی تورک، ئەلپ ئەرسەلان تورکەش، کە دامەزرێنەری پارتی بزووتنەوەی نەتەوەیی (مەهەپە) یە لە بەرنامە فاشستییەکەیدا کە بە (٩تیشک) ناسراوە، گوتبووی: نەتەوەی تورک

لەهەموو سەردەمەکاندا کەخاوەن ئیمپراتۆریای مەزن بووە، سیستەمێکی پ□ی□وکردووە کەخاوەن خەسڵەتەکانی هێز و عەدالەت و خێرایی راپەڕاندن و پراکتیکبوون بووە. و هێنانەکایەی وەها سیستەمێک تەنیا کاتێک دەبێت کە تەواوی دەسەڵاتەکانی راپەڕاندن بکەوێتە دەستی یەک مەرجەعەوە، ل□ بەرئەمە ئێمە پشتگیریی لەدامەزراندنی سیستەمی سەرۆکایەتی دەکەین چونکە باشتر لەگەڵ دیرۆک و نەریتەکانماندا دەگونجێت)٧. ل□ بەرئەمە نابێ پێمان سەیر بێت کە بۆچی مەهەپە پشتیوانی ئەردۆغان دەکات و لەریفراندۆمدا ب□ بەڵێ بەشداری کرد. بەڵام دەبێ ئەمەش بڵێین کە سیستەمی سەرۆکایەتی لەزۆر وڵاتی تری دیموکراسی پ□ی□ودەکرێت، و ل□ بەرئەمە ب□ تەنیا نابێتە خەسڵەتێکی فاشیستی و تەنیا کاتێک ئەم خەسڵەتە بەخۆیەوە دەگرێت کەلەگەڵ خاڵەکانی تردا یەکبگرێتەوە.

جگە لەمانە رێبەریی فاشستی کۆمەڵە خەسڵەتێکی هەیە کە پێشتر هیتلەر ئاماژەیان پێدەکات و گشت ئەم خەسڵەتانەش لەئەردۆغاندا بەدیدەکرێن. تەنانەت هیتلەر درۆکردنیش بە ڕەوا د□زان□ بۆ ڕیبەرێک کاتێک ئەمە پێویست بێت. ودەڵێت: (تایبەتمەندیی و بلیمەتی رێبەرێک ئەمەیە کە بتوانێت هەموو دوژمنە جۆراوجۆرەکانی خۆی ل□ تەک یەکەوە دابنێت و وای نیشان بدات کە هەموویان پەیوەندییان ب□ یەک شتەوە هەیە تا مرۆڤە لاوازو ڕاڕاکان، کاتێک هەست بەهەبوونی دوژمنان لێرولەوێ دەکەن لەحەقانیەتی خۆیان دوودڵی نەکەن). ئەمەش هەمان کارە کە ئەردۆغان دەقاودەق پەیڕەوی دەکات، ودەڵێت جیاوازی نێوان پەکەکە و داعش نییە.

هەروا ریبەری فاشیستی بەوجۆرەی هیتلەر ئاماژەی پێدەکات، پێویست نییە شارەزاو زانا بێت و ئەوەندە بەسە بتوانێت لە شێوازی وتاردندا کاریگەری خۆی لەسەر خەڵك دابنێت و دەڵێت: (رێبەر دەبێ گوتاربێژێکی بەرجەستەو و راگەیەنەرێکی مەزن بێت. و لەحاڵێکدا زانست و دەرکی تیۆری گرنگی پ□دوویان هەیە، رێبەر دەبێ ئارەزووکانی خەڵک بێدارکاتەوە. و لەهەمان کاتدا خامۆشیشیان کاتەوە). دەبینین ئەردۆغان ک□ بەڕاستی پێناسەی هێتلەری بەسەردا تەتبیق دەبێت، کە ریبەرێکی زۆر□ بڵێ، لەهەمان کاتدا، ناشی، نەزان و تەنانەت گەوجیشە. بەڵام بۆلایەنگرانی خۆی کەبەزمانی ئەوان دەپ□یف□ت و لەژێی ناسکی خەیاڵیان دەدات، هێندەی نەماو□ ب□ب□تە پەیامبەر.

٢- نەژادپەرستی: سیستەم لە تورکیا بەگشتی نەژاد پەرستانەیە. و لەمڕووەوە بەقۆناغی جۆبەجۆر لەهەڵکشان و داکشاندا تێپەڕیوە. و

پێوەری ئەم نەژادپەرستییەش مامەڵەکردن بووە لەگەڵ کێشەی کورد. سەردەمەکانی حوکمی کەسایەتییەکانی وەک: کەنعان ئێڤرین، سلێمان دیمیرێل، تانسۆچیلەر... لەهەڵکشان و قۆناغی تریش وەک سەردەمی دەسەڵاتدارێتی کەسایەتییەکانی وەک: تورگوت ئوزال، و بەند ئەجەوید.. لەداکشاندا بووە. بەڵام لەسەردەمی هاتنەسەرکاری ئاکەپە، و لەمڕۆژگارەدا بەلوتکەی هەرە بەرزی خۆی گەیشتووە، و ئەمەش نەک تەنیا لەسەر ئاستی سیاسیی، بەڵکو کۆمەڵایەتی، ئابووریی، فەرهەنگی، دەروونناسیی.
و ئەمڕۆ ئەوەی لەتورکیا دژی کورد پەیڕەودەکرێت، لەگەڵ ڕەفتاروگوفتارەکانی هیتلەر دژی جولەکە شیاوی بەراوردکردنە. و ئەگەر هیتلەر جوولەکەی بە پیس، دواکەوتوو، نزم... ناودەبرد. ئەمڕۆ ئەردۆغان، تەواوی ئەم چەمک و دەستەواژە فاشستانەیە دژی کورد بەکاردەهێنێتەوە. دەمێک دەڵێت: لەبەرئەوەی زمانی کوردی تەنیا لە٣٠٠ وشە پێکهاتووە، بە زمان دانانرێت. دەمێکی دیکەش دەڵێت کورد توانای بەڕێوەبردنی دەسەڵاتیان نییە... سەرەڕای ئەمە سیاسەتێکی سیستەماتیکیانە بە تێکوپێکدانی ژینگە، کەلەپور، و هەرئاسەوارێکی دیرۆکیی کوردی و سڕینەوەی هەر ئاماژەیەک بە کورد و دیرۆکەکەی لەبەرنامەکانی خوێندن و پەرتوک و راگەیاندندا، پەیڕەو دەکات. و کەم رۆژ دەگوزەرێ کە بەشێوازێکی نەرێنی وخراپ ناوی کورد نەهێنێت. و تەنانەت ئەو هەموو مەرایی و ملکەچکردنەی پارتی و بارزانی بەس نەبوون بە ڕەتکردنەوەی هەر شێوازێکی دەسەڵاتدارێتی کورد بە باشووری کوردستانیشەوە.

٣- توتالیتاریزم: توتالیتاریزم سیستەمێکی گشتگێرای دەسەڵاتدارێتیی سیاسییە، کە بەسوودوەرگرتن لە ئایدیۆلۆژیایەکی دەستکارییکراو، و تێرۆر وتوندوتیژیی، تەواوی دەسەڵات لەڕێگای بەسیاسییکردنی گشت جومگە کۆمەڵایەتیی و تاکە کەسییەکان بەدەستدەخات. ئەمەش بەواتای لەناوبردنی کۆمەڵگەی مەدەنی، و ژیانی تایبەتی خەڵکە. سی،جی، فرێدریش. و برژینسکی، تۆتالیتاریزم لە شەش تایبەتمەندیدا پێناسە دەکەن:

١- هەبوونی ئایدیۆلۆژیایەکی فەرمی.
٢- حکومەتی تاک حزبیی، کە یەک ریبەر هەموو دەسەڵاتەکان لەدەست خۆی دەگرێت.
٣- سیستەمێکی جاسوسیی تێرۆریستیی،
٤- کۆنترؤڵکردنی دامودەزگاکانی راگەیاندن.
٥- پەرەسەندنی توندوتیژیی.

٦- کۆنترۆڵکردنی گشت لایەنە ئابوورییەکان، لەلایەن دەوڵەتەوە.
٧- لە پەیوەندیی نێوان ئەم شەش خاڵە بە تورکیاوە دەبینین جگە لەخاڵی شەشەم، کە هەشتا گشت لایەنە ئابوورییەکان لەلایەن دەوڵەتەوە کۆنترۆڵنەکراون، ئەوانی تر ئەوە دەسەلمێنن کە لە تورکیا حکومەتێکی تۆتالیتاری ڕەها لەسەر کارە، و هەروا بەردەوامیشە لەسەر هەرچی تۆکمەترکردنی توتالیتاریزم.

٤- سیاسەتی عەسکەرتارێتی وفراوانخوازیی: عەسکەرتارێتیی، یاخود میلیتاریزم، ئایدیۆلۆژیایەکە لەوەدا بیروباوەڕو بایەخە سەربازییەکان بەسەر کۆمەڵگادا دەسەپێنرێن و لەمجۆرە ڕژێمانەدا هەمیشە ستایشی سوپاو هێزی چەکدارو پێداهەڵگوتنی جەنگ.. بەو پێیەوی مێتۆدو ئامرازی سیاسییە، ڕەواجی پێدەدرێت.

تورکیای ئاکەپەیی، سەرەڕای جەنگی ناوخۆیی دژی بزووتنەوەی ئازادیخوازی کورد، دەستی لەهەڵگیرساندن و بەردەوامبوونی چەندان جەنگی هەرێمیشدا هەیە، و بەپێی ئایدیۆلۆژیای میلیتاریزم هەموو ئەم جەنگە ناڕەوایانە بە ڕەوا لەقەڵەم دەدات. و ئەردۆغان، بەپشتیوانی کردنی تیرۆریزم، و بەشداریکردنێکی کاریگەرانە لە تێکوپێکدانی وڵاتانی وەک سوریا، لیبیا، عیراق، میسر… دەستی هەڵنەگرت و کاتێک زانی ئەمانە بەرنامە فراوانخوازیی و داگیرکارییەکەی جێبەجێ ناکەن، کەوتە دەستدرێژی ڕاستەوخۆی سەربازیی و هەرجارەی بەبەهانەیەک، هێزی شەڕکەری ڕەوانەی سوریا، و عیراق، قەتەر.. کردو دیارە پێشتریش هێزی سەربازی داگیرکەری لەقوبرس، و چەندان وڵاتی تریشی لەژێر چەتری ناتۆدا هەبووە. و خۆئەگەر خۆڕاگری و بەرخۆدانی قارەمانانی کورد، بەتایبەتی ڕۆژئاوای کوردستان نەبووایە، و هەلومەرجە جیهانییەکەش ڕێگای بدایە، هیتلەر چی بەسەر ئەوروپادا هێنا، ئەردۆغان خراپتری بەسەر خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دەهێنا. تاکە جیاوازیی نێوان هیتلەرو ئەردۆغان سەبارەت ئەم خاڵە، تەنیا توانین و نەتوانینە. و ئەوەی لەتوانای هیتلەردا بوو لەتوانای ئەردۆغاندا نییە.

٥- خەون وخەیاڵ: سیستەمی حوکمڕانی لە تورکیا بە هەردوو باڵی سکولار و مەزهەبییەوە هەمیشە و بەیەک لەحزەش لەخەونی زیندووکردنەوەی رابردووی شکۆمەند هۆشیارنەبۆتەوە، و جیاوازی ئەم دووباڵەش لەگەڵ یەکتر ئەمەبووە، کە سکولارە کەمالیستەکان، ئۆباڵی داڕمانی ئیمپراتۆریای عوسمانی دەخەنە ئەستۆی جیهانی عەرەب وئیسلام، و پێیانوایە تورکیا بەمەبەستی پێشکەوتن و سەرکەوتنی چیای شکۆمەندیی دەبێ لەجیهانی دواکەوتووی عەرەب و ئیسلام دوورکەوێتەوە،

و ببێتە بەشێکی چالاک لەخۆرئاوا.

بەڵام هەم ئاکەپە، وهەمیش مەهەپە لەو باوەڕەدان کەدەبێ تورکیا بگەڕێتەوە سەر نەریتە کۆنەکانی خۆی و هێزوتواناو شکۆمەندییەکەی نەک لەخۆرئاوا، بەڵکو لەناو جیهانی عەرەب و ئیسلامدا بەدیی بهێنێتەوە. لەمەوە هەمیشە خاکە لەدەستچوەکەی ئیمپراتۆریای عوسمانی بەخاکی خۆیان دەزانن و بەزمانی پێچاوپێچ و ئاڵۆز خەونەکانی خۆیان تەعبیردەکەن، و هەندێ لەمێژنییە کە ئەردۆغان، گوتبووی: حەڵەب وموسڵ وکریما هەمیشە لەعاتیفەی ئێمەدان. و هەرئەمەبوو لەگەڵ سەرهەڵدانی بزووتنەوەکانی ناسراو بەبەهاری عەرەبی، تورکیا هەموو هێزوتوانا جۆربەجۆرەکانی خۆی خستەگەڕ تا خەونەکانی لەودا بهێنێتە دی. بەڵام کارێکیان کرد کەتەواوی ئەم راپەڕینانە لەباربران و بەشی هەرەزۆری ئەباڵی ئەو هەموو خوێن و وێرانییەی وڵاتانی وەک لیبیا، سوریا، میسر، یەمەن… دەکەوێتە ئەستۆی تورکیاو هاوپەیمانەکانی و بەتایبەتیش وڵاتی قەتەر.

بەگشتیی خەون و خەیاڵ و ئەفسانەپەروەریی، بەشێکە لە خەسڵەتەکانی فاشستیی. و رێبەرە فاشیستەکان هەمیشە پێیانوایە، خواوەند، یان دەستێکی شاراوە، لەپشتیانەوەیە، و لەگەڵ هەر شکەستێکیشدا ئەوان دڵی خۆیان بەوە دەدەنەوە کەلە ئاکامدا موعجیزەیەک روودەدات و تێشکانەکان دەبنە سەرکەوتن. دەبینین داعش و نوسرە و ئەلقاعیدەش بەهەمان مەتیق، کە خواوەند لەپشتیانە شەڕدەکەن. ئەردۆغانیش لەشێوازی ئەوان هەمیشە ئەو پشتیوانەیە بۆ رەفتارەکانی خۆی دەهێنێتەوە کە لەسەر بنەمای شەریعەتن. ئەمەش هەمان قسەکەی هیتلەرمان بیردەخاتەوە کەدەیگوت: (ئەگەر من رۆژێک لەدژی جوولەکە راپەڕم، راپەڕینی من جیهادێکی گەورەیە کە خواوەند فەرمانی بە من داوە).
٦- خەڵەتاندن: تورکیای ئاکەپەیی و کەسایەتی ئەردۆغان، لەسەرەتای دەسەڵاتدارێتییەکەیاندا، لەشێوازی تەواوی بزووتنەوە فاشیستییەکانی جیهان، سیاسەتێکی خەڵەتێنەری وەهایان پەیڕەوکرد، کەزۆر لەحکومەت و لایەن و کەسایەتییەکان لەسەرتاسەری ناوچە و جیهان فریویان خوارد. لەسەر ئاستی ناوخۆی تورکیا هەرچی خواست و ئارەزووی خەڵک بوو ، لەسەر هەموو ئاستەکان ئەوان بەڵێنی جێبەجێکردنیان دا. و تەنانەت تا ئەو جێگایە رۆیشتن کە لەرێگای چەند هەنگاوێکی رووکەشیانەوە گوایا چارەسەریی کێشەی کورد دەکەن.

و لەمڕووەوە سیاسەتێکی دیماگۆگیانەی وەهایان پەیڕەوکرد، کە جگە لەرێبەرایەتی پارتی کرێکارانی کوردستان و بزووتنەوە

ئازادیخوازییەکەی، هەموو لایەنە کوردییەکان گەیشتنە ئەو باوەڕەی کە ئەردۆغان پیاوی ئاشتیی و چارەسەرییە. و لەسەر ئاستی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و جیهانی ئیسلامیشدا خواستی رۆڵی ریش سپیەتیی و براگەورەیی بگێڕێت و بەر لە رووداوانی راپەڕینەکانی ناسراو بەبەهاری عەرەبی، هەوڵی میانجیگەریی نێوان سوریا و ئیسرائیل، دوو بزووتنەوەی فەلەستینی فەتح و حەماس، ئیران و عەرەبستانی سعودی، ئەرمەنستان و ئازربایجان… و دوای بەهاری عەرەبیش لەو هەوڵەی خۆیدا هەربەردەوام بوو، بەڵام زۆر زوو بۆ هەمووان دەرکەوت، ئەو رۆڵەی تورکیا دەیگێڕێت میانجیگەریی نییە، بەڵکو خۆسەپاندنەکە لەبەرگی براگەورەیەکدا کە هەرچی خواستی دەبێ بەرا بچووکەکان بەقسەی بکەن.

و لەبری بەلایەنیش لەگشت ئەو هەوڵانەیدا لایەنگری تێرۆریستان و شەڕخوازان بووە. هەرلەبەرئەمە ئەردۆغان ئیتر نەک هەر براگەورە بەڵکو بەبرابچوک و زڕبراش جگە لە قەتەر لای هیچکەس قبوڵ نەکرا. ئیتر ئەمجار کە گشت پرۆژەکانی ئەردۆغان شکەستیان خوارد رووی ڕاستەقینەی خۆی دەرخست و لەڕێگای پشتگیریکردنێکی راسەوخۆ، یان ناڕاستەوخۆی بزووتنەوە تیرۆریستییەکانی وەک داعش، و نوسرە، و ئیخوان المسلمین خوێنڕێژیی و وێرانکارییەکی وەهای دەستپێکرد کە بێوێنە بووە.
بەڵام دەبینین تورکیا چ کارێکی بەسەر خۆی هێناوە! ئەمڕۆ لەخۆرئاوا لەهەر ناوهێنانێکدا وەک دیکتاتۆر ئاماژە بە ئەردۆغان و رژێمەکەی دەکرێت. ئەمەش کە جارێ باس لە فاشیستبوونەکەی ناکرێت، تەنیا ڕاگرتنی ئەو هیوا لاوازەیە کە بەڵکو نەهێڵن تورکیا لەمە زۆرتر ڕۆ بچێت.

تورکیا بۆتە ئەو وڵاتە گۆشەگیرە کە لەسەر ئاستی فەرمی جگە لە وڵاتانی وەک قەتەر، سۆماڵ. و بەشە ئیخوانییەکەی لیبیا، هیچ دەست و هاوپەیمانێکی نییە و ئەو دەستایەتییە ڕوکەشیانەش کە لەگەڵ ئەم یان ئەو وڵات هەیەتی کاتیی و تاکتیکیی و لەرووی ناچارییەوەیە. لەسەر ئاستی نافەرمیش دەست و هاوکاری گروپە تێرۆریستەکان و پارتی دیموکراتی کوردستانە، لەمەشیاندا هەندە سەرکەوتوو نییەو تەنانەت بزووتنەوەکانی ئیخوان ئەلموسلمینیش هەموو قبوڵیان نییە. بەڵام گشت ئەم قسانە بەم واتایە نییە کە پەتی پەیوەندییەکانی تورکیا بە جیهانی دەرەوەی خۆی هەندە باریکە کە خەریکە دەپسێت.
تورکیا وڵاتێکی گەورەیە و خاوەن پێگەیەکی سیاسیی ستراتیژیکە. خۆرئاوا و تەواوی وڵاتانی تریش لەپێناو بەرژەوەندییەکانی خۆیاندا

توانای سەبر و تەحەمولکردنێکی زۆریان هەیە. بەڵام ئەم سەبرە چەندە زۆریش بێت، سنوورێکی هەرهەیە. و پرسیار لێرەدا ئەمەیە کە ئایا ئەردۆغان، تاسەر ئەو بوارەی لەبەردەمدا دەبێت کە وەک هەر فاشیستێک چارەنووسی خۆی و وڵاتەکەی بەرەو هەڵدێرانێکی حەتمی بەرێت؟ یانیش عاقڵمەند و هێزە دیموکراتخوازەکان و گوشارە نێودەوڵەتییەکان لەتوانایاندا دەبێت جڵەوی سەرکێشییەکانی توندکەنەوە و پێش بە سەرەڕۆییەکانی خۆی و بزووتنەوە فاشیستییەکەی بگرن؟

پەراوێزەکان

1- S.Freud, Group Psychology and the Analysis of the Ego. (New York, 1960)

٢- عزت اللە فولادوند. خرد در سیاست. انتشارات طرح نو-١٣٧٧ ص٢٣٣

٣- بۆزۆرتر ئاشنابوون وبەدەستخستنی وەرگێڕدراوی تەواوی ئەم وتارەی مۆسۆلینی، بڕوانە: عزت اللە فولاتوند، سەرچاوەی پشوو، ل٢٣٣-٢٣٨

٤- ئینگلبێرت دلفۆس، ساڵی ١٩٣٢ بووە سەرۆک وەزیرانی نەمسا و دەسەڵاتێکی فاشستی بەشێوازی خۆی پیادەکرد و هەرلەو ساڵەشدا بەدەستی نازیستەکانی سەر بە ئەڵمانیا تێرۆرکرا.

٥- تاریخ اندیشەهای سیاسی در قرن بیستم، حسین بشیریە، نشر نی ١٣٧٦، ص١٢٤

٦- سون اریک لیدمن. مترجم: سعید مقدم. تاریخ عقاید سیاسی. از افلاطون تا هابرماس نشر دانش-١٣٧٩ ص٢٨١

٧- فاطمة ازگان، الحركة القومية التركية.. التقاطع بين التعديلات الدستورية، و ادبيات الحزب- لە (ترک برس)ەوە.

٨- اندرو هیوود، مفاهیم کلیدی در علم سیاسەت. مترجمان:حسن سعید کلاهی و عباس کاردان. شرکت انتشارات علمی و فرهنگی ١٣٩١ ص١٩٦

کێشەی تۆ نییە... شیعری: تۆماس دی – و: گۆران عەبدوڵڵا

کێشەی تۆ نییە،
ژن و پیاوێکی بەتەمەن لەو سەری شەقامەکە
دوو پیاو لێیان دەدەن و کیسە باخەڵەکانیان لێدەدزن
کێشەی تۆ نییە،

هەرزەکارێک بە کەلەپچەکراوی لە پشتەوەی ئۆتۆمبێلێکی پۆلیسدایە
بە دۆلاری باج دەرانی ئەم دەسەڵاتە ڕێیپکراوە، بەڵام هیچیشیان لەگەڵدا ناکرێت
ئەوەش کێشی تۆ نییە

کارکردن لە ئەمازۆنی دووەم بە تەواوی کات،
ژیانکردنیش بە فوود ستامپ، بەڵام سەرۆکە ملیاردێرەکەت نایەوێت ئمم
کێشەی تۆ نییە

ژیانکردن لەسەر شەقام، ئەو شوێنەی تۆ پێی دەڵێی ماڵ،
پلەی گەرما دابەزیوە بۆ ژێر پلەی چل
چادرەکەت دەدزن و ژورێکیش نییە لە شێڵتەر بۆی بڕۆی،
ئەوەش کێشەی تۆ نییە

خێزانەکەیان هەموو کوشت،
بەرگری لە خۆیکرد، ئێستا ئەو کراوە بە دوژمنی دەوڵەت،
بەڵام بەرگریکەرانی ئازادی بۆ هەمیشە هاوڕێی منن،
کێشەی تۆ نییە

بە بەڵێنی و شاردنەوەی بەڵگەکان لە بیری بێ بندا،
فرۆشتنی سەرچاوە سروشتەکان بە دەسکەوت و قازانجی زۆر،
دۆخێکی کارەساتبارە
نەمدزانی ئەم خوێنمژە زیاتر دەروات لەوەی من دەیبینم،
بەڵێی پارەیەکمان هەبێت بۆ ژیان و خوێندن؟
ئەی چی بۆ کار و شوێن و ژیانێکی شیاو بۆ هەمووان!

گەورەترین بودجە بۆ هێزی سەربازی
ئەوە دەبینین کە چۆن کێشەکان گەیان تێبەردە بێت

دەوڵەمەندەکان بۆ حەوانەوە دەچنە ڤێگاس
هەژارەکان ژێر زەمینەکانیان بە کرێدەدەن،
بۆ بەدەستهێنانی داهاتێک لە قورگی شەردا،
گومانم لێدەکەی؟
سەر هەڵبڕە
کێشەی تۆ نییە
هەموو ئەم سیستمە تێداچووە.

سەرچاوە:
https://allpoetry.com/ThomasD

فیلمی جۆکەرو کوشتنی دەوڵەمەندەکان ... ن/جەلال قادر

ئارتەر (جۆکەر) لە پزیشکە دەروونییەکەی دەپرسێ : ئایە دونیا شێتانەیە یاخود من تێکچوومە؟

تات فیلیپ دەرهێنەروسیناریستی فیلمی (جۆکەر) لەجیاتی پەنابردن بۆ شەڕوپێکدادان، زۆتر بایەخ بە بەسەرهات و ژیانی دەروونی تاڵی کاراکتەرەکە دەدات، هەرچەندە فیلمەکە پڕە لە تووندوتیژی، لی تەماشاکردنی کاراکتەرێکی خەمەکاوی، بینەر تووشی گێشەگیری دەکات.

ئەگەر کەسێک ولاتی ئەمریکای نەدیبێت و تەماشای ئەم فیلمە بکات(لەوانەیە) وابزانێت زۆربەی گرتە و دیمەنەکان دروستکراون و خەیاڵین، کەچی لە حەقیقەتدا ئەمریکا ولاتێکی سەرمایەدار و بازرگانی جیهانە و چینێکی هەژار تێیدا دەژێت. بۆ نموونە : ئەو کۆلانانەی جۆکەر پێیدا ڕادەکات و دەوری تیا دەبینێت، پڕە لە زبڵ و خاشاک، ڕاستین و شوێنی هەژار نشینین. لەگەل هەر گرتەیەک دیمەنی بینا بەرزەکان و کۆلانە وێرانەکان دەبینین، کە ئەمەش دەرهێنەر جیاوازییە چینایەتیەکەمان پیشان دەدات. هەروەها زانیاریمان دەداتێ کە ڕووداوەکان لە کوێ ڕوودەدەن.
ڕووداوی فیلمەکە دەمانگەڕێنێتەوە بۆ سالانی هەشتاکان، دەبینین (جۆکەر) لافیتەیەکی بەدەستەوەیە و ریکلام بۆ بازاڕێک دەکات، کەچی

لەناکاو چەند چەتوونەک دەبن و لافیتەکەی لێدەفێنن. لە ئەمریکا نەک پیاو بگرە ژنش لەسەر شەقامەکان دەبینیدرێن لافیتەیان بەدەستەوەیەو ریکلام بۆ دوکانـــدارو بازرگانەکـــان دەکەن. بەلام ئەوەی جێگەی داخە ئەو کەسەی جۆکەر کاری بۆ دەکرت، سزای جۆکەر دەدات لەسەر ونبوونی لافیتەکە، بە بەینــی بەشــک پـارە لە مـووچەکەی. هەر لەسـەر کـارش کــاراکتەرەکی تەرەکی شەڕانگیـــز دەمـــانچەیەک دەدات بە جۆکەر، بە ئەوەی لەدوا ڕۆژ تــووشی کێشە ببێــت. لەدواجـار جۆکەر لەمـاڵەکەی خۆی بە (مەقەست)ئەو کاراکتەرە دەکوژێت.

لەگــرتەی (یەکەم و کۆتــایی) جۆکەر لەبەردەم پزیشکێکــی دەروونــی دەبینیــن، ئەوەش بەو مانــایەی کە سیســتەمی ئەمریکــا مەرەی هەژاری تووشی نەخۆشی دەروونی کردووە و نە ئامادەیە چارەسەریان بکات و نە دەرمانشیان پێ ڕەوا دەبینێت بیانداتێت.

دیمەنەکــانی نــاو واگۆنــی قیتارەکــان : کــاتێ جۆکەر دەیەوێــت بزەخەندەیەک بکاتە سەر لێوی منداڵێک کەچی دایکی منداڵەکە تووڕە دەبێت. لەوێدا تێدەگەین کە پەیوەندییەکان لەناو تاکی کۆمەڵگە بەرەو کزبوون و لەناو چوون دەچێت. هەروەها هەر لەناو قیتارەکە سێ ئەکتەری دەوڵەمەندی (گاتام) شەڕ بە ئافرەتێک دەفرۆشن و پاشان تێر وپێ لە (جۆکەر) دەدەن. جۆکەر تووڕە دەبێت هەرسێکیان بە(دەمانچە)دەکوژێت و هەڵدێ.
لەبەرئەوەی ئەو سێ کاراکتەرە لە چینی دەولەمەندەکان دەبن، خەلکی هەژارنشیــن ئەم کــردەوەیەی (جۆکەریــان) پێخۆشــدە بێت، لەپــاش ئەم ڕووداوە خۆشەویستی جۆکەر وەک قارەمانێک دەچێتە دڵی جەماوەرەوە.
هەر بۆیە ماسکی جۆکەر پۆشین دەبێتە سیمبوڵ.
لە سیناریۆکە جۆکەر پاڵەوانی فیلمەکەیە، بەلام ئایە کێن ئەوانەی ڕکـابەر و نــاحەزی جۆکەرن؟ پێـدەچیت جگە لە چینــی ســەرمایەدار، کۆمەلگەش بەشێکبن لەو تاوانانەی ئەنجامدەدرێن. بەلام(باتمان) وەک منداڵێکی ناسک و نازداری خیزانەکـی بـورژوازی دەبینرێــت، کە چــاوەڕوان دەکرێــت لە ئاییـــندا لە فلمەکیتــر ڕووبەرووی جۆکەر ببێتەوە.
بەهەربــار لەســەر ئەم کــوشتن و تاوانــانە، لە چــاوپێکەوتنەکی تەلەفزیۆنیدا، (رۆبەرتۆ نیرۆ) لە جۆکەر دەپرسێ: ئایە تۆ کەسێکی سیاسیت؟
جۆکەر : نەخێر…من کەسێکم ژیان بە کۆمیدیا دەزانم…

لە گــرتەی چاوپێکەوتنەکــانی لەگەڵ (رۆبەرتۆ نیــرۆ) : ســەرەتا ئارەزووی تەماشاکردنی بەرنامەکانی دەکات (talk Show)، بەلام کاتێک

دەچێتە ستدیۆ و لە شاشەی تەلەفزیۆن دەردەکەوێت، هەستدەکات (رۆبەرتە نیرۆش) گەمە بە هەست و سۆزی دەکات و دەیڕووخێنێت. دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە ئەو کەسانەی خۆشمان دەوێن و سەرسووڕمانین پێیان، زۆرجار شایەنی ئەوە نین ڕێزیان لێبگیرێت. فیشەکێک بە ناوچاوەوانی (ڕۆبەرتەوە) دەنێت.
هەروەها لە باکگراوندی گرتەی فیلمەکە، گوێبیستی شووتی ئۆتۆمبیلەکانی پۆلیس دەبین، ئەم جۆرە دەنگ و هاژانە لەناو شاری (نیویۆرک) ئاساییەو لەهەر خووڵەکێک چەندینجار ئەم دەنگانە هەن.

لەگرتەیەکدا جۆکەر لە ژوورەکەی بەسەر سیسەمەکەی پاڵکەوتووە، ڕۆژنامەیەکش لەسەر زەوییەکە دانراوە، لە مانشێتەکەی بە گەورەیی نووسراوە:(بزووتنەوەی نوێ، دەوڵەمەندەکان بکوژن)...... هەڵبەتە دیکۆری ژووروو هەڵبژاردنی وێنە و پێداویستی ناو ماڵ و دانانی ئەو ڕۆژنامەیە، بی ئەنقەست نین.
کاتێ ئەم فیلمە پەخشکرا ، چەند شارێک خۆپیشاندانیان کرد کە نمایشکە ڕاگرن، چونکە فیلمێکی توندتیژەو کاریگەری دەروونی لەسەر تەماشاچی درووستدەکات.

لی من کاتێ چووم بۆ سینەما و فیڵمەکەم بینی، لەکاتی نمایش چەند بینەرێکی هەرزەکارو خێزانێک دەرچوونە دەرەوە. ئەو زانیاریانەی من بەرگوێم کەوت ئەوە بوو، کە گەنجەکان تاقەتی گوێ ڕاگرتنی چیرۆک و بەسەرهاتی جۆکەریان نەبووە، بەڵکو چاوەڕووان بوونە ئەم فیڵمە پڕ لە ئەکشن و شەڕوشۆڕ بێت لەگەڵ (باتمان). هەڵبەت هەندێک بە چوونیتر هەیە کە تەماشاچی بەرگەی هەڵس و کەوت و کردەوەکانی جۆکەر ناگرێت.
لەکۆتاییدا دەتوانین بڵێین ئەم فیلمە کە بەسەرهاتی کۆمەڵگەی ئەمریکی و کێبڕکێی شەڕو خێر پیشان دەدات، فیلمێکە کە دەوڵەت پێمان بڵێت لە دونیای سەرمایەداری چیمان بەسەردا هاتووە؟!.
فیلمێکی سەرکەوتووە و شایانی ئۆسکاریشی هەیە.

-تێبینی: لەسالانی پەنجاکان وەک کاریکاتێرێکی پۆلیسی نووسراوەتەوە.
-سەرچاوە: فیلمی جۆکەر، لە دەرهێنان و نووسینی (Todd Philip تات فیلپ)
رۆلی جۆکەر (خاکوین فۆنێکس Joaquin phoenix)

جۆر و شێوەکانی بوونی کاریکاتێر لە ڕۆژنامەگەریدا (بەشی 7)… هەندرێن خۆشناو

وێنەی کاریکاتێریی دەتوانێت لە ڕۆژنامەگەری خولاودا بە چەندین شێوەی جیاوازەوە بوونی هەبێت، بە گوێرەی ئامانجە دیاریکراوەکانی یان ئاماژە زۆرەکانی ترەوە، لە نێو ئەو شێوانەشەوە دەتوانین باس لەم شێوانەی خوارەوە بکەین: 1- گۆشەی سەربەخۆ. 2- کاریکاتێری بڵاوکراوە لە گۆشەیەکی ڕۆژنامەوانی تردا. 3- کاریکاتێری وەرگیراو لە ڕۆژنامەیەکی دیکە. 4- کاریکاتێری بەرگ لە گۆڤارەکاندا. 5- ئەو کاریکاتێرەی دەبێتە سیمبولێك (لۆگۆ) بۆ بڵاوکراوەکە. 6- ئەو کاریکاتێرەی هاوشانە لەگەڵ ناونیشانی گۆشەیەکی دیاریکراودا.

7- چیرۆکە کاریکاتێر (کۆمیکس):

زۆر لە ڕۆژنامەکان، بەتایبەتی ڕۆژنامەکانی منداڵان و ڕۆژنامەی چیرۆکە پۆلیسیەکان، پشت بە ستایلی بڵاوکردنەوەی وێنە کاریکاتێریەکان دەبەستن هاوشان لەگەڵ بابەتە ئەدەبی و چیرۆکەکاندا، بەڵکو لە زۆرێك لە ڕۆژنامەکان گۆشەی تایبەت بە منداڵان دەبینین کە پشت بەهەمان ستایل دەبەستێت، وێنە کاریکاتێریەکانیش دەربڕی دەقە ئەدەبیەکەن کە هاوشان لەگەڵی بڵاوکراونەتەوە، کاریکاتێرە بڵاوکراوەکانیش لەم چیرۆکانەدا لەوانەیە زۆرجار واز لە دەقە ئەدەبیەکەش بێنن، و ببنە چیرۆکی وێناکراو بەبێ دەقی ئەدەبی، واتە ئەم کاریکاتێرانە هێنینەوە و چنینی چیرۆکیانەیان دەبێت لەگەڵ سەرکەوتی درامایی، بۆ نمونە ئەمە لە کارەکانی هونەرمەندی دانیمارکی (هێرلۆف بیدسترپ) دەبینین، زۆرێك لە کارەکانی پشت بە ستایلی هێنینەوەی چیرۆکیانە دەبەستن، ئەم کاریکاتێرانەش بۆ منداڵان نەکرابوون، دەتوانرێت بە کاریکاتێری ئاسایی بژمێردرێن کە بە ستایلی کۆمیکس کێشراون، هەروەها کاری هونەرمەند (هەندرێن خۆشناو) لە کارەکەیدا باس لە قۆناغەکانی رووخانی حوکمی دیکتاتۆری میسری حوسنی موبارەك دەکات، قۆناغی بەرزێوانینی موبارەك و گوێ نەدانە داواکانی گەل، قۆناغی

دووەم بەرە بەرە رووخانی دیکتاتۆر و پشت تێکردنی لەلایەن دەزگاکانی زەبر و هێز لە میسردا، قۆناغی سێیەمیش هونەرمەند پێشبینی ئەوە دەکات، کە یەکێکی تری جێشکراو بە عەقڵیەتی عەسکەرتاریەت، و هاوشێوەیەکی موبارەکی دیکتاتۆر و گەندەڵ جڵەوی دەسەڵات دەگرێتەدەست لەمیسردا، ئەمەش نمونەیەکی تری کاریکاتێری کۆمیکسە.

بەڵام ئەو کاریکاتێرانەی کە هاوشان لەگەڵ چیرۆکی منداڵان و چیرۆکە پۆلیسیەکاندا بڵاودەکرێنەوە، ناتوانرێت بە کاریکاتێر بژمێردرێن، چونکە هەروەکو باسمان کرد وێنای ناوەڕۆکێکی مادەیەکی ئەدەبی دەکات، بەبێ ئەو مادەیەش هیچ مانایەك نابەخشێت، لە کاتێکدا کە بزانین ئەم مادەیە هیچ کۆمیدیایەکی تێدانیە.

ئەو وێنانەش تەنیا بەکاردێت بۆ سەرنج ڕاکێشانی منداڵان و خوێنەرانی تر و هیچی تر نا، چونکە ستایلی وێنەی کاریکاتێری بە زێدەڕۆییەکان و گەورەکردنەکانیەوە، منداڵان زیاتر ڕادەکێشن لە وێنە ئاساییەکانی ترەوە، هەروەها وێنەی کاریکاتێری هاوکارە بۆ کارە فێرکاری و پەروەردەییەکان، لە بەشێکی تایبەت باس لەمەش دەکەین.

هەندرێن خۆشناو

گوڵەکانی ماڵی چۆڵم ... ئەژین فەهمی

لەو بازاڕە گەورەیەدا دالیا تاکە ژن بوو، جیا لەهەموو ژنێکی تر، خاوەن دووکانێکی عەتر بێت. غەریب و ناوازەبوو، زۆرترین کڕیاری هەبوو و بێنوبەرامەی پێدەفرۆشت… هەموو ئەو کەسانەی ڕوویان دەکردە دووکانەکەی، بۆ کڕینی شووشە عەترێکی بۆن خۆش، دەهاتن و نۆبەتیان دەگرت.

زۆربەی ڕۆژەکان ئەوها تێدەپەڕی و لەم جوانییە شاراوەیە تێدەفکرین و هەندێکیشیان بۆنی عەترەکەیان لەلا تایبەت بوو. بەڵام لەهەموویان زیاتر، دارای لاو بوو، کە هاموشۆی دالیای دەکرد و هەموو ڕۆژێك دەچوو بۆ ئەوەی زۆرترین عەتر بکڕێت و باشتر لە جوانییی ڕووخساری

وردبێتەوە. ئەوەش جێی سەرنجی هەمووان بوو. بۆنی عەتر بەناو هەموو بازاڕدا بڵاو ببوەوە، دارا هەموو شووشەکانی هەڵگرتبوو و هەستەکانی دەیانبردە لای خەیاڵێکی هەستبزوێن بۆ دالیا، بەڵام ڕاینەگەیاندبوو، تەنیا نیگاکانی ئاماژە بوون بۆ پێوەندییەکی نوێ، ئەگەرچی دالیا چاوێکیشی نابینا بوو.
جارجارە، کە دووکانی جێدەهێشت و دەهاتە نێو بازاڕەوە، هەمووان سەیریان دەکرد و بەیەکیان دەوت: ئەها سەیربکە کچە عەترفرۆشەکە بەدەرکەوتەوە… دەبینرا قژەخاوە ئاڵۆسکاوەکەی تێکەڵ بەبا بووە، بەسەر شانوملیدا شۆڕ بووەتەوە و با دەیشنێنێتەوە، جوانتر و جوانتری کردبوو، لەو دەمانەدا دارا لەدوورەوە نیگاکانی بۆ داچۆڕاندبووە سەما و غەریبیی، دەیویست لەنزیکەوە بۆنی بکات, ئەمە و چەندان خەیاڵی تر. ئەوجارەیان هاتنی دارا جیاوازتر بوو، لە هەستی خۆی دڵنیا بووەوە و بۆی درکاند، کە چیتر بەرگەی دیلکردنی ئەو هەستەی نییە، کە بە دڵ و گیان دالیای دەوێت. ئەویش بەچاوێك تەنیا نیگای دەکرد و هیچی نەدەوت.

سەردەمێك پێش ئێستا، من و دالیا هاوپۆل و نزیکترین هاوڕێ بووین, ئەو لەخۆشەویستیی دابوو لەگەڵ هاوپۆلێکمان، چەند نامەیەك لەنێوانیاندا هەبوو، هەر دوای ئەوەی بەکۆتاش هات، کاتەکان ئەستەم تێپەڕین و نامەکانیش بەکۆتا هاتن، بەڵام لە دوایین نامەی گەیەندراودا، کە بۆی خوێندوومەتەوە، خەمەکانی لەو دوانامەیەدا جێکردبووەوە: من لەو پێوەندییە بێکەڵکە هیچ سوودێکم نەدیت، تەنیا دواکەوتن لە وانەکانم وگریانی زۆر نەبێت، ئەوا چاوێکم خەریکە لێڵایی دێنێت و سەختەڵ دنیای پێ نەبینم, بەڵام ئیتر بەڵێن بەخۆم دەدەم نەگریم. داوای هاتنەوەشت ناکەم، ئەگەرچی بیریشت بکەم، دەزانم، کە ناتەوێت بمێنیتەوە، ئەوەی لەدەستچووە ناتوانی بیگەڕێنیتەوە، نامە هاتووە کۆنەکانیشم فڕێ داون، کە تێیدا خۆشتدەویستم، کە تێیدا هەموو شتێکت بەبێ پشوو بۆ دەنووسیم.. منیش هەموو هەستێکم لەلات بوو، کە بۆ تۆم دەنووسی: کە هەموو شتێکی تۆم خۆشدەوێت, ئازارەکانیشتم گەرەکە. بەڵام ئێستا، ئاوڕ لە هیچی تۆ نادەمەوە و گوێ لە گۆرانییەکانیش ناگرم، تازە ئیتر نامەی تر ناگەن.
کاتێك کەسێکت لێ دوور دەکەوێتەوە و دەشبینیت سەرباری ئەو هەموو یادەی لەگەڵت هەیە، کەچی نامۆیە و وەك جاران هەستی پێناکەیت.

هەمدیسان دارا سەردانی دالیا دەکات و هەستی خۆی پێڕادەگەیەنێت: "بەڵێنت پێدەدەم لەخۆمت ڕازیی بکەم و خولیا ناسکەکانت بۆ بێنمە دی، کە لەوە دەچێت هاوتابن لەگەڵ حەزەکانم بۆ ژیان لەگەڵت. باوەڕ بکە خۆشمدەوێیت، من دەمەوێ هەموو ڕۆژ لە ماڵەکەی خۆمان تۆ ببینم تا هەموو بەدیینەهێنراوەکانت بۆ بەدی بهێنم، لە بەرانبەرمدا دابنیشیت و چیرۆکە تەواونەکراوەکانت بۆ بخوێنمەوە، بەسەیرکردنەکانت تەواوی ڕۆژەکەمان جوان بکەی، شەوانەش تا درەنگانێك لەباوەشی بەختەوەرییدا بین و باسی وەرزەکان بکەین. دەی تۆ چی دەڵێیت: ڕازییت بە هەڵبژاردنم لەو ماڵە؟ ئاشکرایە ئەو هەموو سۆزە بەچاوانتەوە دیارە و ناتوانیت بیشاریتەوە، من دەمەوێت بگەم بە خولیاکانم، ئامادەم لەگەڵت بم، خەمەکانیشت لەکۆڵ بگرم و بەردەوامبم لەگەڵت.

ئیدی زۆری نەبرد و پێوەندییان گەیشت بەوەی بەیەکەوە لەماڵێكدا بژین، بە بەختەوەریی؛ تەواونەکراوەکانیان تەواو کرد و هەموو ڕۆژەکان شادمانیی، خەنین و خەندان دەڕۆیشت. دارا هەمیشە دەیگوت:
هاوسەرە جوانە عەترفرۆشەکەم، بۆهەمیشە لێم نزیك بە و دوور مەکەوە، هەمیشە وەك خۆت بە، ئێستا هەموو شتێك ڕاستییە. ژیان لەگەڵ بۆنی عەتر جوانترینە.
ئەوەتا تۆ هەموو ڕۆژێك دەرگە دەخەیتە سەرپشت و عەتر دەپڕژێنیت، منیش شەوانە گۆرانییت بۆ دەڵێم تا خەو دەتباتەوە, دانە بەدانەی چیرۆکەکانت بۆ دەخوێنمەوە تا دەچیتە باوەشی خەوەوە.
بەڵام ئازیزم، من ئێستا سەرگەردان ماومەتەوە, دەمەوێت ماوەیەك دوور لە هەموو شتێك بم, ئەی نەتبینی بەبەرچاومانەوە کتێبخانەکەمان سووتا و تەنیا چەند دانەیەك لەو کتێبانە ماونەتەوە, ئیتر دەمەوێت گڕوتینێك، وزەیەك بەخۆم بدەمەوە، ئاخر هێشتا هاواری وشەکانیان و سووتانیان، لەناو سەرمدا دەزرنگێنەوە و پێمدا هەڵدەشاخێن، کەچی هەتا ئێستا هۆکارەکەیم نەزانیوە. بەڵام ئازیزی دڵم، چاوەڕێم بە، زۆرم پێناچێت. دەڕۆم گەشتێکی تەنیاییی دەکەم تا دەروونم ئارام دەبێتەوە, تۆش ڕێگەم بدە بڕۆم، هەرچەندە زۆری تێنەپەڕیوە بەسەر هاوسەرگرییمان, بەڵێن بێت دێمەوە.
بەیانییەکی زوو، دالیا بەتەنیا لە جێگەکەی دامابووەوە و توانای هاتتە دەرەوەی نەبوو، حەزکردنی بە لادانی پەردەی ژوورەکەش نەیجووڵاند، بەڵام ئەو بەیانییە جیاواز بوو لە هەموو بەیانییەکانی

تر، نە تاقەتی نانی بەیانیی هەبوو، نە گوێگرتن لە ئاوازە جیاوازەکان، چوو بۆ ژوورە سووتاوەکە، بۆنی سووتماکێکی ناخۆشی لێدەهات، ئەوجارە چووە ژوورەکانی تر و سەرێکی لە باخەکەی حەوشەدا و گوڵەکان وشك بووبوون. تا دوای نیوەڕۆ لەماڵ مایەوە و تەنیا ئەوەی خواردی چەند پارچەیەك لە کولێرەی دوێنێ ئێوارە و کەمێك شیری سەرتەباغ بوو، کە دارا بەر لە ڕۆیشتنی لەگەڵ چەند لەتێك میوە، ئامادەی کردبوو. دواتر بەبێ تاقەتیی و شێوشێواویی بەرەو بازاڕ، بەرەو دووکانەکەی کەوتە ڕێ، سەری عەترەکانی لادا و بە دڵتووندیی عەتری دەپڕژاند، هەندێك لە کڕیارەکانیشی بەرەو دووکان وەجووڵە خست.
دالیا ئێوارە درەنگ دەگەڕێتەوە ماڵەوە, تێی خوێنەر لەوێ نیت ئەگەر نا بە ئاشکرا هەست بەوە دەکرێت، کە نەك دالیا، ماڵیش کەوتووەتە غەریبیی دارا.

ماوەیەك تێپەڕی، من وەك هاوڕێیەکی کۆن چوومە سەردانی دالیا و میوانداریی کردم، باسی یادەکان، کاتی خوێندنمان و بێتاقەتیی خۆی بۆ کردم: ئێستاکە بێتاقەتیی دارام, لای منی چۆڵ کردووە, ژەمەکان درەنگ تێدەپەڕن, بیری ئەو پەتاتە کوڵاوە دەکەم، کە هەڵمان دەکۆڵی و گۆشتی وردکراومان دەخستە ناوی، بە بەهاراتەوە چێژێکی زۆری هەبوو. نازانم تاقەتی خوێندنەوەشم نییە بە تاقە چاوێك. بەڵام ئەوانە تێدەپەڕن، داراش پێی وتووم، کە زوو دەگەڕێتەوە و زۆر لەمەراقا جێم ناهێڵێت.
هاوڕێ گیان سپاس بۆ هاتنت، بێتاقەتیمت ڕەواندەوە. هەرکاتێك قسە لەگەڵ دارا بکەم، غەمگینیی خۆمی پێشان نادەم، نەوەك داراش لەوێ خەفەت بۆ دڵتەنگییەکانم بخوات, بەڵام هەستیشم پێدەکات.
......
من باسی خەمی لەدەستدانی ئەو چاوەم بۆدارا کردووە، ماڵە باوانیشی بەوە قایل نەبوون، بەڵام لەئێستادا دێن بۆ دیدەنیم، پەرێشن و خێزانێکین..
هەر لە قسەکانی بەردەوام بوو، منیش گوێم بۆ گرتبوو: دەزانی خۆشویستنی کەسێك لە تەمەنێکی زوودا، کە دەرك تەنیا بە حەزەکانت دەکەی، ئەگەر ئەو کەسە بێباکانە جێی هێشتبیت، وا هەست دەکەی ئیتر پارچەپارچە بوویت و چاك نابیتەوە, بۆ ئەوەی بتوانیت دیسانەوە دەست پێبکەیتەوە، دەبێت تەواو خۆت ڕابماڵیت لە کەسی پێشتر و هەموو شتێکی بیرخۆت بەریتەوە.

ئێستا دارا لێرە نییە، لەبری ئەو زوو زوو گوڵەکانی حەوشەکەمان ئاو دەدەم تاوەکو چیتر وشك نەهێنن و واهەست بکەم ئەویش لێرەیە، کەچی تەنیای تەنیا پیاسە بەنێو باخدا دەکەم. هەتا ئەو دێتەوە لەو ماڵە چۆڵەمدا، گوڵی نوێ دەڕوێنم, خۆم جوان دەکەم و بەدیار چاوەڕوانییەوە بێباك ماتە لە گەڕانەوەی دەگرم: با ڕووناکاییی چاوەکەی دیکەشم بەدوایەوە بچێت!

2014-2019

ئیخوانی کوردیی یان لقی ئەکەپەی کوردستان؟ … هیوا ناسیح

بیرمەندی نەتەوەیی کورد مامۆستا جەمال نەبەز لە کتێبی (المستضعفون الکرد واخوانهم المسلمون) دا بە پشتبەستن بە دەیان بەڵگەنامە و نمونەی مێژوویی زۆر بە جوانی هەڵوێستی کەسایەتی و بزوتنەوە ئیسلامییەکانمان، لە سەر مەسەلەی ڕەوای کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستاندا، بۆ رووندەکاتەوە. ناوبراو لە لاپەڕە ١٦ی ئەو کتێبەدا باس لە هەڵوێستی ئیخوان موسلیمین دەکات و دەڵێت: خۆ هەڵوێستی ئیخوان موسلیمینیش، کە حزبێکی ئیسلامی ئسوڵیی کۆن و ناسراوە، هیچ لە هەڵوێستی سەرکردە شیعە ئسوڵییەکان و حزبی دەعوە جیاواز نەبوو. بۆ نموەش باسی هەڵوێستی رابەرەکەیان دەکات لە میسر، و دەڵێت: محەمەد حامد ئەبو نەسری مورشیدی ئیخوان لە میسر، کە بە لانکەی ئەو بزوتنەوە سیاسییە دادەنرێت، لە ڕێکەوتی ٢٧ی نیسانی ١٩٩١دا، واتە ڕێك پاش سێ ساڵ لە شالاوەکانی ئەنفال و کیمیابارانی کورد، و سەروەختی ڕاپەڕینەکە، ئینجا بەیاننامەیەکی دەرکردوە، تێیدا باس لە هاندانی کوردەکان دەکات لە لایەن ئەمریکاوە دژ بە یەکێتی خاکی عێراق، گوایا بۆ پاراستنیان و دووبارە جینۆسایدنەکردنەوەیان، کە مەبەستی هەڵەبجە و ئەنفالەکانە، و „ بەم شێوەیە ئەمریکا دەستی خستۆتە ناو عێراقەوە و …هتد.“ بە کورتی دەڵێت هەڵوێستی ئەم سەکردە ئیسلامییە ڕێك وە

هی کەسێکی عەرەبی شۆڤێنی بەعسی بووە.

پاشتر ناوبراو دێتە سەر کۆمەک و هاوکاریی رێکخراوە خێرخوازییە عەرەبی و ئیسلامییەکان و دەڵێت: جیهانی ئیسلامی کەوا ژمارەی دانیشتوانییان نزیکەی ملیارێک مرۆڤە، ئەو کۆمەک و هاوکارییانەی لە کاتی تەنگانە و رۆژە رەشەکاندا پێشکەشی گەلی کوردیان کردوە ناگاتە سەد یەکی ئەو بڕە هاوکارییانەی کەنیسەی مەسیحییەکانی جیهان پێشکەشیان کردوین.
مامۆستای ئەمر ئەو کتێبەی لەسەرەتای نەوەدەکاندا نوسیوە، واتە زیاتر لە بیست ساڵێک لەمەوبەر، بەڵام خۆ گەر ئەمرێش سەیری هەڵوێست و هەڵسوکەوتی جیهانی ئیسلامی بە گشتی و ئیسلامی سیاسی بە تایبەتی بکەین، دەبینین هیچی وا لە رەوشەکە نەگۆراوە و هەمان هەڵوێستیان بەرامبەر کێشەی رەوای کورد لە چوارپارچەی کوردستاندا هەیە. بۆ نمونە هەڵوێستی ئیخوان موسلیمینی سوریا، کە پشتگیری تەواوی هێرشەکانی سوپای بەناو (محەمەدی)ی بۆ سەر رۆژئاوا کردو رەوایەتیشیان پێدا، هەروەها بەیاننامەی بزوتنەوەی حەماسی فەلەستینی لەسەر هێرشەکان، کە ئەوانیش لقێکی تری ئیخوانن. یان نامەی پشتگیری ١٠٠ کەسایەتییە ئیسلامییەکەی جیهان، کە بۆ نەتەوەیەکگرتوەکان نوسرا بوو وە داوای پشتگیری و هاوکاریی ئەردۆگان و سوپای تورکیایان دەکرد، بۆمان دەردەکەوێت، کە ئەوە تەنها کوردە، بە پێچەوانەی سەرجەم نەتەوەکانی ترەوە، کە باس لە یەکێتی گەلانی موسوڵمان و ئوممەتی ئیسلام دەکات، ئەگینا ئیسلامییەکانی سەرجەم گەلان، یان لای کەمی ئەوانەی تورک و فارس و عەرەب، هەمیشە ئاین و بیروباوەری ئیسلامیی سیاسیشیان بۆ مەسەلە نەتەوایەتیی و سیاسییەکەی خۆیان تەوزیف کردوە!
ئێمە با وردتر بدویین و چاوێک بە هەڵوێستی زۆربەی زۆری سەرکردە و کادر و ئەندامانی یەکگرتوی ئیسلامیش، کە لقی ئەو رێکخراوە ئیسلامییەیە لە باشوری کوردستان، بگێرین، بە رامبەر هێرش و داگیرکاریی ئەم دواییەی سوپای تورکیا و میلیشیا ئیسلامیی-شۆڤێنییەکان، دەبینین سەرەڕای کوردبوونیان، جیاوازییەکی ئەوتۆ بەدی ناکەین لە نێوان هەڵوێستی ئێستای ئەمان و رێکخراوە نێودەوڵەتییەکەیان لە رابردوودا.

هەڵبەت کاتێک لەگەڵیان دەدوێی، دڵنیان هەمان تۆمەت و پاساوە حازربەدەستەکانی ئەردۆگان و سوپاکەی وەک توتی بە دەستەڵاتی رێبەریی رۆژئاوا دەڵێنەوە، کە ئەمە لە ناوەڕۆکدا پشتگیریی ئەردۆگان و حکومەتی تورکیایە، بەڵام نایانەوێت یان شەرم دەکەن،

کە بە ئاشکرا داکۆکیی لێ بکەن! جگە لە هەندێک مەلا و کەسایەتی ئیسلامی دۆستیان وەک (موحسن جوامێر) کە هەڵوێستی جوامێرانەیان هەبووە، یان سەرکردەیەکی دەگمەنیان وەک (ئەبوبەکر هەڵەدنی) کە جێگەی ڕێزن، ئەگینا زۆربەیان بێهەڵوێست بوونە بەرامبەر بە هێرشی داگیرکاری سوپای تورکیا و میلیشیا دڕندە ئیسلامییەکانی هاوپەیمانی.
وەك هەڵوێستی فەرمی و گشتیشیان دەبینین زۆر لاواز و بگرە زۆر جار لە ریزی نەبوواندا بووە، تەنانەت هەڵوێستی محەمەد قەرەداخی ئەمینداری گشتی ڕێکخراوی جیهانیی ئیسلامیش، ئەوەندە لاواز و شەرمنانە بوو، کە مرۆڤ ناتوانێت پێی بڵێت هەڵوێست! چونکە تەنها شتێک بوو، بۆ ئەوەی خۆی لە بێدەنگییەکە دەربکات و لەو ڕەخنانەی لێی دەگیرێن قوتار بکات، ئەگینا ئەو شتە کورتەی نوسیبووی زیاتر لە وەعز و ئامۆژگاری ئاینیی دەچوو تا هەڵوێستی مەردانە و دادپەروەر و مرۆڤپەروەرانە، گەر باسی ئاینیش نەکەین.

تۆ ببینە ئەمانە چۆن هەر باس لە داگیر و دابەشکاریی کوردستان دەکرێت، یەکسەر باز دەدەنە سەر ڕێککەوتنی سایکس بیکۆ ١٩١٧ و خۆیان لە باسکردنی شەڕی چالدیران ١٥١٤ ی نێوان ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی و سەفەوی (ئیسلامی) دەدزنەوە، چونکە ئەوەی پێشوویان بە هی (مەسیحییەکان) دەزانن و هەمیشە هەوڵی ئەوە دەدەن، کە ڕمێن بۆ بیروباوەڕی خۆیان پەیدا بکەن، کە بەڵێ ئەوە (غەیرە دین) و بە تایبەتیش مەسیحی و جووەکانن کە ناهێڵن کورد بە مافەکانی بگات نەک برا موسوڵمان و هاودینەکانمان! هەر لەم بارەوە ئێستاش کاتێک دێنە سەر باسی هێرشی داگیرکاری سەر ڕۆژئاوا، هەمیشە هەوڵ دەدەن کە تیشکێ (فۆکەس) بخەنە سەر ناپاکی ترەمپ و وڵاتانی ڕۆژئاوا، کە پشتیان لە کورد کردوە، کە مەبەستیان ئەوەیە، کە ئەوان دیان (مەسیحی)ن، بەڵام خۆیان لەوە دەدزنەوە، کە ئەو سوپایەی کە هێڕشی هێناوە، بە فەرمانی ئەردۆگانی خۆ بە سوڵتانی موسوڵمانان دانراو و ناونراوی (سوپای موحەمەد) هێرشی هێناوە، کە ڕێزێکی تایبەتی لای ئیخوانەکانی سەرجەم جیهانی ئیسلامی هەیە و زۆریان بە مەرجەعی خۆشیانی دەبینن. ئەوانەشی کە درەنگ وەخت و پاش لەقاودانیان وەک بانگوازەکانیان هەڵوێستیان وەرگرت، کارەکانیان لە چوارچێوەی بانگخوازی و کاری خێرخوازیی و کۆکردنەوەی هاوکاریی لێقەوماوان و ئاوارەکانی هێرشەکانی سەر ڕۆژئاوا خۆی دەبینییەوە، نەک هەڵوێستی نیشتمانی و نەتەوەیی و مرۆڤدۆستانە.
ڕۆژنامەنوسی بەناوبانگی ئەڵمانی سیریل شتیگەر لە وتارێکیدا بە ناوی (ئەردۆگان و فرمێسکی دایکەکان) کە لە ڕۆژنامەی ناسراوی

سویسری (نۆیە تسویرخە تسایتونگ) ی ڕۆژی ١٠ی نیسانی ٢٠١٠ بڵاوکراوەتەوە، ئەوەبوو کاتی خۆی وەرمگێڕایە سەر کوردی، باس لەوە دەکات، چۆن ئەردۆگان بازرگانی بە فرمێسکی دایکانی قوربانییەکانەوە دەکات و بۆ مەبەستی سیاسیی و دەنگ کۆکردنەوەی خۆی بەکاری دێنێت. چەند ساڵێک لەمەوبەر هەمان ڕۆژنامە ڕاپۆرتێکی لەسەر دزی و گەندەڵی و دۆسیەی دادگاییکردنی بیلالی کوڕی ئەردۆگان لە ئیتالیا بڵاوکردەوە، کە سەرجەم خێزانەکەیان بە ئەردۆگانیشەوە تێوەگلابوون (تۆمارە دەنگییەکانی تەلەفون). تەنانەت یەکێک لە دامەزرێنەرانی حزبەکەی ئەردۆگان (ئەکەپە) کە ناوی پەشار یەکیسە و ساڵی ٢٠٠٢ تا ٢٠٠٣ وەزیری دەرەوەی تورکیا بووە، دەڵێت (ئەردۆگان سیاسییەکی زۆرزانە، دەزانێت چۆن شکستەکان بۆ خۆی بەسەرکەوتن بگۆڕێت، دەکرێت ئەنجامی ئەم هێرشانە شکست بێت، بەڵام ئەو بۆ خۆی بیکا بە سەرکەوتن و پاشان هەڵبژاردنی پێشوەختە رابگەیەنێت، تا لە بەرژەوەندی خۆی ئەنجامی بدات.). کەچی ئەمان زۆربەیان لە دڵەوە سەرسامن بە کەسایەتی و سیاسەتی ئەردۆگان.

من وەک خۆم چاودێری هەندێک لە لایەنگر و کادرەکانی یەکگرتوو بووم، بینیم زۆربەیان، گەر نەڵێم هەموو، ئامادە نەبوون، پۆستێکی فەیسبوک بۆ لەقاودانی هێرشەکەی تورکیا، یان وێنەی خەڵکی ئاوارەبوو بڵاوبکەنەوە، یان لای کەمی پشتگیری بایکۆتی کاڵای تورکیش بکەن. لە باشترین رەوشدا دەهاتن کوردگوتەنی لە ژێر لێوەوە منگەمنگیان دەکرد، بۆ نموونە لە کۆمێنت و وەڵامی رەخنەلێگرتنیاندا، یان لە ناواخن و پەراوێزی وتارێکیاندا، کە بۆ مەبەستێکی تر دەیاننوسی، سوکە رەخنەیەکیان لە تورکیای هاوپەیمانیان دەگرت! ئەمەش تەنها بۆ عەرەب گوتەنی (غسل ماء الوجە)ی خۆیان.

ئەوەی سەیرە هی وایان هەیە، کە خۆی بە ڕۆشەنبیر و ئیسلامییەکی میانڕەو و لیبراڵ دەزانێت و لە ئەوروپا خوێندویەتی، کەچی دەهات بەردەوام ڤیدیۆ و وێنەی خۆپیشاندانەکانی میسر، دژ بە سیسی و ئەوانەی بەغدای بڵاودەکردەوە، بۆ ئەوەی یەک وێنەی خۆپیشاندانەکانی چوارپارچەی کوردستان یان ئەوانەی هەندەران بڵاوبکاتەوە، کە دژ بە هێرشی سوپای تورکیا و ئەردۆگان ئەنجام درابوون، دیارە باسی بەشداریکردن لە خۆپیشاندانەکان هەر ناکەم، کە رەنگە وەک (حەرام) وا بێت لایان، چونکە دژی سوڵتان ئەردۆگانە! هەرگیز نەمبینی، مەگەر زۆر بە دەگمەن، کە کادرێکی یەکگرتوی ئیسلامی، وێنەیەکی پۆست پەممەیی بە فسفۆر سوتاوی محەمەد، یان سارای مناڵی قاچبڕاوی سێ چوار ساڵ لە ئەکاونتی خۆیان بڵاوبکەنەوە! چونکە دڵیان لە ناوەوە بۆ ئەردۆگان لێدەدات و

سۆزێکی زۆریان بۆی هەیە، بەڵام ناشوێرن بە ئاشکرا ئەو هەست و سۆزە قێزەونەی ناودڵیان دەرببڕن. نازانم ئەم (نیفاقی سیاسییە) بڕیاری حزبیانە، یان کەلتوری کاروخەباتیان؟
ئاخر هەر دوو هەفتە لەمەوبەر بوو کە ڕێکخراوی نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤ (هیومەن رایتس وۆچ) لە نوێترین راپۆرتیدا بڵاویکردەوە، کە گروپەکانی سەر بە تورکیا لە ناوچەکانی ڕۆژئاوا، کە داگیریان کردوە، کوشتوبڕ و تاڵانکارییان ئەنجامداوە، جگە لە دەستبەسەراگرتنی ماڵوموڵکی خەڵکی ناوچەکە و تەنانەت بە پێی راپۆرتەکە، ڕێگریان لە خێزانە کوردە ئاوارەکان کردوە، بۆ گەرانەوە بۆ ماڵەکانی خۆیان!

ئەم پێشێلکاریانە گەر حکومەتی بۆرما یان دەستەڵاتی کشمیر بەرامبەر موسوڵمانەکانی ئەوێ ئەنجامیان بدایە، ئەمان دەیانکردە مانشێتی ڕۆژنامەکانیان و سەردێری هەواڵەکانیان، کەچی ئەمان بۆ دەنگییان هەڵنەبژارد! بگرە ئەم هەواڵ و راپۆرتانە بە دەسیسەی جیهانی مەسیحی و دژە موسوڵمانان دادەنێن!
دەڵێن هەمیشە باسی کەمکردنەوەی پەراوێزی ئازادییەکان و گرتنی ڕۆژنامەنوسانی بۆ نمونە میسر دەکەن، چونکە عەبدولفەتاح سیسی بە دوژمنی خۆیان دەزانن، بەڵام لە ئاست وڵاتی تورکیادا، نقەیان لە خۆیان بڕیوە، شایانی باسە بۆ پێی ڕاپۆرتی ساڵانەی پەیامنێرانی بێ سنوور تەنها لەساڵی 2017، واتە سەردەمی ئەردۆگاندا لە وڵاتی تورکیا 65 ڕۆژنامەنووس کوژراون، 326 دەستبەسەر کراون، 54 خراونەتە زیندانەوە، 2 دوانیشیان بێسەروشوێنن… ئەمە تەنها ئاماری ساڵی 2017 بوو هی ڕۆژنامەنووسان، باسی زیندانیانی سیاسی هەرناکرێ ، مەگەر هەر خوا بزانی چەندن، کەچی ئەمان لێی بێدەنگن!

ئەمان بەردەوام تۆمەتی بێ بنەما بۆ دەستەڵاتی خۆبەڕێوەبەری ڕۆژئاوا دادەتاشن و هەوڵ دەدەن وەک دەستەڵاتێکی خۆسەپین و دیکتاتۆر و نادیموکرات وێنای بکەن، ئەمە لە کاتێکدا نوسەران و بیرمەندانی جیهانی وەک نعوم چومسکی و سلاڤۆی ژیژەک و چەندان سیاستەتمەدار و کەسایەتی تر ستایشی بەڕێوەبردنی ئەوێیان کردوە لە ڕووی تۆلێرەنس و گیانی پێکەوەژیانی و ئازادی. تەنانەت نوسەرانی گەورەی وەک مایکڵ ڕۆبن، ڕۆژئاوا بە تەنها تروسکایی دیموکراتی و پێکەوەژیان لە خۆرهەڵاتی ناوەندا ناوزەد دەکەن. دیارە باس لە ئازادیخوازان و کەسایەتییە سیاسی و چەپەکانی جیهان ناکەم، کە بینیمان چ هەڵوێستێکی دۆستانە و راستیان هەبوو.

ئەمان لێدوان و قسە و سیاسەتەکانی ئەردۆگان و ئەکپارتی دەڵێنەوە

و هەوڵ دەدەن بیانسەلمێنن و ئەمێنیان بۆ پەیدا بکەن، کە گوایا ئەردۆگان تەنها دژی یەپەگە و پەیەکەدەیە، یان ئەردۆگان بۆیە هێرش دەکات چوکە هەدەپە دەنگیان بە کاندیدی جەهەپە دا لە ئەستەمبوڵ و ....هتد. بەڵام پێمان ناڵێن، بۆ تورکیا دژی ریفراندۆمەکەی باشور بوو، خۆ پارتی دیموکرات و بارزانی، کە بەڵێننامەی پەنجا ساڵەی فرۆشتنی نەوتیان لەگەڵیدا هەیە؟ بۆ ئەردۆگان بە دەمی خۆی دژایەتی دروستبوونی دەوڵەتی کوردی دەکات؟ بۆ ئەردۆگان کەرکوک بە هی تورکمان دەزانێ و کورد وادار دەکاتەوە توخنی نەکەون؟ بۆ ئەردۆگان لە کاتی بانگەشەی هەڵبژاردنەکاندا هاواری دەکرد و دەیگوت: تورکیا شوێنێکی نییە ناوی کوردستان بێت، کێ دەیەوێت با بچێت بۆ باکوری عێراق بژی؟؟!! چەندان بۆ و بۆ و بۆی تریش، بەڵام دیارە لای ئەمان، ئەردۆگان هەرچییەک بێت (ئیسلامی و ئیخوانییە) و دەبێت پشتگیری بکەن، خۆ گەر ئەمەشیان بۆ نەلوا، (بێدەنگی) باشترین ڕێگایە بۆیان، دیارە بێدەنگیش لەم کاتانەدا جۆرێکە لە پشتگیری و هاندان ئەمەش بە هەموو پێوەرێک ناپاکییەکی نیشتمانی و نەتەوەییە.

دیمانەی لەگەڵ مەنسوری حیکمەت سەبارەت بە یەکخراوە جەماوەرییەکانی چینی کرێکار ... بەشی پێنجەم و کۆتایی

وەرگێڕانی: کاوە عومەر

کۆمۆنیست: ئێمە هەتا ئیستا سەبارەت بەشورا وەک جۆرێک یەکخراو قسەوباسمان دەکرد بەڵام لەم بریار نامەیەدا بەڕۆشنی باس لە"بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتی" دەکرێت. مەبەست لە بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتییەکان چییە؟ ئەم بزوتنەوەیە بەچ تایبەتمەندییەک دەناسرێتەوە جگە لە شێوازێکی دیاریکراوی ڕیکخراوبوون، بەشوێن چ ئامانجێکی ترەوەیەو بڕیارە بەکوێ بگات؟
مەنسور حیکمەت: بانگەشەی ئێمە لە بارەی کۆبونەوەی گشتی هەتا ئێستا

هەڵدەگەڕێتەوە بە ڕوونکردنەوەی کارایی کۆبونەوەی گشتییەکان، وەکو ئامرازێکی خەباتکارانە، بە کرێکاران. ئەوەی ئەمڕۆ ئێمە دەیڵێین ئەوەیە کە ئەبێت لەبارەی بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتییەکان قسە بکەین. سەردەمانێک لە مێژووی خەباتی کرێکاریدا هەیە کە بەسەر پێکەوتنی بزوتنەوە دیاریکراوەکانەوە دەناسرێتەوە. بۆنمونە بزوتنەوەی کۆمیتەی کارگەکان لە ڕوسیە، بزوتنەوەی سەندیکایی لە سەرەتای ئەم چەرخەدا (سەدەی٢٠و:) لە ئێران، وەیان بزوتنەوەی شورایی لەماوەی شۆڕشی ١٩٧٨ دا، بزوتنەوەی کونترۆڵی کرێکاریی… تاد. جیاوازی بانگەشەکردن بۆ کۆبونەوەی گشتی وەک ئۆرگانێکی بەسود لەگەڵ هەوڵدان لە پێکهێنانی کۆبونەیەوەکی گشتی لەوەدایە کە لەم بابەتەی دواییەوە ئێمە ئەمانەوێت خەبات لە پێناو بەرپاکردنی ئەم کۆبونەوەی گشتیانەدا ببێت بەجەمسەری حەرەکەت و هۆی دەرکەوتنی تایبەتمەندییەکانی یەک سەردەمی خەباتی کرێکاریی و دەبێ خەباتی کرێکاریی بە بزوتنەوەی کۆبوونەوە گشتییەکانەوە جۆش بدرێت. وە هەرچی زیاتر ئەم ئۆرگانانە پێکبهێنرێت، هێز بگرن و لە ناڕەزایەتییە کرێکارییەکاندا دەوری سەرەکی بگێڕن. بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتی وەڵام دەم و دەست و عەمەلی ئێمەیە بەڕێکخراوکردنی ناڕەزایەتییە جەماوەری کرێکاران لەم سەردەمەدا. شوراکان وبزووتنەوەی بەتەواوی مانا شورایی تەنها دەتوانن ئەنجامی پلەیەک لە پیشڕەوی بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتی بێت.

ئەم بیرۆکەی کۆبونەوەی گشتیمان زۆر دەمێکە خستوەتەڕوو. لەوکاتەدا هەموو چەپ و ڕۆشنبیرانی کێشەیی خەڵکیەکان ئەم بیرۆکەیان بەخەیاڵی و نامۆ لەقەڵەم ئەدا. خەباتی چەند ساڵەی کرێکارانی ئێران ئاشکرای کرد ئەوەی کە زەینی ونامۆیە شێوەی بیرکردنەوەی سۆشیالیزمی خەڵکی ئێرانە سەبارەت بە بزوتنەوەی جەماوەری کرێکاری. کرێکاران نەک تەنها بەکردەوەو بەشێوەی سەرکەوتوانە ڕۆژانە ئەم کۆبونەوانەیان پێکهێناوەو لەخەباتی خۆیاندا پشتیان پێبەستوە، بەڵکو دروشمی کۆبونەوەی گشتی جێگەی خۆی لە زەینی کرێکارانی وشیاری پیشڕەوی ئیراندا کردۆتەوە. خۆش بەختانە ئەمڕۆ باسی کۆبونەوەی گشتیان قبوڵکردوە یان ملیان پێی داوە. ئێمە دەڵێین کرێکارانی کۆمۆنیست ئەبێت هەڵسوڕاوانی کۆبونەوە گشتییەکان بن، چونکە ئەمە تەنها ڕێگای واقعی ڕیکخراوکردنی کرێکارانە لەمەودایەکی فراواندا بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی کاری ڕێکخراوی جەماوەری – ئاشکرای کرێکاری.
چەپی خەڵکی و ڕۆشنبیر دەتوانن چاوپۆشی لە مەسەلەیە بکەن، دەتوانن ئەم سەرقاڵییەی ئیمە بە ئیکۆنۆمیست ناوبەن. هەموو شتێک بسپێرن بە

دوای ڕوخاندنی ڕژێمی ئیسلامی. هاوشێوەکانی ئەکسەریەت وحیزبی تودە ئەتوانن پەیوەست ببن بە شورا ئیسلامیەکانەوە وە پاشان کەسانی سەربەخۆیان وەک نوێنەری نەبینراو و نەناسراوی کرێکارانی ئێران! ڕەوانە بکەنە کەنگرەی هەژدەهەمی نەقابەکانی کار لە سۆڤیەت!. نەقابە سونەتیەکان دەتوانن چاوەڕوانی کاتێک بکەن کە دەوڵەتی ئیسلامی مۆڵەتی پێکهێنانی نەقابەکانیان پێبدات و نەقابە دروست بکەن. وە نەقابیە "نهێنیەکان" ئەتوانن جارێ چاو پۆشی بکەن لە ڕێکخستنی کاری جەماوەری کرێکاری. بە ئەمە کێشەکە بەشێوەیەکی تر لە ئارادایە.
ئەمە لەو باوەڕەداین کە کۆمۆنیزم و بیرۆکە بنەڕەتیەکانی بزووتنەوەی شورایی، هەم ئەزمونی بەردەوامی کرێکارانی ئێران لە خەباتی ئەم چەند ساڵەی دواییدا، شێوە خەباتی جەماوەری کرێکاریی لەدەی هەمان هەلومەرجی سەرکوتدا بەدەستەوە داوە. مرۆڤ تەنها دەبێ چاوبکاتەوە و ئەوە ببینێ. ئەمە شێوەی بەرپاکردنی بزوتنەوە گشتیەکانی کرێکارانە. خەباتی جەماوەری سەدان هەزار کەسی کرێکاران لەژێر هیچ بارودۆخێکدا ناتوانێت نهێنی بێت. ڕابەری سەرتاسەری کرێکاران دەتوانێت نهێنی بێت، بەڵام دەرکەوتنی جەماوەری کرێکاران کە پەیوەستی بە بەشداری بەردەوامی ڕابەرانی عەمەلی و ئاشکراو پێکهێنانی کۆبونەوەی جۆراوجۆری کرێکارانە، ناتوانێت لە مەودای ئاشکرادا نەیەتە دی. حیزبی کرێکاران ئەبێت ڕێگای واقیعی و بەکردەوە نیشانی کرێکاران بدات بە ڕێکخراوکردنی کاری جەماوەری کرێکاران. کۆبونەوە گشتی ئەو ڕێگە واقعیەیە.

کۆمۆنیست: لە بڕیارنامەکەدا تەنها چەند ئەرکێک بە هەڵسوڕاوانی بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتی دەستنیشانکراوە ئایا دەتوانیت وێنەیەکی بەرچاوترو هەلایەنەترمان لە ڕوخساری ناسراوی ئەم بزوتنەوە بدەیتە دەستەوە؟ بە ئەوەی بتوانرێت ڕابەرانی باش و ماندونەناس بە ئەم بزوتنەوەیە پەروەردە بکرێ، دەبێ فێربوون و تەبلیغی چ مەقولات و بابەتێک بخەینە دەستورەوە، جیا لە ئامانجە ڕاستەوخۆکانی خودی ئەم بزوتنەوەیە؟
مەنسور حیکمەت: لەم بارەوە دەبێت بەوردی و بەردەوام قسە بکرێت.
من سود لەم کاتە وەردەگرم بە ڕونکردنەوەی چەند خاڵێک.
هەڵسوڕاوی بزوتنەوەی کۆبونەوە گشتی کەسێکە لە ئایدیایەکی مجەڕەد "دابڕاو" وە دەربارەی کۆبونەوەی گشتی حەرەکەت ناکا، بەڵکو لە خەباتی بەردەوامی هەر ئێستای کرێکارانەوە دەجوڵێتەوە. باسی شوراو سەندیکا لەناو دەرونی چەپدا هەرچییەک بێت، ناڕەزایەتی کرێکاری هەر ئیستا لەئارادایەو ریکخراوی گونجاو، ڕابەری گونجاو ئاسەی

بەرەوپێشچوونی خۆی داوا دەکات. ئەگەر خۆمان بخەینە شوێنی ئەوانەی (باوەڕیان بە شورا) هەیە، خۆمان بەکرێکاری پێشڕەو بزانین، کە دەبێ وەڵام بداتەوە بەمەسەلەی ڕێکخراوکردنی نارەزایەتییەکی دیاریکراو لەچەند دەزگایەکی دیاریکراودا، ئەوکاتە باشتر دەرکی نرخی خەبات دەکەین بۆ پێکهێنانی کۆبونەوە گشتییەکان و بەجێهێنانی رۆڵی ئەوان. هەڵسوڕاوی کۆبونەوەی گشتی کەسێکە کە لە ناڕەزایەتییە هەر ئێستای کرێکاراندا بەکەڵک وەرگرتن لە کۆبونەوەی گشتی وەک ئۆرگانێکی خەباتی کاریگەر بانگەواز دەکا. هەوڵ ئەدا تا ئەو کارە لە زۆرترین یەکەدا دوبارە ببێتەوە، هەوڵ ئەدات ئەم کۆبونەوانە تایبەتمەندی کاری بەردەوام لە خۆبگرێت، بەیەکەوە ببەسترێتەوەو ڕابەری بەڕێوەبردن پێکبهێنن. جووتبوونی کۆبونەوەکان لەگەڵ یەک ئەلگەی پێشوتر زانراو بووە بەلای هەڵسوراوێکی کۆبونەوەی گشتییەوە، ئەو بایەخەی نییە بە ئەندازەی پێکهێنان و فراوانبوونی ڕێژەی کۆبونەوەکان. هەڵسوراوی کۆبونەوەی گشتی کەسێکە کە هەمیشە لە پێگەی خۆی وەکو کرێکارێکی پێشڕەو کەڵک وەردەگرێ بۆ ناچارکردنی کرێکاران و ڕابەرانی عەمەلیتا پشت ببەستن بەم دەزگایەوە، خاڵە بەهێزەکانی بە کرێکاران دەناسێنێ. وە هەوڵ ئەدات هەتا زۆرترین کەس وگروپ لە کرێکارانی پێشڕەو بە جوڵانەوەیەکی هاوبەش بۆ دامەزراندنی ئەم کۆبونەوانە ڕاکێشێت، بە پەروەردەی هەڵسوڕاوانی بزوتنەوەی کۆبونەوە گشتییەکان، حیزب ئەبێت بەر لەهەر شتێک تەئکید لەسەر پەیوەندی ئەم بزوتنەوەیە بە خەباتی هەرئێستای کرێکارییەوە بکات، بەبۆچونی من ڕابەران و هەڵسوڕاوانی بزوتنەوەی کۆبونەوە گشتییەکان زیاتر لە دەرونی ڕابەرانی عەمەلی بزوتنەوەی ناڕەزایەتییەکانی ئیستادا پەیدا دەبن.

یەکێک لەو بابەتانەی کە ئەبێت بەشێکی دانەبڕاو بێت لە بانگەشەی ئێمە، ئەو واقعیەتەیە کە تەنانەت لەناو دڵی سەرکوتیشدا دەتوانرێت کاری ئاشکراو جەماوەری کرێکاری ڕێکبخرێ. پەیوەندی شاراوەی کرێکارانی پێشڕەو، پەیوەندی حیزبی ونهێنی کرێکارانی کۆمۆنیست بە تەنها بە ڕێکخستنی خەباتی ئیستا بەس نییە. راستە حەیاتییە، بەڵام بەس نییە. ئەگەر بەواری ناڕەزایەتی بەکۆمەڵ لە کرێکاران بسەنیتەوە، بزوتنەوەی کرێکاری هیچی نامێنێتەوە. کاسبکاران دەتوانن بە فتوای نادیاری فڵانە سەرچاوە رۆژی چوارشەممەیەک دوکانەکانیان داخەن. کرێکاران لە خەباتدا پێوستیان بە کۆبونەوەی فیزیکی و بەکارهێنانی هێزو توانای بەکۆمەڵە. تەنها بەو شێوەیە کرێکاران هەست بەهێزو توانایی دەکەن. تەنها بەو شێوەیە کرێکارانی پێشڕەو دەتوانن دەوری خۆیان لە ڕابەری ڕیزی کرێکاراندا بگێڕن.

بەم پێیە دەبێ ئەو بیرۆکانە وەلابنێن کە پشت دەبەستن بە ناوەندی

ون و نادیارو کرێکاران تاک تاکە پەیڕەوی لێ دەکەن. ئەبێت بواری خەباتی بەکۆمەڵ و شان بەشانی کرێکاران بهێنرێتە کایەوە. ئەوەی دەڵێت سەرکوت ڕێگەنادات، با بچێتە ماڵەوەو پشو بدات. ئێمە دەڵێین کۆبونەوەی گشتی مەودای تاقیکردنەوەیەکی دراوی ئەو خەباتەیە. بانگەشەی ئێمە ئەبێ پشتبەستن بە کۆبونەوە گشتی هێز و توانای ئەوان زیاد بکات.

کۆمۆنیست: لە کۆتایدا دەتوانی کەمێک سەبارەت بە پەیوەندی حیزب یان هەڵسوڕاوانی حیزبی لەگەڵ ئەم ڕێکخراوە جەماوەریانەو ئەو کێشانەی کە ئەگەری هەیە لەکاتی کارکردنیاندا ڕوو بەڕوویان بێتەوە قسەو باس بکەیت؟

مەنسور حیکمەت: وەڵامی پڕاوپڕ بەو پرسیارەش تەنها دەتوانرێت بسپێردرێت بە داهاتو وە بەڕێڕەوی هەڵسوڕانی بەکردەوەی ئێمەوە. گەلێک پرسیاری پراکتیکی هێشتا بەشێوەی جدی نەخراونەتە ڕوو. بەوهۆیەوە لێرەدا تەنها ئاماژە بەهەندێک لایەنی گشتی مەسەلەکە دەکەم. کە بەشێوەیەکی واقیعی لەگەڵیاندا بەرەو ڕووین: جێخستن وفێرکردنی بیرۆکەی شوراکان، وەڕێخستنی بزوتنەوەیەکی واقیعی کۆبونەوە گشتیەکان و دامەزراندنی پەیوەندی سالم وداهێنەرانە لەگەڵ ئەوانەی بەرگری دەکەن، لە هەموو شێوەکانی ڕێکخراوبوونی جەماوەریەکان. لەبارەی ئەوەی یەکەمیانەوە هیچ شتێکی تێدا نییە ئاڵۆز بێت. ئەبێت ئێمە ڕەوایەتی شوراکان بنەماکانی بزوتنەوەی شورایی بە بەردەوامی و بەشێوەی زیندو ڕوون بکەینەوە، بە گەڕانەوە بۆ تایبەتمەندییە پایەییەکانی شورا (ڕێکخراوکردنی زۆرترین هێزی جەماوەری کرێکاران، ڕێگەدادان بە ڕابەرانی عەمەلی ئاشناو شارەزای کرێکاریی، دیموکراسی ڕاستەوخۆ، ئامادیی بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات و...تاد) ڕوون بکەینەوە.

سەبارەت بە خاڵی دووهەم، بزوتنەوەی کۆبونەوە گشتییەکان، پێشتر قسەم کردووە. ئەبێت لەقاوغی بانگەشە رووت بێینە دەرەوە و دەست بەکاری سازدان، پەرەپێدان و پێکەوە پەیوەستکردنیان بێت. ئەنها ئەو خاڵەی بۆ زیاد دەکەم و جەختی ل□□د□کەمەوە. هەر وەکو وتم بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتی بزوتنەوەیەکە ب□ ئەوەی کاری جەماوەری و فراوانی کرێکاران، ممکین بکات، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە ئەم بزوتنەوەیە بەتەواوی پشت بەستوە بەکارو کاردانەوەیەکی ئاشکراو جەماوەری. پێویستە لەسەر کرێکارانی کۆمۆنیست و هەڵسوڕاوانی ئەم بزوتنەوەیە پەیوەندی نزیکترو لەباری جێبەجێکردنەوە پەیوەندی نهێنی خۆیان رێکبخەن بۆ ڕێنیشاندانی ئەم بزوتنەوەیە. لەپشت سەری بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتی، تۆڕە پێکەوە

بەستراوە، کانونەکان و ئەڵقە کرێکارییەکان و ڕێکخراوە حیزبیەکانی کرێکارانی پێشڕەو وەستاوە.

دەربارەی لایەنە جۆربەجۆرەکانی جۆرکردنی کاری نهێنی بەهەڵسوڕانی ئاشکراو جەماوەرییەوە پێشتر قسەمان کردوووە (بگەڕێنەوە بۆ وتارە جیاوازەکان سەبارەت بە ئاژیتاتۆرکان، سیاسەتی ڕێکخستنی حیزب وه… هتد). تەنها جەخت لەوە دەکەمەوە کە ئەم خەباتە نهێنیە بۆ سەرکەوتنی بزوتنەوەی کۆبونەوە گشتیی□کان و کۆمەکردنی ناڕەزایەتیە کرێکاریەکان لەڕیگەی کۆبونەوە گشتیەکانەوە چارەنوس سازە.

سەبارەت بە خاڵی کۆتایی، واتە پەیوەندی ئێمە لەگەڵ بەرگریکارانی هەموو شێوازەکانی ڕێکخراوەبوونی جەماوەری، وەکو سەندیکاکان و ئەوانی تر، پێویستە هاوڕێیانمان بگەڕێنینەوە سەر باسەکانی پیشوتری حزب دەربارەی ڕەخنە لە سیکتاریزم.

ئێمە سەر بە تەیفی کرێکارانی کۆمۆنیست و رادیکاڵین و ئەندامی رێکخراو و هەڵسوڕاوی ئەو تەیفەین. پەیوەندی ناوخۆیی ئەو تەیفە لەگەڵ خۆی و پەیوەندی ئەو لەگەڵ هەموو مەیلەکانی ناو چینی کرێکار پەیوەندییەکە کە پشت دەبەستێ بە دەرکی بەرژەوەندییە بنەڕەتییەکانی هەموو چینەکەی خۆیان کە میحوەرە سەرەکییەکەی یەکگرتن و بەهێزکردنی ڕیزی کرێکارانە لەخەبات دژی بۆرژوازی. ئێمە بۆچوونەکانی خۆمان، سیاسەتەکانی خۆمان و ئەڵتەرناتیڤی خۆمان زۆر بەگەرمی تەبلیغ دەکەین، و هەوڵ دەدەین ببنە بۆچوون و سیاسەتی بەشی هەرچی فراوانتری کرێکاران و کۆڕ و کۆمەڵە پێشرەوەکانیان، بەڵام لەهەمان کاتدا لەهەر جێگایەک جوڵانەوەیەک بێتەکایەوە کە ئامڕازێک بۆ خەباتی کرێکاران پێک بێنێ، ئەگەر تەنها ل□ بەشێکیشدا یەکگرتنی ئەوان زیاد بکاو مافێک لەمافە پێشێلکراوەکانی کرێکاران وەربگرێ، خودی ئێمە یەکەمین کەسانێک دەبین کە بەرەو پیری دەچین و لەو جوڵانەوەیەدا بەشداری دەکەین.

هیچ هەوڵ و کۆششێکی کرێکاریی نییە کە ئێمە گوێ نەدەینە چارەنووسی. ئێمە ئەڵتەرناتیڤی خۆمان بە بەشداری بەشی هەرچی زیاتر لە کرێکارانی پیشڕەو وە خەباتکار دادەمەزرێنین، ئێمە باشترین سیاسەتی عەمەلی خۆمان بەردەوام و لەهەموو هەلومەرجێکدا ڕوون دەکەینەوە، بەڵام لەهەمان کاتدا دەبینە ئەندامی هەڵسوڕاوی هەر سەنگەربەندییەکی واقعی کرێکاران. ئەوەی گرنگە ناسین و جیاکردنەوەی جوڵانەوە کرێکارییە ڕەسەنەکان بۆ یەکگرتن و خەبات (لەهەر شێوەیەکدا بێت) لەجوڵانەوە ناواقعیەکان، خەیاڵی و زیان بەخشەکان بەخەباتی کرێکاری. ناسین و جیاکردنەوەی ئەم مەسەلەیە لەهەر بوارێکدا ب□□ت بۆ ئەو کۆمۆنیست و کرێکارە پێشرەوی کە لەنزیکەوە پەیوەندی هەبێ لەگەڵ جوڵانەوە کرێکارییەکان و

بەرژەوەندی هەموو چینەکەی ڕەچاوکردبێ کارێکی دژوار نییە. بەو مەرجەی هەڵسوڕاوانی ئێمە لەهەر باسێکی دیاریکراودا بە هەستیاری و دڵسۆزی پیویست ئەم جوڵانەوەیە بخوێنەوەو شی بکەنەوە.
سیاسەتی ئێمە بریتییە لە پەرەپێدانی بزوتنەوەی کۆبونەوەی گشتی و گەشەدان بە بزوتنەوەی شورایی. سیاسەتی ئێمە لاوازکردنی هەوڵەکانی مەیلەکانی تر نییە بۆ پێکهێنانی سەندیکاکان و ڕێکخراوە جەماوەرەکان. ئومێدمان ئەوەیە کە بەهەوڵی ئەم بزوتنەوەی کۆبونەوە گشتی و بزوتنەوەی شورایی بەشێکی هەرچی زۆرتر لە هێزەکانی چینی کرێکار بۆ ڕێکخراوبون ویەکگرتن بەخۆیەوە کەنالیزە بکات.

بڵاوکراوەی کۆمۆنیستی ژمارە ٣٧ ،مارسی ١٩٨٨
کۆکراوەکان، جەڵدی ٦ ، لاپەڕەی ١٦٧ تا ١٨٨
٣٠/٨/٢٠١٩
وەرگێرانی: کاوە عومەر
چاوپێداخشاندنەوەوهەڵەبڕی: بۆپێشەوە

چارەنووسی داعشە زیندانی کراوەکان بەرەو کوێ… ئەحمەد کامەران

داعش ئەو گرووپە تیرۆرستیەی کە لەئەنجامی ئەو ململانێیەی نێو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەتایبەتی کە لە عێراق و سوریا درووست بووە کە وای کرد گرووپێکی توندڕەو بەناوی داعشەوە سەرهەڵبدات کە خۆیان لە ژێر ئاڵای ئیسلامەوە دەبینیەوە, کە چەندان کاری قێزەونیان ئەنجام دا بە درێژایی ئەو چەند ساڵانەی ڕابردوودا, بەڵام خۆی لە ڕاستیدا ئەو گرووپە بە شێوەیەکی یەکجارەکی کۆتایی نەهاتووە ئەگەر کۆتایش پێهاتبێت بەڵام هێشتا فکرو ئایدیاکەی بەدوای خۆی بەجێ هێشتوە کە ئەمەیان لە هەمووی مەترسیدار ترە.
هەرچەندە ئێستا بەشێکی زۆری ئەو داعشانە لە نێو کوچی زیندانەکاندان بە تایبەتیش بەشێکیان لە زیندانەکانی حەسەکەن,

ئەمەش ئەوەمان پێ دەڵێت: کە جارێ داعش بە کۆتایی نەهاتووە چوونکە بوونی ئەو کەسانە لە نێو زیندان بە مەترسی دادەنرێت, هەرچەندە لەماوەی ڕابردوودا کوشتنی ئەبوبەکر بەغدادی ڕاگەینرا کە سەرۆکی تێکخراوی داعشەکان بوو , بەڵام بە کوشتنی یەك کەس ئەم جۆرە تێکخراوانە بە کۆتایی نایەت چوونکە لە پاڵی دا بە چەندان کەسی تر پەیدا دەبن کە خۆیان بە سەرۆکی گرووپی هاوشێوەی لەم جۆرانە دادەنێن, یاخود هەتاوەکو ئێستاش ئەم فکرو ئایدیایەی لە نێو هزری خەڵکەکان دا ماوە بەتایبەتی ئەوانەی لە ژێر دەستی ئەم گرووپەدا بوون بۆیە دەبێت کار لەسەر کۆتایی پێ هاتنی فکری توندڕەوی بکرێت کە بۆئەوەی جارێکی تر گرووپ و تێکخراوی هاوشێوەی داعش درووست نەبێتەوە, بەتایبەتی ئەوانەی ئێستا کە لەنێو کووچی زیندانەکان دان پێویستە بە شێوەیەك پەروەردە بکرێن کە جارێکی بتوانن بە شێوەیەکی ئاسایی و تەندروستانە بێنەوە نێو باوەشی کۆمەڵگاکانیان وە خۆیان لەو جۆرە فکرو ئایدیانە بپارێزن. ئەگەر کار لەسەر پەروەردەیەکی تەندروست نەکرێن ئەو زیندنی کراوانە ئەوە دووبارە ئەو جۆرە کەسانە دەبنە هۆکاری مەترسی بۆ نێو سەرجەم کۆمەڵگاکان , خۆی لە ڕاستیدا هەندێکیان کەسانی نەفام و کەم عەقلن چوونکە ئاستی ڕۆشنبیریان زۆر لاوازبووە کە خۆیان ڕادەستی ئەم جۆرە تێکخراو و گرووپانە کردوە .

بەداخەوە ئەمە یەکەم گرووپ نەبووە کە لە نێو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست سەری هەڵدابێت لە ساڵانی ڕابردوو هاوشێوەی گرووپی لەم جۆرانە لە ژێر ناوی جۆراو جۆری دیکەوە سەریان هەڵداوە کە لە دەرئەنجام دا کاولکاری وێرانکاریان ئەنجام داوە ئەوی لێرەدا جێگای سەرسوڕمانە کە نازانم بۆچی ئەم گرووپانە سەرهەڵدەدەن و لە پاشانیش کۆتایی پێیان دێت بە بێ ئەوەی هیچ دەسکەوتێکیان بەدەست هێنابێت بەڵام تاکە دەسکەوتیان ئەوە بووە کە خەڵکی بەدبەخت و داماویان سەرگەردان و ماڵوێران کردوە هیچی دیکە.

گۆچان … سەلام عومەر

گۆچانەکەی بابم
کە ئی باپیرم بوو
کەوتۆتە ناو دەستی من و

رەمدەژێنێ
هێند دەجوڵێ
جەستەو دەست و
روحی نامۆم دەلەرزێنێ
دەیهاوێمە نێو نوێنەکان
دیوەکان و…..
تەواوی پەنجەرەکان و
بنمیچی خانوەکەشم دەبزوێنێ

ئەو گۆچانە
ئی باپیری باپیرم بوو
لە شانەدەر دۆزیانەوە
کە دەشیبەمەوە ناو چیا
تاشەو تاوێر
بەسەر یەکدا دادەخزێنێ
هێڵە کۆنکرێتیەکانی تخوب
ستوونە سەرابیەکان
دادەڕزێنێ.

گۆچانەکەی بابم
هاتۆتە نێو دەستی من و….
کەوی نابێ
ئارام ناگرێ
راناوەستێ
گۆچانەکەم
نەقەت دەبێتە ئی من و
نە دەبێتە قۆچان و
ناشچێتە نێو هیچ گرێبەستێ.

هۆنراوە بۆ منداڵان.. چۆن دەیخوێننەوە؟.. رەزا شوان

مامۆستا: چۆن دەیخوێننەوە؟
ک ، و ، ر ، د ، س ، ت ، ا ، ن
قوتابییەکان:
کوردستان.. کوردستان
پیرۆزترین نیشتمان
بەهەشتی زەمینە
لە دەمان شیرینە
مامۆستا: چۆن دەیخوێننەوە؟
ئا ، زا ، دی
قوتابییەکان:
ئازادی.. ئازادی
مایەی خۆشی و شادی
هیوایە و مەبەستە
بە ژیان پێویستە
مامۆستا: چۆن دەیخوێننەوە؟
رز ، گا ، ری
قوتابییەکان:
رزگاری.. رزگاری
لە زوڵم و زۆرداری
رزگاری کوردستان
لە رەگەزپەرستان
مامۆستا: چۆن دەیخوێننەوە؟
یەک ، گر ، تن
قوتابییەکان:
یەکگرتن.. یەکگرتن
یەکدەنگی و رێکەوتن
خەبات و نەسرەوتن
مایەن بە سەرکەوتن

رەزا شوان
نەرویج : ٢٠١٩

گۆڕێکی ئەڵمانی … ئازاد ئەسوەد

مشکێك بە پاژنەی تاکێ پێڵاوی بۆیاغ نەکراوەوە هەڵئەزنێ و ددانە
چەماوەکانی لە گۆرەوییە شڕەکەی ناوی گیر ئەکا و ڕایئەکێشێ
سوپایەك مێروولە، هەزارپێیەکی مردوو بە دیواردا سەرئەخەن و لە
درزێکدا ئاودیو ئەبن
کوللەیەکی قاچ شکاو، لەسەرخۆ، بە خاچی پەیکەرە بچووکەکەی مەسیحدا
هەڵئەشاخێ
ئایکۆنێکی گەورەی مار گریگۆریۆس بە جبەی کەهنووتی و گۆچانی خاچ
زێڕین، درز و شێی دیواری داپۆشیوە
وێنەیەکی بێ جامی خاچیك، دەستی خستۆتە ژێر چەنەی؛ تا کاتژمێرە
ئاڵتوونیەکەی مەچەکی دەرکەوێ
جزمەی قوڕاوی و بەدلەی نەوتاویی دەرقن هەڵوەشاو. بازنەی تەڕی
ژێرپیاڵە و قاچی جاڵجاڵۆکە لەسەر بەرگی ئەتڵەس. خرمە خرمی سیسرکی
سەر نانەڕەقە. مێشی ناو پیاڵە چا. سەتڵی ژێر تنۆکە بارانی بنمیچ.
شووتی شەمەندەفەری کۆمپانیای نەوت. فیکەو چەپڵەی سینەما حەمڕا
خاچیك جگەرەکەی لێوی بە سۆپاوە ئەنووسێنێ، داناگیرسێ
بە قۆڵی چاکەتەکەی، تۆزی سەر (حەسرەتی ئەفیوونی) لائەباو بە قووڵی
بۆنی ناوی خۆی ئەکات
پاشماوەی چایە گەرمەکەی هەڵڕشت
دەیان وردە زیندەوەری بە چاو نەبینراوی کوشت
زەردەواڵەیەك بەرلەوەی لە پشت ملی بنیشێتەوە، تەکان ئەدا و
کتێبێکی پیا ئەکێشێ
زەردەواڵە وەك هەلیکۆپتەر ئەکەوێ و بەدەوری خۆیدا ئەخولێتەوە،
دیسان بەرز ئەبێتەوە و خۆی بە پەنجەرەدا ئەکێشێ
لەناو شەڵتەی تەڕی پاسکیلەکەیدا؛ دوو هێلکەی قەقنەس، شیری چەقەڵی
حەبەشی، شەویلاگی گورگ، ئێسقانی نەهەنگ، ئینجیلێکی تەڕ و بێبەرگ،
بالادێك بۆ ئەرمینیا
کەڕووی ئاو و کلکی کرم و قەرسیلی خۆڵەمێشاوی
باخچەی کێك و لیکی بۆق و ڕەنگی هەڵە و خواوەندێکی قوڕقۆشم
لۆکەی قەد برینی جێ مووسی چەناگەی، با ئەیبا و
بە یاڵی قاوەیی ئەسپی گالیسکەیەکی سەر شەقامەوە ئەلکێ
لە بالکۆنە ڕزیوەکەیدا بە ڕۆب و قاتێ بێجامەی چڵکنی ئەژنۆ

دەرپەڕیو، ئۆپێرایەکی ئەرمەنی ئەڵێتەوە
فیکە و جڕتی قەساب و جگەرە کێشەکانی چایخانە. خڕەی داخستنی
دەڕابە و بۆڕەی مانگائاسای پیکابی ش□فر□لێت
خاچیك لێوی سەرووی وەکو ئەسپ بەرز ئەکاتەوە و ئەپڕمێنێ
سەعاتی چاڵمە لێئەدات، مشك تاو ئەداتە ژێر قەریۆڵە
تووکی پشیلەی قەد بێجامەکەی تاڵ تاڵ لائەبا و، تفێك بۆ
قاقلەجنۆکەی بن دیوار ڕۆ ئەکات؛ تێی بەرئەبن
قاچ هەڵئەبڕێ و تەڵە شقارتەیەك لە بنی پێی پێڵاوەکەی ئەخشێنێ،
داناگیرسێ!
خاچیك شاقووڵی ڕێ ئەکاو شاقووڵی بیر ئەکاتەوە
حەز ئەکات بە بەلەمێکی پلاستیکی فووتێکراو بگاتە ئەورووپا؛
لە پاریس، لەناو ترامێکدا لووت لە پرچی کچەکەی پێشی بژەنێ و زمان
لە پشت ملی بسوێ
لە (کاسکاد)ی یەریڤان، لەسەر پەیژەیەکی بەرین لەسەر لا پاک□وێ و
"ئیگور ئیگور ئاغفور ئاخچیك" بڵێتەوە
لەسەر پردی قفڵەکانی (ک□ل□ن)□وە خۆی شۆڕ بکاتە سەر ڕووباری ڕاین
لەپاڵ تاوەری کاتژمێرەکەی بەرلینی ڕۆژهەڵاتدا، بە بیانووی چەرخ،
بە ئەڵمانییەکی تێکشکاو سەودا لەگەڵ سۆزانییەکی تایلەندی یا
ڤییەتنامیدا بکات، ئەوانەی چاویان وایە
لەسەر گۆڕەکەی برێخت تاوێك ڕاکشێ و "دایکە ئازا" بە ئەڵمانی
بخوێنێتەوە
شەپقەیەکی ڕەش بە دوو زوڵفی درێژەوە لەسەر بکا و باجی ئەستێرەی
داوود لە یەخەی ببەستێ و بڵێ: شالۆم
لە لەندەن بە پیرێژنە شەپقە مۆرەکەی دراوسێی بڵێ "مێری کریسمەس"
و، ملی سەگەکەی بخورێنێ
لە ئیستانبوڵ لە پاسێکی سووردا دەست بە ئەڵقەی بنمیچەوە بگرێ و
لەگەڵ هەر وەستانێکی پاسدا خۆی بە ژنە تورکێکی قەڵەودا بکێشێ
لە ڕۆما بەرامبەر (سۆفیا لۆرێن) ڕۆڵ ببینێ و، پۆزێکی گێلانە بۆ
کامیرای پاپاڕاتسییەکانی بەر پەنجەرە لێبدات
بە ئومێدی گەڕانەوە سەنتێك بە پشتا هەڵداتە ناو حەوزی
(ترێڤی)یەوە
لە مەدرید، لە پێناو مشتێ دۆلاردا، خۆی بکاتە هێستری بارۆنێکی
کۆڵۆمبیی مادە هۆشبەرەکان
شەپقەیەکی مەکسیکی لەسەر بکا و بڵێ: ئەدیۆس ئەمیگۆ
حەز ئەکات
ناوی گ□□ف□ندەکانی؛ ئێما و گلۆریا و ئیزابێل و تاتیانا بێ
هاوڕێکانیشی؛ ئەلیخاندرۆ، جیۆڤانی، یارۆسلاق، کونتا کینتێ

سکۆتلەندییەك بە تەنوورەی کیڵت و زوڕنای باگپایپەوە
ئەپاچییەك ناوی “بازی دووسەر” بێ
یەکشەموان لە کەنیسەیەکی مانهاتن لەگەڵ ڕەشپێستەکاندا Amazing
Grace بڵێتەوە
لە مەیدانی تایمز سکوێر دۆلارێك بخاتە ناو شەپقەی سەکسەفۆنژەنێکی
ڕەشپێست و،
لەگەڵ خۆپیشاندەراندا هاوار بکات؛ Make Love Not War
لە سان فرانسیسکۆ شەوان لەگەڵ هیپییەکاندا خۆی بە ئاگری ناو
بەرمیل گەرم بکاتەوە و پرسیاری (سەرگۆن پۆڵس)یان لێ بکات.
باڕۆکەیەکی جامایکیی پەلك لوول لەسەر بکا و ملوانکەی موورووی
دەنک زل لە مل بکا و تاتووی چاریزارد لە بازووی بدات
حەز ئەکات لە هۆڵی سینەمایەك، لە خەڵوەتگایەکی ڕاهیبەکان، لەناو
سکی گایەکی باڵداری مووزەخانەی بەریتانیدا بنێژرێ
_ هێشتا ناوم (خاچیك گرابێت ئایدنجیان)ە
ترپەی پێی ئەسپێ و مێرووڵ□ش ئەبیستم. بە چەپڵەیەك هەرەس بە چیا
ئەهێنم. بە کاشیی شین ئاسمانێکی دووسەد مەتری دروست ئەکەم. مستێك
لە گۆی زەوی ئەدەم وڵاتان بەیەکدا ئەدەم؛ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست
دائەبڕم و توو□□ی ئەدەمە ناوەندی ئۆقیانووسی هیندی
ئەستێرەیەکی نزم و تیژڕەوی گەورەو گەش…
- ئ□سپ□ک□ت □اگر□!
ئ□ست□ر□ نیی□، ف□□کەیە
بە پێڵاوی قوڕاوییەوە بیر لە چی ئەکەیتەوە؟
گووپی شۆڕت هێشتا بۆنی سابوونی لۆکس و هەڵمی حەمام عەلی بەگی لێ
دێ
ورگی تووکنت فەرووی ئاژەڵێکی قڕتێکەوتووە..
سیسرکی فلیقاوی قەد دیوار. مشکی تۆپیوی ناو تاوە. کوللەی بێ
گیانی قەد خاچی مەسیح. مێشی ناو پیاڵە چا.
خاچیك تاکێکی قۆندەرە ب□ یاغ□کراوەکەی قڵپ ئەکاتەوە و مشکی تۆپیو
ڕۆ ئەکاتە ئاوەڕۆی هەیوان و، لەگەڵ هێڵنجدانا بۆق لە زاریەوە
دەرئەپەڕێ
نەفرەتی ئەپۆلۆیە لە ئەڵقەی بێ پشتێنی پانتۆڵەکەت گیر بووە و لە
ڕۆخی گۆڕێکی ئەڵمانیدا ڕاتئەگرێ
-هێشتا ناوم خاچ….

س□ب□ت□ی□کی پ□ ل□ بەرد و خۆڵی قەڵا و تووتکە سەگێکی وێڵی ناو
خاسەی بۆ ئەبەم
لە تەنیشت گۆڕی فریشتەیەك، کە تیرێك گەرووی سمی بوو

تاجەگوڵینەیەك لەقەد خاچی ک□ڵ□ک□ی هەڵئەواسم و ویسکیی بەسەردا ئەپڕژێنم
ئەخزێمە ناو گۆڕەکەی و لە تەنیشتی ڕائەکشێم
بە پشتی دەست، سیسرك و کرم و جرجی قەد کفنەکەی لائەدەم و باوەشی پیا ئەکەم
پڕخەیەکی بەرز و کورتخایەن ئەکات و ئەنوێ
بۆ ملیۆنەها ساڵ ئەمرێ

ئازاد ئەسوەد

بەریتانیا
2019 – 2017

دەیانەوێ … شیعری شەهید: زانا مەحموود حەمزە

باڵات داستانی خەمێکی ئاوەژووە
وەکو نێرگزێکی کێوی کز هەڵچووە
دەیانەوێ گۆرانی گوشادی بچڕین
بۆ ئاواتێ لە ناخمانیشا تینووە
دەیانەوێ چەچڵە بۆ برسێتی لێ دەین
بێ خەم بە ئاسمانی خەیاڵدا هەڵفڕین
دەیانەوێ … ببین بە گۆمێکی مەیوو
ڕۆژە قورس و تاڵەکانمان ..
بە بێ دەنگی بەڕێ بکەین .
دەیانەوێ بێ هەست بێ دەست
بێ ڕەنگ
وەك لانەوازێ بێ پەسیوو
بڕۆین بگرین بمرین
بێ دەنگ
نە° . گیانە نا ، ئێوارانێ کە تۆ لە نێو حەزەکانتا
دەتوێیتەوە

ژیان لەناو دڵۆپێك ئاودایە … بەختیار محەمەد

نرخی ژیان، تەنانەت لە دڵۆپێك ئاوی پاکی خواردنەوەدایە، کەواتە بەفیڕۆی مەدە (تەنانەت دڵۆپێك ئاوی پیسیش هەمان ڕەهەندی ژیانی هەیە)! ئەم ئاوە هی دەسەڵات نییە، هی تۆیە، ئەی هاووڵاتی بەڕێز! کەواتە لە بێباکی و کەمتەرخەمی دەسەڵاتداران بیپارێزە! ئەوان نیشتمان بە هی خۆیان نازانن، بۆیە دەیدزن و دزی لێ دەکەن. ئەم نیشتمانە هی تۆیە، چونکە دز نیشتمانی نییە و دز ئەگەر دز نەبێ، چۆن دزی لە ماڵی خۆی دەکا؟ (دەبێ بزانی هەموو دەسەڵاتدارە گەندەڵەکان دز و نیشتمان فرۆشن). تۆ بە دەسەڵاتداری دز و گەندەڵ بڵێ: هۆ! ئەی دز، تەواو چی دیکە ئاو و سەروەت و سامانی نیشتمانەکەم (ماڵەکەم) بەفیڕۆ مەدە! ئەمە سەروەت و سامانی هەموومانە، هی هەموو مرۆڤەکانە، هی منda□ا...

ئەی هاووڵاتی بەڕێز، گەورەترین تاوان و هەڵە ئەوەیە، کە تۆ لەحەژمەت و لەتاو دەسەڵاتی نادادپەروەر و دز و جەردەدا، کاردانەوەی نابەجێی نەرێنی بنوێنی و □ق لە نیشتمانەکەت بێت و ب□باکی و کەمتەرخەمی بەرانبەر بە سامانێکی گرنگی وەك ئاو بنوێنی و لە عەکسی دەسەڵاتی مشەخۆری گەندەڵدا نرخ و بەهای نەزانی و بەفیڕۆی بدەی (من دەزانم لە پێدان و دابەشکردنی ئاویشدا جیاوازی و بێدادییەکی یەکجار زۆر هەیە، کە دەشێ تۆ و گەڕەکەکەی تۆ بێ ئاو بن). ئا ئەم ڕەفتارە بەدڵی دەسەڵاتی دز و گەندەڵە. ئەوان دەیانەوێ تۆش وەك هاووڵاتی بەوان بچی؛ ئەوان دەیانەوێ ڕۆحت گەندەڵ کەن، بەبێ ئەوەی لەڕووی ماددییەوە وەك ئەوان لە گەندەڵیی سوودمەند بیت. ئەو ئاوەی تۆ بەفیڕۆی دەدەی، ئەو شەقام و ئەو

باخچەیەی تۆ پیسیان دەکەی، ئەوە موڵکی ڕاستەقینەی تۆن، بۆیە وەك گلێنەی چاوت بیانپارێزە و خۆشت بوێن و ئاگات لێیان بێ.

گەندەڵیی و ستەم بە ڕەفتار و کاردانەوەی پاسیف و نەرێنیی چاك نابن، بەڵکو بە هەڵوەستی ئەرێنی ڕەتکەرەوەی ڕەخنەگرانە دەگۆڕێن و چارەسەر دەبن. تۆ نابێ بهێڵی دەسەڵاتی ستەمکار و گەندەڵ دووچاری نائومێدی و بێهوودەییت بکەن. نیشتمان هی تۆیە، تۆ خاوەنی ڕاستەقینەی نیشتمانی، بەڵام ئەوان لێیان زەوت کردوویت و لێیان دزیویت؛ بۆیە هەوڵ دە لێیان وەربگریتەوە و تا تۆ بتوانی بە باشی بیپارێزی و ژیانێکی خۆش و شایستە تێیدا بژی. ئاخر گەلۆ، ئەگەر دز نەبن ئەوا هەموومان دەتوانین بێ جیاوازی بە خۆشی تێیدا بژین.

ئەفسووس سەرتاسەری جیهان دزەکان دەستیان بەسەردا گرتووە. بە هەمان شێوە نیشتمانی ئێمەش دزە کۆنەپەرستەکان دەستیان بەسەردا گرتووە؛ ڕزگاربوونمان و ڕزگارکردنی نیشتمانەکەمان لە پرۆسەی دژایەتیکردنی ئەواندایە، نەك خۆ بەدەستەوەدان، یان پاڵپشتیکردنیان. پێت وا نەبێ ئەوانەی تا دوێنێ خەباتیان کردووە، دەبێ هەتا هەتایە خاوەن هەموو شتێك بن و ئەم وڵاتەش ببێتە موڵکی تاپۆکراوی ئەوان؛ ئەگەر تۆ تا ئێستا هیچ سوودمەند نیت، یانیش ویژدانی مرۆییت هەیە، ئەوا نابێ ڕازی بیت ببیت بە پاسەوانی دزەکان. هەڵبەت هەموو ستەمکارێك دزە و هەموو دزێکیش ستەمکارە. ئایا تا کەی دزەکان نەناسین و بە پاساوی کوردایەتی، حزبایەتی، کەسایەتی… نازانم چی و چی لایەنگر و پاڵپشتیان بین و درێژە بە تەمەنی ستەمکارانەیان بدەین؟

بەختیار محەمەد

شاعیری ئەفغانستان زوهرا سەعید و : نەژاد عزیز سورمێ …

- خاتوو زوهرا سەعید شاعیری ئەفغانی لە شاری (جەلال ئاباد) لە دایك بووە

ساڵی 1980 لەگەڵ خانەوادەکەی چوونەتە ئەمەریکا ، لەوێ لە
کۆلیژی برۆکلین
ماستەری لە هونەرە جوانەکان وەرگرتووە .
شیعر و نووسینی دیکەی لە زۆربەی گۆڤارە ئەدەبی و
کولتوورییەکاندا بڵاوکردوونەتەوە ، هەروەها لەگەڵ (سەحەر
موراد)یشدا پێکەوە کتێبێکی هاوبەشیان بە ناو ونیشانی
(چیرۆك – 30 چیرۆك) ، بژاردە . لە ئەدەبیاتی ئەفغانستان
لەچاپ داوە .
خاتوو زوهرا جگە لەوەی بە زمانی زگماك دەنووسێ و بڵاو
دەکاتەوە ، شیعری
بە زمانی ئینگلیزیش هەیە .
ئێستا مامۆستایە لە بەرنامەی(توێژینەوەی ئاسیا – ئەمەریکا
)ی سەر بە کۆلیژی
هانتەر ، ئەندامی ئەنجوومەنی بەڕێوەبردنی دەزگەی ئاشتیشە .
شیعرەکانی زوهرا خان لە ماڵپەڕی (قاب قوسین)ـەوە کراون
بەکوردی . *

(1)

قەندەهار

یان بە چاکی ڕەفتار دەکەی ،
یان داوا لە ئەسکەندەری نوستوو دەکرێ
سی□کانت دەربێنێ !

قەندەهار
ئەوێ ڕۆژێ
کڵۆیەك شەکر بوو ..
قبوڵی نەدەکرد ،
لە دەریادا بتوێتەوە
لە سەرکێشیی خۆی بوو بە شار . .
ئەسکەندەر ، بە ساویلکەییەوە
وتی:
(ئەم خاکە بۆ منە)
ئەودەم خاك لە قاقای دا و
ژنێکی بۆ هێنا ،
ڕۆکشانا (یا گەر پێت خۆش بێ ڕۆکسانا)
ئەو ژنە قبوڵی نەکرد
لە دەریای ئەودا بتوێتەوە ..

ڕۆژی دواتر ،
دەزانین خۆری هەڵا یساو
چۆنی دۆزییەوە و
چۆن سەرینێکی بە نەخش و نیگار چێنراو
کۆتایی بە ژیانی هێنا .

چیاکان
سەرین و
سێ تنۆك خوێنی ئەسکەندەریان
لای خۆیان گل دایەوە .
دوای ئەو تیرۆرە بەلەزەتە ،
ئەستەم بوو قەندەهار
ببێتە ئەسکەندەریە .

(2)

کابوول

لە حەقیقەتدا
کابوول بولبولێکە
بولبولێك لە بەرگی شارێکدا
خۆی حەشار داوە ..
کە هەندێ لە گەڕەکەکانی
بەسەریەکدا کەڵەکە بووە
شەوی ،
چاوترووکانی برژانگی ..
ژنانی پێست بادەمی و
چاو لە نوێشك
پیاوان لە درەختی نهێنیدا
دەکەنەوە ..
کە بە قووڵیی لە ناوکی نهالەکەدا دەڕوێن ..

چیاکان ،
ب□ بڕەی پشت ،
بۆ ئەو ژنانە دەتراشن
بۆیە کە سەما دەکەن
هەرگیز سەریان دانانوێنن .

و : نەژاد عزیز سورمێ

موسیبەت … پشکۆ ناکام

….دین وەک خۆی و ئەوانەش کە خۆیان بە پەیڕەوانی ئەزانن و ئەوانەی تریش کە دین یان کردۆتە چێشتخانەیەکی چەور بۆ خۆیان بە بەلاش لەوەری تیا ئەکەن ،، خەریکە جار و بار و لەگەڵ هەر فاوڵێکا کە ئەیکەن بە قسە و شەرع !!و لێکدانەوە هەزەلیەکانیان وا ئەکەن کە زیاتر و زیاتر ماهیەتیان بۆ خەڵک دەرکەوێت…

لیژنەی بەناو باڵای فەتوا (ل.ب.ف) کە ئەبێ سەرقاڵی کارو بارە تایبەتیەکانی خۆی بێ کە با بەتە دینیەکانە و لووتی خۆی نەژەنێتە مەسەلەی یەکسانی و پیاو ئەبێ چی بکا و ئافرەت چ نەکا ، ئەوە مەسەلەی ئینسانین کە لەوانەوە دوورە و نابێ خۆیانی لەقەرە بەن، بۆ نمـــونە کەی رەمەزانە و کەی جەژنە و کەی حەجە و ـــــــ…شتی لەم با بەتانە کاری ئەوان و ئیختیساسیشیانە، بەڵام خەریکە ووردە ووردە پێ زیا ڕائەکێشن و خۆیان لەو شتانە هەڵئەقورتێنن کە هی ئەوان نیا و قەتیش نابێ بەهی ئەوان چونکە دین و یەکسانی نێر و مێ لە هەموو شتێکا دوو جەمسەری جیاواز بەیەک کە قەت یەک ناگرن ، ،،
کاتێ (ل.ب.ف) کە ڕێنمایی دەرئەکات ئافرەت کەی بۆی هەیە هەیە تەنها بەشەو!! لەگەڵ سایەقی مەحرەم !!هات و چۆ بکا!! پێش هەموو شتێک ئیسلام و تاکسی کوجا م□حر□نا؟ کاتێک کە ئیسلام لە قوڕەیشی جەزیرەوە سەری دەرهـێنا نە ئۆتۆمبێل و نە تاکسی بەگشتی هەبوو و نە لە هیچ دەقێکی ئەو دینە ” ئایەت و حەدیس” و نە لەسەر زاری پێغەمەرەکەیانەوە ئیشارەتی بۆ کراوە ، ئیتر (ل.ب ف) ئەم لێکدانەوە هەزلییەی لە کوێوە هانیوە؟ هەموو دەقەکانی ئیسلام باسی تاکسی تیا نەهاتوە ، ” کاتێ ئیسلام پەیا بوو بە حوشتر هات و چۆ کراوە تۆ بڵێی هەر ئەو کاتە شەریکەی تویوتا ی یابانی بەە بن بە ئیسلام ؟ جگە لەوەش ئەوانەی کە ئەڵێن نابێ ئافرەت! شەوانە! بەتەنیا!لەگەڵ سایەقی نا مەحرەما ! گات و جۆ بکا پێمان ناڵێن ئەی خوا هەر خۆی شەو و ڕۆژی دروست نەکردوە ، بۆ بە ڕۆژ ح□□□ و بەشەو حەرامە؟ خۆ کەسێک مەحرەم یان مەحرەم نیازی باشی لەگەڵ نەفرەکانیا نەبێ شەو چیە و رۆژ چیە! یان ئەوەیە شەو جەوکەی ڕۆمانسیە…..
ئەو موفەکیرانەی (ل.ب.ف) پێمان ناڵێن هەر تاکسی نامەحرەم بە شەو حەرام و ترسناکە یان سێبەری قومبەلەی تاکسی نامەحرەم ئیسعاف و

سەیارەی بووک و پاس و لۆری و.. یش ئەگرێتەوە ؟ گوناهی ئەو ئافرەتە داماوە چیە کە مەردەکەی یان کەسەکی مەحرەم تاکسی نیە تا بەشەو هات و چۆی پێ بکات ، گەر مەحرەمەکیشی تاکسیەکی هەبوو گەرەنتی چیە کە کوڕی باشە و وەک هەر موسڵمانەکی تر ناوگەڕی ئەقڵی نابات بەڕێوە ، گەرەنتی چیە ، بێگومان هیچ" هەرچەنە لە ئیسلاما هەموو زیا ڕەوییەکی پیاو دواجار بەسەر ئافرەتەکەیا ئەشکێتەوە و شەرحی زینا وەک نمونە”.. باس کردنی ئافرەت لەگەڵ کێیا و کەی هات و چۆ بە تاکسی ئەکا پەیوەندی بامافی شەخسی هەر کەسەکەوە هەیە ئافرەت بە یان پیاو ،(ل.ب.ف) ناتوانە بریاری لەسەر بات ، ئەوە مەسەلەیەکی ئینسانیانەی ماف یەکسانی ئافرەت و پیاو ، کە ئەوان تاسەر ئەسقان دژین و هەر دژیش ئەبن ، دینەکە ڕێگا نایە لەگەڵ یەکساینیەکانی ئافرەت و پیاو بن ،

جگە لەو بەربەستانەی لە دینەکەی(ل.ب.ف) لەبەدەم ئافرەتا هەیە ، ئەستا، ا ئەستا هات و چۆی بەشەویشی بە مەحرەم هاتەتە سەر ، کە ئافرەت ئەوەنە خەتەرە ئەی بە خوا دروستی کرد؟ خۆ ئەیتوانی شتەکی تر دروست بکا کە ئەو هەموو موسیبەتەی بە ئیسلام تیا نەبوایە........

پشکۆ ناکام

بەیانی ناوەندی سێکولار لە کوردستان سەبارەت بە فەتواکەی یەکێتی زانایانی حکومەتی هەرێم

نەک تەنیا فەتواکەیان بەڵکو خۆیان دەبێ قەدەغە بکرێن لە دەستێوەردانی ژیانی ژنان و خەڵکی کوردستان

لیژنەی فەتواکەی یەکێتی زانایانی حکومەتی هەرێم فەتوای دژی ژنان دەرکردوە کە نابێ بەتەنیا سواری تەکسی ببن. بێگومان ئەم فەتوایە هیچ سەیرنیە چونکە خودی ئەم دەزگا دینیە بەهۆی حوکمڕانیە میلیشیاکەی یەکێتی و پارتیەوە بونەتە وتەبێژی ڕەسمی کۆنەپەرستی لە کوردستاندا و هەربۆیە کاری ئەوان هەر بڵاوکردنەوەی فەتوای

دواکەوتوانە و دژی ئازادیەکانی ژنان و خەڵکی کوردستانە و هیچی تر.
ژنانی کوردستان لەم چەند ساڵەی ڕابردودا چەندین جار بە کۆمەڵ ڕوبەڕوی ئەم فەتوا داعشیانەی کە شەفەری ژنانی حەرام دەکرد لە سعودیە هاتنە سەرجادەکان تا پەیامی خۆیان بە داعشە نوستوەکانی کوردستان بدەن لەبابەتی ئەم یەکێتی زانا ئیسلامیانەی کوردستان و تەنانەت ژنان کاری شەفەری تەکسی دەکەن لە شاری سلێمانی.
هەربۆیە خودی بون و کاری ئەم لیژنەیە دەستوەردانی ئیسلام و شەریعەتەکەیەتی لە ژیانی مەدەنی خەڵکی کوردستاندا و پێویستە هەموو فەتوا و بڕیارەکانی وەک کارێکی نایاسایی و دوور لە شیوازی بەڕیوەبردنی مەدەنیانەی کۆمەڵگە دابنرێ. بونی ئەم دەزگایە نیشانی دەدا کە چۆن پارتی و یەکێتی و حزبە هاوپەیمانە ئیسلامیەکانیان چ قازانجێکیان لە دانانی ئەم جۆرە دەزگایانە هەیە لەپاڵ پەرلەمان و دەزگای دادوەریەکەیاندا تاکو ئەوەی بەیاسا و بە دادگا پێیان ناکرێ لەڕیگەی ئەم جۆرە دەزگا ڕەسمیە دینیانەوە بیسەپێنن بەسەر خەڵکی ئازادیخوازی کوردستاندا. هەروەک لە مەسەلەی فرەژنی و بەرتەسکردنەوەی ئازادی ڕادەربڕین و ڕەخنەگرتن و لەکاتی قەیرانی دارایی و هەموو بەڵا سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتیەکاندا دژی خەڵکی کوردستان بەکاری بێنن.
پێویستە ژنان و خەڵکی سەکولار و ئازادیخوازی کوردستان نەک هەر هیچ ئیعتبارێک بە ئەم جۆرە فەتوا کۆنەپەرستانە دانەنێن بەڵکو پێویستە داوای قەدەغەکردنی بونی دەزگای فەتوا و دەزگا دینیەکان لە حکومەت و یاسا و بەڕیوەبردنی کۆمەڵگەدا بکەن. لە ئێستادا کە خەڵکی شۆڕشگێڕی ناوچەکە دژی دەسەڵات و حکومەتی ئیسلامی لە عێراق و ئێران و لوبنان ڕاپەڕیون و دەیانەوێ دەسەڵاتی ئەم ئیسلامیانە بەسەر کۆمەڵگەی ئینسانیەوە کۆتایی پێ بهێنن. لەم کاتەدا پیویستە ژنان و خەڵکی سەکولار و ئازادیخوازی کوردستانیش داوای جیایی تەواوی دین لە دەوڵەت و دەستوەردانی شەریعەتی ئیسلامی لە ژیانی گشتیدا وخواستی قەدەغەکردنی ئەم لیژنەی فەتوا و هەموودەزگایەکی فەرمی دینی بەڕوی دەسەڵاتداراندا بەرزبکەنەوە.

ناوەندی سەکولار لە کوردستان

٦/١٢/٢٠١٩

ئەدەبی مناڵان/ پەرتووک … محەمەد بەرزی

پەرتووکم زۆر خۆشدەوێ
پڕە لە بابەتی نوێ

هەمیشە لەگەڵمایە
باشترین مامۆستایە

پەڕەکانی ڕازاوە
بە چیرۆک و هۆنراوە

ئامۆژگاری و وێنەی جوان
وانەی چاکن بۆ ژیان

ئەوەی هاوڕێی پەرتووکە
دیارە ژیر و زیرەکە

وریایە و بە ئاگایە
بۆ نیشتمان چرایە

۹ / ۹ / ۲۰۱۹

فیلمی مێشەوانەکە (Der Imker) یان چیرۆکی خەباتی کوردێک بۆ ژیان و ئازادی

هیوا ناسیح

فیلمی (مێشەوانەکە) یان بە ئەڵمانی(Der Imker)، کە تا ئێستا پێنج خەڵاتی جیهانی بەدەست هێناوە. لە زۆرێک سینەماکانی ئەوروپا نیشان دراوە و بە سیدیش لە هەندێک لە کتێبخانەکاندا دەست دەکەوێت،

فیلمێکی سینەمایی دۆکیۆمێنتاریی سویسرییە و لە لایەن دەرهێنەری بە توانای کورد (مانۆ خەلیل)ەوە بە هاوکاری دەزگای تەلەفزیۆن و رادیۆی سویسرا (SRF) ساڵی ٢٠١٣بەرهەم هاتوە، دیمەنەکانی فیلمەکە لە نێو سویسرا (دەوروبەری بازل و نێو شاخەکانی ئەلپ) هەروەها باکوری کوردستان وێنەگیراون. کاتی فیلمەکە ١٠٨ دەقەیە. ئاخافتنەکان بە زمانی کوردیی کرمانجی و ئەڵمانییە، ژێرنوسی بە زمانەکانی ئەڵمانی، فەرەنسی، ئینگلیزی و ئیتالی بۆ کراوە، بینەر دەتوانێت یەکێکیان هەڵبژێرێت،

چیرۆکەکەی باس لە سەربوردەی مام برایم گەزەر دەکات، کە خۆی ڕۆڵی سەرەکی تێیدا هەیە. مام برایم کە پیاوێکی ٦٥ ساڵەی دنیادیدە و قاڵبو و خاراوی نێو خەم و ئازار و مەینەتییەکانی ژیانە، خەڵکی باکوری کوردستان، ناوچەی مەرعەشە. وەک هەر کەسێکی کاسب لە گوندەکەی خۆی لە باکوری کوردستان / تورکیا لە منداڵییەوە خەریکی پیشەی مێشەوانی (هەنگەوانی) بووە لەوێ ٥٠٠مێشی هەبووە. ساڵانە قازانجێکی باشی کردوە، هەر بۆیە کەسێکی زۆر شارەزا و کارامە و زانایە لەو بوارەدا، بە جۆرێک پەیوەندییەکی ڕۆحی لەگەڵ هەنگ و سروشتدا پەیدا کردوە. سەرەڕای ئەمە کەسێکی ڕۆحسوکە و زۆر زوو دەچێتە دڵەوە، دەتوانێت بەو ئەڵمانییە کەمەی کە فێریبووە، زۆر زوو پەیوەندی لەگەڵ خەڵکی سویسرادا دروست بکات. ئەو لە دیمەنێکی فیلمەکەدا دەڵێت (من مرۆڤم خۆش دەوێت بە گشتی، گەر تۆ کەسێکت خۆش ویست، با نەشی ناسی ئەویش خۆشی دەوێیت، ئەمە لە سیمایدا دەخوێنیتەوە، ئیتر بەمجۆرە پەیوەندی ئاسانە).

ئەم پیاوە، کە لە دەمار و قەڵشی دەستەکانی و چرچ و لۆچی سیما و قژە ماشی و برنجییەکەیدا چەندان ئاه و حەسرەت و لاپەڕەی نەخوێندراو دەبینین و هەست پێ دەکەین، نمونەی مرۆڤێکی دنیادیدە و بە ئەزمون و کۆڵنەدەرە، پێشتر کوڕ و کچێکی بوونەتە گەریللا و خەبات بۆ ئازادی دەکەن، کچەکەی لە شاخ شەهید دەبێت، دوو منداڵی تریشیان لە زیندان گیان لە دەست دەدەن، مام برایم گەزەر خۆشی حەوت ساڵ لە حکومەت قاچاخ دەبێت و خۆی دەشارێتەوە، چونکە رژێمی تورکیا داوای لێ دەکات سیخوڕیان بۆ بکات و ئەمیش ڕازی نابێت. ژنەکەی بەرگەی ئەم هەموو کەسەر و بێمروەتییە ناگرێت و لە داخ و مەراقدا خۆی دەکوژێت. پاشان مام برایم لەرێگەی کچێکی تریەوە کە لە سویسرا نیشتەجێیە، داوای پەنابەری بۆ دەکات و پەسەند دەکرێت، ئیتر ناوبراو دێتە سویسرا و ژیانی لێرە دەست پێدەکاتەوە.

لە شوقەیەکی بچوکدا لە شاری بازل دەژێت، ژیانێکی سادە، ماڵەکەی بە وێنەی شەهیدەکانی رازاندۆتەوە، ئومێدی بە ژیان زۆرە، هەوڵ دەدات نەوەکەی (کچەزاکەی)، کە هێشتا زۆر منداڵە فێری مێشەوانی

بکات، بۆیە بەردەوام دەیبات بۆ لای میشەکانی. ئەو سیفاتی کوردەواری هەڵسوکەوت و خواردن و خەوتنی وازلێنەهێناوە. لای ئەو مرۆڤ و سروشت لێکجیاناکرێنەوە، هەنگ نزیکترین هاورێیە لای، تەنانەت کاتێک لە نێو هەنگەکان و سندوقی مێشەکان کار دەکات هیچ سەرکڵاو و دەستکێش و بەرگێکی تایبەت ناکاتە بەری!

کێشە و مەینەتییەکانی ژیان لێرەش وازی لێ ناهێنن. زۆری بۆ دەهێنن کار بکات، بەڵام ئەم هەر حەزی بە مێشەوانی واتە پیشەکەی خۆیەتی. دامودەزگای ناوچەکە وەک هەر پەنابەرێکی تر کە کارناکەن، ئەم ناچار دەکەن کارێک (بۆ بەگەڕخستنی لە بازاڕی کاردا) لە کارخانەیەکدا بکات، بەڵام ئەم هەموو خولیا و ئارەزووی پیشە کۆنەکەیەتی، کە پەروەردەکردنی مێش و مێشەوانییە، لە کاتێکدا ئەم پیشەیە وەک پیشەیەکی سەرەکی لەم وڵاتەدا نەناسراوە و بگرە وەک خولیا و ئارەزومەندییەک لێی دەڕوانرێت. دواتر ئەم خانەنشین دەکرێت و ئیتر ئەم هەوڵ دەدات لەگەڵ چەند خۆزانێکی کە هەنگیان هەیە رێکبکەوێت و خۆبەخشانە ئەم کارە بکات، پاشان بە هەر قەرز و قۆڵەیەک بووە دە پانزە مێش دەکرێت و بەخێویان دەکات و خۆی بۆیان تەرخان دەکات، رۆژێک کاتێک چاو بە لاپەڕەکانی رۆژنامەی ئوزگیور پۆلەتیکا (رۆژنامەیەکەی هەفتانەیە بە زمانی تورکی لە لایەن تەڤگەری باکورەوە چاپ دەکرێت و بە هەموو ئەوروپا و وڵاتانی جیهاندا بڵاودەکرێتەوە) دەخشێنێت، لەپڕ وێنەی کوڕە گەریللاکەی (عەلی) دەبینێت لە نێو وێنەی شەهیدەکاندا، کە ئەویش تازە شەهید بووە!!... ئەمە پشکۆیەکی تر دەنێت بە رۆحی ناوبراوەوە، بەڵام هەر کۆڵ نادات...

مانۆ خەلیل دەڵێت (کاتێک لە ڤیستیڤاڵی سینەمای سۆڵەتورن مام برایم بینی فیلمەکە نمایش کرا و خەڵاتمان وەرگرت، رووی کردە من و گوتی: ئیتر خەمم نییە، گەر بشمرم، چونکە چیرۆکی ژیانم و دەردەسەرییەکانم نابەمە ژێر گڵ لەگەڵ خۆم، بەڵکو کراون بە فیلم و هەزاران کەس دەیان بینێت).

دیارە پێش دوو ساڵێک ئەم فیلمەم بینیبوو، سەرسام بووم بە و ویست (ئیرادە) و بڕوا و ورە بەرزەی ئەم پیاوە بە هیممەتە ، حەزم دەکرد خۆشی لە نزیکەوە ببینم، بەرێکەوت پێش چەند هەفتەیەک لە شاری بازل لە بۆنەیەکی نەتەوەییدا بۆ یەکەمجار ناوبراوم بینی و خۆم پێ ناساند و گوتم مام برایم فیلمەکەتانم بینیوە، تەواوی چیرۆکی ژیانتان دەزانم، سەرسامم بە هیممەت و ئازایەتیتان، ناوبراو زۆر خۆشحاڵ بوو، بە کرمانجییەکی رەوان گوتی: هەڤاڵ ئەز گەلەک کەیفخوەش بووم، چیرۆک زیادن، ئەمما هەمی نایەنە زمان و نابتە فیلم. مە کوردان هەمی ژیانا خۆوە چیرۆکە.

بەڵای من سەرکەوتنی ئەم فیلمە لە راستی چیرۆکەکەی و لەوەشدایە، کە بێ شەرمکردن و سڵکردنەوە وێنەی دیمەنەکان گیراوە، وەک ئەوەی کامێرا دانەنرا بێت و تۆمار نەکرێت، بۆ نمونە، زۆر دەگمەنە کەسێکی کورد لە تەمەنی ٦٥ ساڵیدا لەبەدەم کامێرا بە شۆرتێکەوە لە چەمێکدا خۆی بشوات. جگە لەمەش جوانی ئەم فیلمە دۆکیۆمێنتارییە لە کۆڵنەدان و خەباتی بەردەوامی کوردێک بۆ ژیان و ئازادیدا خۆی دەبینێتەوە.

مانۆ خەلیل لە چاوپێکەوتنێکدا دەڵێت (دەکرێت مرۆڤ هەرچی هەیە لە ژیانیدا لەدەستی بدات، ماڵ و سامان، کەسوکار و …هتد، بەڵام گرنگ کۆڵ نەدانە، گرنگ تێکۆشان و بەردەوامییە، گرنگ بێهیوا نەبوونە، مام برایم نمونەی ئەم جۆرە کەسەیە، پەیامی من ئەمەیە…).

مانۆ خەلیل خەڵکی رۆژئاوای کوردستانە و سالانێکی زۆرە لە سویسرا نیشتەجێیە، تا ئێستا کاری دەرهێنانی بۆ نزیکەی 20 فیلم کردووە، دوایین فیلمەکانی ئەمانە بوون: "پەرەسێلکە"، "ئەنفال" ، "داڤێد تولهیلدان" ، "زیندانێکەم، ماڵێکەم" ، "باخچەکانی بەهەشت" …

تێبینی: دەتوانن بۆ بینینی چەند دیمەنێک لەم فیلمە کلیکی ئەم لینکە بکەن:
https://www.youtube.com/watch?v=yDvkSo9TeR8

ئەو ئــارام و منیــش وەک ئەو … شیعــری مەحمــوود دەروێــش … و: پشکۆ نەجمەدین

ئەو چای لیمۆ دەخواتەوە و منیش قاوە،

جیاوازییەکەی نێوان ئێمە، تەنیا، ئەوە.

ئەو وەکوو من، کراسێکی دەڵپ و میلدار لەبەر دەکا،

منیش وەک ئەو، ڕۆژنامەکانی ئێواران دەخوێنمەوە.

ئەو نامبینێ ساتێ کە من دزەنیگای تێ دەگرم و

من نابینم، وەختێ کە ئەو، پەنامەکێ لێم دەڕوانێ!

ئەو ئارام و منیش وەک ئەو.

ئەو شتێکی لە گارسۆنەکە دەپرسێ و

منیش شتێک…

ب□ نێوانماندا ڕەت د□ بێ کتەیەک*، ڕەش،

دەست بە شەوی فەرووەکەیدا دەهێنم و

ئەویش هەر وا…

من پێی ناڵێم، ئەمڕۆ ئاسمان ڕوون و شینە،

ئەو نایەژێ، ئەمڕۆ ئاسمان تەواو ڕوونە.

ئەو هەم بینراو و بینەرە،

منیش وەک ئەو.

قاچی چەپم دەبزووێنم،

لاقی ڕاستی دەجووڵێنێ.

هەر وا من ل□ بەر خۆمەوە،

بە ئاوازی گۆرانییەک گرنگەم** دێ،

ئەویش هەر وا،

گۆرانییەکی هاوئاواز، دەڵێتەوە!

لە دڵی خۆمدا دەبێژم:

تۆ بڵێی ئەو، ئاوێنە بێ و

ڕووخسارمی تیا ببینم؟

لە چاوانی ڕادەمێنم،

بەڵام من ئیتر نابینم…

ئیدی بلـەز، قاوەخانـە جـێ دەهێڵم.

ڕادەمێنم، ئەڵێم ڕەنگە، کە ئەو، کەسێکی بکوژ بێ،

یاخود پیاوێکی ڕاگوزەر،

کە پێی وا بێ، من پیاوکوژم.

ئەو ترساوە و منیش ترساو!

*کتە: پشیلـە

**گرنگە، گرنگەگرنگ: لـ□ بەرخۆوە گۆرانیگوتن.

و: پشکۆ نەجمەدین

کتێبە شیعری: دەقی تەمەن ... ناڵە حەسەن

(کتێبی یەکەم)

بۆخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن ....

ئایا ئەمریکا غەزەب لـە تورکیا ئەگرێت... مستەفا شێخ محەمەد

سیناتـۆرە کۆماری و دیموکراتەکان داوای سزادانی تورکیا دەکەن، ئەوەش بەتەواوەتی دوای ئەوەی کۆبونەوەی تڕامپ و ئەردوگان، ئەنجامێک بەدەستەوە نەداوە، ترامپ ئەردوگانی بۆ لێپێچینەوە، بانگی ئەمریکا کردو ک□م□□ک داواکاری خستە بەردەم تورکیا

جێبەجێیان بکات وەک فەرمان، بە پێچەوانەوە سزای ئەدات، ئەو نامەییەی کریس ڤان هاڵن و لینزی گراهەم بە وەزیری دەرەوەی ووڵاتەکەیان ناردووە، هەمایە بە جێبەجێ نەبونی داواکانی ئەمریکا لە لایەن تورکیا، ئەگەر ئەوە زێدە گوشار نەبێت، دەکرێت وەک سەرەتایەکی کردەیی، سنور بەدانانی تورکیا چاوی لێبکرێت، بەڵام ئەگەر تەکتیکێک بێت، شتێکی دیکەیە.

تا تورکیا ئەو هێزە بێت، یاری مشک و پشیلە لەگەڵ زلهێزان بکات و لە لیبیاوە تا قەتەر و سوریا و سودان و عێراق دەستێوەردان بکات، لەو سەریشەوە شەش حەوت دەوڵەتی تورک زمان کۆبکاتەوە، بڵێت شەش دەوڵەت و یەک نەتەوە، لە خێمەی ڕزیوی unیش بترازێت بەگەلانی ناوچەکە رەوا نەبینێت، لەو سەریشەوە، بە ئاشکرا هەرەشە لە ئەوروپیەکان بکات و دوای لێدوانەکانی ئەردوگان تەقینەوەکان شەقاماکانی ئەوروپا بەخوێن سور ببن.
ئەمریکا ئەڵێت ئێران سزا ئەدەم تورکیا دەرگا و بانکەکانی بۆ ئەکاتەوە.
تورکیا لە بارودۆخێک دایە کە چیتر ئەو پردە نیە خۆرئاوایەکان بەسەلامەتی پێیدا بپەڕنەوە بۆ رۆژهەڵات.
ئەمریکا ئەیەوێت غەزەب لە تورکیا بگرێت، چیتر لە کۆڵە ئەو کێشانە ببێتەوە، کە تورکیا بەدرێژایی رۆژەکانی ساڵ دروستیان ئەکات.

بابەتەکە کورد نیە، بابەتەکە ئەمریکا و ئەوروپایە کە زەحمەتە بە لەمەودوا، بتوانن تەحمولی تورکیا بکەن، کە لە سەر نزیکەی هەموو شتێک پێچەوانەی ئەوان بیرەکاتەوە، بەڵام مەرج نیە، شتەکان بەخێرای بەرەوە بچن وەک تۆی خوێنەر چاوەڕێی ئەکەیت، بەڵکو بەپێی نەخشەی ورد و ئارامگرانە ئەبن.

تەبینی بکە کاتێک هەموو دەوڵەتانی ناوچەکە و هاوپەیمانانی ئەمریکا لە رۆڵ و کاریگەری ئێران تا ئەو پەڕی نیگەران بون، لە عێراق و لوبنان و یەمەن و سوریا، بەڵام ئەمریکا تەنیا بە پشتیوانی لە خۆپیشاندانەکانی عێراق و لوبنان خەریکە شکست بەهەموو پرۆژەکانی ئێران دەنێت.

ئەمریکا هەمیشە سیاسەتێکی ئارامگری هەیە، کە زۆر دەگمەنە ئەمریکا کاردانەوەی خێرای هەبوبێت، لە بەرامبەر ئەو ووڵاتانەی نەیاری سیاسەتەکانیانن، نزیکەی چل ساڵ چاوەرێی کرد تا یەکێتی سۆڤیەتی روخا، لە 1991 تا 2003 چاوەروانی روخاندنی سەددامی کرد، لە کاتێکدا لە دەیتوانی لە نەوەدو یەک بە کەمتر لە هەفتەیەک سەددام

بەوخەنەت، چەندین ساڵە لە بەرامبەر کۆریای باکور و ئێران ئارامگرە.
لە بەرامبەر تورکیا بەشێوەیەکە، سیاسەتی چاوپۆشی بکە و ببینە پێیەوە دەکات، دوای گەڕانەوەی ئەردوگان بەچەند رۆژێک، تورکیا نەک مەسەلەی s400ی هەڵنەپەسارد بەڵکو، ئەو فرۆکەیەی خستە ژێر تاقیکردنەوەی سیستەمەکە، فرۆکەیەکی ئەمریکی لە جۆری f16 بوو.
بۆ هەموو ئەو پێوەرانەی کە نیشانی ئەدەن ئەمریکا چ خواستێکی هەیە، تورکیا چیتر یەکێک نیە، لە هاوپەیمانەکانی ئەمریکا.

سزادانی تورکیا لە سەر قەشە برۆنسن سەرەتای پێسەکەیە، پەلاماردانی رۆژئاڤای کوردستان لە رۆژی 9ی ئۆکتۆبەر 2019 چاڵە قووڵەکەیە، بەشی کۆتای فلیمەکەش پێخشنەکراوە، بەڵام ئەوەی روونە ئێستا تورکیا لەو نەچیرە بۆ ئەزمونە ئەچێت، کەوتۆتە ناو تەپکە.
جا ئەوە بۆ کورد تەنیا کاتێک مانایەکی هەیە، کە لە ئێستاوە ئامادەکاری بکات بۆ ئەوکاتەی بەشەکانی کۆتایی فیلمەکە نمایش ئەکرێت.

ئەدەبی منداڵان: دوو چیرۆک … و: فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

چیرۆکی /هێشووە ترێ
نویسنی/زوهێر رسام وەرگێڕانی لەعەرەبییەوە /
فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

هێشووە ترێیەک شانازی بە بەڵێ گەورەکانی خۆیەوە دەکرد؛ بەدەنگی خۆشەوە دەیوت:(من هێشوویەکی زۆر تایبەتیم لەهیچ رەزێکدا لەوێنەی من نییە)·
قەدەکەی وتی:ئای چەند دەخۆشم!کە بەم جوانییەوە دەتبینم؛ بەڵام کاری منت لەبیر نەچێت که هەڵتدەگرم و خواردنت پێدەگەیەنم·
گەڵاکان وتیان:ئێمەش لەگەرمای خۆر دەتپارێزین ؛تۆ بەهۆی ئێمەوە ئەو تامە خۆشە پەیدا دەکەیت و دەبیتە خۆراک؛تکایە ئەرکی ئێمەش لەبیرمەکە·

دواجار ئەو چڵەی هێشووەکەی هەڵگرتبوو وتی: منیش بەرزمکردویتەوە تا بە ئاسانی هەوا هەڵمژیت وتیشکی خۆر لێت بدات. ئێمە دڵخۆشین کە هێشوویەکی جوانی وەک تۆمان پێوەیە؛ بەڵام کاری ئێمەش لەبیر مەکە.
پاش که مێک بەدەنگی کۆترێک هاتە لایانەوەو وتی: ببورن هەمووتان هەڵەکەی هێشووی هاورێتان دووبارەکردەوەو تەنها باسی خۆتان کرد؛ تکایە گرنگی ڕەگ لەبیرمەکەن. ڕەگ خۆراک و ئاوتان بۆکۆدەکاتەوەو لەزەویتان دەچەسپێنێت تا بەرگەی ڕەشەباو گەردەلوول بگرن.
هەمووان بەیەک دەنگ وتیان ڕاستە
[درەخت بەبێ ڕەگ ناژی].

تاقیکردنەوەیەکی چێژبەخش

نوسینی / عماد یونس

وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

ئلیانا بەیانیباشی لەباپیرەی کردو پێیوت: باپیرە حەزدەکەم موگناتیسێک دروستبکەم. هاوکاریم دەکەیت؟ باپیرە وتی : بێگومان! ئەمە کارێکی زۆر گران نییە؛ چونکە پێ ویستی بەهەندێ کەلوپەل هەیە کەلەهەموماڵێکدا دەستدەکەون. بزماری درێژ؛ پارچەیەک وایەری مس و پیلێک. باپیرە بەدەم گفتوگۆوە کەلوپەلەکانی ئامادەکرد.
باپیرەو ئلیانا دەستیانکرد بەتاقیکردنەوەکە. سەرەتا بەشی ناوەڕاستی وایەرەکەیان نزیک لەیەکەوە ئاڵاند لەبزمارەکەوە؛ پاشان هەردو سەرە بەرەڵاکەی وایەرەکەیان هێنا؛ سەرێکیان لەجەمسەری نێگەتیق و سەرەکەی تریان لەجەمسەری پۆزەتیقی پیلەکە توندکرد.
بینیان کاتێک تەزوی کارەبای پیلەکە بەناو وایەرەکەدا تێدەپەڕێت؛ بزمارەکە دەبێت بە موگناتیس و هەرپارچە ئاسنێکی لە نزیک بکرایەتەوە؛ ڕایدەکێشاو دەیگرت. کاتێکیش یەکێک لەسەری وایەرەکان لەجەمسەری پیلەکە دەکردەوە؛ هەموئەو پارچە ئاسنانەی کەبەبزمارەکەوە نوسابون دەکەوتنە خوارەوە. باپیرە کەبینی ئلیانا بەو تاقیکردنەوەیە زۆر دڵخۆشە؛ موگناتیسێکی بەدیاری دا بەئلیانا.
ڕۆژی دواتر ئلیانا هاورێکانی کۆکردەوەو پێیوتن: سەیرکەن ئێستا چ جادویەک دەکەم! ئلیانا کۆمەڵێک دەرزی و بزماری لەسەر مێزێک داناو بەشێوەیەکی نهێنیش پارچە موگناتیسەکەی لەژێر مێزەکەوە دەجوڵاند. کاتێک هاورێکانی دەیانبینی دەرزی و بزمارەکان دەجوڵێنەوە؛ سەرسام دەبوون و دەیانوت: سەیرە؛ ئەمەچۆن رودەدات؟ ئلیانا بەسەرهاتەکەی

بۆگێڕانەوەو پێیوتن ک□ باپیرەی چۆن هاوکاریی کردووە لەو
تاقیکردنەوە چێژبەخشەدا.

شیعر بۆ منداڵان ... خاوەنپێداویستی ... ڕۆستەم خامۆش

ئەی خاوەن پێداویستی
بەڕێز و خۆشەویستی

ناڵێم کەمئەندامی، تۆ
ناڵێم لە لامان بڕۆ

دەڵێم: وەرە بۆ لامان
یاری بکەین هەمoومان

تۆش مافی خۆتە گیانە
شاد ب□ژی لەم ژیانە

پێم بڵێ چیت پێویستە
چیت ئومێد و مەبەستە

کاری تۆ بەسەر چاوم
لە خزمەتت وەستاوم

شیعر بۆ منداڵان
ڕۆستەم خامۆش
هەولێر 2012

دەزی کـــورد لە پێیڤەکــدا …
نووسەر: ئەحمەد ئاڵتان

پێیقی وەرگێڕ:
ئەحمەد ئاڵتان،نووسەر و ڕۆژنامەوانی ناسراوی تورک،ساڵی 1950(1328ی هەتاوی)لە باژاڕی"ئەنقەرە"ی وڵاتی تورکیا لەدایک بووە. کوڕی نووسەر و پەرلەمانتاری پێشووی تورکیا"چەتین ئاڵتان"و برای نووسەر و مامۆستای ناوداری زانستگەی ئەستەنبووڵ"محەممەد ئاڵتان"ە. ئەحمەد ئاڵتان،سەرنووسەری ڕۆژنامەی"تەرەف"ە. هەروەها بە ڕۆماننووسێکی ناوئاشنای تورکیش دادەنرێت کە بەرهەمەکانی بەردەوام بەرەو ڕووی پێشوازییەکی بەرفرەوان دەبنەوە. چەندان جار دەخرێتەوە زیندانەوە و نهایش هەر لە بەندیخانەدایە. خاوەنی چەندان ڕۆمان و بەرهەمی ڕەخنەییە. ئەحمەد ئاڵتان لە گەڵێک ڕۆژنامەی وەک حوڕییەت،میللییەت و ڕادیکاڵ دا کاری کردووە.

خوێندنەوەیەکی جیاوازی ڕووناکبیرێکی تورک بۆ "دەزی کورد"دەزی کورد لە پێیڤەکدا…
نووسەر: ئەحمەد ئاڵتان
لە تورکییەوە: ئازاد کەریمی
لە فارسییەوە: هەمەر نەریاوی

ئێمە هەموومان هاووڵاتی یەک وڵاتین و لە نێو سەرزەوییەکی هاوبەشدا دەژین. بەڵام گەلۆ هەموومان پێکەوە یەکسانین؟ با پرسیارەکە ڕوونتر بخەمە بەردەم:ئایا تورک و کورد پێکەوە یەکسانین؟ بێ سێ و دوو و بە بێ هیچ چەشنە دەدەنگییەک پێمان دەڵێن:"دیارە کە هەموومان پێکەوە یەکسانین".
ئێمە(تورک)تا چەندە لەگەڵ کورددا یەکسانین؟ تورک،بە تورکی دەئاخفەت و کورد، بە کوردی.بەڵام زمانی فەرمیی حوکوومەت چییە؟

- تورکی.

بۆیە بەو دەرەنجامە دەگەین لە باری زمانەوە،هیچ یەکسان نین. زمانی لایەنێک لەم وڵاتەدا"زمانی فەرمیی"حوکوومەتە و زمانی لایەنەکی هەرە گەورەی دی لەم وڵاتەدا "فەرمی"نییە.
لەم وڵاتەدا،زمانی فێرکاری و بارهێنان کامە زمانە؟

▪ تورکی.

باشە هیچ خوێندنگەکەت بە فێرکردنی زمانی کوردی پێ شک دێت؟ نا. باشە زانستگەیەکت پێ شک دێت کە زمانی کوردی تێدا بخوێندرێت؟ هەرگیز!

لەم وڵاتەدا، ئەمە تەنانەت بۆمان هەیە فێری زمانەکانی ئینگلیزی و فەرەنسایی ببین؛ بەڵام کوردی یاساخ دەکەین. بۆیە لەم ڕوانگەیەوە (فێرکاری و بارهێنان)دەکرێت بڵێین هیچ یەکسان نین.

یاسای بنچینەیی و دەستوور هاووڵاتییان بە چی ناو دەنێت؟

▪ تورک.

باشە ئەی دەستوور،کورد بە چی ناو دەنێت؟ بە گوێرەی یاسای بنچینەیی، ئەوانیش تورکن. ئایا کورد،"تورک"ە؟ بە دڵنیاییەوە نەخێر! دەی ئەگەر “تورک نییە، بۆچی ئێمە ناوی بە “تورک”دەهێنین؟ چونکە دەستوور بەو چەشنە بڕیار دەدات. ئایا بە گوێرەی یاسای بنچینەیی،هاووڵاتی"کورد"لەم وڵاتەدا، بۆی هەیە “کورد”بێت؟وەرام نەخێرە. بۆیە بەم ئەنجامە دەگەین بە پێی “دەستوور”یش یەکسان نین.

لە باری “زمان”،لە ڕوانگەی”فێرکاری و بارهێنان”و بە گوێرەی “دەستوور[ئێمەی تورک و کورد]یەکسان نین. ئیتر”ئێمە”لە کوێ لەگەڵ کورددا یەکسانین؟

کاتێک دەچین بۆ ئیجباری، بە بێ هیچ چەشنە جیاوازییەک، ئێمەی تورک و کورد دەبەن بۆ ئیجباری. لە کاتی وەرگرتنی باج و کەدەدا یەکسانین. بە بێ هیچ چەشنە هەڵاواردنێک، هەم لە تورک و هەمیش کورد باج و کەدە وەردەگیردرێت. بۆیە بەو ئەنجامە دەگەین کە لە باری “بەرپرسیارییەتی”یەوە لە هەمبەر حوکوومەتدا، یەکسانین. بەڵام بۆ ئەو شتانەی کە لە حوکوومەتیان وەردەگرین، هیچ یەکسان نین. ئایا بە لای ئێوەوە ئەمە دادپەروەرانەیە؟

ئەوان دەنێرن بۆ ئیجباری. باج و کەدەیان لێ وەردەگرن، بەڵام ناچنە ژێرباری یەکسانی بە زمان، فێرکاری و بارهێنان و دەستوور. پاشانیش سینگ دەدەپەڕێنن و پێیان دەڵێن: “کێشەتان چییە؟”. تووڕە دەبن و دەڵێن: “باشە ئێوە بۆچ ئاڕەشە چێ دەکەن؟”. پەلاماریان دەدەن و دەیانخەنە نێو ڕەشچاڵەکەوە؛ لە شەقامدا وەبەر لێدان و کوتانیان دەدەن و لە بەندیخانەکاندا وەبەر ئازار و ئەشکەنجەیان دەخەن.

ئێستا بە ڕوانینێکی وردتر، ئایا بە لای ئێوەوە سەرچاوەی”کێشەی کورد”چییە؟

لە ڕوانگەی منەوە، ئەم ئارێشەیە تەنیا تاقە هۆکارێکی هەیە و بەس کە ئەویش"نادادپەروەری"یە. نەتەوەیەک دێت و لە هەمبەر نەتەوەیەکی دیکەدا وەک "کۆیلە"هەڵسوکەوت دەکات و پێی دەڵێت:" دەبێت پێملی ڕەگەزی من،زمانی من و باڵادەستبوونی من بیت".

بۆچی ئێمە و کورد یەکسان نین؟ ئەگەر ئەم پرسیارە لەوان بکرێت،وەرام دەدەنەوە:"ئەگەر ئێمە یەکسان بین و مافی یەکسانیش بەوان[کورد] ببەخشین،وڵاتەکەمان پارچە پارچە دەبێت".

پرسیار ئەوەیە: "وڵاتی کێ پارچە پارچە دەبێت؟". وڵاتی "ئێمە". ئێمە کێین؟

▪ تورک.

دەی باشە ئەی "کورد"کێن؟ ئایا ئێرە وڵاتی ئەوانیش نییە؟ دەستبەجێ وەرام دەدەنەوە:"دیارە کە ئێرە وڵاتی کوردانیشە". ئەگەر ئێرە وڵاتی"هەموومان"ە، ئیدی بۆچی پەرۆش و ترسەکانمان لە هەمبەر ئەم وڵاتەدا"یەکسان"نییە؟

بۆچی ئێمە لەوەی"پارچە پارچە"بین،دەترسین بەڵام کورد لەوەی وڵات "پارچە پارچە" بێت، ترسی نییە؟گەلۆ "خاوەنانی هاوبەش"ی وڵاتێک،نا بێت ترسەکانیان لە هەمبەر وڵاتەکەیاندا هاوبەش بێت؟ ئێمە دەترسین ،چونکە "دادپەروەرانە"لەگەڵ کورددا هەڵسوکەوت ناکەین. لە تەکیاندا هەروەک "کۆیلە"هەڵسوکەوتمان کردووە و پێمان وایە ئەوان ڕەنگە کۆتایی بەم دۆخە بێنن.

ئەگەر نەتەوەیەکی گەورەی نێو وڵاتێک،دەسەڵاتی خۆی بە زۆر بەسەر نەتەوەیەکی تردا بسەپێنێت،هەمیشە ترسی "پارچە پارچە"بوونی ل□ د□□دایە و بێ سێ و دوویش،ئەو وڵاتە بەو دەردە دەچێت.

ئەگەر زمانی کوردانیش ببێتە زمانێکی فەرمی ،ئەگەر ئەوانیش خاوەنی مافی یەکسان بۆ فێربوونی زمانەکەیان بن و "دەستوور"یش بە زۆر "بە "تورک"یان ناو نەهێنێت،ئایا "کێشەی کورد"درێژەی دەبێت؟ هەرگیز. لە ئاکامدا،چارەسەر،ڕوونە و زۆریش سادە و ساکار. ئەگەر یەکسان بین،کێشەکە چارەی دێت. بەڵام بۆچی چارەسەری کێشەکە ناکەن؟

▪ چونکە نامانەوێت"یەکسان"بین.

ئێستا ئەم پرسیارە دێتە ئاراوە، باشە بۆچی ئێمە نامانەوێت لەگەڵ کورددا یەکسان بین؟ ئەوە کامە هۆکارە کە ئێمەی تورک دەبێت بانتر لە کورد بین؟ باشە نفووس و حەشیمەت و سوپا،ئەم بالادەستییە بە تورک دەبەخشێت؟ ڕەنگە بە زۆری چەک ئەمە

جێبەجێ بووبێت؟
ئەوە هەر لە هەمان سەرەتاوە پێناتان بە چێک بردووە. ئەی بۆچی کاتێک لە چیاکانەوە دەنگی چەکتان بەرگوێ دەکەوێت،لاتان سەیر دەبێت؟
ئەوە بە خۆتان چەکەکانتان دانەن،واز لە باڵادەستبوونی ملهوڕانە بێنن، بێگومان،چیاکان چەکیان تێدا نامێنێتەوە. کێشەکەیش چارەسەر دەبێت. بەڵام پێش هەموو شتێک،لە هەمبەر خودا و عەبدەکانیدا پێملی "یەکسانبوون"ببن.

لێت دەگەڕێم بڕۆیت … نووسینی: زاهیر عەبەڕەش

I Let You Go

ڕۆژانی 22 تا 24 نۆڤەمبەری ئەمساڵ لە شاری یۆتەبۆری لە هەفتەی فیلمی کوردیدا یەکێک لەو کورتە فیلمانەی کە پێشکەش کرا، بەناوی لێت دەگەڕێم بڕۆیت، لە ریژی سەران سەرانی، ئەم کورتە فیلمە باس لە خانمێکی هونەرمەند دەکات، کە لە ئەتەلێکەی شوێنی کارکردنی وێنەکێشانی، کە خەریکی بەرجەستەکرن و دروستکردنی پۆترێتەکە بۆ هاوژینەکەی، کە پاش ئەوەی هاوژینەکەی دەمرێت، بەڵام هەمیشە لەگەڵ یادگاریکانیدا دەژی، تا زەمەنێکی زۆر ناتوانێت باوەڕ بەوە بهێنێت کە هاوژینەکەی مردووە، هەموو ئەو کاسانەی دەورو بەری لێدەبێتە هاوژینەکەی، لە دوا جاردا بە ئاگا دێتەوە کە ژیان بەردەوامە، خەم و یادگاریش نرخی ئەو زەمەنی خۆشەویستییە کە لەگەڵ هاوسەرەکیدا بەسەری بردووە و لەگەڵیدا ژیاوە. تا لە دواجاردا بە ناشتنی ئەو وەهمەو دانانی پۆترێتی هاوژینەکەی بە ئاگادێتەوە.

پارادۆکسانە لە فیلمدا، هەندێک جار ئەمە لە بەردەم لێڕوانینی فیلمەکداین یان بینینی نمایشێکی شانۆیین، بەڵام لەگەڵ بەردەوام ڕۆیشتنی ڕووداوەکاندا، هەندێ سیمپاتیمان بۆ پاڵەوانی فیلمەکە یان شانۆییە دەبێت، ڕوداوەکانی کاریگەرێتی بەسەرمانەوە دەبێت و کاتێک دەزانیت، هەشمان تەسلیمی ڕوداوەکانی فیلمەکە کردووە، لەگەڵ ئازاری کارەکتەرەکەو غەم و هەڵچونی ڕووداوەکان، ئێمەش هەڵسوو کەووت دەکەین لەگەڵ ئازاری دا غەم دەخۆین لەگەڵ مەرگیدا دەگرین،

هەندێک جار دوای چەند کاتژمێرێک لە دوای لەروانینی فیلمەکە ، هۆشمان بە ئاگادێتەوە و پێمان دەڵێت: بەسە، ئەوەی تۆ بینیت فیلم بوو ئەوەتا ئەکتەرەکە بە زیندوێتی لەبەردەمتایە.

لە فیلمی لێت دەگەڕێم بڕۆیت. لە هەفتەی فیلمی کوردی لە شاری یۆتەبۆری نمایش کرا، لە دەرهێنانی سۆران سۆرانی، پاڵەوانی فیلمەکەی کە خاتوو ژیان مەبەرگ ڕۆڵەکەی وازی دەکرد، لەهەمان حاڵەتێتدیە کە ئەرستۆ ناوی دەنێت کاتاریس و، ئاوگۆستۆ بواڵ پیی دەڵێت سیمپاتی بە رووداو یان پاڵەوان. بەڵام لەلای ئەوگۆستۆ بواڵ دەڵێت بەئاگابە ئەوەی رووویدا شانۆیە، ئەگەر تۆ بیت چی دەکەیت بۆ نەهێشتنی ئەو ئاریشەیە یان چەوساندنەوەیە.
لە کورتەفیلمی لێت دەگەڕێم بڕۆیت، هەرچەندە باس لە ژیانی ژنێکی هونەرمەند دەکات بەڵام هیچ ناوێکی نیە، ئەوەش وە ئاماژەیە بۆ هەموو کەسێک کە لەو دۆخەدا بژی. ئەو ژنە کە هاوژینەکەی مردووە هەندێ ڕێ چۆتە رووداوی و مەرگی هەرگی هاوژینەکەی وئیسمپاتی بە مەرگەی خۆشەویستەکەی هێندە زۆرە، زەمەنی نائاگای هێندە درێژە، دوای زەمەنێکی درێژیش هێشتا ئەو لەو باوەڕەدا نیە کە هاوسەرەکەی لە ژیانی ئەودا نەماوە، هەرچەندە لەڕاستیدا بەجەستە هاوسەرەکەی نێژراوە، بەڵام تائێستا لای ئەم کچە هونەرمەندە لە هۆشی و بیریدا نەنێژراوە،
هەروەک لە فیلمەکەدا دەبینین، شوفێری لێدەبێتە هاوسەرەکەی کە دەرگای بۆ داکاتەوە، خەیاڵی لای ئەو کاتانەیە کە هاوسەرەکەی دەرگای ئۆتۆمۆبیلەکەی بۆ دەکردەوە، لەفەرمانگە لێپرسراوی لێدەبێت بە هاوسەرەکەی ئەو کاتانەی کە لێکتێنەگەیشتنێک رووویدا بێت، لە پێشەنگاکەیدا هەموو بینەران لە شێوەی هاوسەرەکیدا دەبینێت.
مەرگی خۆشەویستەکەی بەشێوەیەکی هەست پێکراو دەسەڵاتی بەسەر هۆشی پاڵەوانی فیلمەکەدا هەیەو، هۆشی پاڵەوانیش جوڵەو هەڵسوکەوتی دیاری کردووە.

مێشکی لەبەردەم هەڕەشەی مەترسیەکی گۆڕانکاریەکی گەورەدایە. بەڵام لە چیرۆکی فیلمەکەدا دیمەنی ئەو هەڕەشەیە پیشان نادات، بەڵکو تۆ وەک لێڕوانێک کە سەیری فیلمەکە دەکەیت، تەنها و تەنها ئەندێشە و خەیاڵی ژنەکە دەبینیت نەک ئێستای، ئەو لە ئێستادا ناژی، بوونی ئێستای لە بەردەم هەرەشەدایە.
پاڵەوان لە چرکەساتێکدا دەژی کە لە مێشکی خۆیدا، بەردەوام لە دروستکردنی چیرۆکدایەوە ئەو چیرۆکانەش هێندە زاڵە ئاستەمە خۆی جیابکەیتەوە لە کەسایەتی ژیانی ڕۆژانەی بەجۆرێک ئاڕاستەی ژیانی

گۆڕیوە.

لەدوا ساتدا هۆشی توانای بڕیاردانی هەڵپەساردنی ئەو خەیاڵ و وەهم دروستکردنی ئەو چیرۆکانەی هەیە کە مێشکی خۆیدا تەنیوێتی. بەخۆی بڵێت توانای هەڵبژاردنی ئازادانەی هەیە ل□ بەردەم بوون ئەندێشەدا.

بۆ ئەو هەڵبژردنەش دەبێت بە تونێلی بیرکردنەوەدا تێپەڕێت، تێپەڕینیش دژواری خۆی هەیە و مێشک، هۆش بیر دەخاتە بەردەم ریسکێکی گەورەوە بۆ ئەوەی هەڵبژاردن بکات. پرسیار ئەوەیە چ کاتێک مر□ق م□شکی دەخاتە بەردەم ریسکێکی گەورەوە؟

مر□ق ه□دێک جار دەبێت ل□ بەردەم هەڵبژاردندا نابێت بیر بکاتەوە، لەبەر ئەوەی ل□ بەردەم ئەگەرێکی ترسناکدایە. بۆنموونە ئەوەک ئەوەی تۆ بە رێدا دەڕۆیت خەریکە ئوتۆمۆبیلێک ڵیت دەدات، یان سەربانی بینایەک خەریکە دەڕمێت بەسەرتا، مر□ق ل□و کاتەدا بیر لەوە ناکاتەوە کە بۆچی و چۆن ئەم سەقفی خانووە دەروخێت؟ یان ئاڕاستی ئەم ئۆتۆمۆبیلە لەکوێوە هاتووە؟ نا، بەڵکو ڕاستی□ خ□ی لادەدات و بەلایکدا رێ دەکات کە خۆی بارێزێت.

ئەو کاتەی بیرکردنەوەمان دەکەوێتە بەردەم ریسک و مەترسیەکی گەورە لەو کاتەدا هۆشی مر□ق ل□ ئەوپەڕی هۆشمەندی زیرەکیدایە. بۆیە پاڵەوانی فیلمەکەش کەوتۆتە بەردەم ئەو ڕیسکەوە، بەڵام زەمەنی بیرکدنەوەی ئەو درێژترە.

ئەم ژنە بونەوەرێکی هەواییە و پێی لەزەوی بڕاوە لە شێوەیەکی تایبەت چاوەروانیدایە، لەبەردەم ئەگەری بنیادنانەوەی ژیان و گەرانەوە بۆ دۆزەخدایە، بە ناشتنی پەیکەرەکەی ئیختیاری گەڕانەوە بۆ ژیان دەکات.

لە شانۆ و فیلم و درامادا گێرانەوە توخمێکی سەرەکیە، بەڵام کاتێک زمان هەبێت هەندێک لەو دژوایانەت کەم دەبێتەوە، فیلمی لێت دەگەڕێم بڕۆیت، فیلمێکی بێدەنگە، لەم .فیلمە بێدەنگەدا رووبەروی پرسیارێک دەبینەوە ئایا چۆن دەتوانرێت ئەو بیرۆکەی گێرانەوەیە لای بینەر دروست بکات؟ چۆن دەتوانین گرێچنی رووداوەکان بکەین ب□ بێ ئەوەی ووشە بەکار بهێنین؟ چۆن دەتوانین چرۆکێک بگێرینەوە؟ چونکە خاڵی جەوهەری لەشانۆ و فیلم و درامادا دروستکردنی چیرۆکە؟ بە چ ئامرازێک چیرۆک دروست بکەین؟ راستە زمان و ووشە هاوکارمان دەبێت لە دروستکردنی چیرۆکدا، بەڵام ئەی ئەگەر نمایشەکە پشتی بە توخمی ووشە نەبەستبوو؟ ل□□ر□دا رووداو چ کاریگ□ری□کی دەبێت؟ ئایا گێرانەوەو بینینی رووداوەکانی ئەم فیلمە لە گۆشەنیگای کارەکتەرەکەوە بوو یان هەڵهێنجراوی زادەی سیناریست یان نووسەر؟ زۆر جار پلەبەندی و گرێچنی رووداو و مووسیک دەورێکی باڵا دەینن، پاشان باسی موسیک دەکەین.

سۆران سۆرانی رێژیسۆری فیلمەکە دەیەوێت لە رێگای فیلمەکەوە ئەزموونی هۆشی کارەکتەرەکە بکات، کارەکتەریش بەدوای رێگایەکدا دەگەرێێت پێمان بڵێیت ئەوەی روودەدات ڕاستیە، ئەوەی ل□ مێشکی مندا روودەدات ئەزموونی تاکەکەسی منە بیرەوەیەکانی منە، لە Hippocampus هەڵمگرتوون.

بە گوێرەی زانستی دەمار ، بیرەوەریەکان کاریگەرێتی و رەنگدان□وەی لەسەر کەسایەتیمان دەبێت، هاوکارمانە ل□ بارەی کەسایەتی و خەونەکانمان و تێگەیشتنی کات و پەیوەندیەکان، هەست و سۆزەکانمان بەگەڕ دەخات ، هەروەک شارەزایان دەڵێن هیپۆکامپوس کە گەنجینەی بیرەوەریەکانی مرۆڤە، کەوتۆتە بەشی چەپی مێشکەوە،(لەکۆتای ساڵی 1940 دا پزیشکی دەماری کەنەدی بەڕەسەن ژاپۆنی بەناوای جان وادا پەرەی بەداقی کردنەوەیەک دا سەبارەت بەوەی کام لای مێشک جڵەوی مێشک قسەکردن دەکات، ئەمڕۆ ئەو تاقی کردنەوەیە لەلایەن نەشتەرگەری مێشکەوە کەڵکی لێوەردەگیرێت بۆ ئەوەی بڕیار لەسەر ئەوە بدرێت کام بەشی لای مێشکی نەخۆش بەرپرسیارە لە ئەرکە سەرەکیەکانی هەست پێکردن، ئەنجامی پڕ بایەخ ئەوەبوو بۆیان روونبووە کە نیوەی لای چەپی مێشک بەرپرسیار لە هێڵی بیرکدنەوە و زمان) ١

هەر لەو دیدگایەوە رەنگە بەئاگاهی بێت یان نا، لەسەدا نەوەدی دیمەناکان وێنەگرتن لای چەپی کارەکتەرەکەوەبوو هەروەک ئەوەی سۆران پێمان بڵێیت ژیان ئەو جوڵەیەیە کە مێشک پێی هەڵدەسێت. ئەوەش پێویستی بەخوێندنەوەیەکی سایکۆلۆژیانە بۆ فیمەکە هەیە.

باشترین چیرۆک ئەوەیە کە بەروونی نووسرابێت و ئاسان بێت بۆ بینین ئەویش بە هۆی دروستکرنی ڕوداو، چنینی گرێ، هەڵس و کەوتی کارەکتەر. لە شانۆ و دراما و فیلمدا، زەمەن، کارەکتەر، کامێرا هەڵس و کەوت و ڕەفتاری کارەکتەر هەندێک ڕاستیمان بۆ ئاشکرا دەکەن و لە هەمووشی گرنگتر پەیوەندی کارەکتەرەکانە بەیەکتریەوە و شوناسیانە.

لە فیلمدا، کامێرا هاوکارێکی تەواومان دەکات بۆ دۆزینەوەی ئەو پیوەندیەو شوناسی کارەکتەرەکە و تیشک خستنە سە ڕابوردو، ئێستا و داهاتوو. یەکێک دیمەنە سایکۆلۆجیە جوانەکان لە فیلمەکەدا ئەوەبوو کە پاڵەوانی فیلمەکە هەموو کەساکانی لێد□ بێتوە هاوسەرەکەی، بەڵام بەهۆی ئیشکالیەتی تەکنیکی و ئاریشە لە داڕشتنی چیرۆکەکەدا نەتوانرا ئەو پەیامە بەڕوونی بگاتە لای بینەر، ئەوەش بووە هۆی ئیشکالیەتی ناڕوونی، ئەو ناڕونیە ڕەنگە بوبێتەو هۆی ئەوەی زۆر بەی بینەران ل□□ی حا□ی ن□ب□ن ، هەرچەندە ئەگەر چارەسەرێکی

ئیستاتیکی و هونەریانەی بکرایە، دەبووە بە دیمەنێکی زۆر جوان و ناوازەو بەرجەستەکردنی دیوە سایکۆلۆژی و دژواریەکەی پاڵەوانی فیلمەکە. ، بەڵام ئەویش بە تەکنیکی Cross dissolves کرۆس دیزۆلف دەتوانرا چارەسەر بکڕێت، وەک ئەوەی لە دوورەوە شوفێرەکە بێت بەڵام کە نزیک دەبێتەوە شوفێرکارەکتەر بگۆڕدرایە بە هاوەسەرەکەی، هتد.

موسیک: موسیک نەک تەنها بۆ گوێگرتن بەڵکو دەتوانرێت ببینرێ، تا ئەو حاڵەتی بە بیستنی کاریگەریە دەنگیەکان و موسیک لە فیلمدا وێنەی حاڵەتەکە لای بینەر دەخوڵقێنێت، وەکو هەموو وێنەیەکی ناخ هەژێن ڕامان دەچڵەکێنێت. وەک ئاماژەمان پێدا فیلمی لێت دەگەڕێم بڕۆیت فیلمێکی بێدەنگە، بەڵام موسیک کاریگەریەکی باشی لە کۆی توخمەی بەرهەمێنانی فیلمەکەدا گێڕابوو، تا ئەندازەیەک لەبری ووشە بەکار دەهێنرا. موسیک لە فیلمدا پەیوەندیەکان گرم و گوڕ وتوندو تؤلتر دەکات، کە هەرگیز ئەو پ□یوەندی کۆتایی پێناهێنێت و نایپچڕێنێت. ئاوازدانەرانی فیلمەکەش بەشێوەیەکی زانستی سایکۆلۆجیانە توانیبوویان بەرجەستەی رووداوەکان بکەن، کە هەندێک جار وەک بارگراووندی کارەکە یان تەواوکردن و بەرزڕاگرتنی پەیامی فیلمەکە یان دەڕبڕینی ناخی هەست و سۆزی کارەکتەرەکە.

ل□ بەر ئەوە هەندێک جار موسیک لە فیلمدا دەبێت بە دەڕبڕی هەست و سۆزی کارەکتەر یان دەبێتە ناسینەوەی فیگوری فیلم، هەندێک موسیکی فیلم لە زهنی ئێمەدا ماوەتەوە، هەرکاتێکیش گوێمان لەو پارچە موسیکە یان کاریگەریە دەنگیە بووبێت، راستەو خۆ لە زهنماندا وێنەی شوێن، کات، رووداو و کارەکتەر دروست بووە، چونکە بەکارهێنانی کاریگەریەدەنگیەکان و موسیک لە فیلم دا بۆ تێگەیشتنێکی زیاتر بوو بۆ دروستکردنی بنچینەی وێنەیەک بۆ دروستکردنی ناسنامە لە فلیمدا.کە پەویستە بە بابەتەوە.

سەرچاوە:

١ ــ لێکۆڵینەوەی شانۆیی نووسینی گۆرن مایک وەڕگێڕانی فاروق هۆمەر

فیلمی: لێت دەگەڕێم بڕۆیت

دەرهێنەر و نوسەر: سۆران سۆرانی

نواندنی: ژیان مۆبێرگ و بۆکان سەروەر

سینەما تۆگرافی: هیوا ئەحمەد

ب□□□و ب□ری بەرهەم: شایوان شا

دەرھێنەر و نوسەر: سۆران سۆرانی
سینەماتۆگرافی: هیوا ئەحمەد
ڕوناکی و یاریدەدەری کامێرا: شاکۆ حەسەن و ئاکام سەدیق
ئارت دیزاینەر و پەیکەر و تابلۆکان: بەفرین ڕەشید
مەیک ئاپ و کۆستوم دیزاینەر: ژیان مۆبێرگ
بەرھەمھێنەر و ئەدیتەر: سۆران سۆرانی
موزیک:
سیکادا
لێڤی مارک
مارتن سێرنی
دژیڤان گاسپاریان
دڵزار شەنگە
ڕەنگ: سۆران سۆرانی
تایتڵ: ڕێبوار فەتاح
درۆن: نەوزاد فەرهاد

جۆر و شێوەکانی بوونی کاریکاتێر لە ڕۆژنامەگەریدا (بەشی 6) … هەندرێن خۆشناو

وێنەی کاریکاتێریی دەتوانێت لە ڕۆژنامەگەری خولاودا بە چەندین شێوەی جیاوازەوە بوونی هەبێت، بە گوێرەی ئامانجە دیاریکراوەکانی یان ئاماژە زۆرەکانی ترەوە، لە نێو ئەو شێوانەشەوە دەتوانین باس لەم شێوانەی خوارەوە بکەین: 1- گۆشەی سەربەخۆ. 2- کاریکاتێری بڵاوکراوە لە گۆشەیەکی ڕۆژنامەوانی تردا. 3- کاریکاتێری وەرگیراو لە ڕۆژنامەیەکی دیکە.

4- کاریکاتێری بەرگ لە گۆڤارەکاندا:
زۆرێك لە گۆڤارەکان تابلۆیەکی کاریکاتێری لە بەرگی یەکەمیان بڵاودەکەنەوە، ئەمەش مەبەستی ئێمەیە لە باسکردنی ئەم شێوەیە، چونکە ئەم کاریکاتێرەی کە لە هەردوو بەرگی ناوەوە یان لە بەرگی

دواوە بڵاودەکرێتەوە، دەچێتە خانەی شێوەی یەکەمەوە (گۆشەی کاریکاتێری سەربەخۆ) کە لە پێشەوە باسمان کردووە، بەڵام کاریکاتێری بڵاوکراوە لە بەرگی یەکەم بەمەبەستی پەرێشبەخشین، یان زۆرجار بۆ ئاماژەکردن بە وتاری سەرەکی لەناو گۆڤارەکەدا، زۆرجار ئەم کاریکاتێرەش لە جۆری پێرترێت دەبێت و وێنای پاڵەوانی وتارە سەرەکیەکەیە بە تێڕوانینی دەستەی نووسەرانەوە، جاری واش وایە ئەم وێنە کاریکاتێرییە هاوپێچە لەگەڵ ناونیشانی وتارەکە و ژمارەی لاپەڕەکەشی. بەڵای ئێمە ئەم شێوازە سەرکەوتووە لەبەر دوو هۆ، یەکەمیان وا لە بەرگی گۆڤارەکە دەکات ببێتە تابلۆیەکی هونەری، و بۆیەکی جوانی پێدەبەخشێت لە جیاتی پێکردنەوەی بە وشە و ژمارەکان، دووەمیش ڕێنوێنی خوێنەر دەکات بۆ ئەو بابەتەی کە گرنگیەکی تایبەتی هەیە لە گۆڤارەکەدا، خوێنەریش لەو بابەتەوە دەست پێدەکات، بەبێ ماندووبوون لە گەڕان بە دوایدا.

5- ئەو کاریکاتێرەی دەبێتە سیمبولێك (لۆگۆ) بۆ بڵاوکراوەکە:

زۆرێك لە ڕۆژنامەکان پشت بە تابلۆی بەردەوام دەبەستن لە بەرگەکانیاندا، جاری واش هەیە لە هەموو لاپەڕەکانیاندا، زۆرێك لەو ڕۆژنامانە پشت بە تابلۆی بەدەستکێشراو بە ستایلی کاریکاتێری دەبەستن، لێرەدا مەبەستمان ڕۆژنامە ساتێر و ڕەخنەگرەکان نیە، کە بە شێوەیەکی ئاسایی پشت بە کاریکاتێر دەبەستن وەکو شێوەیەکی بنەڕەتی لە شێوەکانی چالاکییەکانیاندا، بەڵکو زۆرێك لە دەزگا جدییەکانی ڕاگەیاندن ئەم جۆرە کاریکاتێرانە لەخۆدەگرن، بۆ نمونە گۆڤاری (ژوژك) کە لە بیلاڕوسیا دەردەچێت، لەتەك ناوی گۆڤارەکە و لە ژێرەوەی هەموو لاپەڕەکانیدا، کاریکاتێری ژوژکێك کە قەڵەمێکی بەدەستەوەیە بڵاودەکاتەوە، هەروەها ڕۆژنامەی (یانەی ڕۆژنامە) کە کاریکاتێری منداڵێکی ڕۆژنامەفرۆش لە ناوەڕاستی ناوی ڕۆژنامەکە بڵاودەکاتەوە، لەوانەیە ئەمجۆرە کاریکاتێرانە چەند ئاماژەیەك لەخۆبگرن، و لەوانەشە تەنیا دروشمێك و لۆگۆیەکی گۆڤارەکە بن و ئاماژە بە شتێك نەدەن، لە هەموو حاڵەتەکاندا ئەم کاریکاتێرانە دەبنە واژووی ئەمجۆرە گۆڤارانە (بڕوانە شێوەی خوارەوە) بەشێك لە دروشم و لۆگۆی ڕۆژنامەکان).

6- ئەو کاریکاتێرەی هاوشانە لەگەڵ ناونیشانی گۆشەیەکی دیاریکراو:

لە زۆرێك لە ڕۆژنامەکان ستایلی هاوشانیکردنی ناونیشانە جێگیرەکان بە کاریکاتێر بەکاردەهێنن، کاریکاتێری خاڵی لەهەر بابەتێك، ئەو کاریکاتێرە یان نەگۆڕ یان گۆڕاو دەبێت، بەپێی ئارەزووی دەستەی

نووسەرانەوە، زۆرجار ئەو ناونیشانانە تایبەتن بە گۆشەی خاوەن ناوەڕۆکێکی قۆشمە و گاڵتەجاڕی، یان هەتا ڕەخنەگری بۆ گاڵتەجاڕیش، ئەو کاریکاتێرەش دەبێتە دروشمێك و لۆگەیەکی گۆشەیە کە بە بەردەوامی لەهەموو ژمارەکاندا بڵاودەبێتەوە، بەڵام ئەگەر بە شێوەیەکی پچڕپچڕ و هەرجارەی کاریکاتێرێکی جیاواز بڵاوکرایەوە، ئەوا ئەمە بەهۆی بابەتی گۆشەکەیە، یان بەهۆی ڕەچاوکردنی شتی دیکەیە، وەکو پێویستی پڕکردنەوەی بۆشاییەك لە لاپەڕەی ڕۆژنامەکە و شتی تری لەو بابەتە.

هەندرێن خۆشناو

گلگامش هاوڕێی منداڵیم ... کنێر حەسەن

بەدەنێکی تەعزیەی بارەوە بەرەو ماڵە ڕووناکەکانی لاپەرەی کتێبەکان رادەکەم،
ئەسر بینایی داگیرکردووم،
لە دڵی زامدارو، تاریکی چاوو دەروونی نارەشن، رادەکەم.
ئاسمانێک دەبینم، لەوێوە شەو دەبارێ و دەنگی نووساوی بەیانییەک دەگاتە روحم.
ڕۆژ لەوانەیە نەگەڕێتەوە.
بەهارلەوانەیە لە گرتووخانەی ئەهریمەنەوە بمرێت.
دەنگێک دەبیستم لە دوورەوە ، لە چیرۆکێکی کۆنەوە بەرەو ئێرە دێت،
ئەم چیرۆکەی باوکم بۆی دەگێرامەوە، ......

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ....

دەنگی پێی ئاو … سوهراب سپهری

خەلکی کاشانم،
ژیانم خەراپ نییە،
لەتەنانێکم هەیە، تۆزێك ئاوەز، نووکەدەرزییەک شێواز،
دایکێکم هەیە باشتر لە گەڵای دار،
هاوڕێیانێك باشتر لە ئاوی ڕەوان و
خودایەکم لەم نزیکانەدایە،
لە نێو ئەو شەوبۆیانە ، لەدامێنی ئەو سنەوبەرە بەرزەوە،
لەسەر تەڤلی ئاو، لەسەر یاسای گیا،
موسڵمانم،
ڕووگەم گوڵێکی سوور،
شەملکم کانییە، بەردەمۆرم ڕوو ناکی،
پێدەشت، بەرماڵی من،
دەستنوێژ بە دڵ□ تەپێی پەنجەرەکان دەگرم،
لە نوێژمدا ڕێژگەی مانگ و ڕێژگەی شەبەنگ دیارن،
لەوبەری نوێژەکەم، بەرد دەبینرێ،
هەموو گەردیلەکانی نوێژم بوونەتە کریستاڵ،
ئەو دەمانە نوێژ دەخوێنم،
با بانگەکەی دابێت،
بای سەر گومبەتی دارسەوڵ،
من نوێژ دەخوێنم بەدوای "تەکبیرەالاحرام"ی گیادا،
بەدوای قامەتبەستنی شەپۆلەوە،
ماڵی خودام تەنشتی ئاوە،
ماڵی خودام لەژێر ئەرخەوانەکاندایە،
ماڵی خودام وەکوو سروە، دەشنێ باخ بەباخ،
دەشنێ شار بەشار،
"حجرالاسودی"من رۆشنایی باخچەیە،
خەڵکی کاشانم
نیگارکێشم،
بڕێک جار، قەفەسێک ساز دەکەم بە ڕەنگ،
دەیفرۆشم بە ئێوە،
تا بە گۆرانیی مێلاق□کە تێیدا بەند کراوە،
دڵی تەنیاییتان ببووژێتەوە،
چ خەیاڵێك، چ خەیاڵێك….دەزانم،
پەردەی وێنەکەم بێگیانە،

باش دەزانم، ئەستێرکی وەنەکەم بە ماسییە،
خەڵکی کاشانم،
ڕەنگە ڕەچەڵەکم بگاتەوە،
بەگیایەك لەهیندستان، بەگڵێنەیەك لەخۆڵی "سیلك"،
ڕەنگە ڕەچەڵەکم بگاتەوە بە ژنەکی سۆزانی،
لەشاری بوخارا،
باوکم بەدوای دوو جار هاتنی
پەرەسیلکەکان، بەدوای دوو بەفر،
باوکم بەدوای دوو نووستن لەژێر تریفەدا،
باوکم لەوبەری زەمەنەکانەوە مردووە،
ئاسمان شین بوو کاتی مردنی باوکم،
دایکم لەخەو ڕاچڵەکا ناکاو،
خوشکم جوان بوو،
کاتی مردنی باوکم، پاسەوانەکان بوونە شاعیر،
پیاوە بەقاڵەکە لەی پرسیم: چەند مەن کاڵەکت دەوێ؟
لێم پرسی: دڵت خۆش، سیرەك بەچەند؟
باوکم نیگارکێش بوو،
تاری چێ دەکرد، تاریشی ئەژەند،
خەتێکی جوانیشی هەبوو،
باخی ئێمە بەلای سێبەری زانستدا،
باخی ئێمە گرێدراوی هەست و سەوزایی،
باخی ئێمە نوختەی یەککەوتنی نیگا و قەفەس و ئاوێنەیە،
باخی ئێمە کەوانەی جەغزی شینی بەختەوەری بوو،
ئەو سەردەمە لووچکاندنمان لەخەو،
میوەی نەگەیشتووی خودا، بوو،
بەبێ فەلسەفە ئاوم دەخواردەوە،
تووتەکم بەبێ زانست دەڕنییەوە،
بە قڵیشی هەنارەکەوە،
دەستم فوارەی تکا بوو،
بە جریوەی چۆلەکەیەك،
گیانم لەزەوقی بیستن دەسووتا،
بەڵکجار تەنیایی،
چاوی دەنا بەپەنجەرەکەمەوە،
شەوق دەهات و دەستی لە ئەستوی هەست دەکرد،
هزر گەمەی دەکرد،
ژیان لە بارانی جەژن، لە چناری پڕ لە چۆلەکە دەچوو،
ژیان لەوکاتەدا،

ڕیزی ڕووناکی و بووکەشوشە بوو،
باوەشێك ئازادی بوو،
لەو کاتەدا ژیان،
حەوزی مۆسیقا بوو،
لە کۆڵانی چۆکڵەقنگەدا منداڵی بەئەسپایی دوور دەکەوتەوە،
باری خۆمم لێ نا و
لەشاری خەیاڵاتی خاو ڕۆیشتم،
دڵیشم پڕ لە غوربەتی چۆکڵەقنگەکان،
بەمێوانیی دونیاوە دەڕۆیشتم،
بە سارای کەسەر،
بەرەو باخی عیرفان،
من بەرەو هەیوانی چراخانی زانست دەڕۆیشتم،
بە پلیکانی مەزهەبدا سەرکەوتم،
هەتا کۆتایی کۆڵانی گومان،
هەتا هەوای فێنکی بێنیازی،
تا شەوی تەڕی خۆشەویستی ڕۆیشتم.
لەناو ڕازی ئەڤیندا بۆ بینینی کەسێك دەڕۆیشتم،
ڕۆیشتم و ڕۆیشتم تا ژن،
تا چرای چێژ،
تا بێدەنگیی پاڕا نەوە،
هەتا دەنگی پڕی تەنیایی،
زۆر شتم بینی لەڕووی زەوین،
منداڵێکم بینی مانگی بۆن دەکرد،
قەفەسێکی بێ دەرگام بینی، ڕووناکی لەوێ هەڵدەفڕا،
ئەڤین بە پەیژەیەك، سەردەکەوتە
سەربانی مەلەکووت،
ژنێکم بینی، ڕووناکی لە دەسکەواندا دەکوتا،
سفرەی نیو□□یان نانی تێدا بوو،
سەوزە و قاپێکی ئاونگ و کاسەیەکی داخی خۆشویستی تێدا بوو،
من هەژارێکم بینی دەرگا بەدەرگا،
سواڵی نەغمەی بولبولی دەکرد،
پاکەوانێکم بینی نوێژی لە توێکڵی کاڵەك دەبەست،
بەرخێکم بینی کۆلارەی دەخوارد،
گوێدرژ□کم بینی لە وێنجە تێدەگەیشت،
لە مێرگی “ئامۆژگاری” ڕەشەوڵاخێکی تێرم بینی،
شاعیرێك لەکاتی خۆێندنەوەدا،
بە گوڵی سوێسەن دەیگوت: “ئێوە”

من کتێبێکم بینی وشەکانی لە ڕەگەزی بلوور،
کاغەزێکم بینی لەڕەگەزی بەهار،
مۆزەیەکم بینی بێ سەوزایی،
مزگەوتێکم بینی بێ ئاو،
لەسەرینی فەقیێەکی بێهیوا،
گۆزەیەکم بینی، لە پرسیار لێوڕێژ،
قاترێکم بینی بارەکەی “وتار”،
وشترێکم بینی سەوەتەی بارەکەی بەتاڵ لە”ئامۆژگاری”
شێخێکم بینی توێشەی “های و هۆ”،
شەمەندەفەرێکم بینی هەڵگری ڕووناکی،
من شەمەندەفەرێکم بینی،
فیقهی دەبرد و قورس دەڕۆیشت،
شەمەندەفەرێکم بینی هەڵگری سیاسەت، چەندە خاڵی بوو،
شەمەندەفەرێکم بینی تۆوی
نیلووفەر و نەغمەی کەناری دەبرد،
فڕۆکەیەکیش ل□ بەرزاییی هەزاران پێ،
لەجامەکانیەوە زەوین دیار بوو،
پ□ پنەی پ□ پۆسڵێمانە،

خاڵەکانی
باڵی پەپوولە،
وێنەی بۆقێك لە حەوزدا،
تێپەڕبوونی مێش بە کۆڵانی تەنیاییدا،
تکای ڕوونی چۆلەکە، کاتێك لەچڵی چنار،
دێتە زەوین و
ئیحتیلامی هەتاو،
دەستلەملانی بووکەشووشە و بەیانی،
پەێژەیەک
بەرەو گوڵخانەی شەهوەت،
پەێژەیەک بەرەو سەردابی ئەلکهول،
پێژەیەک بەرەو لەناوچوونی گوڵی سوور و
ئاوەزی فێرکاری ژیان، دەڕۆیشتن،
پێژەگەلێک بەسەربانی ئیشراق و
ئەوانەی بەرەو سەکۆی خۆنوێنی دەڕۆیشتن،
دایکیشم لەخوارەوە،
لە بیرەوەری ڕووباردا، پەرداخەکانی دەشووشتن،
شار دیار بوو،

ڕواوە هەندەسەی سمنت و ئاسن و بەرد،
ساپیتەی بە کۆتری سەدان ئوتووبەس،
گوڵفرۆشێك داشكاندنی بە گوڵەكانی دەكرد،
نێوان دوو یاسەمین،
شاعیرێك جۆڵانەی هەڵدەواسی،
بە دیواری قوتابخانە،
کوڕێك بەردی دەهاویشت،
منداڵێك دەنكە شەمانەی تف دەکردوە بە سەر بەرماڵی ڕەنگبزەکاوی
باوکیدا،
لەخەریتەی جوگرافیای "خەزەر"، بزنێك ئاوی دەخواردەوە،
سوتیەنەکی بە ئوقرە بەتەنافی جلەکانەوە دیار بوو،
چەرخی گارییەك لە داخی بەجێمانی ئەسب،
ئەسب لە داخی نووستنی گاریچی،
پیاوەگاریچیەکە لەداخی مەرگ،
ئەڤین دیار بوو، شەپۆل دیار بوو،
بەفر دیار بوو، هاوڕێیەتی دیار بوو،
وشە دیار بوو،
ئاو دیار بوو، وێنەی شتەکان لە ئاودا دیار بوون،
سێبەری فێنکی سیللولەکان لە کەفی خوێندا،
لایەنی شێداری ژیان،
ڕۆژهەڵاتی کانگای مەراقی مرۆڤ،
وەرزی گەڕانەی بە کۆڵانی ژندا،
بۆنی تەنیایی لە کۆڵانی وەرز،
بارەشۆیەك لە دەستی هاویندا دیار بوو،
سەفەری تۆو بە گوڵدا،
سەفەری ماڵەوماڵەی لاولاو،
سەفەری مانگ بەرەو ئەستێرك،
هەڵقوڵانی گوڵی داخ لە خاك،
شۆڕبوونەوەی تەرزی مێو بەدیواردا،
بارینی ئاونگ بە سەر پردی خەودا،
هەڵبەزینی شادی لەخەرەندی مەرگەوە
تێپەڕبوونی ڕووداو، بەدوای قسەدا،
شەڕی ڕووچنە و تکای ڕووناکی،
شەڕی پەڕژەیەک لەگەڵ هەنگاوی بەرزی هەتاو،
شەڕی تەنیایی و نەغمەیەك،
شەڕی جوانی هەرمێیەکان لەگەڵ سەبەتەیەکی خاڵی،
شەڕی خوێناوی هەنار و ددان،

ش□ری "نازی□کان" و لاسکی ناز،
شەڕی تووتی و تەپاڕاوی،
شەڕی هەنییە و ساردیی بەردەمۆر،
هێرشی کاشیی مزگەوت بە سوژدە،
هێرشی با، بە هەڵاتنی بڵقی سابوون،
هێرشی سوپای پەپوولە بەسەر پلانی "ئافەت کووژە"
هێرشی پۆلێك چوكلەقنگە، بەسەر ڕیزی بۆریچییەكان،
هێرشی هێزی سیاقەڵەم بەسەر پیتە زیوینەكان،
هێرشی وشە بۆ چەناگەی شاعیر،
گرتنی یەك سەدە بە یەك شیعر،
گرتنی باخچەیەك بە دەستی ڕیشۆڵەیەك،
گرتنی كۆڵانێك بە دەستی دوو سڵاو،
گرتنی شارێك بە دەستی سێ چوار ئەسپسواری دارینە،
سەركەوتنی جێژنێك بە دەستی دوو بووكەشووشە و تۆپێك،
كوژرانی زڕزڕەیەك لەسەر دۆشەكی نیوەڕۆ،
كوژرانی چیرۆكێك لەسەرەتای كۆڵانی خەو،
كوژرانی خەمێك بە فەرمانی سروود،
كوژرانی تریفە بە فەرمانی نیون،
كوژرانی شاعیرێكی گرژ بە دەستی گوڵی سەهۆڵین،
هەموو دیمەنی زەوین دیار بوو،
شەقام بەكۆڵانی یووناندا دەڕۆی،
بایەقوش لە باخی شندل دەخۆێنێ،
با لە ملەی خەیبەر ڕایدەپێچا مەڵۆیەک پەڵاشی مێژوو بەرەو رۆژهەڵات،
بەسەر گۆلی ئارامی " نگین" بەلەمێك گوڵی دەبرد،
لە"بنارس" سەرەتای هەر كۆڵانێك،
چرایەكی ئەبەدی داگیرسا بوو،
خەڵكم بینی،
شاكارەكانم بینین،
سارا و چیاكانم بینین،
ئاو و خاكم بینی،
ڕووناكی و تاریكیم بینی،
لەڕووناكیدا و لەتاریكیدا سەوزاییم بینی،
ئاژەڵم لەڕووناكی و تاریكیدا بینی،
مر□قم لەڕووناكی و تاریكیدا بینی،
خەڵكی كاشانم،
بەڵام،

شاری من کاشان نییە،
شارەکەی من ون بووە،
من بە تاقەت و سەبر،
ماڵەکم لەوبەری شەودا ساز کردووە،
من لەم ماڵەدا،
بە گومناوی شێداری لەوەڕ نزیکم،
من دەنگی هەناسەی باخچە دەبیستم،
دەنگی تاریکییش،
کاتێك لە گەڵایەکەوە دەڕژێ،
دەنگی کۆخەی ڕووناکی لەوبەری دارەوە،
دەنگی پژمەی ئاو لەدرزی بەردەوە،
جریوەی پەڕەسیلکە لەساپیتەی بەهارەوە،
دەنگی زوڵاڵی کرانەوە و بەستراوەی پەنجەرەی تەنیایی،
دەنگی بێ خەوشی،
داماڵینی کاژی ناڕوونی ئەڤین،
چڕبوونی زەوقی فڕین لە باڵدا،
زەنگ بردنی خۆڕاگری ڕووح،
من دەنگی پێي تکا دەبیستم،
دەنگی یاسایی خوێن لە دەمارەکان،
لێدانی کازیوەی کۆترە شینەدا،
لێدانی دڵی شەوی هەینی،
بزوتنی گوڵی مێخەك لە هزردا،
حیلاندنی پاکی راستی لە دوورەوە،
من دەنگی شنەی ماك دەبیستم،
دەنگی پێڵاوی ئیمان لە کۆڵانی تامەزرۆیی،
دەنگی دڵۆپی باران لەسەر برژۆڵی عیشق،
لەسەر مۆسیقای خەمباری ئیحتیلام،
لەسەر نەغمەی باخی هەنار،
دەنگی هەڵوەشانی شووشەی شادی لە شەودا،
شیتاڵبوونی کاغەزی جوانی،
پڕ و خاڵیبوونەوەی کاسەی غوربەت لە”با”
من لەسەرەتای زەوین نزیکم،
لێدانی دڵی گوڵەکان دەبینم،
شارەزام بە چارەنووسی تەڕی ئاو و خووی سەوزی درەخت،
ڕووحی من بەرەو تازەبوونەوەی شتەکان دەڕوا،
ڕووحی

من
ساوایە،
ڕووحی من جار بەجار لە خۆشیاندا کۆخەی دێ،
ڕووحی من بێکارە،
دڵۆپەکانی باران و درزی خشتەکان دەژمێرێ،
ڕووحی من جار بەجار،
وەکوو بەردێك سەرەڕێی حەقیقەتە،
من دوو سنەوبەرم نەبینیوە لەگەڵ یەکدا دوژمن،
نەمبینیوە بی، سێبەرەکەی بفرۆشێ بە زەوین،
وزم بەخۆڕایی، سێبەری خۆی دەداتە قاڵاو،
بەبینینی هەر گەڵا یەك زەوقی من گەشەی دێ،،
بنچکی خەشخاشێك،
شوشتوومی بەلافاوی هەبوون،
وەکوو باڵی مێروو ئاگام لە کێشی کازیوە هەیە
وەکوو ئینجانەیەك گوێم لە مۆسیقای ڕواندنە،
وەکوو زەمبیلێیکی پڕمیوە شەوقی گەیشتنم هەیە،
وەکوو مەیخانەیەک لە سنووری بارگرانیم،
وەکوو ماڵی قەراخی دەریا،
نیگەرانی چڕبوونەوەی درێژی ئەبەدیەتم،
هەتا بتهەوێ هەتاو و هەتا بتەوێ پەیوەندی و هەتا بتەوێ زۆری،
من ڕازییم بە سێوێك،
بە بۆنی بنچکێکی بەیبوون،
من بە ئاوێنەیەك و
پەیوەندێکی پاك ڕازییم،
من بە تەقینی میزڵدان پێناکەنم،
پێناکەنم ئەگەر ف□ل□ف□یەك مانگ دوولەت بکات،
من دەنگی باڵی کەڕەواڵە دەناسمەوە،
ڕەنگەکانی ژێر سکی “هودەرە” و شوێن پێ کەڵەکێفی□کان،
باش دەزانم ، ڕێواس لەکوێدا دەڕوێ،
ڕیشوڵە کەی دێ، کەو کەی دەخۆێنێ و هەڵۆ کەی دەمرێ، و
مانگ لە خەونی سارادا مانای چییە؟
مەرگ لە لاسکی پاڕانەوەدا و
توو□□کی چێژ لەژێر ددانی دەست لەملاندا،
ژیان نەریتێکی خۆشە،
ژیان باڵ و پەڕێکی هەیە، فراوانتر لە مەرگ،
فڕینێکی هەیە بەقەد ئ□قین،
ژیان ئەو شتە نییە،

کە لە لێواری باڵاڕفەی خوو لەبیری من و تۆ بچێتەوە،
ژیان جەزەبەی دەستێکی بەرچنەیە،
ژیان نۆبەرەی هەنجیرە ڕەشەیە، لەدەمی ترشی هاویندا،
ژیان بەرزی درەختە لەچاوی م□رروو،
ژیان ئەزموونی شەمشەمەکوێرەیە لەتاریکییدا،
ژیان هەستێکی سەیرە، ک□ باڵندەیەکی کۆچەری هەیەتی،
ژیان بۆقی شەمەندەفەرێکە، بەخەونی پردێکدا ئ□ا□و□،
ژیان بینینی باخچەیەکە ل□ پەنجەرەی بەسراوی فڕۆکەیەك،
هەواڵی ڕۆیشتنی مووشەکێکە بۆ ئاسمان،
هەستکردنەوەی تەنیایی مانگە،
بیرۆکەی بۆنی گوڵ لە ئەستێرەیەکی دی،
ژیان شووشتنی قاپێکە،
ژیان دۆزینەوەی قەرەپووڵێکە لە جۆگەی شەقامدا،
ژیان "بن□یشە"ی ئاوێنەیە،
ژیان گوڵ بەتەوانی ئەب□د□ی□ت،
ژیان لێکدانی زەوینە لە لێدانی دڵی ئێمە،
ژیان هەندەسەی ساکار و یەکبوونی هەناسەیە،
لە هەر شوێنێکدا بم،
با هەبم،
ئاسمان بۆ منە،
پەنجەرە، هزر، هەوا، ئەڤین، زەوین، هەموو هی منە،
گرینگ نییە ئەوەی،
جاربەجار،
کارگەکانی غووربەت دەڕوێ،
من نازانم،
بۆچی دەڵێن: ئەسپ ئاژەڵێکی ڕەسەنە، کۆتر جوانە،
بۆچی لە قەفەسی کەس، سیسارك نییە،
سێپەڕە چی کەمترە لەگو□□□سوورە،
دەبێ چاوەکانمان بشۆین، بەجۆرێکی دی بڕوانین،
دەبێ وشەکان بشۆین،
دەبێ وشە خۆی با و باران بێت،
چەترەکان دەبێ دابخەین،
بەژێر باراندا ڕێکەوین،
دەبێ هزر و بیرەوەری بگۆازینەوە ژێر باران،
لەگەڵ خەڵکی شار بەژێر باراندا ڕێ بکەین،
لەژێر باران هاوڕێیەکمان ببینین،
دەبێ ئەڤین ببەینە ژێر باران،

لەژێر باراندا لەگەڵ ژن بنوویین،
لەژێر باراندا گەمە بکەیین،
لەژێر باراندا بنووسین و قسان بکەیین،
چاندی نیلووفەر بکەین،
ژیان بەردەوام تەڕ بوونەوەیە،
ژیان مەلەکردن لە ئەستێرکی ئیستایە،
جلەکانمان داکەنین،
تا ئاو هەنگاوێکە،
ڕووناکی تام بکەیین،
شەوی گوندێك و خەونی ئاسکێك هەڵسەنگینین،
لەگەرمی هێلانەی ل□ قلەق تێبگەیین،
یاسای چیمەن لەژێر پێ نەنیین،
ل□ باخی ڕەزدا گرێ چێژ بکەینەوە
کەمانگ هەڵهات زار بەقسە بێنین،
نەڵێین شەو خراپە،
نەشڵێین، گوڵ, ئەستێر□ ت□□ ناگات لەڕوانگەی باخ،
دەسەچن□ یەك بهێنین،
ئەم هەموو سوور و سەوزاییە ببەین،
بەیانیان نان و پەنیرێك بخۆیین و
لە قەمچی هەر وتەیەکدا نەمامێك بچێنین،
تۆوی بێدەنگی ل□ نێوی دوو دەنگدا بپرژێنین و
نەخوێنین پەرتووکێك کەشنەی بای تێدا نییە، و
پەرتووکێك ک□ بە پێستی ئاونگ تەڕ نییە ،
کتێبێن کەسللولەکان چوارچێوەیان نییە،
نەمانهەوێت، مێش بفڕێ لەسەر قامکی سروشت،
خوازیاری مەرگی پەڵەنگ نەبیین،
بزانین ئەگەر کرم نەدەبوو، ژیان شتێکی کەم بوو،
نەبوونی “وەن” خەسار بە یاسای درەخت بوو،
ئەگەر مەرگ نەدەبوو دەستی ئێمە بەدوای شتێکدا دەگەڕا،
ئەگەر ڕووناکی نەدەبوو، یاسای فڕین دەگۆڕا،
بەر لە”مەرجان” بەتاڵییەك لەهزری دەریادا بوو،
پرسیار نەکەین لەکوێداین،
بۆنی گوولبۆری جوانی نەخۆشخانە بکەین،
نەپرسین بەختەوەری لەکوێدا هەڵدەقووڵێ،
نەپرسین بۆچی دڵی ڕاستی شینە،
نەپرسین، با و باپیران چ سروە و چ شەوێکیان بەڕێ کردووە،
ڕابردوو دونیایەکی زیندوو نییە،

ڕابردوو باڵندە ناچریكێنێ،
لەڕابردوو با هەڵناكات،
لەڕابردوو پەنجەرەی سەوزی سنەوبەر بەسراوە،
لەڕابردوو لەسەر خولخولەكەكان تۆز نیشتوە،
ڕابردوو ماندوویی مێژوویە،
ڕابردوو، بیرەوەری شەپۆلە بە قەراخی گوێچكە ماسیی سارد و بێ دەنگ
ڕژاوە،
بڕۆێنە قەراخی دەریا،
تۆڕ هەڵدەینە ئاو،
گەشە لەدەریا بەدەست بێنین،
ڕێخێك لە زەوین هەڵگرین،
هەست بە قورسایی هەبوون بكەین،
جوێن بە تریفە نەدەین ئەگەر تامان لێ هات،
(بڕێكجار لەیاودا بینیمە
مانگ دێتە خوارەوە،
دەست دەگاتە ئاسمان،
بینیمە بوولبوول جوانتر دەخۆێنێ،
جار بەجار ئەو برینانەی ك□ ب□ پێمدا هاتووە،
ب□ بەرز و نزمی ژیان پەروەردەی كردووم,
زۆر جار لەكاتی ناخۆشیدا،
بارستایی گوڵ چەندین جار گەورەتر دەبوو، و
زیادەی كردووە ڕیسەی نارنج و تیشكی لەنتەر)
لەمەرگ نەترسین،
(مەرگ كۆتایی كۆتر نییە،
مەرگ پێچەوانەی بەرزە چڕ نییە،
مەرگ لە زەینی ئەرخەوانەكاندا یە،
مەرگ لە كەش و هەوای خۆشی بیردا …
دانیشتووە،
مەرگ لە سروشتی شەوگاری لادێدا لە كازیوە ئەدوێ،
مەرگ لەهوشەی ترێ خۆی دەدا بەدەمماندا،
مەرگ لەگەرووی قوڕگی سووردا دەخۆێنێ،
مەرگ بەرپرسیارە لەجوانی بال□ی شاپەڕەك،
مەرگ بڕێكجار ڕەێحان دەچنێتەوە،
بڕێكجار مەرگ ڤودكا دەنۆشێ،
زۆربەی كات لەسێبەر دانیشتووە و چاوی ل□ ئێمەدایە،
هەموومان دەزانین،
سی□كانی چ□ژ پ□□□ ل□ئوكسیجنی مەرگ،

لەسەر قسەی زیندووی چارەنووس دەرگا دانەخەیین،
کەلەپشت پەرژینەکاندا دەنگی دەبیستین،
پەردە لادەین،
با هەست هەوایەك هەڵمژێت،
با ئیحتیلام بەژێر بنچکێکدا بحەسێتەوە،
با توانایی دەست بەگەمە بکات،
پێڵاوەکانی دەربهێنێت و
بەدوای وەرزەکاندا بازهەڵدات بەسەر گوڵەکاندا،
با تەنیایی گۆرانییەك بچڕێ،
شتێك بنووسێ،
بەشەقامدا پیاسە بکا،
ساکار بین،
چ لەبانکێکدا و چ لەژێر درەختێکدا ساکار بین،
پێناسەی نهێنی گوڵی سوور کاری ئێمە نییە،
کاری ئێمە ڕەنگە ئەمە بێت،
کەلە"ئەفسوونی" گوڵی سووردا مەلە بکەین،
هۆبەمان لەو بەری دیواری زانستدا بێت،
دەستمان لەجەزەبەی گەڵایەك بشۆین و بچینە سەر خوان،
هەموو بەیانییەك لەکاتی خۆرهەڵاتن لەدایک بین،
ورووژاندن بفڕێنین،
بەسەر فیکری هەوادا، ڕەنگ، پەنجەرە، گوڵی شێدار بپرژێنین،
ئاسمان بخەینە مەودای دوو هەبوون،
سی□کان لەئەبەدیەت پڕ و خاڵی بکەین،
باری دانایی لەپشتی پەڕەسیلکەدا بهێنینە زەوین،
ناو لەچنار، مێش، هاوین، وەربگەرینەوە،
سەرکەوین بەپێ باران، بەدرێژایی خۆشویستن ڕێ بکەین،
دەرگا بەڕووی مر□ق و □ووناکی و سەوزایی و مێروو، ئاوەڵا بکەیین،
کاری ئێمە ڕەنگە ئەمە بێت،
لەبەیین گوڵی نیلووفەڕ و سەدەدا،
بەدوای نەغمەی ڕاستیدا بڕۆیین.

کاشان، گوندی
چنار، هاوێنی 1343

سوهرابی
سپهری

وەرگێڕ:

سوهەیلا مێهەمی

لە کتێبی: هەشت کتێب

سوتان … سەلام عومەر

وەکو تریسکەی ئەستێرەو
جوانی ئاسمانێکی ساوی
بەڵام لە ناخی تینومدا
لرفەی گڕی و داگیرساوی

بەڕێی دڵتا سەرناکەوم
چونکە ئێجگار پێچاوپێچن
ب□ نێو نیگاشتدا نایەم
ئاخر هەستم راد□ پێچن

رێگەی دڵی من قەد بڕە
دەتوانی تۆ بەوێدا بێی
هەرگیز لە سوتان نەترسی
دڵنیام ئێجگار زوو رادێی

عێراق لە چاوەڕوانی حکومەتێکی نوێدا… ئەحمەد کامەران

… ماوەی دوو مانگە لە نێو گۆڕەپانی عێراق دەنگێکی گەورەی

ناڕەزایەتی هەڵگیرساوە , کە لەچەندین چین توێژ پێك هاتبوو کە ئەم دەنگە ناڕازایەتیە چەندین ناوی بەدوای خۆی دا هێنا کە دیارترینیان ناسرابوو بە شۆڕشی دژی گەندەڵکاران, لە دەرئەنجامی ئەم دەنگە ناڕەزایەتیەدا بە چەندان هاوڵاتی عێراقی بوونەتە قوربانی دیارترینیان ئەوەی لە ناسریە ڕوویدا کە خوێن ڕشتنێکی گەورەی بەدوای خۆی دا هێنا چوونکە ئیتر تووڕەیی گەل لە ئاستێکی باڵادایە کە بەهیچ شێوەیەك دامرکاندنەوەی ئەستەمە, هاوکاتیش لە بەردەوامی ئەم خۆپیشاندانەدا کە ماوەی دوومانگی تێپەڕاندوە کەچی لە دەرئەنجامدا وای کرد کە سەرۆك وەزیرانی عێراق عادل عەبدلمەهدی نامەی دەستلەکارکێشانەوەکەی خۆی پێش کەش بە پەرلەمان بکات وە پەرلەمانیش بە زۆرینەی دەنگ دەستلەکارکێشانەوەکەی قبول کرد, هاوکاتیش ئەم دەستلەکارکێشانەوەی بە یەکەم دەستلەکارکێشانەوە دانانرێت لە ماوەی کاری سیاسی دا کە لە ڕابردوودا لە چەندین پۆستی تردا دەستی خۆی لە پۆستکەی کێشاوەتەوە بەڵام ئەوەی ئەم جارەیان جیاوازە چوونکە پۆستی ئەم جارەی سەرۆك وەزیرانە کە ساڵێکیش تێنەپەڕیوە بەسەر دەسەڵاتەکەیدا کەچی وایان لێ کرد دەست بەرداری دەسەڵات ببێتەوە کە هەروەکو ئەوەمان پێ دەڵێت کە گوایە ئەم پیاوە سەرچاوەی هەموو گەندەڵیەکانی نێو عێراق بووبێت بەڵام لە ڕاستی دا گەندەڵیەکە هی سەرچاوەی ساڵانی ڕابردووی عێراقە کە زۆر بەئاسانی بۆ ئەو سەرۆك وەزیرانەکانی تر بەڕێوە چوو کە دەستی خۆیان لە پۆستەکانیان نەکێشایەوە,

بەڵام لە ئێستادا عێراق وەکو حکومەتێکی کار بەڕێکەڕی لێ هاتووە بۆ ماوەی یەك مانگ , بەڵام ئەوەی لێرەدا جێگای تێبینیە هیوادارام لە یەك مانگ زیاتر تێپەر نەکات چوونکە ئەم جۆرە ڕووداوانە لە نێو گۆڕەپانی سیاسی عێراق بە ئاسانی چارەسەر ناکرێن و بەهۆی بوونی ئەو ململانێ و ئاڵۆزیانەی نێوان لایەنەکاندا, خۆی لە ڕاستیدا بوونی دەست لەکارکێشانەوە لە نێو گۆڕەپانی سیاسەتدا بە سیمایەکی دیموکراسیانە دادەنرێت چوونکە بەهۆی ئەوەی ڕەنگە ئەو کەسە دەسەڵاتێکی ئەوتۆی نەبێت بۆ چارەسەری ڕووداوەکان کە لە دەرئەنجامدا بە دەست لە کارکێشانەوە ڕەنگە ببێتە دەرگایەك بۆ چارەسەری کێشە سیاسیەکانی نێو ئەو وڵاتەدا, بەڵام بۆ عێراق تێزێك پێچەوانەیە چوونکە لە عێراق هەرکەسێك بێت و بڕوات هیچ گۆڕانکاریەکی ئەوتۆ تێدا ڕوونادات , بەهۆی ئەوەی کەسێکی خاوەن ئیرادەی بەهێز نایەتە نێو گۆڕەپانی سیاسی عێراق کە بتوانێت بە شێوەیەکی ڕاستەقینە ڕووبەڕووی ئەم هەموو گەندەڵکارانەی نێو عێراق ببێتەوە بە بێ ئەوەی گوێ بۆ هیچ بەرژەوەندیەکی خۆی بدات ,ئەگەرنا عێراق هەر بەردەوام دەبێت لە بوونی گەندەڵی و خراپی ژیانی

هاوڵاتیەکانی دا, وە هەرچەندە پاش عادل عەبدلمەهدی پێنج کەس کاندید کراوە بۆ پۆستی سەرۆك وەزیران بەڵام ئاخۆ ئەو کەسانە چ جیاوازیەکیان دەبێت لەگەڵ عادل عەبدلمەهدی واتە ئەو کەسانە کە کاندید کراون کەسانی خاوەن ئیرادەیەکی بەهێزن و دەتوانن تەواوی کێشەکانی نێو عێراق بە شێوەیەکی فراوان کۆتایی پێ بهێنن و ژیانی هاوڵاتیانی عێراق خۆشگوزەران بکەن, بێگومان هەموو کەس ئەوەی دەوێت کە عێراق بەرەو ئارامی بڕوات چیتر لەم فەزای گەندەڵیەدا ڕزگاری بێت کە ساڵانێکی زۆرە بەرێکی گرتوە کە لە دەرئەنجامدا هاوڵاتی باجە قورسەکەی دەدات و بەتایبەتیش چینی گەنجانی خۆر لە خۆ نەدیوی عێراق بوونەتە قوربانی دەستی گەندەڵکارە قۆزەونەکانی عێراق ,
بەڵام ئاخۆ چارەنووسی ئەم هەموو حزب و میلشیاو گرووپانەش چی لێ دێت کە دەستیان ناوەتە نێو ئەم حکومەتە بۆ سەرو بەرەی عێراق هەر بۆیە دەبێت لەم حکومەتە نوێیەدا ئەمانە هەمووی کۆتاییان پێ بێت و عێراق لەسەر دەوڵەتێکی مەدەنی یەك دەنگیدا دابمەزرێنرێت بە بێ هیچ جیاوازیەکی ئاینی و مەزهەبیدا , ئەگەرنا هیچ جیاوازیەکی نابێت لەگەڵ حکومەتەکانی تردا وە دووبارە تووڕەیی شەقام بە دوای خۆی دەهێنێتەوە.

2019|12|1

چیرۆکشیعر لە ئەدەبی منداڵانی کورد .. ڕۆزا شوان

لە ئێستادا، چیرۆکشیعر وەکو جۆرێکی جیاوازی ئەدەبی دەنووسرێت و دەناسرێت.
چیرۆکێ شیعر، بەشێکێ لە ئەدەب بە گشتی و لە ئەدەبی منداڵان بە تایبەتی. چیرۆکشیعر دوو هونەرن لە هونەرێکدان. لە هەمان کاتدا شیعرێ و چیرۆکیشێ. لە رووخساردا شیعرێ و لە ناوەڕۆکیشدا چیرۆکێ. بنەما و پێویستێ سەرەکییەکانی شیعر و چیرۆکیشی تێدایێ. وەکو چیرۆک بریتییێ لێ: پێشەکی، رووداو، فۆرم، ناوەڕۆک، گرێ، کۆتایی. وەکو شیعریش بریتییێ لێ: جوانی

زمان، شێوازی هونەری هێنینەوە، کێش و سەروا، لە ترپە و موزیک. هەمووشیان پێکەوە چیرۆکێک دەگێڕنەوە، بە زۆریش چیرۆکێکی ئەندێشەیی زیاتر لەوەی کە چیرۆکێکی ریالیزمی بێت.
ئەمەش بە نەگی نازانرێت، سروشتییە کە شاعیران پشت بە خەیاڵ ببەستن، دەشێ شاعیرێک لە تاقیکردنەوەیەکی خەیاڵییدا هونەرێکی تەواو بنیاتبنێ و بیازێنێتەوە.
کەواتە ئێمە لە چیرۆکەشیعردا چی دەخوێنینەوە، شیعر یا چیرۆک؟ بێ ئەوەی نوقمی بیرکردنەوە ببین، دەبینین کە ناوەکەی وەڵامەکەی لەخۆ گرتووە، شیعرە و چیرۆکیشە. چیرۆکەشیعر، بەشێکی ڕەسەنە لە ئەدەبی کوردیمان، چ ئەدەبی گەورەکان یا منداڵان.

چیرۆکەشیعر بۆ منداڵان، بە شێوازێکی ئاسان و سووک و بە زمانێکی پەتی و ڕەوان و شیرین دەهۆنرێتەوە، کە لەگەڵ قۆناغەکانی تەمەنی منداڵان بگونجێت.. چیرۆکەشیعری درێژ هەیە و چیرۆکەشیعری کورتیش هەیە.. بە زۆریش چیرۆکەشیعر هەمایە و لە سەر زمانی باڵندەکان و ئاژەڵان دەینووسن و دەیگێڕنەوە.
چیرۆکەشیعر، زاخاوی بیر و هۆش و هەستی منداڵان دەدات و چێژ و خۆشییەکی زۆر دەخاتە دڵ و دەروونیانەوە. بە ئاسانیش دەتوانن لەبەریان بکەن، بۆیە زۆربەی منداڵان حەز بە خوێندنەوە و بە بیستنی چیرۆکەشیعر دەکەن و سوود و چێژیان لێوەردەگرن.
بۆیە پێویستە کە بەشی منداڵان، لە پەرتووکخانە گشتییەکانی شار و شارۆچکەکانی کوردستاندا، لەگەڵ پەرتووکخانەکانی قوتابخانەکان و کتێبخانە تایبەتییەکانی ماڵەکانیش، بەو پەرتووکانە دەوڵەمەند بکرێن، کە چیرۆکەشیعریان بۆ منداڵان لەخۆگرتوون.
لە فۆلکلۆری دەوڵەمەند و ڕەنگینی کوردیماندا، بە دەیان چیرۆک و چیرۆکەشیعری خەیاڵئامێز و بە دەیان داستان و ئەفسانەمان هەن، کە بە چیرۆکە شیعر هۆنراونەتەوە، مۆرک و ڕەسەنایەتی کوردییان پێوە دیارن و بەشێکن لە ئەدەبی گەلی کوردمان.
گەلێ لە شاعیرانی کۆن و نوێی ناسراوشیمان، چیرۆکەشیعری جوانیان بۆ منداڵانی کوردمان نووسیون.. یا بە تام و چێژێکی کوردییەوە کۆمەڵێک چیرۆکەشیعری بیانیان وەرگێڕاون بۆ سەر زمانی کوردیمان.. لەوانەش:
(پیرەمێرد) ی نەمر کە چیرۆکەشیعری (قەلەباچکە و باخەوان، ڕێوی و کەڵەشێری)ی لە عەرەبییەوە وەرگێڕاوە بۆ سەر زمانی کوردیمان.
(فایق بێکەس) چیرۆکەشیعری (دوو کۆتر و بۆقێک، یا دوو مراوی و کیسەڵێک، دوو پشیلە و مەیموونێک)، (هەژار موکریانی) چیرۆکەشیعری

(کەبوونەوەی مشکان)، (کاکەی فەللاح) یش چیرۆکەشیعری (شەری ساختە) بەهام بە تام و چێژێکی کوردیی گونجاو بۆ منداڵانی کوردمان وەریان گێڕاون بۆ سەر زمانی کوردی.

هەروەهاش (گۆڕان) و (محەمەد ئەمین بوز ئەرسەلان) و (عومەر عەبدولڕەحیم) و (عەلی عەبدوڵڵا شەونم) و (لەتیف هەڵمەت) و (سەبریە نوری قادر ـ دایکی سەلاق) و (عەلیڕەزا محەمەدیان) و (کونی رەش) و (محەمەد حەمە باقی) و (سمین چایچی) و (رەکاری مزیوری) و (عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی) و (محەمەد بەرزی) و (عوسمان شکور) و چەندین شاعیری تری بواری منداڵان، چیرۆکە شیعری کورت یا درێژیان بۆ منداڵانی کوردمان نووسیون. بەشێکیان سوودیان لە چیرۆکە فۆلکلۆرییە کوردییەکانمان بۆ منداڵان وەرگرتوون، بە چیرۆکەشیعرەوە هۆنیویانەتەوە.

کەچی ئەفسانەنووسی چیرۆکەشیعر بۆ منداڵان، شاعیری فەڕەنسی (جان دی لافۆنتین: ١٦٢٠ــ ١٦٩٥) بە داهێنەر و بە پێشەوای چیرۆکەشیعری ئەفسانەیی بۆ منداڵان لە جیهاندا دادەنرێت. زیاتر لە (٢٤٣) چیرۆک و چیرۆکەشیعری بۆ منداڵان نووسیون و لە دوانگزە پەرتووکدا چاپکراوان.. زۆربەیان وەریان گێڕاون بۆ سەر زۆربەی زمانەکانی گەلانی جیهان بۆ زمانی کوردیشمانەوە.

میری شاعیرانی عەرەبیش شاعیر (ئەحمەد شەوقی: ١٨٦٨ــ ١٩٣٢) کە بە ڕەچەڵەک کوردە، باوکی خەڵکی شاری سلێمانی نیە. شەوقی خۆی لە دێڕە شیعرێکیدا دەڵێت: "بە گوێی خۆم گوێم لە باوکم بوو، کە ئەو وتی بە ڕەسەن کوردم و هاتووم لە گەڵ عەرەبدا ژیاوم" ئەحمەد شەوقی ماوی چوار ساڵ لە فەرەنسا بوو، بڕوانامەی لیسانسی لە زمانی فەرەنسیدا وەرگرت، بە خوێندنەوەی چیرۆکە ئەفسانەییەکانی لافۆنتین بۆ منداڵان زۆر سەرسام بووە، لە پێشەکی دیوانەکەیدا نای شارەتەوە (شەوقیات) و دان بەم راستییەدا دەنێت، کە چیرۆکەکانی لافۆنتین کاری تێکردوون و ئیلهام و سوودێکی زۆری لێوەرگرتوون. بەرەکەی بەشێک لە چیروکەشیعرییەکانی لە ئەوەوە وەرگرتوون. بەڵکو بەشێکی زۆریان لە فەرەنسییەوە، بە تام و چێژێکی عەرەبییەوە وەرگێڕاون بۆ سەر زمانی عەرەبی، بێ ئەوەی ئاماژە بەوە بکات کە لە فەرەنسییەوە وەرگێڕاون.

لە ساڵانی چلەکان و لە پەنجاکانیشدا، زۆربەی قوتابیانی قوتابخانە سەرەتاییەکانی کوردستان، چیرۆکەشیعری (ڕێوی و کەڵەشێر) یان لەبەربوو، کە لە بنەڕەتدا چیرۆکێکی (لافۆنتین)ه (ئەحمەد شەوقی) بە چیرۆکەشیعرەوە بۆ منداڵانی عەرەب وەری گێڕاوەتە سەر زمانی عەرەبی. شاعیر و ڕۆژنامەنووس و

بیرمەنـــدی گەورەی گەلەکەشمـان پـیرەمـــێرد، وەرگـــێڕاوە بۆ سـەر زمـانی کـوردی، بەڵام بە تـام و چـێژێکی کوردی زۆر ناسک و شیریـن و بە کوردییەکی سـووک و پـاراو و رەوان، بۆ منـداڵانی کوردمانی هـــۆنیوەتەوە، کە زۆر لە دەقەکەی لاق□نتیـــن و لە دەقەکەی ئەحمەد شەوقیش ناسکتر و ئاسانترە بۆ منـداڵان. دەقی چیرۆکەشیعری (ریـۆی و کەڵەشێر) ی پیرەمێرد:

رۆژێ مـــام رێـــوی دەهــــات
دەم بە ویـــــرد و ســــەڵـەوات

* * ▪

دوایـــــی دەیــــوت بە ئـــــاواز
لەعـنـەتی خـــوا لــە فـێـڵـبــــاز

* * ▪

دنـیـــا هـێـنـــدەی پـێ نـــــاوێ
هـــــەژارێ بـخــــــەیـتـە داوێ

* * ▪

عـومــــرێـکـە دێـــــت و دەڕوا
وا چـــاکـە روو بکـەیـنـە خـــوا

* * ▪

ئـــــاخ رۆژێ بـەیـــــــانـی زوو
گوێـم لـــە دەنـــگی بانگ دەبـــوو

* * ▪

خـۆزگــــــە بـۆ کـەڵـەشــــــێـرێ
بـەیـانـیـــان بـانـــــگ بـــدێـــرێ

* * ▪

نــــاردی بـۆ لای کـەڵـەشـــــێـر
دانـــی بـۆ دەڕژێـنـــــــم تــــــــێـر

* * ▪

ئـــەو بـــێ بـانـگــــم بـۆ بـــــدا
مــن دەبـمــــە پـیـــــاوی خـــودا

* * ▪

کـەڵـەشــــێـر بـە راســـپـێـری
وتـــی بـــەم فـێـــــڵە فـــــــێـری

* * ▪

بـەڵام بـــــاب و باپـــــــیرمـان
ئـەوەی خستـۆتـە بــــــیـرمـان

* * ▪

رێــوی بــە فــێــــــڵ نــاوەســتــێ
مــەگــەر تــەڵــــە پــێــی بــەســتــێ
لەم چــیرۆکەشیعــرەدا، رێــوی هــێمایە بـۆ مــر□قی فــێــڵباز و خەڵــەتێنەر، کە دەیەوێــت لە ژێر پەردەی ئاین و بە رواڵەت پیاوچـــک و بە زمــان لووســی، کەســانی دڵپــاک و خۆشبڕوا بخەڵــەتێــنێ و تەفــرەیان بــدات.. بـــەڵام ئــەو کەســانە نــاســراون و نــاوزڕاون، خــەڵــکی شــارەزای فــێـــڵ و پیــلان و نیــاز خــراپیـــیان بـــوونە، چــیتر بـــڕوا بە قسەکـــانیان ناکــەن و ناکەونە داویــانەوە.. پەیامی ئەم چیرۆکەشیعــرەش ئەوەیە: منــداڵان لە داهــاتوودا، ئەوە دەزانـــن کە دنیـــا پــڕە لە رێــوی فــێڵــباز.. واتــە لە کەسانی فێڵباز و درۆزن و بەدکار.
سێ نموونەی کورتی تر، کە دوانیان لە چیرۆکەشیعــرییەکانی شاعــیر و چــیرۆکنووسی گەلەکەمان، لە بواری ئەدەبی منــداڵانی کوردمــان، کـــاک (لەتــیــف هــەڵمــەت) ە، هەڵمەت کۆمەڵێــک چیرۆکەشیعــری بە شێــوازێکی ساکــار و ئاسـان و بە زمانێکی شیرین و رەوان و پــەتی بـــۆ مــنــداڵانی کوردمان نووســیوە، وەکو خۆشی ئامــاژەی پێکــردوون سوودی لە چــیرۆکی فۆلکــلۆری کوردی و لە چیرۆکی بیانی وەرگرتــوون، یان زادەی خەیــاڵ و هـــزری خۆیـــن.. نمـــوونەی یەکەم چیرۆکەشیعـــری (کوردســتان: دیوانی منداڵان)
پــیــرەمــێــردێ
چــووە قــوتــابخـانەی گــونــدێ
لــە حــەوشـــــدا راوەســـتـا
دەوریــان لـێـدا مامۆســتــا
هـــا خــاڵـــــــە گــیــان
چــیــت گەرەگــە هـا خـاڵــــە گــیــان
پــیــرەمـێــردی بەســتــەزمــــان
کە لاواز بـــوو وەک گـــۆچـــان
وتــی تــوخـــوا مــامۆســـــــتــا گــیــــــــان
فــێرم ناکەی چــۆن بنووسم کوردســـتان
لەتیف هەڵمەت، ئەم پیرەمێردەی کــردووە بە هــێمای دڵسۆزی و کوردستان پەروەری، دەیەوێــت لە رێــی ئەم پیــرەمــێردەوە، پـــەرۆش و خۆشـــەویستی و هــاوبەستەبـــوون بۆ کوردســـتانی نیشتمــانی شیریـــنمان، لە دڵــی منـــداڵانی کــوردمــان شــیــریـــنــتــر بکــات.
نمــوونەی دووەم لە چیرۆکەشیعـــرەکانی لەتیــف هەڵمەت (راوە

کـەڵ: دیــوانی منداڵان)
کە لە چـــیرۆکێکی روسیـــیەوە وەری گــرتـــووە، بە چـــێژێکی
کوردیییەوە هـۆنیوێتـەوە:
هەبــوو نەبــوو رۆژانی زوو
راوچــی یـەک بــوو
لـەم هـەرد لـەو گــرد
رۆژێ کەڵـێکی راو کــرد
خەیـاڵی پــووچ کـەوتە ســەری
کـەوڵی کـەڵی کــردە بـەری
راوچــی چـ□ پـەڵ
بـە روواڵـەت خـۆی کــرد بـە کـەڵ
وتــی ئـیــتــر کـــەڵ و بـــزن
لـەو کـێوە ســڵ ناکـەن لـە مــن
لـە مـــلــی کــــرد رەزن و تــفـەنـگ
لـە دۆڵـێکـدا مــات بــوو بێ دەنـگ
چـــاوەڕێ بــوو وەکـــو رێــوی
بـە فـێڵ قـڕ کــات کـەڵە کـێوی
راوچــی یـەکی تــر لـەولاوە
بێ ئـاگـا لـەم بەنـد و بـــاوە
روانــی کــەڵێ راوەســـتاوە
خـۆی بـۆ خـســتـە پەنـــاوە
تـەق دوو گــولـلـەی لـە دڵـی دا
زریکـــانی و گـێـنـگـڵی دا
راوچــی بــڕی چەنـد شــیو و کـەل
چــووە ســـەری بـە پــەلـــە پــەل
روانــــی کــــەڵ نــیـــ□ پــیــــاوە
لەو کەوڵـەدا خـۆی مــات داوە
* * ▪
ئەوەی پێستی خـۆی بگــۆڕێ
ئـەوەی لـە خـــۆی بـتــــۆرێ
بـــەد و نـا بــــــووت و زۆڵــە
ئاخری هەر گــولـــ□ی تـۆڵـــە
دڵ و مێـشـــکی دەپـــــژێـــنێ
لەنـاو خـوێنـا دەیگـەوزێـــنێ
بـــژی مـــــرۆی پـــاک نـیــــاز
بــمــرێ مــــــر□قـی فـێـڵـبــــاز
کاک لەتیف لە کۆپلەی دوایـیدا، مەبەستی چیرۆکەشیعرەکەی بۆ

منداڵانی کوردمان روون کردۆتەوە. (راو کەڵ) وەکو دەبینن، شیعریشە و چیرۆکیشە.. ئەم چیرۆکەشیعرە لە فۆلکلۆری کوردی و لە فۆلکلۆری هەندێ لە نەتەوەکانی تریشدا هەیە.

دەمەوێت ئەوەش بڵێم، کە بۆ منداڵان ئەو چیرۆک و چیرۆکەشیعرانە پەسەندن کە کوتاییەکانیان، بە گەشبینی و هیوابەخشین و سەرکەوتن و خۆشی کۆتاییان بێت.. نەک بە رەشبینی و خوێن رشتن و کوشتن و کارەسات و تراژیدیا کۆتاییان بێت.

مەرجیش نییە کە هەموو چیرۆکەشیعرێک کۆتاییەکی مەبەستداری ه□□ب□ت.. لەوانەیە بۆ خۆشی و شادی و بۆ خەندە خستنە سەر لێوەکانی منداڵان ه□□نرابێتەوە..

نموونەی ئەم ج□□ر□ش، چیرۆکەشیعرێکی شاعیری ناسراوی رۆژه□□□اتی کوردستان لە بواری ئەدەبی منداڵانی کوردمان کاک (عەلیڕەزا محەمەدیان) بە نموونە دەهێنینەوە کە لەژێر ناوی (ماسی خانم) دایە، کە بە دیالێکتی ل□و□ی (بە شێوەزاری ئەردەلانی) دایناوە:

ماسی خانم ناو دەریا
چارش□□وی دا بە سەریا
* * .
کەفتە رێگا خرتە خرت
شیرین شیرین وردە ورد
* * .
ماسی خانم کەوشی نەوو
ماڵەکەیان حەوشی نەوو
* * .
وەختی چوو بۆ سەر کووجی
چاوی کەفتەو بە جی جی
* * .
جی جی زەردەواڵە بوو
مناڵ ئەو بەر ماڵە بوو
* * .
وتی ق□□زات لە گیانم
رێگەی هەس و ئ□□زانم
* * .
ماسی کەوشی لە پا کەند
وتی ئیمڕۆ بۆ تۆم سەند

باسکردن و لێکۆڵینەوە و شیکردنەوە لە چیرۆکەشیعر زۆر لەمە زیاتر هەڵدەگرێت.
کە بە چوار پێنج لاپەڕە کۆتایی پێ بهێنین.. نازانم بۆ هەندە لە نووسەرانی کوردمان، کە پەلەنی ژانرەکانی چیرۆکیان کردوون، چیرۆکەشیعریان بە لاوە ناوە و لە ریزبەندی پۆلێن کردنی چیرۆک یا شیعردا دایان نەناوە..؟ وەکو ئەوەی کە بایەخێکی ئەدەبی نەبێت بە لایانەوە.. بەڵام هەر لێکۆڵینەوە و باسێک دەربارەی جۆرەکانی چیرۆک، گەر چیرۆکەشیعر بەلاوە بنێن، لێکۆڵینەوە و باسێکی ناتەواون.

رەزا شوان

نەرویج: ١ی/دێسەمبەر/ ٢٠١٩

مەمەد ئەکتاش: یەڵماز گۆنای کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر سینەمای جیهان داناوە

مەنسوور جیهانی ـ "مەمەد ئەکتاش" سینەماکاری کورد و بەڕێوەبەری کۆمپانیای سینەمایی "میتۆس فیلم" گوتی: "یەڵماز گۆنای" کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر سینەمای جیهان داناوە.

"مەمەد ئەکتاش" سینەماکاری کوردی دانیشتووی وڵاتی ئەڵمانیا و بەڕێوەبەری کۆمپانیای سینەمایی "میتۆس فیلم" سەبارەت بە فیلمی دیکۆمێنتاریی "ئەفسانەی پاشا ناشیرینەکە" The Legend of the Ugly King سەبارەت بە ژیانی سینەماکاری هەرمانی کورد "یەڵماز گۆنای" Yilmaz Güney لە دەرهێنانی "حوسێن تۆباک" سینەماکاری کوردی دانیشتووی وڵاتی ئەڵمانیا کە لە دوازدەیەمین خولی فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی "سینەما حەقیقەت" Cinema Verite نمایشکرا گوتی: ئەم فیلمە لەسەر ژیانی "یەڵماز گۆنای" باوکی سینەمای کوردییە کە ماوەی حەوت ساڵ کاتی خایاند تاکوو ئامادە بێت و زۆر خۆشحاڵم کە لە فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "سینەما حەقیقەت" پێشکەش کرا،

سینەمای ئێران لە ئاستی دنیادا پێگەیەکی تایبەتی هەیە و دەرفەتێکی باشە کە سینەماکارانی ئێرانی "یەڵماز گۆنای" بە باشی بناسن.

گوتیشی: سینەمای ئێران بەتەنێ سینەمایەکی نێودەوڵەتی و ئێستاکە دەستێکی باشی سینەمای کوردییە و پێشوازیی یەگجار زۆری سینەماکارانی ئێران بە بینینی فیلمی دیکۆمێنتاریی "ئەفسانەی پاشا ناشیرینەکە" ئەمنی زۆر خۆشحاڵ کرد. سێ ساڵ پێش ئێستاش فیلمی سینەمایی "مەشەبا" لە فێستیڤاڵی جیهانی فیلمی فەجر نمایشکرا و هەمووی ئەم هەنگاو و پەیوەندیانە زۆر دڵخۆشکەر و کاریگەرن.

ئەم بەرهەمهێنەر کوردە سەبارەت بە کاریگەریی "یەڵماز گۆنای" لەسەر سینەماکارانی ئێران و جیهان گوتی: لەگەڵ خوالێخۆشبوو "عەباس کیارۆستەمی" لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "کان"ی فەڕەنسا بە تێرووتەسەلی قسەمان کرد و ئەو بە منی گوت کە فیلمی سینەمایی "ئومێد" Umut لە دەرهێنانی "یەڵماز گۆنای" زۆر کاریگەریی لەسەر کردووە و هەروەها سینەماکارانی بەناوبانگی ئێرانی وەکوو "ئەمیر نادری" و "موحسین مەخمەلباف" کاریگەریی ئەم سینەماکارە کوردەیان بەسەرەوە دیارە و کەڵکیان لێوەرگرتووە.

گوتیشی: "یەڵماز گۆنای" یەکەمین دەرهێنەر بوو کە سینەمای کوردی بە دنیا ناساند، کاتێک کە ئەمە فیلمی دیکۆمێنتاریی "ئەفسانەی پاشا ناشیرینەکە"مان ساز دەکرد، "ئەلخاندرۆ گۆنسالێس ئیناریتۆ" Alejandro González Iñárritu دەرهێنەری مەکزیکی فیلمی سینەمایی "بابێل" پێی گوتین کە یەکەمین جار کە فیلمی "یۆڵ"ی لە سینەماکانی مەکزیک بینیوە، بڕیاریداوە کە ببێتە دەرهێنەر. "مارتین ئیسکۆرسیزی" Martin Scorsese گوتی ئەگەر من پێش ئەوەی کە فیلمی "شۆفێری تاکسی"م Taxi Driver ساز کرد، "یەڵماز گۆنای"م بناسیبایە، بە ڕوانینێکی دیکەوە ئەم فیلمەم ساز دەکرد. دەتوانم بڵێم "یەڵماز گۆنای" کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر سینەمای جیهان داناوە و تا ئێستاش لە قوتابخانە سینەماییەکاندا بەرهەمە هەرمانەکانی ئەو وەکوو وانەی خوێندن دەگوترێتەوە.

ئەم بەرهەمهێنەرە بەئەزموونە سەبارەت بە قەناعی ئامادەکردنی فیلمی دیکۆمێنتاریی "ئەفسانەی پاشا ناشیرینەکە" گوتی: من پلانی سەرەتایی سیناریۆی فیلمەکەم نووسی و پاشان بە "حوسێن تەباک"دا کە ئەوکات قوتابی "میشێل هانیکە" Michael Haneke بوو و لە ئاکادیمیای ئەم سینەماکارە مەزنە سینەمای دەخوێند. من ئەو کاتەی

کە دەستم بە کاری سینەما کرد زۆرم حەز لێبوو کە کارێک بە "یەڵماز گۆنای" بکەم. چونکە "یەڵماز گۆنای" لە سینەمای تورکیادا شۆڕشێکی ساز کرد و هەروەها دەستپێکی سینەمای کوردی بوو. و وەکوو دەرهێنەرێک لە دنیای ئیسلامدا بۆ یەکەمین جار لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "کان" لە وڵاتی فەڕەنسا خەڵاتی گەورەی زێڕینی "چڵە خورمای" بەدەستهێنا.

گوتیشی: تایبەتمەندیی هەرە گەورەی "یەڵماز گۆنای" ئەوە بوو کە ئەوکاتەی کە زینداندا بوو، لە بەندیخانەوە دیکۆپاژەکانی بۆ یاریدەدەرەکانی دەنارد و ئەوانیش فیلمی سینەمایی "یۆڵ"یان وێنەگرت و بەم شێوەیە دەرهێنانی بۆ ئەم بەرهەمە سینەماییە ئەنجامدا.

ئەکتاش لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: "یەڵماز گۆنای" فیلمەکانی بە شێوەیەک سازکردووە کە هەر نەتەوەیەک لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست سەیریی بکات خۆی و شوناسی تیایدا دەبینێتەوە. ئەم سینەماکارە کوردە بە هۆی ئەندێشەی مرۆڤایەتییەوە ژیانی خۆی لەدەستدا.

بەڕێوەبەریی کۆمپانیای سینەمایی "میتێس فیلم"ی ئەڵمانی سەبارەت بە وتەکانی "میشائیل هانیکە" Michael Haneke و "کۆستا گاوراس" Costa-Gavras سەبارەت بە کەسایەتی و پێگەی "یەڵماز گۆنای" گوتی: "یەڵماز گۆنای" ئەو کاتەی کە لە فەڕەنسا دەژیا لەگەڵ کەمەڵێک دەرهێنەر لە سینەمای جیهان پەیوەندییەکی دۆستانەی باشی هەبوو، کە یەکێک لەوانە "کۆستا گاوراس" بوو، "یەڵماز گۆنای" بەتەمابوو کە لە وڵاتی یۆنان فیلمێکی گەورە بەرهەمبێنێت و ئەم دەرهێنەرە ناودارە یۆنانییەش بڕیاروابوو کە هاوکاریی بکات. "کۆستا گاوراس" کاتێک کە باسی گۆنایی دەکرد تەنیا دەگریا، یەگجار زۆر هەڤاڵی یەکتریی بوون.

یادی ٦ هەمین ساڵڕۆژی تیرۆری

کاوە گەرمیانی لە لەندەن بەرز ڕادەگیرێت!

بانگەواز بۆ وەستانێکی ناڕەزایەتی ل□ بەردەم نۆێنەرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان

ڕۆژی: پێنج شەممە: 5-١٢-٢٠١٩

کاتژمیر: ٤ بۆ ٥ ئێوارە

شۆێن: بەردەم نۆێنەرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان

Hobart Pl, Belgravia, London SW1W 0HU 2

نزیکترین ئیستگای قیتار فیکتۆریا ستەیشن لەسەر خەتی شینی کاڵ Victoria Station

یادی ٦ ساڵ بەسەر تیرۆری ڕۆژنامەنوس کاوە گەرمیانیدا تێپەرد□ بێت، نەک هێشتا نەخشەداڕێژەرانی بکوژی راستەقینەی دەستگیر نەکراوە بەڵکو لەسەر کورسی دەسەڵات و لە جێگاو ڕێگای شیاودا ڕاگیروان و دەسەڵاتدارن تەواوی ئەو کەیسانەی تیرۆری رۆژنامەنوسان وهەڵسوڕاوانی سیاسی بەداخراوەیی هێشتۆتە و داخوازی و ناڕەزایەتی□کانی خەڵکی کوردستانی بۆ ئەو دۆسیانە بێ وەڵام هێشتۆتەوە.

هەربۆیە ئێمە کۆمەڵێک لە خەڵکی ئازادیخوازو هەڵسوڕاوی سیاسی بانگەوازتان دەکەین لە یادی ٦ هەمین ساڵیادی تیرۆری رۆژنامەنوس کاوەگەرمیانی دا با پێکەوە بە بیری دەسەڵاتدارانی بهێنینەوە کە کەیسی کاوەگەرمیانی و سەرجەم دۆسیەکانی تیرۆی رۆژنامەنوسان و ئازادیخوازن و هەڵسوڕاوانی سیاسی تا ئاشکراکردنی بکوژانی راستەقینەو□و دۆسیانە بەزیندوی و کراوەیی لە فکر و زهنی خەڵکی کوردستاندا دەمێنێتەوە.

بۆزانیاری زیاتر پەیوەندی بکەن بە ژمارە تەلەفونەکانی :

٠٧٤٠٣٣٤٣٥٥٨ -٠٧٤٧٦٢٠٤١٢١

کۆمەڵێک لە هەڵسوڕاوانی داکۆکیکار لە ئازادی

٣٠/١٢/٢٠١٩

دیدی فێری ڕاهێنان دەبێت … نوسینی/ انور اللامی

وەرگێڕانی لەعەرەبییەوە/ فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

دایکە چۆلەکە بە (دیدی) وت: باڵەکانت لاوازن پێویستیان بە ڕاهێنانە،وەرە باپێکەوە کەمێك بفڕین. (دیدی) بە بێزارییەوە وتی: دیسانەوە ڕاهێنان؟ من ئارەزووم لە فڕین نییە،خۆت بەتەنیا بفڕە.دایکی وتی:گیانەکەم نابێت کەمتەرخەم بیت.
دیدی لەسەر چڵی دارێکی نزیك هێلانەکەیان وەك ئەوەی خەوتبێت چاوەکانی داخست و لەناکاو گوێی لەدەنگێك بوودەیوت:{زۆر باشە خەوتووە.}،دیدی چاوەکانی کردەوە بینی کوندەپەپویەك بەخێرایی بەرەوڕووی دەهات و دەیویست بیگرێت.
چۆلەکەکەی هاوڕێی چاوی لێبوو خێرا هەڵفڕی وخۆی گەیاندە دیدی ،پێی وت:دیدی خێرا بفڕەو لێم دوور مەکەوە. دیدی خێرا هەڵفڕی و خۆی ڕزگارکرد.هاوڕێکەی بە ئاسمانەوە ڕێنمایی دەدا بە دیدی تا دڵنیا بوون لەوەی کەمەترسیان لەسەر نەماوە.دواتر دیدی زۆر سوپاسی هاوڕێکەی کردو گەڕایەوە هێلانەکەی. (دیدی) بەسەرهاتەکەی بۆ دایکی گێڕایەوەو وتی:[دایکە لەم بەسەرهاتەوە وانەیەکی گرنگ فێربووم]،دایکی بە پێکەنینەوە وتی:((کەواتە ئێستا لەگرنگی ڕاهێنان گەیشتووی؟)).

ئەم چیرۆکە لە ژمارە (265) ی گۆڤاری پەپولە بە لاتینی بڵاوکراوەتەوە.

لە چاوەڕوانی گۆ (تۆ)دا … نەوزاد بەندی

وات ئەزانی
زۆر ئاسانە چاوەڕوانیی ؟
یان کاتی من

بە کەرەستە و
کەل و پەلی خۆت ئەزانی ؟

بە داخەوە
زۆر بێ خەم بووی
نەتئەزانی ،
شەو نەخەوتم
تا بەیانی ..
ئەموت کامیان لە بەر بکەم ؟
کام ڕەنگەیان لە سەر بدەم ؟
کام عەتر لە خۆم بپژێنم ..؟
کام پێڵاویان ..
بۆ هەنگاونان لەگەڵ ئەودا
بە کاربێنم ؟

وا ئەزانی
بۆ دار و تەختە ئەڕوانی ..؟!

نەتئەزانی
چەندەها کار و پرۆژەم
بۆ بێگارییەکەی جەنابت
کردۆتە قۆچی قوربانیی

نەتئەزانی
لە نێوان تۆ و
خەرمانێک زیکر و تەقوادا ،
کەوتبوومە
دەریای قوڵی پەشیمانیی

نەتئەزانی
لە بارەی وردی و ماندوێتی و
هەڵس و کەوتم
هیچ نازانی ..

پەیکەرێکی وشک و بێ گیان
وەک (کانییەکی
ڕوونی
بەر
تریفەی

(ما نگە شەو)

من بۆم ئەڕوانی ..!

– ئەوەی ناو کەوانەکە نیوەدێڕێکی گوران ە–